

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ
ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ**

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΜΕ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ «ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ»**

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΕΡΡΑΚΗΣ ΣΤΕΛΙΟΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**Ο ΕΠΙΤΡΟΠΟΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ
ΕΥΡΩΠΗΣ:**

ΘΕΣΜΟΣ ΠΡΟΑΓΩΓΗΣ Η' ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ;

ΣΥΡΜΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ

(Α.Μ 1208 Μ 042)

ΑΘΗΝΑ 2010

Η φωτογραφία στο εξώφυλλο, είναι από την επιτόπια έρευνα του Επιτρόπου στον καταυλισμό των Ρομά -Casilino 900- κατά την επίσκεψη του στην Ιταλία (13 με 15 Ιανουαρίου 2009).

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....σελ.7

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....σελ.8

ΜΕΡΟΣ Α΄: ΤΑ ΘΕΣΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ

Κεφάλαιο Α΄: Η ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

I. Η πορεία ως τη δημιουργία του θεσμού.....σελ.11

A. Οι πρώτες σκέψεις τη δεκαετία του '70 και στις αρχές του '80.....σελ.11

B. Η «επαναφορά» του ζητήματος στη δεκαετία του '90 και η θέσπιση του
οργάνου..... σελ.13

II. Το περιεχόμενο της Εντολής του Επιτρόπου (καθεστώς και αρμοδιότητες)..σελ.17

Κεφάλαιο Β΄: Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΚΑΙ Η ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΝΤΟΛΗΣ ΤΟΥ

I. Οι επισκέψεις στο πεδίο και η σύνταξη Εκθέσεων.....σελ.20

A. Οι αρχικές Εκθέσεις και οι Συστάσεις προς τα κράτη.....σελ.21

B. Οι follow-up Εκθέσεις.....σελ.23

Γ. Η νέα μορφή «εστιασμένων» επισκέψεων και Εκθέσεων.....σελ.25

Δ. Οι ειδικές αποστολές (*special missions*).....σελ.27

II. Οι λοιπές Πράξεις του Επιτρόπου.....σελ.30

A. Οι Συστάσεις (*recommendations*).....σελ.30

B. Οι Γνώμες (*opinions*).....σελ.32

Γ. Οι Απόψεις (*viewpoints*).....σελ.34

Δ. Οι Μελέτες (*issue papers*).....σελ.35

E. Τα Σχόλια (*comments*).....σελ.36

**III. Η συνεργασία για τη προαγωγή της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
στην Ευρώπη**..... σελ.36

A. Η σχέση του Επιτρόπου με τους εθνικούς θεσμούς ανθρωπίνων δικαιωμάτων....σελ.	36
α. Οι τακτικές συναντήσεις.....σελ.	38
β. Η ελληνική πρωτοβουλία και το «Πρόγραμμα Ευνομίας» (the eunomia project)...σελ.	42
γ. Η κοινή δράση με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το «Πρόγραμμα Ομόλογων Θεσμών» (the peer-to-peer-project).....σελ.	43
B. Η σχέση του Επιτρόπου με τους Υπερασπιστές Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (human rights defenders) και ο ρόλος του μετά τη Διακήρυξη της Επιτροπής Υπουργών στις 6 Φεβρουαρίου 2008.....σελ.	45
α. Η Διακήρυξη της Επιτροπής Υπουργών για τη Προστασία των Υπερασπιστών των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και τη Προαγωγή των Δραστηριοτήτων τους.....σελ.	48
Γ. Η συνεργασία του Επιτρόπου με τους υπόλοιπους περιφερειακούς και διεθνείς οργανισμούς στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.....σελ.	50
α. Συμβούλιο της Ευρώπης.....σελ.	51
(i) Επιτροπή Υπουργών.....σελ.	51
(ii) Κοινοβουλευτική Συνέλευση.....σελ.	52
(iii) Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.....σελ.	54
(iv) Λοιπά συμβατικά και εξω-συμβατικά όργανα.....σελ.	54
β. Ευρωπαϊκή Ένωση.....σελ.	55
γ. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών.....σελ.	56
δ. Οργανισμός Ασφάλειας και Συνεργασίας την Ευρώπη.....σελ.	57

ΜΕΡΟΣ Β΄: ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ

Κεφάλαιο Α΄: ΤΑ ΠΕΛΙΑ ΔΡΑΣΗΣ ΤΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ

I. Η μάχη για την εξάλειψη των διακρίσεων.....σελ.	59
A. Γενικά.....σελ.	59
B. Μειονότητες.....σελ.	63
Γ. Λοιπές ομάδες.....σελ.	66
α. Ρομά-Σίντι-Περιηγητές.....σελ.	66
β. Αυτόχθονες/Σάμι.....σελ.	69
γ. Εβραίοι.....σελ.	70

δ. Μουσουλμάνοι.....	σελ.72
ε. Άτομα με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό- L.G.B.T (λεσβίες, γκέι, μπουσέζουαλ, τρανσέζουαλ).....	σελ.73
Δ. Ρατσισμός και Ξενοφοβία.....	σελ.75
II. Η προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.....	σελ.79
Α. Παιδιά.....	σελ.79
Β. Γυναίκες.....	σελ.83
Γ. Τρίτη Ηλικία.....	σελ.87
Δ. Άτομα Με Ειδικές Ανάγκες (ΑΜΕΑ).....	σελ.89
Ε. Οροθετικοί (φορείς του HIV/AIDS).....	σελ.92
ΣΤ. “Migrants”.....	σελ.93
α. Μετανάστες.....	σελ.94
β. Πρόσφυγες.....	σελ.99
γ. Αιτούντες Άσυλο.....	σελ.102
δ. Μετατοπισθέντες.....	σελ.106
III. Η προάσπιση του Κράτος Δικαίου.....	σελ.109
Α. Συστήματα Δικαιοσύνης.....	σελ.109
Β. Αστυνομία και Σωφρονιστικό Σύστημα.....	σελ.113
α. Αστυνομία.....	σελ.113
β. Σωφρονιστικό σύστημα.....	σελ.116
IV. Η δράση στο πεδίο των θεματικών ζητημάτων.....	σελ.119
Α. Ανθρώπινα Δικαιώματα και ενδο-οικογενειακή βία.....	σελ.119
Β. Εμπορία ανθρώπων (trafficking).....	σελ.122
Γ. Ανθρώπινα δικαιώματα και μάχη κατά της τρομοκρατίας.....	σελ.126

Κεφάλαιο Β΄: Η ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

I. Η αξιοποίηση του έργου του Επιτρόπου στην εκδίκαση υποθέσεων.....	σελ.130
II. Η παρέμβαση του Επιτρόπου ως τρίτο μέρος ενώπιον του ΕΔΑΔ.....	σελ.134
III. Πρωτόκολλο 14 και τα νέα δεδομένα στις δυνατότητες του Επιτρόπου....	σελ.135

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....σελ.138

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ.140

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΜΕΑ: Άτομα Με Ειδικές Ανάγκες

Βλ: βλέπε

ΓΓ: Γενικός Γραμματέας

Δηλ: Δηλαδή

ΔΟΕ: Διεθνής Οργάνωση Εργασίας

ΕΔΑΔ: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

Επίτροπος: Επίτροπος Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης

ΕΣΔΑ: Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

ΜΚΟ: Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις

ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΠΟΥ: Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας

Πράξη: Νομοθετική Πράξη

ΣτΕ: Συμβούλιο της Ευρώπης

Σύμβαση: Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

υποσ: υποσημείωση

CDDH: Steering Committee for Human Rights

HCNM: High Commissioner on National Minorities

IDPs: Internally Displaced Persons

L.G.B.T: Lesbian, Gay, Bisexual and Transgender people

NATO: North Atlantic Treaty Organization

OHCHR: Office of the High Commissioner for Human Rights

para: paragraph

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

UNHCR: United Nations High Commissioner for Refugees

UNICEF: United Nations Children's Fund

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα ανθρώπινα δικαιώματα αποτελούν μια ιδιαίτερη θεματική, με τη δική της ξεχωριστή θέση, στο διεθνές δίκαιο. Μετά το τέλος του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, παρατηρείται μια σταδιακά εξελισσόμενη προσπάθεια, τόσο σε οικουμενικό, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, για την κατοχύρωση τους, προσπάθεια, η οποία τις τελευταίες δεκαετίες έχει εντατικοποιηθεί.

Στον ευρωπαϊκό χώρο, χωρίς αμφιβολία, τα πρωτεία στον τομέα της κατοχύρωσης και προάσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, κατέχει ο οργανισμός του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Η ενασχόληση και η πρόοδος, η οποία έχει συντελεσθεί στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, από τον οργανισμό αυτό, επιτρέπει σε κάποιους να τον χαρακτηρίζουν ως τον κατεξοχήν οργανισμό για τα ανθρώπινα δικαιώματα, που όμοιος του δεν υφίσταται σε καμία άλλη παγκόσμια περιφέρεια.

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, με τα 14 Πρωτόκολλα που τη συμπληρώνουν και φυσικά το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, αποτελούν τα μέγιστης σημασίας επιτεύγματα 60 ετών ύπαρξης του Οργανισμού.

Η πρόοδος που έχει συντελεστεί στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σε παγκόσμιο επίπεδο, είναι τέτοια, που νέοι, πιο σύγχρονοι και σαφώς πιο ευέλικτοι θεσμοί με, κυρίως, πολιτικό υπόβαθρο, έχουν ανακύψει τις δύο τελευταίες, κυρίως, δεκαετίες.

Βέβαια, η αρχή εντοπίζεται αρκετά πιο πίσω, στις αρχές της δεκαετίας του '50, όταν και ο Ο.Η.Ε δημιούργησε το θεσμό του Ύπατου Αρμοστή για τους Πρόσφυγες. Στις αρχές της δεκαετίας του '90, ο Ο.Η.Ε προχώρησε ένα βήμα παραπέρα, συστήνοντας το Γραφείο του Ύπατου Αρμοστή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και ο ΟΑΣΕ τον Ύπατο Αρμοστή για τις Εθνικές Μειονότητες.

Το ΣτΕ προέβη σε μια τέτοια ενέργεια, με σημαντική καθυστέρηση, σε σχέση με τους άλλους οργανισμούς, όταν το 1999, με απόφαση του Συμβουλίου των Υπουργών, δημιούργησε τον θεσμό του Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Ο σχετικά νέος αυτός θεσμός θα απασχολήσει την έρευνα αυτή, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης της πρώτης δεκαετίας ύπαρξής του. Οι λόγοι που καθιστούν

ενδιαφέρουσα τη διερεύνηση του θεσμού αυτού, είναι αρκετοί. Το γεγονός ότι πρόκειται για έναν νέο και προσωποπαγή θεσμό, ο οποίος όμως διαφέρει αισθητά από τους υπόλοιπους ανάλογους θεσμούς, το ότι δεν έχει απασχολήσει την ακαδημαϊκή κοινότητα ερευνητικά και άρα θα αποτελέσει μια πρωτότυπη έρευνα, το ότι ανήκει στο ΣτΕ, τον κατεξοχήν οργανισμό για τα ανθρώπινα, όπως προείπαμε, αλλά, κυρίως, το έργο που φαίνεται να διατελεί ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια, συνιστούν μια σειρά από ισχυρούς παράγοντες, που προκαλούν τον ερευνητή να ασχοληθεί μαζί του.

Θέτοντας, στον τίτλο της εργασίας, το ερώτημα αν ο θεσμός του Επιτρόπου αποτελεί θεσμό προαγωγής ή προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θέλαμε να δώσουμε μια κατεύθυνση στην εργασία.

Παρότι δεν υφίσταται, ούτε καθарός-γενικά αποδεκτός ορισμός, αλλά ούτε και διαχωρισμός των εννοιών αυτών, οι οποίες είναι αλληλένδετες, το ερώτημα τέθηκε με ένα πολύ συγκεκριμένο σκεπτικό. Πέρα από την παρουσίαση, εξέταση και αποτίμηση, να γίνει και μια προσπάθεια να αποδειχθεί, αν ο θεσμός αυτός παραμένει ως αρχικά είχε προσδιοριστεί στην Εντολή του. Δηλαδή, ένας soft πολιτικός θεσμός προαγωγής της εκπαίδευσης και της συνείδησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ή αν στη πορεία όλων αυτών των χρόνων, υπήρξε κάποια μετεξέλιξη του θεσμού αυτού, η οποία εντοπίζεται στον τρόπο δράσης και στη δυναμική των Πράξεων τις οποίες εκδίδει και οι οποίες, στην πράξη, αποδεικνύονται πιο ισχυρές από απλές συμβουλές και παροτρύνσεις, ωθώντας τα κράτη να συμμορφωθούν και εν τέλει να εναρμονίσουν τις πολιτικές τους προς τις Συστάσεις του, εξασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στο πλαίσιο λοιπόν της εξέτασης του θεσμού, θα επιδιώξουμε να δούμε και το πώς, ο Επίτροπος, εξέλιξε και συνεχίζει να εξελίσσει την Εντολή του, πρακτικά, αποδεικνύοντας, αναμφίβολα, την αλλαγή της δυναμικής του στο πέρασμα των χρόνων, παρότι τυπικά δεν έχει δύναμη επιβολής, ούτε των Συστάσεων, αλλά ούτε και κυρώσεων. Πρόκειται όμως, για ένα όργανο που με τον καιρό αποκτά μεγαλύτερη δύναμη και που δρώντας υπό την αρχή των υπονοουμένων εξουσιών, υπερακοντίζει την Εντολή του, για την επίτευξη των καλύτερων δυνατών αποτελεσμάτων.

Το να αποδείξουμε πως τελικά, ένα όργανο που ξεκίνησε με μια αρκετά περιορισμένη, σε σχέση με τις πρώτες σκέψεις και γενικόλογη Εντολή, καταφέρνει να

εξελιχθεί και να έχει ουσιαστικά αποτελέσματα, είναι ο βασικός σκοπός της έρευνας αυτής.

Στο πλαίσιο αυτό λοιπόν, η εργασία διαχωρίζεται σε δύο κύρια μέρη. Στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται τα θεσμικά χαρακτηριστικά του οργάνου, είτε αυτά ορίζονται ευκρινώς στην Εντολή του, είτε είναι αποτέλεσμα της ερμηνείας της από μέρους του, ενώ στο δεύτερο μέρος παρουσιάζεται το έργο του Επιτρόπου στους κύριους τομείς δράσης του, καθώς και η σχέση του με το ΕΔΑΔ.

Στην εξέταση του έργου του Επιτρόπου, δόθηκε έμφαση στα κράτη στα οποία έχει διενεργήσει follow-up επισκέψεις και Εκθέσεις, καθώς μέσω αυτών αποδεικνύεται ή όχι η συμμόρφωση τους με τις Συνστάσεις του Επιτρόπου. Άλλωστε, σκοπός της εργασίας δεν είναι, ούτε η στεγνή καταγραφή του έργου του Επιτρόπου, ούτε η καταγραφή της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις χώρες του Οργανισμού, αλλά η εξέταση της αποτελεσματικότητας του οργάνου.

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΤΑ ΘΕΣΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΟΡΓΑΝΟΥ

Κεφάλαιο Α΄: Η ΣΥΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Ι. Η πορεία ως τη δημιουργία του θεσμού

Α. Οι πρώτες σκέψεις τη δεκαετία του '70 και στις αρχές του '80

Κάποιες πρώιμες ιδέες και συζητήσεις αναφορικά με το ενδεχόμενο σύστασης ενός προσωποπαγούς θεσμού, που θα δρα στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στον ευρύτερο ευρωπαϊκό χώρο, είχαν κάνει δειλά την εμφάνιση τους ήδη από τη δεκαετία του '70. Οι συζητήσεις αυτές, εντός του πλαισίου του ΣτΕ, αφορούσαν τη Κοινοβουλευτική Συνέλευση όπου είχε συζητηθεί η δυνατότητα σύστασης ενός «Ombudsman για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα» ή ενός «Ευρωπαϊκού Ombudsman». Πιο συγκεκριμένα ήταν το 1974 όταν η Επιτροπή Νομικών Υποθέσεων της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης είχε συζητήσει το ζήτημα αυτό στο Παρίσι, σε μία συνάντηση της, παρουσία μάλιστα Ombudsmen αλλά και Κοινοβουλευτικών Επιτρόπων¹.

Αυτό που πρέπει να κρατήσει κάποιος, είναι, πως όποιες συζητήσεις είχαν γίνει, κινήθηκαν σε καθαρά θεωρητικό επίπεδο και πως ποτέ δεν είχε υπάρξει κάποια εξέλιξη ή πρόοδος, η οποία να καταλήξει στο να πάρει, έστω, κάποια μορφή η όποια ιδέα είχε υπάρξει, στην οποία μορφή, να καταγράφεται η θέση-φύση του οργάνου αλλά και ποιές λειτουργίες ή αρμοδιότητες θα του παραχωρούνταν.

---

¹ J. Schokkenbroek., *The preventive role of the Commissioner for Human Rights of the Council of Europe*, στο *The prevention of Human Rights Violations*, International Studies in Human Rights, Martinus-Nijhoff Publishers-Ant. N. Sakkoulas Publishers, 2001, p. 201-202.

Κάπως έτσι λοιπόν άρχισε να εκκολάπτεται αργά και δειλά η ιδέα δημιουργίας ενός περιφερειακού, προσωποπαγούς, εξωσυμβατικού οργάνου, με τη δεκαετία του '70 να μη μας παρέχει κάτι περισσότερο, πέρα από το πολύ σημαντικό όμως έναυσμα για σκέψη και προβληματισμό για το μέλλον.

Ήταν στις αρχές της δεκαετίας του '80 και πιο συγκεκριμένα το 1982 στη Σιένα της Ιταλίας όταν έλαβε χώρα ένα σεμινάριο για μη-δικαστικά μέσα για τη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων². Στο σημείο εκείνο ήρθε ο τότε Υπουργός των Εξωτερικών της Αυστρίας και προεδρεύων του σεμιναρίου, Willibald Pahr, να κάνει μια πρόταση που θα έδινε νέα ώθηση για συζήτηση. Η πρόταση του Willibald Pahr μιλούσε για τη σύσταση ενός Ευρωπαϊκού Ombudsman ο οποίος θα αποτελούσε έναν νέο θεσμό στους κόλπους του ΣτΕ³.

Μάλιστα το όργανο αυτό θα διαμορφώνονταν έτσι ώστε να έχει μία Εντολή η οποία δεν θα περιορίζονταν μόνο στα δικαιώματα εκείνα που πραγματεύεται η Ε.Σ.Δ.Α αλλά ακόμα στα Πρωτόκολλα της, καθώς και στα δικαιώματα που θεσπίστηκαν από τα υπόλοιπα διεθνή όργανα και επεκτείνονται σε άλλες «θεματικές», όπως είναι τα κοινωνικά δικαιώματα, τα οικονομικά και τα πολιτιστικά, τα οποία δεν πραγματεύεται η Ε.Σ.Δ.Α, η οποία επικεντρώνεται κυρίως στα ατομικά και πολιτικά.

Ο Pahr έκανε και μια ακόμα εύστοχη παρατήρηση, η οποία είχε να κάνει με την αρκετά χρονοβόρα διαδικασία που υφίσταντο ενώπιον του Δικαστηρίου, η οποία πολύ συχνά λαμβάνονταν σοβαρά υπόψη από όποιον αποφάσιζε να προσφύγει σε αυτό, ενώ δεν θα ήταν υπερβολή να πει κανείς πως απέτρεπε κιόλας αρκετούς. Ιδιαίτερο πρόβλημα δε, είχαν όσοι ήταν αντιμέτωποι με κάποιο επείγον ζήτημα. Συνεπώς δεν υπήρχε εναλλακτική λύση για όποιον δεν επιθυμούσε ή αδυνατούσε να εμπλακεί σε διαδικασίες μακροχρόνιες, πράγμα άλλωστε το οποίο ήταν πολύ πιθανό να είχε ήδη συμβεί και στα εθνικά δικαστήρια, πριν προσφύγει τελικά στο Ε.Δ.Α.Δ.

Έχοντας αυτά υπόψη του ο Pahr μίλησε για έναν Ευρωπαϊκό Ombudsman με μια σειρά αρμοδιοτήτων οι οποίες θα κάλυπταν τα εν λόγω κενά και αδυναμίες του

---

² Το εν λόγω σεμινάριο διοργάνωσε η Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου της Ευρώπης σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο της Σιένα (28-30 Οκτωβρίου 1982).

³ Η δήλωση του Willibald Pahr βρίσκεται στο κείμενο των «Διαδικασιών του Σεμιναρίου για μη δικαστικά μέσα για την προστασία και προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων», σελ. 126-132.

υπάρχοντος συστήματος και οι οποίες θα περιελάμβαναν ρόλο συμφιλιοτή, πριν η υπόθεση καταλήξει στη Επιτροπή, ρόλο δέκτη ατομικών παραπόνων κατά μη-κρατικών δρώντων, αλλά και δέκτη υποθέσεων οι οποίες δεν κατέληξαν εν τέλει ενώπιον του Ε.Δ.Α.Δ, ενώ η γενικότερη φύση του οργάνου θα ήταν επικουρική-υποστηρικτική προς τους Εθνικούς Ombudsmen.

Η πρόταση του Willibald Phar, αν και δεν είχε συνέχεια⁴, είναι εξαιρετικά σημαντική καθώς αποτέλεσε τη πρώτη σοβαρή έμπνευση και πρόταση για τη θέσπιση ενός τέτοιου είδους ευρωπαϊκού θεσμού.

Β. Η «επαναφορά» του ζητήματος στη δεκαετία του '90 και η θέσπιση του οργάνου

Μετά και το σεμινάριο της Σιένα και τη πρόταση του αυστριακού Υπουργού Εξωτερικών δεν υπήρξε καμία απολύτως εξέλιξη. Για πάνω από μια δεκαετία περίπου δεν έγινε κάποια νύξη για το ζήτημα αυτό σε κανένα από τα όργανα του ΣτΕ.

Έπρεπε να περάσουν δεκατέσσερα χρόνια σχεδόν, ως το 1996, για να επανέλθει ξανά στο προσκήνιο η ιδέα σύστασης ενός Ευρωπαϊκού Ombudsman ή Επιτρόπου. Εξάλλου, δεν είχαν περάσει πολλά χρόνια από τότε που ο Ο.Η.Ε είχε προβεί σε μια αντίστοιχη ενέργεια θεσπίζοντας έναν προσωποπαγή θεσμό, αυτόν του Έπατου Αρμοστή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων⁵, ενώ και ο ΟΑΣΕ, το 1992, είχε συστήσει τον θεσμό του Έπατου Αρμοστή για τις Εθνικές Μειονότητες⁶.

Ήταν η κυβέρνηση της Φινλανδίας εκείνη, η οποία μέσω του τότε Προέδρου της, Martti Ahtisaari, έλαβε τη πολλή σημαντική πρωτοβουλία να επαναφέρει το θέμα προς συζήτηση ενώπιον της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, σε πρώτη φάση, και μέσω της τότε Υπουργού των Εξωτερικών Tarja Halonen, σε δεύτερη φάση, να υποβάλλει επίσημη

---

⁴ Το σεμινάριο ωστόσο είχε ως αποτέλεσμα λίγα χρόνια αργότερα να υιοθετηθεί η Σύσταση Νο. R (85)13 της Επιτροπής Υπουργών προς τα κράτη μέλη καθώς και η Απόφαση (85)8 για τη συνεργασία για των Εθνικών Ombudsmen μεταξύ τους, καθώς και με το ΣτΕ.

⁵ Ο Έπατος Αρμοστής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ θεσπίστηκε με την Απόφαση A/ RES/48/141 της Γενικής Συνέλευσης στις 20 Δεκεμβρίου 1993:

⁶ Η απόφαση για τη σύσταση του θεσμού του Έπατου Αρμοστή για τις Εθνικές Μειονότητες ελήφθη στη Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι, το 1992:

πρόταση τον Ιανουάριο του 1997. Ο λόγος ο οποίος «πίεζε» για μια τέτοια πρωτοβουλία ήταν η τότε διαδικασία διεύρυνσης του ΣτΕ με νέα μέλη⁷, τα οποία αντιμετώπιζαν χρόνια προβλήματα σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και η αύξηση του πληθυσμού του ΣτΕ με τον συνολικό πλέον αριθμό πολιτών να υπερβαίνει τα 800 εκατομμύρια. Επιπλέον, δεν ήταν λίγοι εκείνοι που υποστήριζαν ότι το Πρωτόκολλο Νο.11⁸ δεν θα μπορούσε να διαχειριστεί ικανοποιητικά τα νέα αυτά δεδομένα και πως πέρα από το Ε.Δ.Α.Δ θα χρειαζόνταν και ένας πιο ευέλικτος μηχανισμός⁹.

Έτσι λοιπόν η Tarja Halonen μαζί με τον πρέσβη της Φινλανδίας στο ΣτΕ, Tom Groenberg, κατέθεσαν πρόταση για τη σύσταση ενός νέου οργάνου, ενός Επιτρόπου, με σκοπό να δρα ενισχυτικά προς το νέο Ε.Δ.Α.Δ και να καλύπτει όποια «κενά» αφήνει κατά τη λειτουργία του δικαστικού ελέγχου¹⁰. Στις λειτουργίες του νέου Επιτρόπου θα ήταν η παροχή πληροφόρησης και συμβουλών προς τα άτομα, αναφορικά με ζητήματα που τα απασχολούν, καθώς και σε σχέση με τις διατάξεις ποικίλων οργάνων του ΣτΕ. Ακόμα, προέβλεπε συμπληρωματική δράση προς τα ήδη υπάρχοντα όργανα του Στε, για την αντιμετώπιση των καταγγελιών, παρέχοντας τους μια μη-δικαστική διαδικασία στη διάθεση τους, όπως για παράδειγμα σε περιπτώσεις όπου προσφυγές στο Ε.Δ.Α.Δ είχαν αποτύχει ως μη παραδεκτές. Τέλος ο Επίτροπος θα μπορούσε να παρεμβαίνει ενώπιον του Ε.Δ.Α.Δ, έπειτα από πρόσκληση του τελευταίου και να παρέχει σημαντικές πληροφορίες, στη βάση των διατάξεων του Άρθρου 36 της Ε.Σ.Δ.Α¹¹.

Η πρόταση παρουσιάστηκε πλήρως και συζητήθηκε σε σεμινάριο στο Στρασβούργο, το 1997, με τη συμμετοχή αντιπροσώπων των κρατών-μελών, δικαστών του Ε.Δ.Α.Δ και μελών της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, όπου και αναπτύχθηκαν οι

⁷ Πιο συγκεκριμένα από το 1990 έως το 1996 είχαν προσχωρήσει 16 νέα κράτη: Αλβανία (1995), Ανδόρα (1994), Βουλγαρία (1992), Κροατία (1996), Τσεχία (1996), Εσθονία (1993), Ουγγαρία (1990), Λετονία (1995), Λιθουανία (1993), Πολωνία (1994), Ρουμανία (1993), Ρωσία (1996), Σλοβενία (1993), Σλοβακία (1993), ΠΓΔΜ (1995), Ουκρανία (1995):

⁸ Το Πρωτόκολλο Νο.11 της ΕΣΔΑ, που υπεγράφη το 1994 και τέθηκε σε ισχύ τη 1^η Νοέμβρη του 1998, άλλαξε τη δομή του μηχανισμού ελέγχου της ΕΣΔΑ, αντικαθιστώντας την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και το Δικαστήριο με ένα μόνιμο Δικαστήριο, για να αντιμετωπίσει καλύτερα το ζήτημα της αύξησης του αριθμού των προσφυγών μέσω της επιτάχυνσης της διαδικασίας:

⁹ J. Schokkenbroek., op. cit., p. 203.

¹⁰ Δημήτρης Κώνστας, *Συμβούλιο της Ευρώπης: Δημοκρατία και Ανθρώπινα Δικαιώματα για μια «Ευρύτερη Ευρώπη»*, στο τιμητικός τόμος για την Αλίκη Γιωτοπούλου - Μαραγκοπούλου, τόμος Α', Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2003, σελ. 637.

¹¹ Βλ. Άρθρο 36, ΕΣΔΑ, *Παρέμβαση τρίτου*.

σκοποί της. Μεταξύ αυτών ήταν η επιτάχυνση των διαδικασιών και ο περιορισμός του υπερβολικού φόρτου εργασίας του Δικαστηρίου, ο μεγαλύτερος σεβασμός της Ε.Σ.Δ.Α, μέσω του καλύτερου ελέγχου, καθώς και η απόκτηση ενός πιο ανθρώπινου «προσώπου» της Ε.Σ.Δ.Α το οποίο θα προσεγγίζει και θα εμπνέει περισσότερο τους ευρωπαίους πολίτες.

Εκεί πλέον άρχισε να διαφαίνεται καλύτερα το πρόβλημα των διαφορετικών απόψεων που επικρατούσαν εντός του πλαισίου των κρατών-μελών του οργανισμού. Μια ομάδα κρατών ενστερνίστηκε τον προβληματισμό και το σκεπτικό της εισηγήτριας χώρας για τη χρησιμότητα ενός τέτοιου οργάνου, σε αντίθεση με μια μεγάλη ομάδα κρατών που έδειχνε ξεκάθαρα την επιφύλαξη και τον δισταγμό της. Οι λόγοι που έκαναν τις χώρες αυτές διστακτικές ήταν, κατά πρώτον, η πεποίθηση τους ότι το νέο Ε.Δ.Α.Δ ήταν σε θέση να ανταπεξέλθει ικανοποιητικά και μόνο του στις νέες προκλήσεις, αλλά ιδίως ο «φόβος» τους, ότι ο Επίτροπος θα αποτελούσε έναν «δούρειο ίππο» για την ιδέα ενός Γενικού Εισαγγελέα του Ε.Δ.Α.Δ¹².

Πέρα όμως από τη μεγαλύτερη «ανησυχία» τους για το ενδεχόμενο επανεμφάνισης ενός θεσμού Γενικού Εισαγγελέα, έντονη επιφύλαξη υπήρξε και για τη λειτουργία της αντιμετώπισης των ατομικών καταγγελιών¹³, καθώς ο Επίτροπος ουσιαστικά θα επενέβαινε στη διαδικασία του συστήματος, ενώ παράλληλα θα προέβαινε και σε προσωπική ερμηνεία της Ε.Σ.Δ.Α, με ότι αυτό θα μπορούσε να συνεπάγεται για την εύρυθμη και ομαλή λειτουργία όλου του «οικοδομήματος». Τέλος, προβληματισμό προκαλούσαν και οι μεγάλες απαιτήσεις σε κεφάλαια, είτε οικονομικά είτε ανθρώπινο δυναμικό, για την αποτελεσματική λειτουργία του θεσμού, αν αναλογιστεί κάποιος το τεράστιο γεωγραφικό και πληθυσμιακό εύρος του νέου διευρυμένου οργανισμού.

Λίγους μήνες αργότερα, τον Οκτώβριο του 1997, έλαβε χώρα η δεύτερη Σύνοδος Κορυφής Αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων στο Στρασβούργο. Η Σύνοδος κατέληξε σε ένα Πρόγραμμα Δράσης, με το οποίο καλωσορίζεται η πρόταση της Φινλανδίας για τη

---

¹² Ουσιαστικά η *amicus curiae* λειτουργία του Επιτρόπου που προτάθηκε από την φινλανδική αντιπροσωπεία προκάλεσε ανησυχίες με τον φόβο ότι επιδιώκεται να έρθει ξανά προς συζήτηση το ενδεχόμενο σύστασης ενός Γενικού Εισαγγελέα του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου. Η πρόταση αυτή είχε συζητηθεί και τελικά απορρίφθηκε στην διαδικασία προπαρασκευής του Πρωτοκόλλου Νο.11 της ΕΣΔΑ.

¹³ *Supra*, σελ. 3 στο τέλος.

σύσταση ενός Γραφείου Επιτρόπου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, με αναφορά όμως στις όποιες επιφυλάξεις είχαν εκφραστεί σχετικά.

Πρόκειται για ένα σπουδαίο βήμα προς τη κατεύθυνση δημιουργίας του οργάνου, αφού ουσιαστικά εκφράστηκε και εμπράκτως η κοινή πολιτική βούληση των κρατών-μελών του οργανισμού. Ωστόσο, η παράθεση των επιφυλάξεων προμήνυε τη πρόθεση τους να επανοριοθετήσουν την Εντολή του Επιτρόπου, σε σχέση με τις αρχικές προτάσεις της φινλανδικής αντιπροσωπείας. Ακολούθησαν διαπραγματεύσεις και ανταλλαγές προτάσεων στην Επιτροπή των Υπουργών και στην Ομάδα Εισήγησης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, οι οποίες αντανάκλασαν μια ξεκάθαρη τάση «απομάκρυνσης» από το πρότυπο που είχε προτείνει η Φινλανδία, προς ένα πιο *soft* θεσμό χωρίς λειτουργίες «Δέκτη Παραπόνων», αλλά με έναν περισσότερο πολιτικό ρόλο¹⁴.

Λίγους μήνες αργότερα καταρτίστηκε σχέδιο για τον Επίτροπο σε συνεργασία της Επιτροπής Υπουργών με την Ομάδα Εισήγησης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, το οποίο στη συνέχεια παραδόθηκε στην Οργανωτική Επιτροπή για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (CDDH), «απαλλαγμένο» από οποιαδήποτε διάταξη για αποδοχή ατομικών παραπόνων. Η Οργανωτική Επιτροπή τον Ιούνιο του 2008 υιοθέτησε *Άποψη*¹⁵ για τον Επίτροπο, στην οποία περιλαμβάνονταν τα εξής χαρακτηριστικά: έμφαση στην εκπαίδευση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τον εντοπισμό νομικών και πρακτικών αδυναμιών και τη μη συμμόρφωση με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Ακόμα, ο κύριος ρόλος του θα είναι προληπτικός και ελεγκτικός, ωστόσο διακριτός σε σχέση με τις ήδη υφιστάμενες ελεγκτικές διαδικασίες, με τη δυνατότητα να μπορεί να κάνει έγκαιρη προειδοποίηση, όταν και όποτε εκείνος το κρίνει κατάλληλο και αναγκαίο.

Οι προτάσεις αυτές, της Οργανωτικής Επιτροπής, παραδόθηκαν για να καταλήξουν ως ενιαίο σχέδιο καθορισμού των αρμοδιοτήτων μέσω της Επιτροπής

---

¹⁴ Έμφαση δόθηκε κυρίως σε ζητήματα προώθησης της εκπαίδευσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην πληροφόρηση και προαγωγή του σεβασμού τους, τον εντοπισμό τυχόν ελλείψεων στο εσωτερικό δίκαιο αλλά και την πρακτική των κρατών μελών με σκοπό την υιοθέτηση και εναρμόνιση με τα ευρωπαϊκά πρότυπα.

¹⁵ Βλ. *Document 8196* της 16 Σεπτεμβρίου 1998 της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, όπου αναπαράγεται η *Άποψη* της CDDH:

<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc98/EDOC8196.htm>

Υπουργών στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση για *Γνώμη*, με τη τελευταία να καλωσορίζει το σχέδιο και να επικυρώνει τις αρμοδιότητες τον Ιανουάριο του 1999¹⁶.

Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση θεώρησε πως η δημιουργία ενός Επιτρόπου θα βοηθήσει το Ε.Δ.Α.Δ στο έργο του, δρώντας προληπτικά, αφήνοντας περιθώρια εμπλοκής του σε ατομικές υποθέσεις, κάτω από συγκεκριμένες περιστάσεις, κάτι όμως που η Επιτροπή των Υπουργών στη συνέχεια απέρριψε¹⁷.

Η Ομάδα Εισήγησης για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ολοκλήρωσε τους επόμενους μήνες τις αρμοδιότητες του Επιτρόπου. Στις 7 Μαΐου 1999, χρονιά στην οποία το ΣτΕ «γιόρταζε» τα πεντηκοστά του γενέθλια, η Επιτροπή των Υπουργών στη συνεδρίαση της υιοθέτησε την Απόφαση 99(50), με την οποία ο θεσμός του Επιτρόπου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης έλαβε σάρκα και οστά.

II. Το περιεχόμενο της Εντολής του Επιτρόπου (καθεστώς και αρμοδιότητες)

Μελετώντας κανείς τη διαδικασία δημιουργίας του θεσμού του Επιτρόπου, από τις πρώιμες σκέψεις της δεκαετίας του '70, έως και τις διαπραγματεύσεις πριν τη τελική απόφαση και αντιπαραβάλλοντάς τις με το τελικό κείμενο της Επιτροπής Υπουργών, η πρώτη διαπίστωση στην οποία καταλήγει, είναι ότι «η εξουσιοδότηση προοδευτικά συρρικνώθηκε και κατέληξε να δίνει στον Επίτροπο αποκλειστικά μορφωτικές και συμβουλευτικές αρμοδιότητες»¹⁸.

Η Εντολή του Επιτρόπου όπως τελικά διαμορφώθηκε δηλώνει ξεκάθαρα πως είναι ένας μη-δικαστικός θεσμός¹⁹, ένα πολιτικό, ή, καλύτερα, διπλωματικό ευέλικτο όργανο, γεγονός που του παρέχει ακόμα μεγαλύτερη ευχέρεια να αναλαμβάνει πρωτοβουλίες ανεπηρέαστος από όποιο «πολιτικό κόστος». Το δεδομένο αυτό θα μπορούσε να επηρεάσει καθοριστικά στο μέλλον το υπάρχον καθεστώς σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις χώρες-μέλη του Οργανισμού.

---

¹⁶ Βλ. *Opinion* 29 Ιανουαρίου 1999, No.210 (1999):

¹⁷ *J. Schokkenbroek*., op. cit. p. 201-202.

¹⁸ *Δ. Κώνστας*., op. cit., σελ. 637.

¹⁹ Βλ. res (99)50, adopted by the Committee of Ministers on 7 May 1999, art. 1.1.

Ο Επίτροπος εκλέγεται για μια θητεία έξι ετών, χωρίς δυνατότητα ανανέωσης της θητείας του, από την Κοινοβουλευτική Συνέλευση, με πλειοψηφία, μέσα από μια λίστα τριών υποψηφίων που υποβάλλει σε αυτή η Επιτροπή των Υπουργών. Τα άτομα αυτά θα πρέπει να είναι διαπρεπείς προσωπικότητες, υψηλής ηθικής στάθμης και αναγνωρισμένης εμπειρίας στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων²⁰.

Ο Επίτροπος είναι ένας μη-δικαστικός θεσμός προαγωγής της εκπαίδευσης και της συνείδησης του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτά έχουν ενσωματωθεί στις σχετικές Πράξεις του ΣτΕ, γεγονός που δεν εξαιρεί τις μη-δεσμευτικές Πράξεις (π.χ Συστάσεις, Διακηρύξεις κλπ.). Εκτελεί λειτουργίες διακριτές σε σχέση με αυτές που εκτελούν τα όργανα ελέγχου της Ε.Σ.Δ.Α ή άλλα ελεγκτικά όργανα του ΣτΕ, σεβόμενος την επάρκεια τους, ενώ ορίζεται ξεκάθαρα ότι ο Επίτροπος δεν έχει δυνατότητα να εξετάζει ατομική προσφυγή. Ωστόσο, δεν του στερεί τη δυνατότητα «να επιδοθεί σε γενικές καταστάσεις που αντανακλώνται σε ατομικές υποθέσεις που φτάνουν στο Ε.Δ.Α.Δ»²¹ ή να λάβει ευρύτερες πρωτοβουλίες, στη βάση αξιόπιστης πληροφόρησης που αφορά παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που του υποβάλλουν ιδιώτες, δρώντας ανεξάρτητα και αμερόληπτα²².

Υπόψη των ανωτέρω, παρατηρούμε πως το Άρθρο 3 της Εντολής του, που προσδιορίζει τις δράσεις του, είναι πολύ γενικόλογο και αφηρημένο, γεγονός που του δίνει ένα ευρύ περιθώριο ελευθερίας λήψης πρωτοβουλιών από μέρους του²³.

Ο Επίτροπος, δρώντας προληπτικά, προάγει την εκπαίδευση και συνείδηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα κράτη-μέλη²⁴, συντελεί στη προαγωγή της αποτελεσματικής τήρησης των κανόνων και της πλήρους απόλαυσης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων²⁵, παρέχει συμβουλές και γνώμες για τη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη πρόληψη των παραβιάσεων τους σε συνεργασία με τους σχετικούς εθνικούς θεσμούς, όπου αυτοί υφίστανται, ενώ όπου δεν υφίστανται ενθαρρύνει την

---

²⁰ *Ibid*, art. 9,10,11.

²¹ Kevin Boyle, *Council of Europe, OSCE and European Union* στο *Guide to International Human Rights Practice*, 4th Edition, Transnational Publishers, Lc. Ardsley, New York, 2004, p. 144

²² Βλ. res (99) 50, op. cit., art.2.

²³ Janne Haaland Matlary, *Intervention for Human Rights in Europe*, Palgrave, N.Y, 2002, p. 125-127

²⁴ Βλ. res (99)50, op. cit, art. 3a.

²⁵ *Ibid*, art. 3b.

ίδρυση τους²⁶. Ακόμα, διευκολύνει τις δραστηριότητες των Εθνικών Ombudsmen, ή όμοιων θεσμών στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων²⁷ σε εθνικό επίπεδο και σε διεθνές, συνεργάζεται με άλλους διεθνείς θεσμούς για τη προώθηση και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αποφεύγοντας παράλληλα ανώφελες αναπαραγωγές δραστηριοτήτων²⁸.

Το άρθρο 3.ε έχει δεχθεί ίσως τον μεγαλύτερο σχολιασμό μιας και θεωρείται πως βρίσκεται στο «σταυροδρόμι» της πρόληψης και της αντίδρασης σε παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ενώ από κάποιες αντιπροσωπείες κρατών είχε χαρακτηριστεί ως παράτολμο στη διαδικασία προπαρασκευής. Το εν λόγω άρθρο «*φαίνεται να παρέχει τη βάση προληπτικών ενεργειών ενός είδους «ήπιας διπλωματίας» με τη μεσαία ή στενή έννοια*»²⁹, ενώ συνδυάζει κάποια μέρη των Εντολών τόσο του Ύπατου Αρμοστή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Ο.Η.Ε όσο και του Ύπατου Αρμοστή για τις Εθνικές Μειονότητες του Ο.Α.Σ.Ε και δίνει στον Επίτροπο την ευχέρεια να δρα, θα λέγαμε, σε τρία στάδια. Κατά πρώτον προσδιορίζοντας τις ανεπάρκειες τόσο στο δίκαιο όσο και στη πρακτική των κρατών-μελών, μέσω πληροφοριών που λαμβάνει από πηγές όπως είναι οι κυβερνήσεις, τα κοινοβούλια, οι Εθνικοί Αξιωματούχοι Δέκτες Παραπόνων, οι Μ.Κ.Ο ακόμα και οι ιδιώτες³⁰, χωρίς να υπάρχει κάποιος σχετικός περιορισμός στην Εντολή του σχετικά με τις δυνητικές πηγές πληροφόρησης. Σε ένα δεύτερο στάδιο ενθαρρύνει την αποτελεσματική εφαρμογή των σχετικών προτύπων στα κράτη-μέλη και τέλος τα βοηθά στο να επανορθώσουν τις ανεπάρκειες τους αυτές³¹.

Πέρα από τη δράση του με δική του πρωτοβουλία, ο Επίτροπος ανταποκρίνεται και σε αιτήματα της Επιτροπής των Υπουργών ή της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, καθώς ακόμα τους υποβάλλει ετήσιες Εκθέσεις με τις δράσεις του, ή Εκθέσεις που να

---

²⁶ *Ibid*, art. 3c.

²⁷ *Ibid*, art. 3d.

²⁸ *Ibid*, art. 3i.

²⁹ Janusz Symonides., (ed.), *Human Rights: International Protection, Monitoring, Enforcement*, Vol. 3, University of Warsaw, Poland, UNESCO Publishing, 2003, p. 142.

³⁰ Bl. res (99)50, op. cit, art. 5.1.

³¹ Linos-Alexandre Sicilianos, “*Les mecanismes de suivi au sein du Conseil de l’Europe*”, στο *L’effectivite des Organisations Internationales. Mechanismes de suivi et de controle*, Ant. N. Sakkoulas – Pedone, Athenes – Paris, 2000, p. 255-257.

αφορούν ένα συγκεκριμένο ζήτημα³², ενώ παράλληλα οφείλει να λαμβάνει υπόψη του όποιες απόψεις εκφράζουν τα όργανα αυτά³³.

Τα ίδια τα κράτη τώρα οφείλουν να διευκολύνουν τον Επίτροπο στο έργο του παρέχοντας του τις κατάλληλες διευκολύνσεις, καθώς και τα προνόμια και τις ασυλίες που προβλέπονται στο άρθρο 40 του Καταστατικού του ΣτΕ³⁴.

Σε ότι αφορά τις Πράξεις του Επιτρόπου, κατά την Εντολή του μπορεί να εκδίδει Συστάσεις, Γνώμες και Εκθέσεις, τις οποίες μπορεί να εξουσιοδοτήσει να εκδοθούν³⁵, αν και στη πορεία το εύρος των Πράξεων στις οποίες προβαίνει ο Επίτροπος διευρύνθηκε, με πρωτοβουλία του ιδίου, με την εισαγωγή και άλλων νέων μορφών, πέραν όσων προσδιορίζονται ξεκάθαρα στην Εντολή του.

Κεφάλαιο Β΄: Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΚΑΙ Η ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΕΝΤΟΛΗΣ ΤΟΥ

Ι. Οι επισκέψεις στο πεδίο και η σύνταξη Εκθέσεων

Χωρίς καμία αμφιβολία από όλες τις δραστηριότητες στις οποίες μπορεί να προβεί ο Επίτροπος, αυτή της σύνταξης Εκθέσεων είναι η πλέον σημαντική. Το δικαίωμα αυτό παρέχεται στον Επίτροπο καθαρά στην Εντολή του τόσο στο άρθρο 3 (f)³⁶, όσο και στο άρθρο 8.1.

Μέσω των Εκθέσεων οι οποίες είναι αποτέλεσμα επιτόπιας έρευνας στις χώρες-μέλη του ΣτΕ και τις οποίες διεξάγει είτε ο ίδιος είτε αντιπροσωπεία του Γραφείου του, προβάλλεται κάποιο ζήτημα ή μια σειρά ζητημάτων που έχουν να κάνουν με το εκάστοτε κράτος κάθε φορά.

Αυτό που αξίζει προσοχής και που θα επιχειρηθεί στο παρόν κεφάλαιο είναι να εξετασθεί το πώς ο ίδιος ο Επίτροπος ανέπτυξε και συνεχίζει να εξελίσσει το γενικόλογο

---

³² Βλ. res (99)50, op. cit, art. 3(f), 3(g), 3(h).

³³ *Ibid.*, art.4.

³⁴ *Ibid.*, art.6.

³⁵ *Ibid.*, art.8.

³⁶ Ο Επίτροπος μπορεί να απευθύνει, όποτε το κρίνει απαραίτητο, μια Έκθεση που να αφορά ένα συγκεκριμένο θέμα στην Επιτροπή Υπουργών ή στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση και στην Επιτροπή Υπουργών.

δικαίωμα που του παρέχουν τα προαναφερθέντα άρθρα της Εντολής του στο πέραςμα των χρόνων, σε ότι έχει να κάνει με τη σύνταξη Εκθέσεων καθώς βέβαια και με τις Συστάσεις που πάντοτε σχεδόν συνοδεύουν τις Εκθέσεις αυτές και που απευθύνονται στο αντίστοιχο κράτος-μέλος.

A. Οι αρχικές Εκθέσεις και οι Συστάσεις προς τα κράτη

Η πρώτη μορφή Πράξεων που έκανε την εμφάνιση της ήταν αυτή των Εκθέσεων, για τη γενική εικόνα της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων κάθε χώρας.

Ο πρώτος Επίτροπος που εξελέγη στη θέση, ο Ισπανός Alvaro Gil-Robles, ξεκίνησε θετικά το έργο του νεοσύστατου αυτού θεσμού όταν για την εναρκτήρια του αποστολή επέλεξε τη περιοχή της Τσετσενίας, η οποία αποτελούσε, χωρίς καμία αμφιβολία, μια ιδιαίτερη περίπτωση λόγω της διαμάχης που υπήρχε στη περιοχή, αλλά και λόγω του ότι αφορούσε μια μεγάλη δύναμη όπως είναι η Ρωσία.

Ο Επίτροπος, αξιοποιώντας κάθε δυνατότητα που του παρείχε η Ρωσική Ομοσπονδία³⁷, είχε συναντήσεις και συζητήσεις με όλους τους εμπλεκόμενους κρατικούς αξιωματούχους (π.χ. Gerkhanov πρ. Πρόεδρος Συνταγματικού Δικαστηρίου της Τσετσενίας), ιδιωτικές ενώσεις, δημοσιογράφους, πολιτικούς, ακαδημαϊκούς καθώς και ΜΚΟ (“Memorial”, “Moscow-Helsinki Group”, “Glasnost”) και διενήργησε επιτόπια έρευνα στα σύνορα Τσετσενίας-Ινγκουσετίας, από τα οποία διέρχονταν οι πρόσφυγες.

Η επίσκεψη αυτή του Επιτρόπου είχε ως αποτέλεσμα τη σύνταξη Έκθεσης, στην οποία παρουσίασε λεπτομερώς τις συνθήκες που βρήκε στη περιοχή της Τσετσενίας, του Ταγκιστάν και της Ινγκουσετίας αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα³⁸.

Αυτή η επίσκεψη και σύνταξη Έκθεσης για τη Ρωσική Ομοσπονδία, αποτέλεσε τη πρώτη επιτόπια έρευνα και τη πρώτη Πράξη του νέου αυτού θεσμού. Η αρχή είχε γίνει και μάλιστα με επιτυχία.

---

³⁷ Βλ. res (99)50, op. cit., art. 6

³⁸ Στην Έκθεση παρουσίαζε τα αίτια της διαμάχης καθώς και μια σειρά παρατηρήσεων και Συστάσεων, όπως ήταν η καταδίκη του πολέμου ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και η ανάγκη δημιουργίας ενός Γραφείου Τσετσένου Επιτρόπου, ως μεσολαβητή μεταξύ της τοπικής κοινωνίας και των Ομοσπονδιακών δυνάμεων. Επίσης, πρότεινε τη διεξαγωγή σεμιναρίου για τα αντιμαχόμενα μέρη, με σκοπό την εύρεση τρόπων βελτίωσης του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη περιοχή. CommDH(1999)1, Strasbourg 10 December 1999, II§5 και CommDH(2001)9, Strasbourg 23 Avril 2001, II, 1.

Χωρίς να χρονοτριβεί ο Επίτροπος, αρχίζει την επόμενη κιόλας χρονιά, να πραγματοποιεί επισκέψεις σε περισσότερες χώρες και να συντάσσει ανάλογες Εκθέσεις για την αποτίμηση της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην εκάστοτε χώρα. Παράλληλα, προβαίνει και στις ανάλογες Συστάσεις, όπου εκείνος το κρίνει κατάλληλο, δικαίωμα που του παρέχει η Εντολή του³⁹.

Είναι εντυπωσιακός, θα έλεγε κανείς, ο ρυθμός με τον οποίο ο Επίτροπος αυξάνει τις επισκέψεις του, χρόνο με το χρόνο, με σκοπό να καταφέρει να πραγματοποιήσει επίσκεψη αποτίμησης σε κάθε μια χώρα, του διευρυμένου πλέον, ΣτΕ των 47 κρατών-μελών.

Το κολοσσιαίο αυτό έργο ολοκληρώθηκε εννέα χρόνια μετά, το 2008. Τη χρονιά εκείνη ο Επίτροπος πραγματοποιώντας επισκέψεις και Εκθέσεις σε Σαν Μαρίνο, Π.Γ.Δ.Μ, Μαυροβούνιο, Ολλανδία, Σερβία, Μονακό και Βέλγιο ολοκλήρωσε έναν πλήρη «κύκλο», μιας τουλάχιστον επίσκεψης και αντίστοιχης Έκθεσης, για τη κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σε κάθε ένα από τα 47 κράτη-μέλη. Δημιούργησε, έτσι, μια πλήρη και ολοκληρωμένη εικόνα για το τι ζητήματα αντιμετωπίζει η κάθε χώρα, πού υστερεί και σε ποιές αλλαγές πρέπει να προβεί για να εναρμονιστεί με τα ευρωπαϊκά και διεθνή πρότυπα σεβασμού και προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου.

Στις Εκθέσεις αυτές πολύ εύκολα μπορεί κανείς να διαπιστώσει πως ο Επίτροπος καταπιάστηκε με όλο το εύρος των ζητημάτων που θα μπορούσε να ασχοληθεί, από τη στιγμή που η Εντολή του δεν περιέχει κάποια περιοριστική διάταξη. Μεταξύ αυτών είναι η μάχη για την εξάλειψη όλων των μορφών διακρίσεων, τα δικαιώματα των αλλογενών, η διαφύλαξη του κράτους δικαίου, φαινόμενα όπως η τρομοκρατία και η εμπορία ανθρώπων, οι ευάλωτες κοινωνικές ομάδες κ.α.

Οι Συστάσεις στις οποίες προέβη και προβαίνει στα κράτη αφορούν αλλαγές στο εσωτερικό τους δίκαιο, μέσω προσθηκών, τροποποιήσεων ή καταργήσεων νόμων, αλλαγές στη πρακτική τους και προσχώρηση ή επικύρωση διεθνών και ευρωπαϊκών Πράξεων. Ως πρότυπα για τις Συστάσεις αυτές έχει το ευρωπαϊκό και διεθνές δίκαιο

---

³⁹ Βλ. res, (99)50, op. cit., art.8

σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και το ανθρωπιστικό δίκαιο, καθώς και τη νομολογία του ΕΔΑΔ.

B. Οι follow-up Εκθέσεις

Ξεκινώντας από το 1999 τις επισκέψεις στις χώρες και τη σύνταξη Εκθέσεων, αναφορικά με τη κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκεί, ο Επίτροπος πορεύτηκε με αυτή τη μεθοδολογία για τέσσερα περίπου χρόνια, ως το 2003 δηλαδή.

Τη χρονιά εκείνη, ο Gil-Robles, προβαίνει σε μια ενέργεια που ήρθε να ανοίξει νέους ορίζοντες και να διαμορφώσει νέα δεδομένα σε ότι έχει να κάνει με τη δυναμική του θεσμού. Βασιζόμενος στη γενική Εντολή του⁴⁰, εισάγει μια νέα μορφή Πράξεων αυτή των follow-up Εκθέσεων.

Η νέα αυτή μορφή Πράξεων αφορά επισκέψεις και αντίστοιχες Εκθέσεις, συνήθως και κατά κύριο λόγο από αντιπροσωπεία του Γραφείου του Επιτρόπου, παρά από τον ίδιο τον Επίτροπο, σε χώρες-μέλη στις οποίες είχε ήδη προηγηθεί επίσκεψη και αντίστοιχη Έκθεση, η οποία μάλιστα είχε συνοδευτεί και από σχετικές Συστάσεις.

Οι follow-up Εκθέσεις εισήχθησαν από τον Επίτροπο με αποκλειστικά δική του πρωτοβουλία, με σκοπό να διαπιστώνεται αν και σε ποιο βαθμό το εκάστοτε κράτος έχει προβεί στο μεσοδιάστημα, ανάμεσα στην ημερομηνία της πρώτης επίσκεψης και αυτή της follow-up επίσκεψης, στις απαραίτητες εκείνες ενέργειες, ώστε να εφαρμόσει τις Συστάσεις στις οποίες ο Επίτροπος είχε προβεί κατά τη πρώτη του επίσκεψη!

Ουσιαστικά, πρόκειται καθαρά για μια μορφή «εποπτείας» της προόδου που έχει συντελέσει το κράτος, έτσι ώστε να εναρμονιστεί με τις κατευθύνσεις που του υπέδειξε ο Επίτροπος.

Χωρίς καμία αμφιβολία, η ενέργεια αυτή του Επιτρόπου, προκαλεί ιδιαίτερο ενδιαφέρον για μια σειρά από λόγους. Κατά πρώτον θα λέγαμε πως κάτι τέτοιο δεν ορίζεται ούτε και προβλέπεται στην Εντολή του, ενώ παράλληλα δεν αποκλείεται κιόλας, συνεπώς, μιλάμε καθαρά και σαφέστατα για μια ενέργεια διαμόρφωσης και εξέλιξης της Εντολής από μέρους του. Το περιθώριο που του «αφήνει» η γενική μορφή της Εντολής

---

⁴⁰ Βλ. συγκεκριμένα το Άρθρο 3 για τις ενέργειες του Επιτρόπου και το Άρθρο 8 για τις Πράξεις που μπορεί να εκδίδει.

αξιοποιείται από τον Gil-Robles, ο οποίος εισάγει το νέο αυτό στοιχείο, που στη πορεία θα αποδειχθεί εξαιρετικά σημαντικό σε ότι έχει να κάνει με την αποτελεσματικότητα και τη διεύρυνση της δυναμικής του οργάνου.

Ο δεύτερος λόγος, ο οποίος κάνει την ενέργεια εισαγωγής των follow-up Εκθέσεων να έχει πολύ ενδιαφέρον, είναι η απουσία από την Εντολή του Επιτρόπου διάταξης η οποία να δεσμεύει τα κράτη σε υποχρεωτική συμμόρφωση ως προς τις Συστάσεις που τους απευθύνει. Το γεγονός αυτό προκαλεί ενδιαφέρον στο να δούμε το πώς τα κράτη αντιδρούν μπροστά στο νέο αυτό δεδομένο που προέκυψε.

Ένας τρίτος λόγος έχει να κάνει με το γεγονός, ότι η ύπαρξη και μόνο των follow-up Εκθέσεων λειτουργεί, εμμέσως, ως ένας «μοχλός πίεσης» προς τα κράτη να συμμορφωθούν προς αυτές, μιας και μέσω αυτών ενημερώνονται το Συμβούλιο των Υπουργών⁴¹ και η Κοινοβουλευτική Συνέλευση.

Ο ίδιος ο Επίτροπος δεν μπορεί να επιβάλλει κυρώσεις στα κράτη για μη συμμόρφωση τους προς τις Συστάσεις του, με τη μέθοδο όμως αυτή αρχίζει και προωθεί την τάση υιοθέτησης των Συστάσεων του δημιουργώντας μια τάση συμμόρφωσης.

Η πρώτη χώρα, στην οποία έγινε follow-up επίσκεψη και Έκθεση, ήταν η Μολδαβία το 2003, με τον Επίτροπο να διαπιστώνει, δυστυχώς, μικρή συμμόρφωση με τις Συστάσεις του 2000 που αφορούσαν μεταρρυθμίσεις στη δικαιοσύνη, την αστυνομία και το σωφρονιστικό σύστημα του κράτους⁴².

Αυτό που αξίζει να σημειωθεί είναι ότι ο Επίτροπος έχει διενεργήσει follow-up Εκθέσεις, κατά κύριο λόγο, στις χώρες οι οποίες αντιμετωπίζουν εντονότερα προβλήματα σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αυτές είναι τα πιο πρόσφατα μέλη του ΣτΕ παρά τα δυτικά κράτη⁴³.

⁴¹ Το Συμβούλιο των Υπουργών έχει τη δυνατότητα να επιβάλλει κυρώσεις σε κράτος μέλος εφόσον εκείνο παραβιάζει συστηματικά τις Αρχές του Οργανισμού, *Statute of the Council of Europe*, Chapter IV: <http://conventions.coe.int/treaty/en/treaties/html/001.htm>

⁴² Βλ. follow-up Report to the Recommendations of the Commission for Human Rights Following his visit to Moldova from 16-20 October 2000 [excerpt from the 3rd Annual Report of the Commissioner for Human Rights (CommDH(2003)7].

⁴³ Ενδεικτικά να αναφέρουμε ότι σε Γερμανία, Λουξεμβούργο, Ελβετία, δεν έχουν πραγματοποιηθεί follow-up Εκθέσεις, ενώ σε Αυστρία, Βέλγιο, Ιρλανδία, Ολλανδία, οι Εκθέσεις για τη γενική αποτίμηση έγιναν 9 χρόνια μετά την ίδρυση του θεσμού! Ο Επίτροπος είχε δώσει έμφαση στις νέες χώρες-μέλη του ΣτΕ, της ανατολικής Ευρώπης. Τα δυτικά δημοκρατικά κράτη είχαν κατοχυρώσει συνταγματικά τα ανθρώπινα δικαιώματα, ενώ τα ανατολικά που βρίσκονταν υπό το απολυταρχικό καθεστώς της πρ. ΕΣΣΔ

Γ. Η νέα μορφή «εστιασμένων» επισκέψεων και Εκθέσεων

Το 2006 αποτέλεσε μια ιδιαίτερα σημαντική χρονιά για τον νεοσύστατο αυτό θεσμό. Τη χρονιά εκείνη έχουμε την πρώτη αλλαγή «σκυτάλης», με τον Σουηδό Thomas Hammarberg, να αναλαμβάνει τη θέση του απερχόμενου Alvaro Gil-Robles.

Ο λόγος που κάνει την αλλαγή αυτή να αποκτά τέτοια σπουδαιότητα, είναι ότι ο επερχόμενος Επίτροπος έδειξε, με την ανάληψη του πόστου του, να έχει τη διάθεση να εξελίξει ακόμα περισσότερο τον θεσμό.

Στη πρώτη του κιόλας ετήσια Έκθεση προς την Επιτροπή των Υπουργών και τη Κοινοβουλευτική Συνέλευση, έδειξε τις προθέσεις του, όταν είχε δηλώσει για τους διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πως τα τελευταία χρόνια έχουν «επιβιβασθεί σε μια κούρσα αναδιαμόρφωσης μετά από μια διεξοδική επανεκτίμηση των μεθόδων εργασίας τους και τη κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων γενικότερα»⁴⁴

Ο Επίτροπος συνέχισε, προβάλλοντας την ανάγκη ενός πιο συστηματικού και ευρύτερου τρόπου παρακολούθησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο ευρωπαϊκό σύστημα προστασίας τους.

Το σημείο εκείνο, που στη προκειμένη περίπτωση, μας ενδιαφέρει ιδιαίτερα είναι αυτό στο οποίο ο νέος Επίτροπος αναφέρθηκε στον θεσμό τον οποίο θα υπηρετούσε τα επόμενα έξι χρόνια, δηλώνοντας πως, «η επίσημη Εντολή του Επιτρόπου είναι ευρέως σχεδιασμένη και είναι έτσι ανοιχτή σε νέες ερμηνείες από κάθε κάτοχο του αξιώματος», για να συνεχίσει επισημαίνοντας πως, «η πλήρης δυνατότητα του θεσμού δεν έχει διερευνηθεί ακόμα, αν και η πραγματοποίηση αξιοσημείωτων προσδοκιών που έχουν επενδυθεί στον Επίτροπο (π.χ από την ομάδα των Σοφών και την Έκθεση Juncker) εμποδίζονται από τις ανεπαρκείς πηγές του Επιτρόπου»⁴⁵. Η έμφαση πλέον, κατά δήλωσή του, θα δίνονταν στην εφαρμογή των προτύπων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη νομολογία του ΕΔΑΔ και τις Εκθέσεις και Συστάσεις των Treaty Bodies.

έπρεπε να διανύσουν απόσταση για να φτάσουν τα επίπεδα προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των δυτικών κρατών και να εναρμονιστούν με τα πρότυπα τους.

⁴⁴ CommDH(2007)3, Strasbourg 11 April 2007, 2§2.1.

⁴⁵ Ibid.

Αφού είχε προϋδεάσει τόσο το ΣτΕ, όσο και τις κυβερνήσεις των κρατών, για το πώς σκόπευε να κινηθεί, ο Επίτροπος, σε διάστημα δύο χρόνων (2007-2008) εισήγαγε ακόμα δύο νέες μορφές επισκέψεων και Εκθέσεων, τις «εστιασμένες» επισκέψεις και Εκθέσεις και τις ειδικές αποστολές.

Έχοντας, πλέον, γίνει αποτίμηση της κατάστασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε κάθε χώρα-μέλος του ΣτΕ καθώς και οι απαραίτητες Συστάσεις όπου χρειάστηκε, άνοιξε ένας νέος «κύκλος» εστιασμένων επισκέψεων, από τον Επίτροπο, σε κάθε χώρα για ιδιαίτερα προβλήματα, αυτή τη φορά, που αντιμετωπίζει η εκάστοτε χώρα, με σκοπό να αντιμετωπισθούν τα προβλήματα αυτά πιο αποτελεσματικά και δυναμικά⁴⁶. Πρόθεση του Επιτρόπου είναι οι Εκθέσεις που θα προκύπτουν να είναι μικρότερες σε έκταση και οι Συστάσεις που θα τις συνοδεύουν πιο ακριβείς και συγκεκριμένες, σε σύγκριση με τις ως τότε Συστάσεις της προηγούμενης μορφής των Εκθέσεων για τη γενική αποτίμηση, οι οποίες ήταν πιο γενικές.

Ως τώρα⁴⁷, ο Επίτροπος έχει διεξάγει «εστιασμένες» επισκέψεις και αντίστοιχες Εκθέσεις σε επτά χώρες-μέλη, ξεκινώντας από την Κύπρο το 2008 όπου επικεντρώθηκε στο ζήτημα του ασύλου, της κράτησης των μεταναστών και της εμπορίας ανθρώπων⁴⁸, προβλήματα τα οποία είχαν αναφερθεί και στις προηγούμενες Εκθέσεις του Επιτρόπου που είχαν προηγηθεί⁴⁹.

⁴⁶ CommDH(2009)12, Strasbourg 22 April 2009, p. 3 (foreword).

⁴⁷ Δηλ. Ιούνιος 2010.

⁴⁸ CommDH(2008)30, Strasbourg 12 December 2008.

⁴⁹ Βλ. CommDH(2004), Strasbourg 12 February 2004 και CommDH(2006) 12, Strasbourg 29, March 2006. Το 2008, ανάλογη επίσκεψη έκανε και στην Ιταλία με τα ζητήματα που ασχολήθηκε να αφορούν τους Ρομά και Σίντι καθώς και τη μετανάστευση (CommDH(2008)18, Strasbourg 29 July 2008), στο Ηνωμένο Βασίλειο για τρία ζητήματα και συγκεκριμένα, και πάλι, για το άσυλο και τη μετανάστευση αλλά ακόμα για το ζήτημα της δικαιοσύνης των ανηλίκων και τη σωματική τιμωρία (CommDH (2008)28, Strasbourg 9 October 2008, και CommDH(2008)27, Strasbourg 17 October 2008), καθώς και στη Γαλλία για τις φυλακές, τη δικαιοσύνη για τους ανηλίκους, τη μετανάστευση, τα άσυλο και τους Ρομά (CommDH(2008)34, Strasbourg 20 November 2008).

Το 2009, σειρά είχαν, η Ελλάδα (CommDH(2009)6, Strasbourg 4 February 2009 και CommDH(2009)9, Strasbourg 19 February 2009) και η Τουρκία, με τα ζητήματα που εξετάστηκαν να αφορούν τις μειονότητες και τους αιτούντες άσυλο, αλλά επιπλέον τους πρόσφυγες, για τη Τουρκία (CommDH (2009)30, Strasbourg 1 October 2009, και CommDH(2009)31, Strasbourg 1 October 2009). Το 2010, «εστιασμένες» επισκέψεις έχει διεξάγει στη Βουλγαρία για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μειονοτήτων και των παιδιών που στεγάζονται σε ιδρύματα (CommDH(2010)1, Strasbourg 9 February 2010) και στη Κροατία για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μετατοπισθέντων και των αιτούντων άσυλο, τις διαδικασίες που ακολουθούν τη «μετα-πολεμική» δικαιοσύνη στη χώρα, καθώς και τα δικαιώματα των Ρομά (CommDH(2010)20, Strasbourg 17 June 2010).

του 2006, όπου ένας αριθμός 260 αστυνομικών αξιωματούχων υποβλήθηκε σε εξεταστική διαδικασία, την οποία οργάνωσε η Διεθνής Αστυνομική Ομάδα Ανάλυσης Αποστολής του ΟΗΕ (IPTF)⁵². Αποτέλεσμα της εξεταστικής αυτής διαδικασίας ήταν η αφαίρεση των αδειών στα άτομα αυτά. Η ίδια η κυβέρνηση της χώρας προσκάλεσε τον Επίτροπο, καθώς το γεγονός αυτό είχε προκαλέσει τα παράπονα από μέρους των αστυνομικών αξιωματούχων οι οποίοι είχαν μάλιστα προβεί σε απεργία πείνας.

Ανταποκρινόμενος αμέσως ο Επίτροπος, μετέβη στη περιοχή και διεξήγαγε συναντήσεις με κρατικούς αξιωματούχους (π.χ μέλη της Προεδρίας), αντιπροσώπους των αστυνομικών στους οποίους αφαιρέθηκε η άδεια και αντιπροσώπους της διεθνούς κοινότητας όπως τον Αρχηγό της Αστυνομικής Αποστολής της ΕΕ και αντιπροσώπους του Γραφείου του Υπατού Αρμοστή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων κ.α.⁵³

Εξετάζοντας το ζήτημα ο Επίτροπος διαπίστωσε πως πράγματι υπήρχε ζήτημα σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων από την IPTF, μιας και δεν παρέχονταν η δυνατότητα στους αστυνομικούς να αντικρούσουν τις αποφάσεις της, ενώ υπήρχε και ζήτημα διαβίωσης για τους εν λόγω αστυνομικούς. Κρατώντας, θα λέγαμε, μια πιο διπλωματική στάση, ο Επίτροπος δεν αποφάνθηκε για το ζήτημα, παρά, ζήτησε από το Συμβούλιο Ασφαλείας, να δώσει προσοχή στο ζήτημα που προέκυψε, έτσι ώστε να βρεθεί μια λύση⁵⁴.

Αν και λόγω της εμπλοκής του Συμβουλίου Ασφαλείας στο ζήτημα αυτό ο Επίτροπος «αναγκάστηκε» να περιοριστεί σε μια διπλωματική δήλωση, ωστόσο το γεγονός ότι κινητοποιήθηκε άμεσα σε ένα περιστατικό έκτακτο και μεμονωμένο, που έθετε σε κίνδυνο την απόλαυση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αξίζει της προσοχής μας.

Η επόμενη χρονιά περιείχε τρεις παρόμοιες περιπτώσεις, στις οποίες ο Επίτροπος ενήργησε εκτάκτως, διεξάγοντας ειδικές αποστολές⁵⁵.

⁵² Βλ. <http://www.nato.int/sfor/index.htm?99/ipubih/10006230.htm>

Η IPTF είναι μια από τις οργανώσεις στο πλαίσιο της United Nations Mission in Bosnia and Herzegovina, η οποία έχει ως σκοπό της να παρακολουθεί και να συμβουλεύει την τοπική αστυνομία ενώ φροντίζει και για την αναδιάρθρωση της {...}. Τα θεσμικά χαρακτηριστικά, η διαδικασία και οι εξουσίες και ευθύνες της IPTF προσδιορίζονται στο 11^ο Παράρτημα των Συμφωνιών ειρήνης του Dayton.

⁵³ CommDH(2007)2, Strasbourg 17 January 2007, § 4.

⁵⁴ *Ibid*, § 38-53.

⁵⁵ Η πρώτη αφορούσε την Αρμενία όταν, στις αρχές του 2008, σημειώθηκαν ευρείας κλίμακας επεισόδια βίας μεταξύ αστυνομικών και διαδηλωτών που ακολούθησαν της εκλογές και που κήρυξαν τη χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Ανήσυχος, ο Επίτροπος, μετέβη στο Yerevan και συνέταξε Έκθεση με τη οποία ζήτησε άρση της κήρυξης του κράτους σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, απελευθέρωση των

Η έρευνα αυτή του Επιτρόπου και ο τρόπος δράσης του δεν αφήνουν κανένα περιθώριο αμφισβήτησης, ότι η τελευταία ειδική αποστολή στη Μολδαβία δεν ήταν

⁵⁷ CommDH(2009)27, Strasbourg 17 July 2009.

τίποτα λιγότερο από μια fact-finding αποστολή, που «πάει» την Εντολή του Επιτρόπου ακόμα ένα βήμα πιο πέρα ανοίγοντας νέους ορίζοντες δράσης για το μέλλον.

II. Οι λοιπές Πράξεις του Επιτρόπου

Πέρα από τις επισκέψεις στο πεδίο που πραγματοποιεί ο Επίτροπος, οι οποίες εφόσον δεν είναι επισκέψεις επαφών (contact visits) καταλήγουν σε σύνταξη Εκθέσεων, ο Επίτροπος προβαίνει και στην έκδοση άλλων Πράξεων, είτε αυτές ορίζονται ευκρινώς στην Εντολή του⁵⁸, είτε είναι αποτέλεσμα δικής του πρωτοβουλίας.

Οι λοιπές Πράξεις, οι οποίες προβλέπονται στην Απόφαση (99)50 της Επιτροπής των Υπουργών, είναι οι Συστάσεις και οι Γνώμες. Στην πορεία όμως ο Επίτροπος εισήγαγε τις Απόψεις και τις Μελέτες, αυξάνοντας το εύρος των μορφών των Πράξεων του.

A. Οι Συστάσεις (recommendations)

Οι Συστάσεις αυτές διαφέρουν από τις Συστάσεις που βρίσκονται ενσωματωμένες στις Εκθέσεις που συντάσσει ο Επίτροπος, μετά την επίσκεψη σε κάποια χώρα-μέλος του ΣτΕ και αφορούν αλλαγές στις οποίες θα πρέπει να προβεί το συγκεκριμένο κράτος για τη καλύτερη δυνατή εφαρμογή των ευρωπαϊκών προτύπων ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Μέχρι το 2010, ο Επίτροπος, έχει συντάξει πέντε τέτοιου είδους Συστάσεις, οι τρεις εκ των οποίων είναι γενικού ενδιαφέροντος και απευθύνονται στο σύνολο των κρατών-μελών, ενώ δύο από αυτές αφορούν συγκεκριμένα κράτη και για την ακρίβεια τη Ρωσική Ομοσπονδία και τη Σλοβακία αντίστοιχα.

Οι τρεις Συστάσεις γενικού ενδιαφέροντος αφορούν, η πρώτη, τα δικαιώματα των αλλοδαπών που επιθυμούν να εισέλθουν σε κάποιο κράτος-μέλος του ΣτΕ και την επιβολή των αποφάσεων απέλασης⁵⁹, η δεύτερη αφορά τη μέθοδο που θα πρέπει να

---

⁵⁸ Βλ. res (99)50, op. cit., art.8§1.

⁵⁹ Στη Σύσταση αυτή, ο Επίτροπος, προσδιορίζει τα δικαιώματα των αλλοδαπών που πρέπει να γίνονται σεβαστά από τα κράτη-μέλη κατά την άφιξη τους στα σύνορα του κράτους, τις κατάλληλες συνθήκες κράτησής τους, καθώς και τον τρόπο εφαρμογής των μέτρων απέλασής τους (CommDH/Rec (2001)19, Strasbourg 19 September 2001, Recommendation of the Commissioner for Human Rights concerning the

υιοθετήσουν τα κράτη για την εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε εθνικό επίπεδο⁶⁰ και η τρίτη αφορά την εφαρμογή του δικαιώματος στη στέγαση⁶¹.

Στις *Συστάσεις* του αυτές, ο Επίτροπος, χωρίς να έχει τη δυνατότητα επιβολής τους, δίνει στο κάθε ζήτημα ορισμένες κατευθυντήριες γραμμές προς τα κράτη-μέλη για τη καλύτερη αντιμετώπιση του ζητήματος, που πραγματεύεται στη συγκεκριμένη *Σύσταση* και την υιοθέτηση κοινών προτύπων, από όλα τα κράτη-μέλη του Οργανισμού, που να αντανακλούν το ευρωπαϊκό κεκτημένο, στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Όπως προαναφέρθηκε, πέρα από τις *Συστάσεις* γενικού ενδιαφέροντος που απευθύνονται στο σύνολο των κρατών-μελών, σε δύο περιπτώσεις, ο Επίτροπος, έχει συντάξει *Συστάσεις* που απευθύνονται σε συγκεκριμένα κράτη.

Η πρώτη αφορούσε τη Ρωσική Ομοσπονδία και συγκεκριμένα ορισμένα δικαιώματα που θα πρέπει να εξασφαλίζονται κατά τη σύλληψη και κράτηση ατόμων, ως αποτέλεσμα των «επιχειρήσεων εκκαθάρισης», που εκείνη πραγματοποιούσε στη Δημοκρατία της Τσετσενίας⁶².

---

rights of aliens wishing to enter a Council of Europe member state and the enforcement of expulsion orders).

⁶⁰ Ο Επίτροπος, στη *Σύσταση* του αυτή, προσδιόρισε τις μεθόδους που θα πρέπει να ακολουθούν τα κράτη, το πώς θα πρέπει να γίνονται οι μελέτες και να στοιχειοθετούνται τα προγράμματα δράσης από τις κυβερνήσεις, καθώς και η εφαρμογή τους. Επιπλέον συνέστησε το πώς θα πρέπει να γίνεται η εκτίμηση της προόδου και προσδιόρισε τον ρόλο που θα μπορούσαν να παίξουν τόσο η κοινωνία των πολιτών, όσο και οι Εθνικοί Θεσμοί για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (*CommDH(2009)3, Strasbourg 18 February 2009, Recommendation on systematic work for implementing human rights at the national level*).

⁶¹ Εδώ, ο Επίτροπος, έδωσε στα κράτη κατευθυντήριες οδηγίες για την εφαρμογή του δικαιώματος στη στέγαση, παρουσίασε τα ευρωπαϊκά πρότυπα για το δικαίωμα στη στέγαση, με τα οποία θα πρέπει να εναρμονιστούν οι εθνικές πολιτικές (προσβασιμότητα, επάρκεια, μέριμνα για τους αστέγους, οικονομική αρωγή), ενώ ένα μέρος της το αφιέρωσε στον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει να μεριμνά το κράτος για την εξασφάλιση του δικαιώματος αυτού σε όλη την κοινωνία και ιδίως στις ευπαθείς κοινωνικές ομάδες (*CommDH(2009)5, Strasbourg 30 June 2009, Recommendation of the Commissioner for Human Rights on the Implementation of the right to housing*).

⁶² Ο Επίτροπος, ορμώμενος από το πρόβλημα της συνεχιζόμενης και αδικαιολόγητης βίας των Ρώσων στρατιωτών, προς τον αστικό πληθυσμό, προέβη στη σύνταξη αυτής της *Σύστασης* προς τη Ρωσική Ομοσπονδία. Σε αυτή, αφού περιγράφει το πρόβλημα, προβαίνει σε επισήμανση των υποχρεώσεων του κράτους προς τους συλληφθέντες, που απορρέουν από τις διατάξεις του Συντάγματος του, καθώς και σε τρόπους με τους οποίους θα μπορούσε να βελτιωθεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων των συλληφθέντων, μέσω μιας σειράς επιμέρους *Συστάσεων* (*CommDH(2002) 17, Strasbourg 30 May 2002, Recommendation of the Commissioner for Human Rights concerning certain rights that must be guaranteed during the arrest and detention of persons following "cleansing" operations in the Chechen Republic of the Russian Federation*).

Η δεύτερη *Σύσταση*, προς συγκεκριμένο κράτος, έγινε το 2003 και αφορούσε τη Σλοβακία και συγκεκριμένα ορισμένες όψεις του δικαίου και της πρακτικής αναφορικά με το ευαίσθητο ζήτημα της στειρώσεως των Ρομά γυναικών⁶³.

Οι *Συστάσεις* αυτές, όπως και όλες οι Πράξεις του Επιτρόπου, δεν είναι νομικά δεσμευτικές. Ωστόσο, ο ίδιος τις επικαλείται στις επισκέψεις του στις χώρες-μέλη αναφερόμενος στα ζητήματα αυτά, δίνοντας τους χαρακτήρα soft δικαίου. Μάλιστα, το ΕΔΑΔ, έχει επιβεβαιώσει αυτό τους το χαρακτήρα καθώς τις έχει επικαλεστεί κατά την εκδίκαση υποθέσεων⁶⁴.

B. Οι Γνώμες (opinions)

Η έκδοση *Γνωμών* είναι μια ακόμα δυνατότητα που παρέχεται στον Επίτροπο ξεκάθαρα στην Εντολή του⁶⁵. Ο Επίτροπος δύναται να εκφράσει *Γνώμη*, χωρίς να υπάρχει κάποια περιοριστική διάταξη προς αυτό, αλλά και να προχωρήσει στην έκδοση της⁶⁶.

Οι *Γνώμες* που εκδίδει κατά καιρούς ο Επίτροπος περιλαμβάνουν ένα μεγάλο εύρος ζητημάτων σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα που μπορεί να αφορά είτε ένα πρόβλημα που αντιμετωπίζει κάποιο κράτος είτε κάποια επικείμενη Πράξη ενός άλλου οργάνου είτε κάποιο ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος. Ο Επίτροπος μπορεί να προχωρήσει στην έκδοση *Γνώμης* έπειτα από έκκληση του ενδιαφερόμενου μέρους, αλλά ακόμα και με δική του πρωτοβουλία.

---

⁶³ Στη συγκεκριμένη *Σύσταση*, ο Επίτροπος, αναλύοντας τα ευρήματα του, συνέστησε στη Σλοβακία να προχωρήσει σε μια σειρά μέτρων που θα εγγυώνται την ελεύθερη συγκατάθεση των γυναικών, το δικαίωμα πρόσβασης τους στα ιατρικά τους αρχεία και στις ιατρικές υπηρεσίες, την ενημέρωσή τους για τις επιπτώσεις της ενέργειάς τους αυτής, τη μέριμνα για τα θύματα και τη πρόσβαση τους στη δικαιοσύνη (*CommDH(2003)12, Strasbourg 17 October 2003, Recommendation of the Commissioner for Human Rights concerning certain aspects of law and practice relating to sterilization of women in the Slovak Republic*).

⁶⁴ Το 2008, το ΕΔΑΔ, στην εκδίκαση της υπόθεσης "*Muminov v Russia*", που αφορούσε απέλαση πολίτη του Ουζμπεκιστάν από τη Ρωσία, εξετάζοντας τι ορίζουν σχετικά τα διεθνή κείμενα, επικαλέστηκε και τη *Σύσταση* του Επιτρόπου «για τα δικαιώματα αλλοδαπών που εισέρχονται στο έδαφος μέλους του ΣτΕ», (appl. No.4250/06), 11 December 2008, §64, §102.

⁶⁵ Βλ. res (99)50, op. cit., art. 8§1.

⁶⁶ *Ibid*, art. 8§2.

Οι *Γνώμες* δεν έχουν σε καμία περίπτωση δεσμευτική ισχύ. Είναι μια τεκμηριωμένη άποψη του οργάνου πάνω στο ζήτημα που του ζητήθηκε, ή που το ίδιο ανέλαβε να γνωμοδοτήσει.

Στη διάρκεια όλων αυτών των χρόνων ο Επίτροπος έχει κληθεί από κράτη-μέλη και όργανα αυτών να καταθέσει τη *Γνώμη* του, όπως έκανε το 2002 μετά από κάλεσμα της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων της Β. Ιρλανδίας, σχετικά με τις αναθεωρητικές προτάσεις για τις λειτουργίες της, που είχε υποβάλλει η βρετανική κυβέρνηση⁶⁷.

Άλλες πάλι φορές έχει αναλάβει πρωτοβουλία, έπειτα είτε από συναντήσεις με τα αρμόδια όργανα, είτε από επισκέψεις στις χώρες, να εκφράσει τη *Γνώμη* του αναφορικά με ένα συγκεκριμένο ζήτημα όπως έκανε το 2003 για τη Φινλανδία όταν και διατύπωσε *Γνώμη* για την πρόταση της νέας Πράξης για τους Αλλογενείς⁶⁸. Άλλες φορές πάλι, ήταν όργανο του ίδιου του ΣτΕ, εκείνο το οποίο ζήτησε τη *Γνώμη* του Επιτρόπου για ένα συγκεκριμένο ζήτημα, όπως έκανε η Επιτροπή των Υπουργών το 2005, όταν ζήτησε τη *Γνώμη* του Gil-Robles πάνω στο σχέδιο *Σύμβασης για τη πρόληψη της τρομοκρατίας*⁶⁹.

Τέλος, υπάρχει και η περίπτωση στην οποία ο ίδιος ο Επίτροπος εξέδωσε μια *Γνώμη* για ένα ζήτημα γενικότερου ενδιαφέροντος χωρίς να του έχει ζητηθεί, αλλά ούτε και να έχει προηγηθεί κάποια επίσκεψη σε χώρα αλλά ωθούμενος από την έξαρση και τη σπουδαιότητα ενός ζητήματος όπως ήταν το 2009, η *Γνώμη* που εξέδωσε για τον ανεξάρτητο και αποτελεσματικό προσδιορισμό των καταγγελιών κατά της αστυνομίας⁷⁰ και τους τρόπους βελτίωσης της αποτελεσματικότητάς τους.

---

⁶⁷ CommDH(2002)16, Strasbourg 13 November 2002, *Opinion of the Commissioner for Human Rights, Mr Alvaro Gil-Robles on certain aspects of the review of powers of the Northern Ireland Human Rights Commission*.

⁶⁸ CommDH(2003)13, Strasbourg 17 October 2003, *Opinion of the Commissioner for Human Rights, Alvaro Gil-Robles, on certain aspects of the proposal by the Government of Finland for a new Aliens Act*.

⁶⁹ CommDH(2005)1, Strasbourg 2 February 2005, *Opinion of the Commissioner for Human Rights, Alvaro Gil-Robles, on the draft Convention on the Prevention of Terrorism*.

⁷⁰ CommDH(2009)4, Strasbourg 12 March 2009, *Opinion of the Commissioner for Human Rights concerning Independent and Effective Determination of complaints against the Police*.

Γ. Οι Απόψεις (viewpoints)

Πέρα από τις δύο προαναφερθείσες μορφές Πράξεων, που προβλέπονταν ξεκάθαρα στην Εντολή του Επιτρόπου, το 2006, ο νέος Επίτροπος, Thomas Hammarberg, εισήγαγε δύο νέες μορφές Πράξεων, τις *Απόψεις* και τις *Μελέτες*.

Οι *Απόψεις* χωρίς καμία αμφιβολία αποτελούν τη πολυπληθέστερη ομάδα Πράξεων, καθώς από το 2006 όπου και πρωτοέκαναν την εμφάνιση τους εκδίδεται ανελλιπώς κάθε δεκαπέντε μέρες περίπου και μια νέα. Οι απόψεις «δεν προτίθενται να είναι περιεκτικές Εκθέσεις, αλλά περισσότερο άρθρα που περιγράφουν αδρά ορισμένα θέματα, τα οποία έχει αντιμετωπίσει ο Επίτροπος και στα οποία νιώθει σημαντικό να απευθυνθεί, ενώ πρόθεση του δεν είναι να καλύψει όλες τις πτυχές του ζητήματος που επέλεξε, αλλά να εγείρει σημαντικά ζητήματα και να δώσει ιδέες για την ανάληψη δυνατής πραγματικής δράσης»⁷¹.

Αυτό που χαρακτηρίζει ακόμα τις *Απόψεις* είναι, ότι μπορούν να επαναδημοσιευτούν από τον Τύπο χωρίς της απαίτηση προηγούμενης έγκρισης από τον Οργανισμό, γεγονός το οποίο έχει καταστήσει τις *Απόψεις* του Επιτρόπου ευρύτερα διαδεδομένες, μιας και αναπαράγονται αρκετά συχνά, τόσο στον έντυπο Τύπο, όσο και στον ηλεκτρονικό.

Το εύρος των θεμάτων που έχουν αντικείμενο αυτού του είδους Πράξεων του Επιτρόπου είναι πραγματικά εντυπωσιακό περιλαμβάνοντας, μεταξύ άλλων, τις μειονότητες⁷², τους Ρομά⁷³, τα ΑΜΕΑ⁷⁴, τους μετανάστες⁷⁵, τους αιτούντες άσυλο⁷⁶, την ενδο-οικογενειακή βία⁷⁷, την αστυνομία⁷⁸, τα παιδιά⁷⁹, την εμπορία ανθρώπων⁸⁰, τη

⁷¹ http://www.coe.int/t/commissioner/viewpoints/default_en.asp

⁷² Ενδεικτικά βλ. “Language rights of national minorities must be respected-their denial undermines human rights and causes inter-communal tensions” 25/01/10.

⁷³ Ενδεικτικά βλ. “Forced eviction of Roma families must stop” 04/09/06.

⁷⁴ Ενδεικτικά βλ. “Respect and rights-based action instead of charity for people with disabilities”, 20/01/03.

⁷⁵ Ενδεικτικά βλ. “The new European migration policy should be based on human rights principles, not xenophobia”, 17/12/07.

⁷⁶ Ενδεικτικά βλ. “Seeking asylum is a human right, not a crime”, 30/10/06.

⁷⁷ Ενδεικτικά βλ. “Why domestic violence is not only a women’s issue”, 24/11/06.

⁷⁸ Ενδεικτικά βλ. “There must be no impunity for police violence”. 03/12/07.

⁷⁹ Ενδεικτικά βλ. “Children should not be treated as criminals”. 02/02/09.

⁸⁰ Ενδεικτικά βλ. “Prevent trafficking in human beings by addressing the root causes”, 19/02/07.

δικαιοσύνη⁸¹, αλλά ακόμα και πιο «σύγχρονα» θέματα, αν και ο όρος δεν είναι δόκιμος, όπως είναι τα δικαιώματα των ατόμων με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό⁸², τα δικαιώματα των οροθετικών ατόμων⁸³, το φαινόμενο της τρομοκρατίας⁸⁴, ακόμα και η κλιματική αλλαγή(!)⁸⁵, χωρίς βέβαια να περιορίζεται μόνο σε αυτά⁸⁶.

4. Οι Μελέτες (issue papers)

Το 2006 ο Επίτροπος εισήγαγε και τις *Μελέτες* διευρύνοντας με τον τρόπο αυτό τις δυνατότητες παρέμβασης του.

Οι εν λόγω Πράξεις «ρίχνουν φως σε τοπικά ενδιαφέροντα σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα και προτείνουν τρόπους για να αντιμετωπισθούν τα προβλήματα αυτά»⁸⁷. Σκοπός του Επιτρόπου μέσα από αυτές τις *Μελέτες*, «στις οποίες μπορεί να παρουσιάζονται και απόψεις που να μην αντανakλούν απαραίτητα τις θέσεις του»⁸⁸, είναι να βοηθήσει στο διάλογο και να προσδιορίσει καλύτερα και σφαιρικά ένα ζήτημα, έτσι ώστε να ενημερωθεί τόσο η κοινή γνώμη, όσο οι ίδιες οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών, καθώς και οι ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων διατηρώντας έναν χαρακτήρα αποκλειστικά και μόνο ενημερωτικό χωρίς να προορίζονται ως πηγές παροχής επίσημης νομικής συμβουλής.

Μέχρι το 2010, τα ζητήματα για τα οποία ο Επίτροπος έχει συντάξει τέτοιες *Μελέτες* είναι η σωματική τιμωρία των παιδιών⁸⁹, αλλά και η δικαιοσύνη για τους ανηλίκους⁹⁰, τα δικαιώματα των παράνομων μεταναστών⁹¹, και η «ποινικοποίηση» του τυγχάνει η μετανάστευση στην Ευρώπη⁹², το δικαίωμα στη στέγαση⁹³, τα δικαιώματα

⁸¹ Ενδεικτικά βλ. “*Flawed enforcement of court decisions undermines the trust in State Justice*”, 31/08/09.

⁸² Ενδεικτικά βλ. “*Discrimination against transgender persons must no longer be tolerated*”, 05/01/09.

⁸³ Ενδεικτικά βλ. “*HIV infected persons should be supported, not discriminated against*”, 01/12/06.

⁸⁴ Ενδεικτικά βλ. “*Serious human rights violations during anti-terror campaign must be corrected and never repeated*”, 04/02/08.

⁸⁵ Ενδεικτικά βλ. “*Climate change is also a human rights concern*”, 19/10/09.

⁸⁶ http://www.coe.int/t/commissioner/Viewpoints/Default_en.asp

⁸⁷ http://www.coe.int/t/commissioner/Activities/PLList_en.asp

⁸⁸ CommDH/ Issue Paper (2010)1, Strasbourg 4 Febvier 2010 (preamble).

⁸⁹ CommDH / Issue Paper (2006) 1 rev, *Children and Corporal punishment: “the right not to be hit, also a children’s rights”*.

⁹⁰ CommDH/ Issue Paper (2009)1, “*Children and Juvenile Justice: proposals for improvements*”.

⁹¹ CommDH/ Issue Paper (2007)1, “*The Human Rights of irregular migrants in Europe*”.

⁹² CommDH/ Issue Paper (2010)1, “*Criminalization of Migration in Europe: Human Rights Implications*”.

των ΑΜΕΑ⁹⁴, το δικαίωμα στην ιδιωτικής ζωής στη μάχη κατά της τρομοκρατίας⁹⁵, καθώς και η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με βάση το φύλλο⁹⁶.

Ε. Τα Σχόλια (comments)

Πρόκειται για μια πολλή πρόσφατη εξέλιξη μιας και ξεκίνησε τον Μάρτιο του 2010, και είναι το «Σχόλιο για τα ανθρώπινα Δικαιώματα» του Επιτρόπου.

Ο Επίτροπος, αξιοποιώντας τις νέες τεχνολογίες, εγκαινίασε ένα νέο εργαλείο επικοινωνίας μέσω του οποίου θα μπορεί τακτικά να εκδίδει διάφορα άρθρα σε ηλεκτρονική μορφή, ηχητικές ομιλίες του αλλά και βίντεο από τις επιτόπιες έρευνες που διεξάγει. Σκοπός του είναι να ενημερώνεται ακόμα καλύτερα το κοινό για ζητήματα που αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, μέσω μιας πιο σύγχρονης και θελκτικής μεθόδου⁹⁷.

III. Η συνεργασία για τη προαγωγή της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη

Α. Η σχέση του Επιτρόπου με τους εθνικούς θεσμούς ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Ένα ξεχωριστό εδάφιο στην Εντολή του Επιτρόπου είναι αφιερωμένο στη σχέση που θα πρέπει να έχει με τους εθνικούς θεσμούς για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Πιο συγκεκριμένα, ο Επίτροπος, για την παροχή γνώμης και πληροφορίας για τη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπου το κρίνει δυνατό, «θα πρέπει να αξιοποιεί και να συνεργάζεται με τις δομές για τα ανθρώπινα δικαιώματα στα κράτη μέλη και όπου δεν υφίστανται τέτοιες να ενθαρρύνει τη δημιουργία τους»⁹⁸. Επιπλέον, η επόμενη διάταξη

---

⁹³ CommDH/ Issue Paper (2008)1, “Housing Rights: the duty to ensure housing for all”.

⁹⁴ CommDH/ Issue Paper (2008)2, “Human Rights and Disability: equal rights for all”.

⁹⁵ CommDH/ Issue Paper (2008)3, “Protecting the Rights to Privacy in the fights against terrorism”.

⁹⁶ CommDH/ Issue Paper (2009)2, “Human Rights and gender identity”.

⁹⁷ http://commissioner.cws.coe.int/tiki-view_blog_post.php?postId=45

⁹⁸ Βλ. res (99)50, op. cit., art. 3(c).

ορίζει ότι ο Επίτροπος θα πρέπει «να διευκολύνει τις δραστηριότητες των Εθνικών Ombudsmen ή παρόμοιων θεσμών στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων»⁹⁹.

Η χρήση της γενικής ορολογίας «Εθνικές Δομές Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» που χρησιμοποιήθηκε στην απόφαση για τον καθορισμό των αρμοδιοτήτων του Επιτρόπου έγινε για να καλυφθούν τόσο οι Ombudsmen όσο και οι Εθνικοί Θεσμοί για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (NHRIs)¹⁰⁰.

Οι «θεσμικές ομοιότητες μεταξύ του Επιτρόπου και των Ombudsmen, όπως και των θεσμών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, τους κάνουν πασιφανείς εταίρους για τον Επίτροπο σε εθνικό επίπεδο»¹⁰¹. Το γεγονός αυτό κάνει τον Επίτροπο να θεωρεί αυτούς τους εγχώριους θεσμούς ως δρώντες-κλειδιά για τη προαγωγή και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ευνομίας στα κράτη-μέλη του ΣτΕ. Για το σκοπό αυτό «αναπτύσσει βαθμιαία ένα αποτελεσματικό σύστημα συνεργασίας με αυτούς για να καλλιεργήσει την εφαρμογή των ευρωπαϊκών προτύπων για τα ανθρώπινα δικαιώματα πάντοτε σε συμφωνία με την Εντολή του καθώς και με άλλες οδηγίες του ΣτΕ»¹⁰².

Ο Επίτροπος σέβεται πάντοτε την ανεξαρτησία τόσο των Εθνικών Ombudsmen, όσο και των Εθνικών Θεσμών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, διευκολύνει τις δραστηριότητες τους και υποστηρίζει την ενδυνάμωσή τους. Η συνεργασία τους αποσκοπεί στη κατάρτιση ενός δικτύου συνεχούς ροής σχετικών πληροφοριών που θα διευκολύνει τη βελτίωση των αμοιβαίων και κοινών δράσεων για την ολοκλήρωση επιτυχημένων πρακτικών. Οι θεσμοί αυτοί μπορούν να είναι εθνικοί, περιφερειακοί, τοπικοί, αρκεί να σέβονται τις αξίες του Οργανισμού και τις Αρχές του Παρισιού¹⁰³ για το καθεστώς των εθνικών θεσμών του 1993¹⁰⁴.

⁹⁹ Ibid, art. 3 (d).

¹⁰⁰ CommDH(2008)10 REV, Strasbourg 15 April 2008, Annual Activity Report 2007, 2 (preamble).

¹⁰¹ CommDH(2003)7, Strasbourg 19 June 2003, 3rd Annual Report January to December 2002, I, pp. 15.

¹⁰² http://www.coe.int/t/commdh/2003/1/annualreport/2002/default_en.asp

¹⁰³ Βλ. General Assembly, res 48/134, 20 December 1993, *Principles relating to the Status of National Institutions* (The Paris Principles).

¹⁰⁴ http://www.coe.int/t/commdh/2003/1/annualreport/2002/default_en.asp

α. Οι τακτικές συναντήσεις

Οι επαφές του Επιτρόπου με τους εθνικούς θεσμούς ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θα μπορούσαμε να πούμε, πως γίνονται με δύο τρόπους. Ο πρώτος τρόπος παρατηρείται κατά τις επισκέψεις που κάνει ο Επίτροπος στις χώρες-μέλη, είτε στις περιπτώσεις που τις κάνει για να αποτιμήσει τη κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εκεί, είτε στις έκτακτες περιπτώσεις. Ο δεύτερος τρόπος είναι μέσω της διεξαγωγής τακτικών διασκέψεων και *ad hoc* συναντήσεων είτε με τους εθνικούς θεσμούς ενός κράτους, είτε μιας ομάδας κρατών ή ακόμα και με το σύνολο των κρατών-μελών.

Στη πρώτη μορφή επαφών, ο Επίτροπος εντάσσει πάντοτε στο πρόγραμμα των επισκέψεων στις χώρες-μέλη και κάποια συνάντηση με τους εκπροσώπους των εγχώριων εθνικών θεσμών για τα ανθρώπινα δικαιώματα ενώ έχει προβεί και σε Συστάσεις για τη δημιουργία τέτοιων θεσμών, σε χώρες που δεν υπήρχαν. Σχετικά με το τελευταίο είναι χαρακτηριστικό ότι στη πρώτη του κιόλας επίσκεψη το 1999, στη Τσετσενία, προχώρησε σε μια τέτοια πρόταση για εγκαθίδρυση ενός Γραφείου Τσετσένου Επιτρόπου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, με διευρυμένες όμως αρμοδιότητες, για τα εδάφη που είχαν πρόσφατα απελευθερωθεί από το τσετσενικό καθεστώς. Ο Επίτροπος αυτός θα δρούσε ως μεσολαβητής μεταξύ της τοπικής κοινότητας και των ομοσπονδιακών δυνάμεων κατοχής για όσο καιρό δεν υπάρχουν ούτε ντόπιες αστυνομικές δυνάμεις, ούτε δικαστήρια, ούτε παρόμοια εποπτικά όργανα¹⁰⁵.

Αξιοσημείωτο γεγονός είναι η άμεση ανταπόκριση της Ρωσικής Ομοσπονδίας στη Σύσταση του Επιτρόπου για τη δημιουργία ενός τέτοιου θεσμού, η οποία ήταν ταχύτατη (μόλις δυο μήνες μετά την πρώτη επίσκεψη του Επιτρόπου). Στην αμέσως επόμενη επίσκεψη και Έκθεση του, ο Επίτροπος, έδειξε την ικανοποίησή του για τη πρόθεση της Ρωσικής Ομοσπονδίας να συστήσει ένα τέτοιο Γραφείο υπό τη διοίκηση του Kalamanov, ενώ προχώρησε και σε μια πιο λεπτομερή παράθεση των λειτουργιών που θα μπορούσε να εκτελέσει¹⁰⁶.

---

¹⁰⁵ CommDH(1999)1, Strasbourg 10 December 1999, Report by Mr. Alvaro Gil-Robles, Commissioner for Human Rights, on his visit to the Russian Federation, (in particular Chechnya, Dagestan and Ingushetia), II, pp.7.

¹⁰⁶ CommDH(2000) 1, Strasbourg 1 March 2000, Report by Mr. Alvaro Gil-Robles, Commissioner for Human Rights on his visit to the Russian Federation (in particular Ingushetia and Chechnya- Grozny), §10.

Παρόμοιες Συστάσεις, για τη δημιουργία εθνικών θεσμών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, έχει κάνει και σε άλλες χώρες, οι οποίες δεν βρίσκονταν σε κατάσταση κρίσεως, αλλά ωστόσο υπήρχε «κενό» από την έλλειψη ενός τέτοιου οργάνου. Μια εξ' αυτών ήταν η Βουλγαρία, από την οποία, το 2001, ζήτησε να προχωρήσει τον νόμο για τον θεσμό του Ombudsman¹⁰⁷, μία Σύσταση την οποία και εφάρμοσε το 2003¹⁰⁸.

Πέρα όμως από τις Συστάσεις που απευθύνει στα κράτη, με σκοπό τη δημιουργία τέτοιων οργάνων, ο Επίτροπος, έρχεται σε επαφή με τους θεσμούς αυτούς, εφόσον υφίστανται, κατά τις επισκέψεις στις χώρες-μέλη, αξιοποιώντας τους ως πηγή πληροφοριών. Στην ουσία «η εμπειρία από πρώτο χέρι, των Ombudsmen, για τη κατάσταση αναφορικά με το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις χώρες τους, τους καθιστά απαραίτητους συνομιλητές για την αποτελεσματικότητα των επισκέψεων του Επιτρόπου»¹⁰⁹.

Η δεύτερη μορφή επαφών του Επιτρόπου, με τους εθνικούς θεσμούς για τα ανθρώπινα δικαιώματα, είναι μέσα από τη διοργάνωση διασκέψεων και ad hoc συναντήσεων.

Ο Επίτροπος, ήδη από τον πρώτο καιρό ανάληψης της θέσης του, έδωσε έμφαση στη καλλιέργεια των σχέσεων του με τους ανάλογους εθνικούς θεσμούς διοργανώνοντας το 2000 τις πρώτες δύο συναντήσεις. Η πρώτη έγινε στη Βουδαπέστη με τους Ombudsmen των κρατών-μελών της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης¹¹⁰, συζητώντας ζητήματα όπως η προώθηση δημιουργίας τέτοιων θεσμών όπου δεν υφίστανται, η

¹⁰⁷ CommDH(2002)1, 10 April 2002, Report by Mr. Alvaro Gil-Robles, Commissioner for Human Rights, on his visit to Bulgaria, III, V.2.

¹⁰⁸ CommDH(2006)6, Strasbourg 29 March 2009, follow-up Report on Bulgaria, 4. Πέρα από τη Βουλγαρία, παρόμοια Σύσταση έχει κάνει και στη Σλοβακία, από την οποία ζήτησε να πράξει τα μέγιστα για να συσταθεί ένας τέτοιος θεσμός στη χώρα στο σύντομο μέλλον (CommDH(2001)5, Strasbourg 19 September 2001, Report by Alvaro Gil-Robles, Commissioner for Human Rights, on his visit to the Slovak Republic, III§6, V), με τη χώρα να ανταποκρίνεται μόλις τον επόμενο χρόνο της επίσκεψης του Επιτρόπου, προκαλώντας την ικανοποίηση του (CommDH(2006)5, Strasbourg 29 March 2006, follow-up Report on the Slovak Republic (2001-2005), I§ 3-6). Ομοίως έχει πράξει και σε Τουρκία, Αρμενία, Αζερμπαϊτζάν, ενώ συμμετείχε και στο διετές πρόγραμμα για τη προαγωγή των περιφερειακών Ombudsmen στη Ρωσ. Ομοσπονδία, το οποίο χρηματοδοτούνταν μερικώς και από την Ε.Ε (CommDH(2003)7, Strasbourg 19 June 2003, 3rd Annual Report January to December 2002, I, pp. 15). Να σημειωθεί πως τη προώθηση σύστασης τέτοιων θεσμών δεν τη διατυπώνει μόνο ο Επίτροπος, αλλά και άλλα όργανα του ΣτΕ όπως η Κοινοβουλευτική Συνέλευση (Parliamentary Assembly, Rec. 1615 (2003),

¹⁰⁹ CommDH(2002)2, Strasbourg 15 May 2002, 2nd Annual Report April 2001 to December 2001, V, B.

¹¹⁰ CommDH(2001)9, Strasbourg 23 April 2001, Annual Report October 15th 1999 to April 1st 2001, B, pp. I 13.

χρηματοδότηση τους, ο ρόλος τους σε καταστάσεις κρίσεως, η σχέση τους με τις ΜΚΟ κ.α, ενώ η δεύτερη έγινε στο Παρίσι με τη συμμετοχή των Ombudsmen της δυτικής Ευρώπης¹¹¹, συζητώντας σύγχρονες προκλήσεις, τρόπους βοήθειας των λιγότερο οργανωμένων ανάλογων θεσμών των χωρών της ανατολικής Ευρώπης, τη διαχείριση των ατομικών παραπόνων κ.α.¹¹².

Η ευθύνη, μάλιστα, για τη διοργάνωση των διετών αυτών διασκέψεων με τους Εθνικούς Ombudsmen, υπό τη μορφή Στρογγυλής Τράπεζας, από το 2002, μεταβιβάστηκε από την Επιτροπή των Υπουργών στον Επίτροπο¹¹³.

Ωστόσο, από το 2003, στον ευρωπαϊκό χώρο λαμβάνουν χώρα αξιοσημείωτες εξελίξεις σε ότι έχει να κάνει με τα είδη των εθνικών θεσμών για τα ανθρώπινα δικαιώματα. Για την ακρίβεια, διαμορφώνονται θεσμοί για όλο και πιο συγκεκριμένα ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως Ombudsmen ειδικά για τα παιδιά ή Επιτροπές για την ισότητα και τη μη-διάκριση, που μάλιστα έχουν προωθηθεί ιδιαίτερα και από την ΕΕ¹¹⁴, αλλά και από την ECRI¹¹⁵. Ο Επίτροπος δεν έχει μείνει αμέτοχος στη εξέλιξη αυτή δείχνοντας εξίσου έντονο ενδιαφέρον, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την *Γνώμη* που συνέταξε, το 2004, για τη δημιουργία ενός εθνικού σώματος κατά της διάκρισης στην Πολωνία¹¹⁶.

Εκτός από τους εθνικούς και τους «ειδικούς» Ombudsmen, ο Επίτροπος καλλιεργεί σχέσεις από το 2004 και με τους περιφερειακούς με τη πρώτη προσέγγιση μεταξύ τους να γίνεται στην 1^η Στρογγυλή Τράπεζα όπου συμμετείχαν πάνω από 100 περιφερειακοί Ombudsmen, έχοντας ως κεντρικό θέμα συζήτησης το διαχωρισμό των

¹¹¹ *Ibid*, B, p.122.

¹¹² Με το πέρας των χρόνων, ο αριθμός των διασκέψεων καθώς και το εύρος της θεματολογίας διευρύνθηκε, όπως όταν μόλις το 2001, ο Επίτροπος διοργάνωσε μια διάσκεψη των Ombudsmen της κεντρικής και ανατολικής Ευρώπης με αντικείμενο συζήτησης τη προστασία των Ρομά στην οποία συμμετείχαν και αντιπρόσωποι των χωρών εκείνων στις οποίες υπήρχε μειονότητα των Ρομά (*CommDH (2002)2, Strasbourg 15 May 2002, 2nd Annual Report April 2001 to December 2001, V, A, § 74-75*). Μια δεύτερη διάσκεψη οργανώθηκε τον ίδιο χρόνο, για το ζήτημα της μετανάστευσης στην Ευρώπη, στα πλαίσια της 7^{ης} Στρογγυλής Τράπεζας με τους Ευρωπαίους Ombudsmen, που διοργάνωσε η Γενική Διεύθυνση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του ΣτΕ (*Ibid*, § 77).

¹¹³ *CommDH(2003)7, Strasbourg 19 June 2003, 3rd Annual Report January to December 2002, I, p.15*. Η πρώτη, μάλιστα, διεξήχθη στο Όσλο, με θέματα συζήτησης τα δικαιώματα των Ombudsmen απέναντι στη δικαιοσύνη, καθώς και τα δικαιώματα των μελών των μειονοτήτων.

¹¹⁴ Βλ. Οδηγίες ΕΕ: 2000/43/ΕΚ για ίση μεταχείριση μεταξύ των ατόμων άσχετα από τη φυλή ή την εθνική καταγωγή και 2002/73/ΕΚ για την ίση μεταχείριση γυναικών και ανδρών.

¹¹⁵ Βλ. ECRI's General Policy Recommendations Nos. 2 και 7.

¹¹⁶ *CommDH(2004)7, Opinion of the Commissioner for Human Rights, Mr. Alvaro Gil-Robles, on the creation of a national body for counteracting discrimination in Poland*.

αρμοδιοτήτων μεταξύ εκείνων και των εθνικών ανάλογων θεσμών¹¹⁷. Έκτοτε ανάλογες διασκέψεις γίνονται ανά δύο έτη.

Πέρα από τους Ombudsmen, ο Επίτροπος έχει αναπτύξει δίκτυο σχέσεων και με τους Εθνικούς Θεσμούς για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (NHRIs) που αποτελούν το δεύτερο σκέλος των Εθνικών Δομών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Ο Επίτροπος ξεκίνησε με κάποια καθυστέρηση τη συνεργασία με αυτούς σε επίπεδο τακτικών συναντήσεων και διασκέψεων, μιας και η πρώτη Στρογγυλή Τράπεζα έγινε το 2002. Σε ετήσια βάση από τότε υπάρχει συνάντηση μεταξύ τους που μπορεί να καταλήξει και στην υιοθέτηση κάποιου κειμένου, όπως έγινε το 2004 με την υιοθέτηση της Διακήρυξης για το προσδιορισμό της μελλοντικής τους συνεργασίας¹¹⁸.

Η απόδειξη της διάθεσης του Επιτρόπου να συνεργαστεί στενά με τους Εθνικούς Θεσμούς για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ήρθε με το πρόγραμμα *J.O.I.N* (από-κοινού επιχειρήσεις για ανεξάρτητους εθνικούς θεσμούς προαγωγής και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων), που οριστικοποιήθηκε το 2006. Σκοπός του προγράμματος είναι ο συντονισμός των δράσεων του Επιτρόπου, του Γραφείου του Υπατου Αρμοστή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ και των Εθνικών Θεσμών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, για τη βοήθεια δημιουργίας τέτοιων θεσμών σε όσες χώρες δεν υφίστανται, την ενδυνάμωση των Εντολών τους και της αποτελεσματικότητάς τους, καθώς και τη συλλογική «άμυνα» όσων θεσμών «απειλούνται»¹¹⁹.

Μια αρκετά σημαντική, τέλος, εξέλιξη στη περαιτέρω προώθηση των σχέσεων Επιτρόπου και Εθνικών Δομών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα έλαβε χώρα το 2007. Στη Στρογγυλή Τράπεζα που συν-διοργανώθηκε στη Αθήνα με τον Έλληνα *Συνήγορο του Πολίτη*, ο Επίτροπος, παρουσίασε σε όλους τους αντιπροσώπους των Εθνικών Δομών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, των κρατών-μελών του Οργανισμού, μια σειρά από προτάσεις για διεύρυνση της συνεργασίας τους. Κυριότερη αυτών ήταν η δημιουργία «Ατόμων Επικοινωνίας» (*“Contact Persons”*) σε κάθε εθνικό θεσμό, τα οποία θα μπορούν να ανταλλάσσουν άμεσα πληροφορίες με το Γραφείο του Επιτρόπου. Οι προτάσεις έγιναν αποδεκτές και άμεσα ένα δίκτυο 40 «Ατόμων Επικοινωνίας»

---

¹¹⁷ CommDH(2006)16, Strasbourg 29 March 2006, 5th Annual Report January 2004 to March 2006, A, 4, p.17.

¹¹⁸ *Ibid*, p.19.

¹¹⁹ *Ibid*, p.20.

θεσπίστηκε για να βρίσκεται σε στενή συνεργασία με το Γραφείο του Επιτρόπου¹²⁰, αποδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό, ότι ο Επίτροπος μπορεί να λάβει ανάλογες πρωτοβουλίες για τη προώθηση των σκοπών που ορίζονται στην Εντολή του.

β. Η ελληνική πρωτοβουλία και το «Πρόγραμμα Ευνομίας» (the eunomia project)

Μια σύντομη αλλά ξεχωριστή μνεία αξίζει να γίνει στο «Πρόγραμμα Ευνομίας», καθώς είναι αποτέλεσμα της πρωτοβουλίας του Έλληνα *Συνηγόρου του Πολίτη* και αποτελεί μια θετική ενέργεια.

Ήταν το 2001, όταν το «Πρόγραμμα Ευνομίας» πρωτοξεκίνησε τη δράση του με στόχο να συμβάλλει στη δημιουργία, καθώς και να δράσει υποστηρικτικά στη λειτουργία των νεοσύστατων ανάλογων θεσμών στις χώρες-μέλη του ΣτΕ, στη περιοχή της νοτιοανατολικής Ευρώπης.

Στο πλαίσιο του στόχου αυτού, από το 1999, άρχισε μια συνεργασία με το ΣτΕ υπό το πρίσμα του Συμφώνου Σταθερότητας, για την υλοποίηση δράσεων θεσμικής οικοδόμησης στη νοτιοανατολική Ευρώπη. Η συνεργασία περιελάμβανε στήριξη στους νέους θεσμούς, επιμόρφωση και παροχή τεχνογνωσίας στο προσωπικό τους, καθώς και σύσταση «δικτύων» παρακολούθησης και στήριξης τους¹²¹.

Μέσα στα επόμενα χρόνια, ο Συνήγορος του Πολίτη, άρχισε να συμμετέχει σε συνέδρια και εκπαιδευτικές αποστολές¹²² ενώ στη συνέχεια, άρχισε να προχωρά σε διοργανώσεις συναντήσεων εργασίας, όπως έκανε το 2003, με τη διήμερη διεθνή συνάντηση με τίτλο: «Ο ρόλος του Συνηγόρου του Πολίτη στη νοτιοανατολική Ευρώπη»¹²³.

---

¹²⁰ CommDH(2008)10REV, Annual Activity Report 2007, 2, 2§1-2§2.

¹²¹ <http://www.synigoros.gr/eunomia/index.htm>

¹²² Ενδεικτικά, στη Πρίστινα, το 2001, είχε συνάντηση με το προσωπικό του νεοσύστατου ομόλογου θεσμού του Κοσόβου, όπου μετέφερε τις γνώσεις του για τον τρόπο χειρισμού των υποθέσεων των πολιτών, (http://www.synigoros.gr/eunomia/gr_news_59.htm).

¹²³ Στην συγκεκριμένη συνάντηση συμμετείχαν εκπρόσωποι των θεσμών της Αλβανίας, της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, της Κροατίας, της ΠΓΔΜ και του Κοσόβου και συζητήθηκαν τα σχέδια νόμων για τη δημιουργία τέτοιων θεσμών στη Βουλγαρία και στο Μαυροβούνιο, (http://www.synigoros.gr/eunomia/gr_news_03.htm).

Ο Επίτροπος εμπλέκεται στο «Πρόγραμμα Ευνομίας» από το 2004, όταν και άλλαξε η ομάδα συντονισμού του εν λόγω προγράμματος, με τον Συνήγορο του Πολίτη να έχει πλέον στο πλάι του τον *Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή* αλλά και τον ίδιο τον Επίτροπο.

Οι τρεις αυτοί θεσμοί συνιστούν από τότε την Οργανωτική Επιτροπή του «Προγράμματος Ευνομίας», εγκρίνοντας και εποπτεύοντας τις δραστηριότητες του, οι οποίες διεξάγονται από τον Συνήγορο του Πολίτη υπό τη κηδεμονία όμως του Επιτρόπου¹²⁴. Το «Πρόγραμμα Ευνομίας», από το 2004, «έχει αποδειχτεί ένα καινοτόμο και αποτελεσματικό εργαλείο στην εγκαθίδρυση και ενδυνάμωση πολλών μη-δικαστικών θεσμών βοηθώντας στη βελτίωση της εμπιστοσύνης στους θεσμούς και της εφαρμογής των διεθνών προτύπων ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε εθνικό επίπεδο»¹²⁵. Το Πρόγραμμα εξακολουθεί να περικλείει τις λειτουργίες που περιελάμβανε και πριν το 2004, με τη διαφορά όμως, ότι ο αριθμός των εν λόγω διασκέψεων, συναντήσεων και σεμιναρίων έχει σχεδόν πολλαπλασιαστεί.

γ. Η κοινή δράση με την Ευρωπαϊκή Ένωση και το «Πρόγραμμα Ομόλογων Θεσμών» (the peer-to-peer project)

Μια ακόμη δράση του Επιτρόπου που συγκεντρώνει ενδιαφέρον είναι το γνωστό «Πρόγραμμα Ομόλογων Θεσμών». Το πρόγραμμα αυτό είναι ξεχωριστής σημασίας για δυο λόγους. Πρώτον, γιατί είναι ένα πολύ καλό παράδειγμα του πώς μπορούν δυο διαφορετικοί οργανισμοί που δραστηριοποιούνται στην ίδια περιφέρεια να έχουν μια άρτια συνεργασία για την επίτευξη ενός αμοιβαίου σκοπού και δεύτερον γιατί ορισμένοι αποδέκτες του προγράμματος αυτού, κάποια από τα κράτη δηλαδή, δεν είναι μέλη και στους δύο αυτούς οργανισμούς. Παρόλα αυτά, θα πρέπει να πούμε πως η συνεργασία των δύο αυτών οργανισμών υφίσταται ήδη από το 1993 σε επίπεδο κοινών προγραμμάτων, «σε σχέση με τη προστασία της δημοκρατίας το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεμελιωδών ελευθεριών και της ευνομίας στην Ευρώπη»¹²⁶.

---

¹²⁴ CommDH(2006)16, Strasbourg 29 March 2006, 5th Annual Report January 2004 to March 2006, A, 4(i)

¹²⁵ CommDH(2008) 10 REV, Strasbourg 15 April 2008, Annual Activity Report 2007, 2§2.5.

¹²⁶ <http://www.in.coe.int/Default.asp>

Πιο συγκεκριμένα, το 2007, ο Επίτροπος, σχεδίασε μια πρόταση για ένα διετές, από κοινού πρόγραμμα, που θα συγχρηματοδοτούν το ΣτΕ και η ΕΕ, με σκοπό «την εγκαθίδρυση ενός ενεργού δικτύου ανεξάρτητων μη-δικαστικών Εθνικών Θεσμών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, με ιδιαίτερη έμφαση στα μη κράτη-μέλη της ΕΕ {...}, αλλά και την εκπαίδευση των μελών του προσωπικού των θεσμών αυτών πάνω σε λεπτά ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων»¹²⁷.

Το πρόγραμμα έγινε αποδεκτό και υπεγράφη για εφαρμογή το 2008 και 2009. Ο πλήρης τίτλος του είναι: «Εγκαθιδρύοντας ένα ενεργό δίκτυο ανεξάρτητων μη-δικαστικών θεσμών για τα ανθρώπινα δικαιώματα», ενώ εθελοντική συνεισφορά ήρθε και από την Ελλάδα, τη Γερμανία και το Λιχτενστάιν.

Σκοπός του είναι «να βοηθήσει τους Εθνικούς Θεσμούς για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα να προλαμβάνουν ή να βρίσκουν λύσεις σε παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, πιο αποτελεσματικά στο εσωτερικό επίπεδο, κάνοντας πλήρη χρήση των Εντολών τους»¹²⁸. Επιπλέον, επιδιώκει να τους βοηθήσει στον τρόπο με τον οποίο θα εγείρουν τη συνείδηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις χώρες τους, θα εντοπίζουν δυνητικά ή υπάρχοντα προβλήματα, θα διεξάγουν αποτελεσματικές έρευνες, θα δημιουργούν εποικοδομητικό διάλογο με της κυβερνήσεις τους και θα κινητοποιούν τους διεθνείς τους εταίρους όποτε χρειάζεται¹²⁹.

Στα πλαίσια του προγράμματος, διοργανώνονται «Εργαστήρια» (“Workshops”) και «Στρογγυλές Τράπεζες» (“Round-Table”), πάνω σε ζητήματα που συναποφασίζει το Γραφείο του Επιτρόπου με τα «Άτομα Επικοινωνίας» (“Contact Persons”). Εκεί, «το εξειδικευμένο προσωπικό των θεσμών αυτών ενημερώνεται για το πλήρες εύρος των διεθνών νορμών και μηχανισμών προστασίας, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν επιπρόσθετα στις εθνικές νόρμες και μηχανισμούς»¹³⁰. Στα δύο χρόνια λειτουργίας του έχει διοργανώσει έξι «Εργαστήρια» και μία «Στρογγυλή Τράπεζα» με θέματα όπως τα δικαιώματα των ατόμων που έχουν στερηθεί την ελευθερία τους, τις καταγγελίες κατά της αστυνομίας, τα δικαιώματα των παράνομων μεταναστών κ.α., πάντα, σε σχέση με το

¹²⁷ Ibid, 2, §2.6.

¹²⁸ CommDH(2009)12, Strasbourg 22 April 2009, Annual Activity Report 2008, 2, 2.4.

¹²⁹ http://www.coe.int/t/commissioner/Activities/NHRS/nhrspeerreview_en.asp

¹³⁰ CommDH(2009)12, Strasbourg 22 April 2009, Annual Activity Report 2008, 2, 2.4.

ρόλο που μπορούν να διαδραματίσουν στα ζητήματα αυτά οι Εθνικοί Θεσμοί για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα¹³¹.

Ωστόσο, εξαιτίας της αύξησης του όγκου των θεμάτων, το «Πρόγραμμα Ομολόγων Θεσμών», από το 2009, υλοποιείται από τη Γενική Διεύθυνση Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Νομικών Υποθέσεων¹³². Ωστόσο, δεν πρέπει να ξεχνάμε πως η ιδέα και η πρωτοβουλία ανήκει στον ίδιο τον Επίτροπο, σε αξιοποίηση του περιθωρίου που του αφήνει η Εντολή του, με σκοπό την καλύτερη δυνατή εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 3 (c) και 3 (d).

B. Η σχέση του Επιτρόπου με τους Υπερασπιστές των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (human rights defenders) και ο ρόλος του μετά τη Διακήρυξη της Επιτροπής Υπουργών της 6^{ης} Φεβρουαρίου 2008

Η Εντολή του Επιτρόπου, και συγκεκριμένα τα άρθρα 3 (c) και 5 (1), προβλέπουν ότι ο Επίτροπος «θα πρέπει, όποτε είναι δυνατό, να χρησιμοποιεί και να συνεργάζεται με τους θεσμούς των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στα κράτη-μέλη {...} και να δρα πάνω σε κάθε σχετική πληροφορία, περιλαμβανομένης της πληροφορίας που απευθύνεται σε αυτόν από οργανώσεις που εμπλέκονται με τη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων»¹³³. Τα Άρθρα αυτά δεν θα μπορούσαν να αφήνουν εκτός ακτίνας δράσης του, τους Υπερασπιστές των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, δηλαδή τις ΜΚΟ και την οργανωμένη κοινωνία των πολιτών.

Άρα, η Εντολή του Επιτρόπου θεωρεί τους Υπερασπιστές των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, «τόσο ουσιώδεις εταίρους στις προωθητικές του δραστηριότητες όσο και σημαντικές πηγές πληροφορίας πάνω στις οποίες βασίζει τη μεσολάβηση του»¹³⁴.

Για τον λόγο αυτό, ο Επίτροπος, επιδιώκει να συναντιέται με αντιπροσώπους της κοινωνίας των πολιτών, κατά τις επίσημες επισκέψεις του, είτε μιλάμε για οργανώσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα, είτε ομάδες ειδικών ενδιαφερόντων κ.α.

¹³¹ http://www.coe.int/t/commissioner/Activities/NHRS/chrsprecooper_en.asp

¹³² http://www.coe.int/t/dghl/default_en.asp

¹³³ Βλ. res (99)50, op. cit., art.3 (c) και art. 5.1.

¹³⁴ CommDH(2002)2, Strasbourg 15 May 2002, 2nd Annual Report April 2001 to December 2001, VI, C.

Οι πληροφορίες που λαμβάνει ο Επίτροπος από τις οργανώσεις αυτές, γίνονται αντικείμενο συζήτησης, με τη σειρά τους, κατά τη διάρκεια των άμεσων επαφών του με τη κυβέρνηση του εκάστοτε κράτους. Δεν γίνεται, άλλωστε, να περάσει απαρατήρητο πως η αύξηση του αριθμού τους και του δραστικού τους ρόλου, αποτελεί μία από τις πιο αξιοσημείωτες εξελίξεις στο τοπίο της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων τις τελευταίες δεκαετίες. Επιπλέον, ο ρόλος τους έχει αναγνωριστεί και από τις κυβερνήσεις των κρατών, ιδίως στις ανατολικές χώρες της Ευρώπης όπου συμβάλουν στην εμπέδωση της συμμετοχικής δημοκρατίας. Η εμπλοκή τους με συγκεκριμένα ζητήματα και η εμπειρία τους, τους καθιστά ικανούς να ασκούν εποικοδομητική κριτική για την υγιή λειτουργία της δημοκρατίας¹³⁵.

Μάλιστα, αναφορικά με το τελευταίο, ο Επίτροπος έχει δημοσιεύσει και συγκεκριμένη *Άποψη*¹³⁶, το 2006, με την οποία παρουσίασε εν συντομία το φαινόμενο οι κυβερνήσεις να «κλείνουν το στόμα» στους ακτιβιστές των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όταν αυτοί τους ακούν κριτική¹³⁷.

Ο Επίτροπος αναπτύσσει τη σχέση του με τους Υπερασπιστές των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων τόσο μέσα από τις επισκέψεις στα κράτη-μέλη, όσο και σε απευθείας συναντήσεις μαζί τους, στα πρότυπα των επαφών και συναντήσεων με τους Εθνικούς Θεσμούς για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Στις επισκέψεις στο πεδίο, ο Επίτροπος, μπορεί να έρχεται σε επαφή με αντιπροσώπους τους για να λαμβάνει πληροφορίες για τα εσωτερικά ζητήματα των κρατών και να προβαίνει σε ανάλογες Συστάσεις προς αυτά. Ακόμα, μπορεί να ζητά από τα κράτη να διευκολύνουν τους Υπερασπιστές των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων σε περιπτώσεις στις οποίες παραβιάζονται τα δικαιώματα τους¹³⁸.

¹³⁵ *Ibid.*

¹³⁶ “Human Rights Defenders must be able to criticize”, Viewpoint, 13/11/06.

¹³⁷ Συγκεκριμένα, Παραθέτοντας τη «Διακήρυξη για το δικαίωμα και την ευθύνη των ατόμων, ομάδων και οργάνων της κοινωνίας να προάγουν και να προστατέψουν παγκοσμίως αναγνωρισμένα ανθρώπινα δικαιώματα και θεμελιώδεις ελευθερίες», ζήτησε ουσιαστικά από τις κυβερνήσεις να σέβονται τα δικαιώματα των Υπερασπιστών των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (βλ. General Assembly res. 53/144, “Declaration on the Rights and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms”, <http://www.unhcr.org/refugees/pdf/declhr.pdf>)

¹³⁸ Αναφορικά με τη πρώτη περίπτωση, θα λέγαμε πως η *Amnesty International*, η *Human Rights Watch*, η *International Federation for Human Rights* καθώς και η *Memorial* είναι αυτές που συναντιόνται πιο συχνά από τις ευρέως γνωστές ΜΚΟ.

Αυτό που ίσως παρουσιάζει μεγαλύτερο ενδιαφέρον, είναι η στάση του Επιτρόπου απέναντι σε περιπτώσεις κρατών, στα οποία οι Υπερασπιστές Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων αντιμετωπίζουν προβλήματα λειτουργίας. Ενδεικτικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τις περιπτώσεις της Τουρκίας, της Τσετσενίας και της Ρωσικής Ομοσπονδίας.

Στην Τουρκία το 2003, ο Επίτροπος, εξετάζοντας τη κατάσταση στη οποία δρουν οι ΜΚΟ στη χώρα, έκανε Σύσταση «*οι Αρχές να μουν σε διάλογο και να συνεργαστούν με αντιπροσώπους από ΜΚΟ και μέσω αυτών με τη κοινωνία των πολιτών*», επισημαίνοντας πως «*ο διάλογος αυτός είναι απαραίτητος για να επιτευχθούν πραγματικές αλλαγές στη νοοτροπία που θα πρέπει να συνοδεύει τις πρόσφατες κανονιστικές αναδιαρθρώσεις*»¹³⁹.

Το 2003 και πάλι, στην Έκθεση του για τη Τσετσενία, είχε παρατηρήσει πως «*η συνεργασία των Αρχών με τις ΜΚΟ που δρουν στη Τσετσενία είναι σοβαρά εξασθενημένη από μια αμοιβαία έλλειψη εμπιστοσύνης*»¹⁴⁰, ζητώντας τη βελτίωση τους.

Όμοιες παρατηρήσεις για ΜΚΟ, οι οποίες βρίσκονται κάτω υπό πίεση ή ακόμα και απειλές λόγω της κριτικής που ασκούν στη κυβέρνηση, έκανε και στην Έκθεση του, το 2005, για τη Ρωσική Ομοσπονδία¹⁴¹, απευθύνοντας Σύσταση προς τη κυβέρνηση να συνεχίσει και να ενδυναμώσει το διάλογο και τη συνεργασία με τη κοινωνία των πολιτών και συγκεκριμένα με τις ΜΚΟ¹⁴².

Πέρα από τις συναντήσεις με τους Υπερασπιστές Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, κατά τις επισκέψεις του Επιτρόπου στα κράτη-μέλη, επαφές μεταξύ τους υπάρχουν και με τη μορφή τακτικών συναντήσεων μέσω α) *διασκέψεων* (“meetings”)¹⁴³, β) *σεμιναρίων* (“seminars”)¹⁴⁴ και γ) *διαλόγων/συζητήσεων* (“colloquy”)¹⁴⁵.

¹³⁹ CommDH(2003)15, Strasbourg 19 December 2003, VIII, IX §247.

¹⁴⁰ CommDH(2003)5, Strasbourg 4 March 2003, 6.

¹⁴¹ CommDH(2005)2, Strasbourg 20 April 2005, XIV, 3 § 556-563.

¹⁴² *Ibid*, XV, 7.

¹⁴³ Η πρώτη διάσκεψη που οργάνωσε, ο Επίτροπος, έγινε στο Παρίσι, στην οποία παρουσιάστηκε και συζητήσε συχνά προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι ΜΚΟ, αποφασίζοντας να έχουν στο εξής ετήσια συνάντηση (CommDH (2001)9, Strasbourg 23 April 2001, Annual Report October 15th 1000 to April 1st 2001, B, p.125). Ακόμα, ο Επίτροπος, έχει διμερείς διασκέψεις με ανάλογους θεσμούς που ασχολούνται με τους Υπερασπιστές των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, όπως αυτή του 2008 με την Ειδική Εισηγήτρια του ΟΗΕ για τους Υπερασπιστές των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Margaret Sekaggia.

¹⁴⁴ Το 2001, διοργανώθηκε στο Στρασβούργο ανάλογο σεμινάριο, με τη συμμετοχή όχι μόνο ΜΚΟ αλλά και αντιπροσώπων των εθνικών διοικήσεων, ενώσεις δικηγόρων κ.α με θέμα συζήτησης τα δικαιώματα

α. Η Διακήρυξη της Επιτροπής των Υπουργών για τη Προστασία των Υπερασπιστών των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και τη Προαγωγή των Δραστηριοτήτων τους

Το 2008 ήταν μια πολλή σημαντική χρονιά για τον θεσμό των Υπερασπιστών των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, καθώς η Επιτροπή των Υπουργών έδωσε λύση σε ένα πολύ σοβαρό πρόβλημα που τους ταλαιπωρούσε και που δημιουργούσε εμπόδια στην αποτελεσματική τους λειτουργία, αυτό της προστασίας τους, τόσο από τα ίδια τα κράτη, όσο και από τους μη-κρατικούς δρώντες.

Η αρχή είχε γίνει στη Τρίτη Σύνοδο Κορυφής του ΣτΕ, το 2005, όταν οι Αρχηγοί των κρατών και των κυβερνήσεων είχαν δεσμευτεί προς τη κατεύθυνση αυτή. Τρία χρόνια μετά, η Επιτροπή των Υπουργών υιοθέτησε τη «*Διακήρυξη για τη Προστασία των Υπερασπιστών των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και τη Προαγωγή των Δραστηριοτήτων τους*»¹⁴⁶.

Η Διακήρυξη κατακρίνει όλες τις επιθέσεις και τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων των Υπερασπιστών των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, καλεί όλα τα κράτη να λάβουν αποτελεσματικά μέτρα για να προστατέψουν, προάγουν και σεβαστούν τους Υπερασπιστές των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων καθώς και να εξασφαλίσουν το σεβασμό των δραστηριοτήτων τους. Επιπλέον, τους ζητείται να συνεργαστούν τόσο με το ΕΔΑΔ όσο και με τον Επίτροπο, όπως και να εξασφαλίσουν μέτρα άμεσης βοήθειας και προστασίας για όσους Υπερασπιστές Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων βρίσκονται σε κίνδυνο σε τρίτες χώρες (περιλαμβανομένης της παρακολούθησης δικών και της επείγουσας έκδοσης και θεώρησης διαβατηρίων)¹⁴⁷.

των προσφύγων στα εδάφη των κρατών-μελών (CommDH(2002)2, Strasbourg 15 May 2002, 2nd Annual Report April 2001 to December 2001, VI, C).

¹⁴⁵ Ενδεικτικά, το 2006, συνδιοργάνωσε συζήτηση με τη Γενική Διεύθυνση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, στο Στρασβούργο, με σκοπό τον προσδιορισμό των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι Υπερασπιστές των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στις χώρες του Οργανισμού, στο ζήτημα της προστασίας τους έναντι των κρατών, με τους συμμετέχοντες να συμφωνούν στο ότι ο Επίτροπος θα πρέπει να παίζει έναν ρόλο-κλειδί στη στήριξη τους (CommDH(2007)3, 11 April 2007, Annual Activity Report 2006, 3, 3§5).

¹⁴⁶ “Declaration of the Committee of Ministers on Council of Europe action to improve the protection of Human Rights Defenders and promote their activities, 6 February 2008”,

https://www.coe.int/t/Doc/Adopted/2008/06/2008_06_06_Declaration_of_the_Committee_of_Ministers_on_Council_of_Europe_action_to_improve_the_protection_of_Human_Rights_Defenders_and_promote_their_activities.pdf

¹⁴⁷ Declaration., op. cit., 1 and 2.

Το σημείο όμως που έχει ιδιαίτερη σημασία, είναι η διάταξη Νο.4, με την οποία ο Επίτροπος αναδεικνύεται ως ο περιφερειακός εκείνος μηχανισμός για τη προστασία των Υπερασπιστών των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην ευρωπαϊκή περιφέρεια.

Ο Επίτροπος καλείται να *«ενδυναμώσει το ρόλο και την επάρκεια του Γραφείου του με σκοπό να παρέχει δυνατή και αποτελεσματική προστασία για τους Υπερασπιστές των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων»*¹⁴⁸ μέσω τεσσάρων τρόπων: α) της συνέχισης της δράσης του πάνω σε πληροφορίες που λαμβάνει από τους Υπερασπιστές των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και άλλων σχετικών πηγών, β) της συνέχισης των συναντήσεων μαζί τους κατά τις επισκέψεις του στις χώρες, καθώς και τη δημόσια έκθεση για τη κατάσταση τους, γ) της παρέμβασης του στις αρμόδιες Αρχές, όπως εκείνος το κρίνει κατάλληλο, για την αποτελεσματική αντιμετώπιση επειγουσών καταστάσεων και δ) της στενής συνεργασίας με διακυβερνητικούς μηχανισμούς και θεσμούς όπως είναι ο ΟΑΣΕ, η ΕΕ, ο ΟΗΕ κ.α.

Ο Επίτροπος, για την εφαρμογή των διατάξεων της Διακήρυξης, κατήρτισε ένα πρόγραμμα με πέντε πυλώνες, το οποίο και παρουσίασε στη Στρογγυλή Τράπεζα για τη κατάσταση των Υπερασπιστών των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων στην Ευρώπη που έγινε στο Στρασβούργο το 2008¹⁴⁹.

Η πράξη αυτή, της Επιτροπής των Υπουργών, συνεπάγεται αναμφισβήτητα αναβάθμιση του ρόλου και αύξηση των αρμοδιοτήτων του Επιτρόπου, αφού με έμμεσο τρόπο διευρύνθηκε η Εντολή του. Βλέπουμε δηλαδή, εν ολίγοις, ότι πέρα από τις πρωτοβουλίες που ο ίδιος αναλαμβάνει, όπως είναι οι νέες μορφές επισκέψεων και Εκθέσεων που είδαμε, με σκοπό τη καλύτερη εφαρμογή και ερμηνεία της γενικόλογης Εντολής του, έρχεται και ο ίδιος ο Οργανισμός να διευρύνει και κυρίως να ισχυροποιήσει τον soft αυτό θεσμό «χρίζοντας» τον μηχανισμό προστασίας.

Ακόμα πέρα από τον ίδιο τον θεσμό του Επιτρόπου, η πράξη αυτή είναι σημαντική καθώς, *«σηματοδοτεί μια νέα εποχή για τους έξω-συμβατικούς μηχανισμούς μιας και πέρα από την απόφαση δημιουργίας του, τώρα, και αυτή της ενίσχυσης των*

---

¹⁴⁸ *Ibid*, 4.

¹⁴⁹ Οι πέντε αυτοί πυλώνες αφορούν τη παρακολούθηση, την αναφορά για τη κατάσταση των σχετικών ΜΚΟ και ακτιβιστών σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο, την επέμβαση σε επείγουσες καταστάσεις κινδύνου, την άρση της συνειδήσεως και την εξασφάλιση συνεργασίας, συντονισμού και συμπληρωματικότητας με άλλους διακυβερνητικούς οργανισμούς, θεσμούς και μηχανισμούς (*CommDH (2009)12, Strasbourg 22 April 2007, Annual Activity Report 2008, 2, 2§5*).

αρμοδιοτήτων του συντελείται από το κύριο όργανο του ΣτΕ χωρίς να υπόκειται σε περαιτέρω διαδικασίες αποδοχής από τα κράτη. Η πρακτική αυτή μοιάζει να υπερπηδά το σκόπελο της επικύρωσης διεθνών συνθηκών που αποτελεί προϋπόθεση για τη λειτουργία των έξω-συμβατικών μηχανισμών και σε κάθε περίπτωση είναι προς όφελος των δικαιωμάτων του ανθρώπου και της αποτελεσματικότερης προστασίας τους»¹⁵⁰.

Γ. Η συνεργασία του Επιτρόπου με τους υπόλοιπους περιφερειακούς και διεθνείς οργανισμούς στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Ένα όργανο όπως ο Επίτροπος, το οποίο σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο, ώστε να είναι ευέλικτο και αποτελεσματικό, δεν θα μπορούσε να μην αναπτύξει σχέσεις στενής συνεργασίας, τόσο με τα υπόλοιπα όργανα του ΣτΕ, είτε αυτά ανήκουν στα κύρια όργανα είτε όχι, όσο και με τους άλλους διεθνείς και περιφερειακούς δρώντες. Σκοπός είναι βέβαια η όσο το δυνατόν καλύτερη και πιο αποτελεσματική δράση, η οποία μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσα σε ένα πλαίσιο συντονισμένων ενεργειών και προσπαθειών.

Η Εντολή του Επιτρόπου δίνει τις «κατευθυντήριες γραμμές» για τη δράση του, σε συνάρτηση με τους θεσμούς εντός του ΣτΕ, αλλά και με τους διεθνείς οργανισμούς.

Συγκεκριμένα, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση είναι εκείνη που εκλέγει τον εκάστοτε Επίτροπο μέσα από μια λίστα υποψηφίων που παραδίδει σε αυτήν η Επιτροπή των Υπουργών¹⁵¹.

Πέραν τούτου, ο Επίτροπος μπορεί να απευθύνει, όποτε εκείνος το κρίνει κατάλληλο, μια Έκθεση που να αφορά ένα συγκεκριμένο θέμα στην Επιτροπή των Υπουργών ή σε εκείνη και τη Κοινοβουλευτική Συνέλευση¹⁵² και να αποκρίνεται με τον τρόπο που εκείνος κρίνει ως κατάλληλο, έπειτα από αίτημα της Επιτροπής Υπουργών ή της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης¹⁵³ ενώ κάθε χρόνο υποβάλλει Έκθεση στα όργανα αυτά για τις δραστηριότητες στις οποίες προέβη¹⁵⁴. Επιπλέον ο Επίτροπος οφείλει να

¹⁵⁰ Τετράδια Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Ανθρωπιστικού Δικαίου και Ανθρωπιστικής Δράσης, Ιανουάριος-Απρίλιος 2008, Τεύχος 7-8, σελ. 25-26.

¹⁵¹ Βλ. res. (99)50., op. cit., art.9.1

¹⁵² Ibid., art.3 (f).

¹⁵³ Ibid., art.3 (g).

¹⁵⁴ Ibid., art.3 (h).

λαμβάνει υπόψη του τις απόψεις τόσο της Επιτροπής των Υπουργών όσο και της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης ως προς τις δραστηριότητες του¹⁵⁵.

Σε ότι έχει να κάνει με τις σχέσεις του με τους διεθνείς οργανισμούς, η Εντολή του ορίζει, ότι θα πρέπει να συνεργάζεται με αυτούς, αποφεύγοντας να αναπαράγει τις δραστηριότητες τους, με σκοπό τη προστασία και προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων¹⁵⁶, αλλά θα μπορεί να απευθύνεται σε αυτούς για τη λήψη οποιασδήποτε πληροφορίας σχετικής με τις δράσεις του¹⁵⁷.

Ο ίδιος, μάλιστα, ο Επίτροπος έχει επισημάνει σχετικά πως «η σημαντικότητα συντονισμού των δραστηριοτήτων του με αυτές των άλλων διεθνών οργανισμών είναι εμφανής, όχι μόνο λόγω των κοινών ενδιαφερόντων, αλλά και λόγω των περιορισμένων πηγών που έχει στη διάθεση του»¹⁵⁸.

α. Συμβούλιο της Ευρώπης

α (i). Επιτροπή των Υπουργών

Ο Επίτροπος έχει στενή σχέση με την Επιτροπή των Υπουργών καθώς κάτι τέτοιο ορίζεται στην Εντολή του.

Στην πράξη, ήδη από τα πρώτα κιόλας χρόνια της δημιουργίας του, ο Επίτροπος, δέχονταν αιτήσεις από την Επιτροπή των Υπουργών για ανάληψη δράσης. Η πρώτη έγινε το 2001, όταν και η Επιτροπή των Υπουργών ζήτησε από τον Alvaro Gil-Robles να μεταβεί στη Ρωσική Ομοσπονδία και συγκεκριμένα στη Μόσχα αλλά και στη Δημοκρατία της Τσετσενίας, με σκοπό να έχει μια ακριβή άποψη για τη κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την εφαρμογή των Συστάσεων που είχε απευθύνει κατά τις δύο πρώτες του επισκέψεις, τον Δεκέμβρη του 1999 και τον Φεβρουάριο του 2002. Ο

---

¹⁵⁵ *Ibid.*, art 4.

¹⁵⁶ *Ibid.*, art.3 (i).

¹⁵⁷ *Ibid.*, art.5.1.

¹⁵⁸ CommDH(2003)7 Strasbourg 19 June 2003, 3rd Annual Report January to December 2002, p.19.

Επίτροπος ανταποκρίθηκε και διενήργησε επίσκεψη τον Φεβρουάριο-Μάρτιο του 2001, η οποία κατάληξε στη σύνταξη Έκθεσης¹⁵⁹.

Πέρα από τις αιτήσεις για επισκέψεις σε χώρες, η Επιτροπή των Υπουργών, έχει ζητήσει και εξακολουθεί να ζητάει τη συμβολή του Επιτρόπου για άλλα ζητήματα, ως πλέον ειδικού, όπως έκανε τον Φεβρουάριο του 2005, όταν και κάλεσε τον Επίτροπο να συστήσει *Γνώμη*, αναφορικά με το προσχέδιο της Σύμβασης του ΣτΕ για τη πρόληψη της τρομοκρατίας¹⁶⁰. Ο Επίτροπος ανταποκρινόμενος αμέσως, σύνταξε ειδική *Γνώμη*, την οποία και δημοσίευσε¹⁶¹.

Εκτός από τις υποχρεώσεις που έχει ο Επίτροπος έναντι της Επιτροπής Υπουργών και που απορρέουν από την Εντολή του, στην πράξη βλέπουμε πως, μέσα από τις Συστάσεις που απευθύνει στα κράτη-μέλη, προωθεί και τις Πράξεις που κατά καιρούς εκδίδει η Επιτροπή των Υπουργών, δηλαδή Συστάσεις, Αποφάσεις, Διακηρύξεις, ζητώντας τη συμμόρφωση τους προς αυτές. Ενδεικτικά, θα μπορούσαμε να αναφέρουμε την περίπτωση της Ιταλίας, όταν στη επίσκεψη του εκεί το 2008¹⁶², εξετάζοντας τη κατάσταση της κοινότητας των Ρομά, ζήτησε από τις Αρχές να εξασφαλίσουν το σεβασμό της απόφασης *ResCNM(2006)5*, της Επιτροπής των Υπουργών, για την εφαρμογή της Σύμβασης Πλαίσιο για τη προστασία των εθνικών μειονοτήτων από την Ιταλία¹⁶³.

α (ii). Κοινοβουλευτική Συνέλευση

Η σχέση του Επιτρόπου με τη Κοινοβουλευτική Συνέλευση προσδιορίζεται ρητά στην Εντολή του. Ωστόσο, πέρα από τις θεσπισμένες αυτές υποχρεώσεις του Επιτρόπου

¹⁵⁹ CommDH(2001)3 Strasbourg 14 March 2001, Report by Alvaro Gil-Robles, Commissioner for Human Rights, on his visit to the Russian Federation and the Republic of Chechnya.

¹⁶⁰ http://www.coe.int/T/E/HUD/Doc/CommDH/2005/05_01.asp

¹⁶¹ "Opinion of the Commissioner for Human Rights, Alvaro Gil-Robles, on the draft Convention on the Prevention of Terrorism",

http://www.coe.int/T/E/HUD/Doc/CommDH/2005/05_01.asp

¹⁶² CommDH(2008)18, Strasbourg 28 July 2008.

¹⁶³

http://www.coe.int/T/E/HUD/Doc/CommDH/2008/08_18.asp

προς αυτήν, στο πέρασμα των χρόνων, η συνεργασία των δύο αυτών οργάνων έχει ενισχυθεί περαιτέρω.

Η πιο άμεση και συχνή επαφή τους γίνεται μέσω των διαφόρων Επιτροπών της Κοινοβουλευτικής Συνελεύσεως, όπως είναι η Επιτροπή Πολιτικών Υποθέσεων, η Επιτροπή Κοινωνικών Υποθέσεων, Υγείας και Οικογένειας, η Επιτροπή Μετανάστευσης, Προσφύγων και Δημογραφίας κ.α. Ο Επίτροπος μπορεί να συμμετέχει σε συζητήσεις των Επιτροπών αυτών, όπως έκανε το 2001 στη συζήτηση που διοργάνωσε η Επιτροπή κοινωνικών Υποθέσεων, Υγείας και Οικογένειας στη Βουδαπέστη, με θέμα τα δικαιώματα των ηλικιωμένων, ή και να παρέμβει ενώπιον τους, όπως έκανε το 2004, ενώπιον της Επιτροπής Νομικών Υποθέσεων και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων για το ζήτημα του Κοσόβου¹⁶⁴.

Η Κοινοβουλευτική Συνέλευση μάλιστα, το 2004, με Σύσταση της ζήτησε από τον Επίτροπο να παίξει έναν πιο δραστήριο ρόλο στη σχέση του με τις Επιτροπές της.¹⁶⁵

Πέρα από τη σχέση του Επιτρόπου με τις διάφορες Επιτροπές, συνεργασία υπάρχει και με άλλα όργανα της, όπως είναι ο Εισηγητής της Συνέλευσης για τα Βαλκάνια. Το 2004, ένα μέλος του Γραφείου του Επιτρόπου τον συνόδευσε εκεί με σκοπό να του παρέχει βοήθεια στη σύνταξη της Έκθεσης του για την Επιτροπή Μετανάστευσης, Προσφύγων και Πληθυσμού¹⁶⁶, δείχνοντας με τη πράξη αυτή το εύρος των τρόπων με τους οποίους μπορεί να συμβάλλει ο θεσμός του Επιτρόπου στη προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Τέλος, όπως και στη περίπτωση της Επιτροπής των Υπουργών, ο Επίτροπος στις Συστάσεις που απευθύνει στα κράτη συχνά περιλαμβάνει και Πράξεις τις οποίες έχει υιοθετήσει η Κοινοβουλευτική Συνέλευση. Έτσι έπραξε, το 2002, στην Πολωνία και στη Ρουμανία, στις οποίες ανέφερε τη Σύσταση 1582 της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης για την ενδο-οικογενειακή βία κατά των γυναικών¹⁶⁷, ζητώντας την εναρμόνιση των πολιτικών τους με αυτή.

¹⁶⁴ CommDH(2006)16, Strasbourg 29 March 2006, 5th Annual Report January 2004 to March 2006, p.22.

165 <http://assembly.coe.int/t1999-03/Document/AdoptedTexts/t1999-03-AdoptedTexts.htm>

¹⁶⁶ CommDH(2006)16, Strasbourg 29 March 2006, 5th Annual Report January 2004 to March 2006, p.21.

167 <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedTexts/t07/ST-BC1582.htm>

α (iii). Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Ο Επίτροπος έχει σχέσεις ακόμα και με το ΕΔΑΔ μέσω διαφόρων τρόπων. Ο πιο συνήθης τρόπος είναι κατά τις επισκέψεις του στα κράτη-μέλη, όπου και παραθέτει υποθέσεις στις οποίες άλλα κράτη έχουν καταδικαστεί από το ΕΔΑΔ για όμοια ζητήματα με αυτά που αντιμετωπίζει το συγκεκριμένο κράτος. Σκοπός του είναι να ασκήσει πίεση στο εκάστοτε κράτος για τη λήψη κατάλληλων επανορθωτικών μέτρων, ενώ άλλες φορές μπορεί να τους ζητήσει και την λήψη επιταχυντικών μέτρων για την εφαρμογή των καταδικαστικών, για αυτά, αποφάσεων του ΕΔΑΔ¹⁶⁸.

Επιπλέον, η σχέση του Επιτρόπου με το ΕΔΑΔ επιβεβαιώνεται και μέσα από τη δυνατότητα που έχει να παρεμβαίνει σε εκδικάσεις υποθέσεων ως τρίτο μέρος, κατά το άρθρο 36 του Καταστατικού του Δικαστηρίου, πράγμα που αλλάζει με την εφαρμογή του Πρωτοκόλλου 14¹⁶⁹. Επίσης, ιδιαίτερα σημαντική εξέλιξη αποτελεί η αναγνώριση του έργου του Επιτρόπου από το ΕΔΑΔ αφού, από το 2004, παρατηρούμε πως αξιοποιεί τις Πράξεις του Επιτρόπου στην ανάπτυξη του σκεπτικού του για τη λήψη αποφάσεων¹⁷⁰.

α (iv). Λοιπά συμβατικά και έξω-συμβατικά όργανα

Η συνεργασία του Επιτρόπου, όμως, επεκτείνεται και σε άλλα όργανα του ΣτΕ, όπως είναι η ECRI, η CPT, η Διεύθυνση για τα ανθρώπινα Δικαιώματα, η Επιτροπή της Βενετίας κ.α., κατά κύριο λόγο, μέσα από τη παράθεση Πράξεων τις οποίες έχουν εκδώσει και την εφαρμογή των οποίων ζητά ο Επίτροπος¹⁷¹.

---

¹⁶⁸ Το 2002 π.χ κατά την επίσκεψη του στην Ελλάδα ζήτησε τη λήψη μέτρων για την εφαρμογή της απόφασης *Manoussakis v Greece* appl. No. 18748/91, 26 September 1996 και στη Πολωνία αντίστοιχα για την εφαρμογή της απόφασης *Kudla v Poland*, appl. No. 30210/96, 26 October 2000.

¹⁶⁹ Το Πρωτόκολλο No.14 αίρει το προαπαιτούμενο της έκκλησης από τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου, σε ό,τι έχει να κάνει με το πρόσωπο του Επιτρόπου.

¹⁷⁰ Το 2010, στην υπόθεση *Rantsev v Cyprus and Russia*, που αφορούσε περίπτωση εμπορίας ανθρώπων, το ΕΔΑΔ, λαμβάνοντας υπόψη τις Εκθέσεις διεθνών οργάνων για το καθεστώς των αλλοδαπών γυναικών που εργάζονται στη χώρα, έδωσε ιδιαίτερη έμφαση στις Εκθέσεις του Επιτρόπου. Μέσα από αυτές προέκυπτε πως παρά τα βήματα προόδου που είχε κάνει η Κύπρος, δεν συμμορφώθηκε με τις Συστάσεις του Επιτρόπου για αλλαγή του καθεστώτος απασχόλησης των αλλοδαπών γυναικών, το οποίο αποδεδειγμένα προωθούσε την εμπορία ανθρώπων, appl. No.25965/04, 10 May 2010.

¹⁷¹ Ενδεικτικά βλ. την υπενθύμιση από τον Επίτροπο στις Αρχές της Τουρκίας της Γνώμης της Επιτροπής της Βενετίας, σχετικά με την απαγόρευση των πολιτικών ομάδων στη χώρα, European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), *Opinion on the Constitutional and Legal Provisions*

β. Ευρωπαϊκή Ένωση

Ο Επίτροπος διατηρεί πολύ στενές σχέσεις και με την ΕΕ σε ζητήματα που έχουν να κάνουν με τη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η συνεργασία τους κρίνεται πολύ καλή και συντονισμένη και παρουσιάζεται με πολλές μορφές.

Η πιο κοινή μορφή είναι μέσα από τις τακτικές συναντήσεις που έχει ο Επίτροπος με τους Επιτρόπους της ΕΕ και ιδίως με τον Εξωτερικών Σχέσεων, Ελευθερίας Ασφάλειας και Δικαιοσύνης καθώς και της Διεύθυνσης, οι οποίες γίνονται σε ετήσια βάση. Επαφές έχει ακόμα και με τους Εισηγητές για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του Ευρωκοινοβουλίου, με τον Οργανισμό της ΕΕ για τα θεμελιώδη δικαιώματα (FRA) αλλά και με τον Διαμεσολαβητή της ΕΕ, Ν. Διαμαντούρο, η συνεργασία των οποίων κορυφώθηκε με το «*Πρόγραμμα Ομολογών Θεσμών*».

Ακόμα, ο Επίτροπος συμμετέχει συχνά σε συνέδρια¹⁷², σεμινάρια¹⁷³ και διασκέψεις που οργανώνει η ΕΕ, ενώ η συνεργασία τους μπορεί να λάβει και τη μορφή οικονομικής συνεργασίας, όπως έγινε το 2004-2005, όταν και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή χρηματοδότησε το πρόγραμμα του Επιτρόπου για την ανάπτυξη των περιφερειακών Ombudsman στη Ρωσική Ομοσπονδία.¹⁷⁴

Η προσφορά, ωστόσο, του Επιτρόπου προς την ΕΕ επικεντρώνεται, κυρίως, στη βοήθεια που προσφέρει στα υποψήφια προς ένταξη κράτη, μέσω των Συστάσεων που απευθύνει σε αυτά κατά τις επισκέψεις του. Άλλωστε, η προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στα πλαίσια των υποχρεώσεων τους ως μέλη του ΣτΕ, συμπίπτει με την εκπλήρωση των κριτηρίων ένταξης τους στην ΕΕ. Επιπλέον, οι Πράξεις της ΕΕ

Relevant to the Prohibition of Political Parties in Turkey, 13/03/2009, ενώ στην ίδια Έκθεση παραθέτει και σχετική Έκθεση της ECRI για τη Τουρκία, ECRI, Third report on Turkey, 15/02/2005, para. 88-90. Similar concerns had been expressed also by the former Commissioner in his Report on his visit to Turkey, 11-12 June 2003, 19/12/2003, paragraphs 94-100,

CommDH(2009)30, Strasbourg 1 October 2009,

¹⁷² Ο Επίτροπος, για παράδειγμα, συμμετείχε στο συνέδριο διοργάνωσε το Ευρωκοινοβούλιο το 2001 στο Montelímar για τον Ευρωπαϊκό Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

¹⁷³ Το 2005, συμμετείχε, στο σεμινάριο της Επιτροπής Δικαιοσύνης και Ατομικών Ελευθεριών του Ευρωκοινοβουλίου, με θέμα τη προαγωγή μιας πολιτικής για τα θεμελιώδη δικαιώματα στην ΕΕ.

¹⁷⁴ CommDH(2006)16, Strasbourg 29 March 2006, 5th Annual Report January 2004 to March 2006, p.24.

αποτελούν αντικείμενο των Συστάσεων του Επιτρόπου επιβεβαιώνοντας το συμπληρωματικό του ρόλο¹⁷⁵.

Η δυνατότητα προσχώρησης τώρα της ΕΕ, με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, στην ΕΣΔΑ, είχε σχολιαστεί και από τον Επίτροπο ως «το επόμενο λογικό βήμα στην εξασφάλιση της μέγιστης συνοχής της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στην Ευρώπη¹⁷⁶» ενώ και στο Πρωτόκολλο 14 υπάρχει ειδική ρύθμιση για το ενδεχόμενο αυτό¹⁷⁷.

γ. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Ο Επίτροπος διατηρεί στενές επαφές επικοινωνίας και με τα όργανα του ΟΗΕ που δρουν στο πεδίο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως είναι ο Ύπατος Αρμοστής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (OHCHR), ο Ύπατος Αρμοστής για τους Πρόσφυγες (UNHCR), η UNICEF, οι ειδικοί αντιπρόσωποι του Γενικού Γραμματέα, ακόμα και το Συμβούλιο Ασφαλείας καθώς και οι αξιωματούχοι των Αποστολών Διατήρησης της Ειρήνης. Στόχος του Επιτρόπου είναι να βρίσκεται σε συνεννόηση, για την αποφυγή τυχόν επικάλυψης κάποιων δράσεων ή αναπαραγωγής τους, αλλά και για την ανταλλαγή χρήσιμων πληροφοριών.

Οι επαφές αυτές είναι τακτικές και είναι είτε άμεσες, με τα ίδια τα όργανα αυτά, είτε έμμεσες, μέσω των αντιπροσώπων των οργάνων στα κράτη-μέλη του ΣτΕ, με τους οποίους, ο Επίτροπος, έρχεται σε επαφή κατά τις επισκέψεις του στις χώρες. Επιπλέον, ο Επίτροπος συμμετέχει και σε διασκέψεις που οργανώνει ο ΟΗΕ, όπως π.χ η Διάσκεψη για την επανεξέταση του Durban, που έλαβε χώρα στη Γενεύη τον Απρίλιο του 2009¹⁷⁸.

Στα πρότυπα της δράσης του για το σεβασμό των Πράξεων που εκδίδουν και οι προαναφερθέντες οργανισμοί, έτσι και στη περίπτωση του ΟΗΕ, ο Επίτροπος, όποτε είναι ανάγκη ζητά από το κράτος να προβεί στην υιοθέτηση ή επικύρωση κάποιας

¹⁷⁵ Ενδεικτικά το 2003 κατά την επίσκεψη του στη Σλοβενία και εξετάζοντας το ζήτημα των διακρίσεων, ζήτησε από τις Αρχές να ενσωματώσουν τη σχετική Οδηγία 2000/43/EC της ΕΕ για τη καταπολέμηση των διακρίσεων, (*CommDH(2003)11, Strasbourg 15 October*).

¹⁷⁶ *CommDH(2007)3, Strasbourg 11 April 2007, Annual Activity Report 2006, p.11.*

¹⁷⁷ Το Άρθρο 17 του 14^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ τροποποιεί το Άρθρο 59 της Σύμβασης, προσθέτοντας μια επιπλέον παράγραφο, η οποία ορίζει πως «η Ε.Ε μπορεί να προσχωρήσει στη Σύμβαση αυτή».

¹⁷⁸ <http://www.unhcr.org/refugees/2009/>

Γεωργία, Μολδαβία, έχει συναντηθεί με τους επικεφαλής των Αποστολών του ΟΑΣΕ ενώ σε επισκέψεις σε χώρες όπου υπάρχουν έντονα μειονοτικά στοιχεία, όπως είναι οι χώρες της Βαλτικής¹⁸⁴, έχει λάβει και συνεχίζει να λαμβάνει πληροφορίες από τον Υπατο Αρμοστή για τις Εθνικές Μειονότητες. Η συνεργασία τους, μάλιστα, επεκτάθηκε το 2008, όταν ο τελευταίος συγχρηματοδότησε μια μελέτη που έκαναν από κοινού, για τη μετανάστευση των Ρομά στην Ευρώπη, τα αποτελέσματα της οποίας βγήκαν έναν χρόνο μετά¹⁸⁵.

---

¹⁸⁴ Ενδεικτικά βλ. Έκθεση για Εσθονία 2003, CommDH (2004)5, Strasbourg 12 February, I

¹⁸⁵ CommDH(2010)8, Strasbourg 14 April 2010, Annual Activity Report 2009, p.41

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ

Κεφάλαιο Α΄: ΤΑ ΠΕΔΙΑ ΔΡΑΣΗΣ ΤΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ

Έχοντας πλέον δει τη πορεία δημιουργίας του θεσμού του Επιτρόπου, τον τρόπο δράσης του και τις εξελίξεις που έχουν επέλθει στο πέρασμα των χρόνων, είτε από δική του πρωτοβουλία, είτε από πρωτοβουλία άλλων οργάνων του ΣτΕ, στο β΄ μέρος της εργασίας θα επιχειρήσουμε να δούμε το έργο του Επιτρόπου, μέσα από ορισμένες βασικές θεματικές. Στόχος μας στο σημείο αυτό, είναι να εξετάσουμε την δράση και την αποτελεσματικότητα του θεσμού, μελετώντας το αν τα κράτη τελικά συμμορφώνονται και υιοθετούν τις Πράξεις του Επιτρόπου, όπως και η πρόοδος που έχει συντελεστεί σε αυτά λόγω της δράσης αυτής.

Ι. Η μάχη για την εξάλειψη των διακρίσεων

Α. Γενικά

Η μάχη για την εξάλειψη των διακρίσεων, πάσης φύσεως, στον ευρωπαϊκό χώρο είναι πάντοτε στην ατζέντα του Επιτρόπου. Η δράση του για την εξάλειψη του φαινομένου αυτού συναντάται στις επαφές του με τους άλλους διεθνείς και εθνικούς φορείς, στις Πράξεις που εκδίδει και φυσικά στις επιτόπιες επαφές του με τα κράτη-μέλη του ΣτΕ. Πρόκειται για ένα ζήτημα με τεράστιες προεκτάσεις και αφορά, δυστυχώς, όλα τα κράτη του οργανισμού, μιας και περιλαμβάνει μεγάλο εύρος πληθυσμιακών ομάδων, όπως οι εθνικές μειονότητες, οι Ρομά, άτομα με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό κ.α.

Ήδη, από τον πρώτο κιόλας καιρό της ύπαρξης του, ο Επίτροπος ασχολήθηκε με το ζήτημα αυτό, με τη πρώτη του «επαφή» να γίνεται το 2000, με τον λόγο που

εκφώνησε σε Διάσκεψη του ΣτΕ¹⁸⁶, στην οποία παρουσίασε τις πτυχές του προβλήματος και πρότεινε λύσεις. Η ενασχόληση του με το ζήτημα σε επίπεδο ομιλιών και συμμετοχής σε διεθνείς διασκέψεις είναι συνεχής, με τη πιο πρόσφατη εξέλιξη τη συμμετοχή του στην Ευρωπαϊκή Διάσκεψη των Προέδρων των Κοινοβουλίων στη Λεμεσό, τον Ιούνιο του 2010¹⁸⁷.

Σε πάρα πολλές επισκέψεις και Εκθέσεις του, σε κράτη-μέλη του ΣτΕ, έχει εστιάσει στο πρόβλημα της ελλιπούς νομοθεσίας, γενικά κατά των διακρίσεων, όπως στην Αυστρία, το Αζερμπαϊτζάν, τη Σλοβενία, την Εσθονία, την Ολλανδία κ.α., στις οποίες έχει κάνει και ανάλογες Συστάσεις. Ωστόσο, σε μερικές μόνο από αυτές έχει διεξάγει follow-up επίσκεψη και Έκθεση μέχρι στιγμής για να δει την ανταπόκριση τους, η οποία πράγματι δείχνει πολλή θετική.

Ήταν το 2001, όταν επισκέφθηκε τη Φινλανδία και παρατήρησε πολλές πράξεις βίας¹⁸⁸, οι οποίες ήταν ρατσιστικού χαρακτήρα και οι οποίες είχαν ωθήσει τη κυβέρνηση στο να υιοθετήσει ένα *Πλάνο Δράσης* κατά της διάκρισης και του ρατσισμού¹⁸⁹. Ο Επίτροπος είχε κάνει Σύσταση για άμεση εφαρμογή του πλάνου αυτού και ενδυνάμωση του θεσμικού πλαισίου κατά των διακρίσεων¹⁹⁰. Επισκεπτόμενος τη χώρα 5 χρόνια αργότερα, δεν έκρυψε την ικανοποίηση του για την εφαρμογή του πλάνου, των *Οδηγιών της ΕΕ* αλλά και την επικύρωση του 12^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.¹⁹¹ Πέραν αυτών, η κυβέρνηση είχε υιοθετήσει μια νέα «*Πράξη κατά των Διακρίσεων*» (21/2004), με μια σειρά απαγορεύσεων κατά των διακρίσεων με βάση το φύλο, την υγεία, την υπηκοότητα, τη θρησκεία στα πεδία της εργασίας, της εκπαίδευσης κ.α. Η ίδια Πράξη ενδυνάμωσε και το ρόλο του Ombudsman για τις μειονότητες δίνοντας του, υπό προϋποθέσεις, τη

¹⁸⁶ Η διάσκεψη είχε ως τίτλο: «Ευρωπαϊκή συμβολή στη παγκόσμια Διάσκεψη κατά του Ρατσισμού, της Φυλετικής διάκρισης, Ξενοφοβίας και Μισαλλοδοξίας», CommDH(2001)9, Strasbourg 23 April 2001, Annual Report October 15th 1999 to April 1st 2001, p.116.

¹⁸⁷

¹⁸⁸ Στην Έκθεση του ο Επίτροπος κάνει λόγο για 194 πράξεις βίας το 1997 κατά ατόμων από το εξωτερικό, το 1998 για 319 αντίστοιχα και το 1999, για 281.

¹⁸⁹ Βλ. "Towards ethnic equality and diversity proposal for a Government programme of action against ethnic discrimination and racism".

¹⁹⁰ CommDH(2001)7, Strasbourg 19 September 2001, 2, 2.2.

¹⁹¹

Μάλιστα για τη σπουδαιότητα της επικύρωσης του 12^{ου} Πρωτοκόλλου, το 2006 ο Επίτροπος είχε εκδώσει και ειδική Άποψη:

δυνατότητα να αναφέρει υποθέσεις ενώπιον του Εθνικού Δικαστηρίου για τις Διακρίσεις, που ιδρύθηκε με την ίδια Πράξη¹⁹².

Στη γειτονική Σουηδία, το 2004, παρατήρησε τις προσπάθειες της χώρας να καταπολεμήσει τη διάκριση, τον αποκλεισμό και τον ρατσισμό, θεσπίζοντας πολλούς Ombudsmen για το σκοπό αυτό, υιοθετώντας νέα Πράξη, το 2003, για την απαγόρευση των διακρίσεων στην εργασία με βάση την ανικανότητα και τον σεξουαλικό προσανατολισμό, αλλά και μια σειρά από *Εθνικά Πλάνα Δράσης* για τη πρόληψη των διακρίσεων¹⁹³. Παρά τις προσπάθειες της χώρας, η διάκριση σε βάρος ιδιαίτερα των μειονοτήτων, στα πεδία της εργασίας, της εκπαίδευσης, των υπηρεσιών και της παρουσίας στα δικαστήρια, ώθησαν τον Επίτροπο στο να ζητήσει περαιτέρω προσπάθειες από τη χώρα σε νομοθετικό επίπεδο, που θα εξάλειφαν τη διάκριση και το ρατσισμό και που θα επέτρεπαν την καλύτερη ενσωμάτωση των μεταναστών¹⁹⁴.

Στην Έκθεση του 2007, ο Επίτροπος, κατέγραψε τη πρόοδο που είχε σημειωθεί για την ενδυνάμωση της εθνικής νομοθεσίας. Ακόμα, ιδρύθηκε ειδική «*Υπηρεσία για την πολιτική για την Ανικανότητα και τη Συνεργασία*», που θα συντόνιζε το εν λόγω *Πλάνο Δράσης*, ενώ τη περίοδο εκείνη η κυβέρνηση επεξεργάζονταν και μια πρόταση της Επιτροπής για τη Διάκριση, για τη κατοχύρωση ακόμα πιο περιεκτικής νομοθεσίας που θα περιελάμβανε και το φύλο, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, το εθνικό υπόβαθρο κ.α. Ο Επίτροπος, ωστόσο, ζήτησε εκ νέου την επικύρωση του 12^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ¹⁹⁵.

Έλλειψη συγκεκριμένης νομοθεσίας κατά των διακρίσεων, σε πολλά πεδία, παρατήρησε ο Επίτροπος και στην Εσθονία, το 2004, ζητώντας, τη θέσπιση ειδικής νομοθεσίας κατά των διακρίσεων σε πεδία όπως η κατοικία, η εκπαίδευση και οι υπηρεσίες. Ακόμα, ζήτησε την επικύρωση του 12^{ου} Πρωτοκόλλου, τη μεταφορά της Οδηγίας για την Ισότητα, της ΕΕ, στο εσωτερικό της¹⁹⁶ και την υιοθέτηση του

---

¹⁹² Το “National Discrimination Tribunal” θεσπίστηκε ως ανεξάρτητο σώμα για εξέταση μεμονωμένων καταγγελιών ενώ οι αποφάσεις του έχουν την ισχύ που έχουν και οι αποφάσεις του Γενικού Δικαστηρίου, (CommDH, Strasbourg 29 March 2006, I§8).

¹⁹³ Ενδεικτικά βλ. “Living History Project”.

¹⁹⁴ CommDH(2004)13, Strasbourg 8 July 2004, III, V 49.8.

¹⁹⁵ CommDH(2007)10, Strasbourg 16 May 2007, IV.

¹⁹⁶ Βλ. Directive 2000/43/EC “Implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin”.

*Πρόσθετου Πρωτοκόλλου στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη*¹⁹⁷. Το 2007, ο Επίτροπος, κατέγραψε ότι δυο χρόνια πριν, είχε τεθεί σε εφαρμογή η «*Πράξη για την Ισότητα των Φύλων*», η οποία απαγόρευε τη διάκριση με βάση το φύλο σε κάθε πτυχή του δημόσιου ή ιδιωτικού βίου. Έθετε, μάλιστα, δικαιώματα αποζημίωσης, ενώ ίδρυσε και «*Επίτροπο για την Ισότητα των Φύλων*», με εντολή την επεξεργασία παραπόνων και τη παροχή γνώμων. Παράλληλα, η χώρα υιοθετούσε διεθνή πρότυπα στο εσωτερικό της, έτσι ώστε να το κάνει κατάλληλο για την επικύρωση του 12^{ου} Πρωτοκόλλου¹⁹⁸, κατ' εφαρμογή των Συστάσεων του Επιτρόπου.

Πέραν αυτών, στη Λιθουανία, ένας νέος νόμος για την «*Ιση Μεταχείριση*», τέθηκε σε εφαρμογή το 2005 και έδινε τη δυνατότητα στον Επίτροπο Ίσων Ευκαιριών να ερευνά καταγγελίες σχετικές με δύο συναφείς νόμους που υιοθετήθηκαν¹⁹⁹. Στη Πολωνία, τροποποιήθηκε ο Εθνικός Κώδικας Εργασίας, με απαγόρευση όλων των μορφών έμμεσης ή άμεσης διάκρισης και εναρμονίστηκε με τις *Οδηγίες για τη Φυλετική και Εργασιακή Ισότητα* της ΕΕ²⁰⁰, ενώ στη Σλοβενία, υιοθετήθηκε η «*Πράξη για την Εφαρμογή των Αρχών της Ίσης Μεταχείρισης*», με σκοπό την ενσωμάτωση των *Οδηγιών της ΕΕ*, που οδήγησαν στη σύσταση δύο σωμάτων για τη καταπολέμηση των διακρίσεων²⁰¹. Οι προαναφερθείσες αλλαγές συνιστούν αποτέλεσμα των Συστάσεων του Επιτρόπου προς τα εν λόγω κράτη-μέλη, κατά την αρχική του επίσκεψη.

Βέβαια, αν και παρατηρείται τάση συμμόρφωσης υπάρχουν, ωστόσο, και Συστάσεις οι οποίες συναντούν δυσκολίες στην υλοποίησή τους, όπως αυτή του 2003 στη Πολωνία, για τη δημιουργία ανεξάρτητου θεσμού για τη καταπολέμηση των διακρίσεων, για τον οποίο μάλιστα είχε εκδώσει και συγκεκριμένη *Γνώμη*²⁰².

¹⁹⁷ CommDH(2004)5, Strasbourg 12 February 2004, VI, VII § 61.11.

¹⁹⁸ CommDH(2007)12, Strasbourg 11 July 2007, IX, 1 και 2.

¹⁹⁹ Βλ. «Νόμος για τις Ίσες Ευκαιρίες μεταξύ ανδρών και γυναικών», 1/12/1998, Νο. VII-947 και «Νόμος για την Ίση Μεταχείριση», 18/11/2003, Νο. IX-1826.

CommDH(2007)8, Strasbourg 16 May 2007, 3.

²⁰⁰ CommDH(2007)13, Strasbourg 20 June 2007, V.a §43-50.

²⁰¹ Κατ' εφαρμογή της Οδηγίας 2000/43/EC, έπειτα από Σύσταση του Επιτρόπου, δημιουργήθηκαν δύο νέα σώματα για τη καταπολέμηση των διακρίσεων: το «Συμβούλιο της Κυβέρνησης για την Εφαρμογή των Αρχών της Μεταχείρισης» και ο «Συνήγορος για την Ισότητα» ο οποίος εξετάζει ατομικά παράπονα CommDH(2006)8, Strasbourg 29 March 2006, 3.

202 <https://www.scribd.com/document/411494411/190206&Siiz=CommDH&BackColorInterne=FBC65E&BackColorInterne=FBC65E&BackColorLoread=FBC65E>

B. Μειονότητες

Οι μειονότητες βιώνουν έντονα το πρόβλημα των διακρίσεων. Παρότι δεν υφίσταται επίσημος ορισμός των μειονοτήτων, ο Gil-Robles στην ετήσια Έκθεση του, το 2003, είχε προβεί στον προσδιορισμό τριών ειδών μειονοτήτων στον ευρωπαϊκό χώρο. Συγκεκριμένα τις ρωσόφωνες μειονότητες στις χώρες της βαλτικής και στη πρώην Γιουγκοσλαβία, τους Ρομά, οι οποίοι βρίσκονται σε όλο τον ευρωπαϊκό χώρο και τις μειονότητες που προέκυψαν από τα «διαδοχικά μεταναστευτικά κύματα στη δυτική Ευρώπη»²⁰³.

Τα δυτικά κράτη, ωστόσο, στα οποία έχει εξετάσει και τη κατάσταση των μειονοτήτων, όπως η Γερμανία και η Αυστρία, υπάρχει μέριμνα για το σεβασμό των δικαιωμάτων των μειονοτήτων. Στην Έκθεση αποτίμησης για την Αυστρία, το 2007, ο Επίτροπος είχε καταγράψει ότι η χώρα είναι μέρος όλων των σχετικών διεθνών Πράξεων, ομοίως με τη Γερμανία, όπως η *Σύμβαση Πλαίσιο για τη προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων (FCNM)*²⁰⁴ και ο *Ευρωπαϊκός Χάρτης για τις Περιφερειακές και Μειονοτικές Γλώσσες*²⁰⁵. Μάλιστα, το 2006, είχε επικυρώσει και τη *Σύμβαση για τη Προστασία και Προαγωγή της Ποικιλίας των Πολιτιστικών Εκφράσεων*²⁰⁶ της UNESCO. Η μόνη Σύσταση που απηύθυνε στη χώρα, αφορούσε την εφαρμογή των δικαστικών αποφάσεων για την αναγραφή διπλής ονομασίας στις πινακίδες των δήμων, στους οποίους υπήρχαν σλοβενικές μειονότητες²⁰⁷.

Αντίθετα, στη Δανία το 2004, παρότι, είχε δείξει ικανοποίηση για τη γενικότερη κατάσταση των δικαιωμάτων των μειονοτήτων, για την υιοθέτηση ενός εθνικού *Πλάνου Δράσης* για την ίση μεταχείριση και τη καταπολέμηση του ρατσισμού, καθώς και για τη πρόσφατη σύσταση του *Συμβουλίου για τις Εθνικές Μειονότητες*, είχε κάνει Συστάσεις για τη προώθηση ενός «*πιο χαρακτηριστικού ρόλου όπως και για αύξηση των κεφαλαίων προς αυτό*»²⁰⁸.

²⁰³ CommDH(2004)10, Strasbourg 15 December 2004, 4th Annual Report January to December 2003, p.27.

²⁰⁴ <http://www.coe.int/t/4361/Convention/FCNM/FCNM.asp>

²⁰⁵ <http://conventions.coe.int/Treaty/434/Treaties/FCNM/143.htm>

²⁰⁶ <http://portal.unesco.org/en/ev.php>

[URL_ID=1103&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html](http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=1103&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html)

²⁰⁷ CommDH(2007)26, Strasbourg 12 December 2007, 8, 9§30.

²⁰⁸ CommDH(2004)12, Strasbourg 8 July, II, VI 4,6.

Τρία χρόνια μετά, οι Συστάσεις του Επιτρόπου είχαν εφαρμοσθεί πλήρως, με τη Κυβέρνηση να έχει αυξήσει τα Κεφάλαια προς το Συμβούλιο, ενώ ο Υπουργός για τους Πρόσφυγες το περιέλαβε στον δημόσιο διάλογο με κάθε είδους αρχή, αυξάνοντας έτσι τον ρόλο του²⁰⁹. Για τη καταπολέμηση των διακρίσεων προς τη νεολαία των μειονοτήτων, μάλιστα, η κυβέρνηση το 2005 ξεκίνησε την εκστρατεία «*Νυχτερινή ζωή για όλους*», η οποία αφορούσε τη μεγαλύτερη αστυνόμευση στους δρόμους, με σκοπό την άρση των διακρίσεων που υφίσταντο η νεολαία των μειονοτήτων στη νυχτερινή τους ζωή!

Μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανταπόκριση των ανατολικών κρατών στις σχετικές Συστάσεις του Επιτρόπου. Η Εσθονία, η οποία μάλιστα περιέχει ένα ποσοστό μειονοτήτων της τάξεως του 30%²¹⁰, κατά την Έκθεση του Επιτρόπου το 2004, παρουσίαζε έντονο πρόβλημα πολιτογράφησης. Με Σύσταση του, ο Επίτροπος, ζήτησε τη λήψη μέτρων ώστε «*η πολιτογράφηση των μη-πολιτών να γίνει προσβάσιμη, εξασφαλίζοντας ότι η απαίτηση της γλώσσας δεν θα αποτελεί ανυπέρβλητο εμπόδιο*», καθώς ακόμα να τροποποιηθούν οι διαδικασίες πολιτογράφησης των νεογέννητων, ώστε να πολιτογραφούνται όλα χωρίς διακρίσεις²¹¹.

Στο μεσοδιάστημα ως το 2007, 13.500(!) άτομα είχαν πολιτογραφηθεί στη χώρα, ενώ υιοθετήθηκε και Πλάνο Δράσης για την ενσωμάτωση τουλάχιστον 5.000 ατόμων κάθε έτος²¹². Ακόμα, η χώρα, σε εφαρμογή των Συστάσεων του Επιτρόπου, προέβη σε τροποποιήσεις και νομικές αναδιαρθρώσεις όπως στο «*Νόμο για την Ιθαγένεια*», μειώνοντας τόσο το χρόνο, όσο και τα προαπαιτούμενα για την απόκτηση της²¹³. Μερμινώντας ιδιαίτερα για τις ευάλωτες ομάδες, τις εξείρεσε από την υποχρεωτική παρουσία ενώπιον επιτροπής, ενώ σχετικά με τα νεογέννητα υπήρξε πρόοδος, με τη προϋπόθεση οι γονείς να κάνουν αίτηση για την απόκτηση της. Ο Επίτροπος έκανε ένσταση για τη τελευταία διάταξη υπενθυμίζοντας το Άρθρο 7§2 της Σύμβασης του ΟΗΕ για τα δικαιώματα του παιδιού, με σκοπό να μην υπάρχουν περιπτώσεις ανιθαγενών²¹⁴.

²⁰⁹ CommDH(2007)11, Strasbourg 11 July 2007, III, 34, 35.

²¹⁰ Η απογραφή του 2001 «μιλούσε» για 68,6% Εσθονούς, 25,7% Ρώσους, 2,1% Ουκρανούς και 1,2% Λευκορώσους, <http://www.stat.ee>

²¹¹ CommDH(2004)5, Strasbourg 12 February 2004, I. 8-15, VII .61.1.

²¹² CommDH(2007)12, Strasbourg 11 July 2007, II 1.7-8.

²¹³ CommDH(2007)12, Strasbourg 11 July 2007, II.1.10.

²¹⁴ <http://www2.ohchr.org/english/law/crc.htm>

Στις περιπτώσεις της Λετονίας και της Πολωνίας, ο Επίτροπος, εστίασε στο ζήτημα των μειονοτικών γλωσσών²¹⁵. Ιδιαίτερα στη Λετονία, προέβη και σε πολλές άλλες Συστάσεις, για την μέριμνα για τη πολιτογράφηση, το δικαίωμα ψήφου στις εκλογές, την ανάγκη επικύρωσης της *Σύμβασης Πλαίσιο για τη Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων*, στις περισσότερες εκ των οποίων ανταποκρίθηκε θετικά, όπως επικυρώνοντας τη Σύμβαση στις 26 Μαΐου 2005²¹⁶.

Η χρήση των μειονοτικών γλωσσών στην αλληλογραφία με τη διοίκηση, η χρηματοδότηση της εκμάθησης της λετονικής γλώσσας από τις μειονότητες και η προστασία των σχολείων μέσης εκπαίδευσης, που διδάσκουν τις μειονοτικές γλώσσες, ήταν οι Συστάσεις που απηύθυνε ο Επίτροπος στη Λετονία το 2004²¹⁷.

Επανερχόμενος, παρατήρησε τη μεγάλη πρόοδο που είχε συντελεσθεί λόγω της *Εθνικής Υπηρεσίας Εκπαίδευσης της Λετονικής Γλώσσας*, σε συνεργασία με το *Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο*, ως προς την εκμάθηση, αλλά και την ίδρυση της *Υπηρεσίας για τη Ποιότητα στην Εκπαίδευση*, με σκοπό τη ποιοτική εκπαίδευση για τους μειονοτικούς μαθητές²¹⁸. Ακόμα, στη Πολωνία, το 2005, η υιοθέτηση της *«Πράξης για τις Εθνικές Μειονότητες και Περιφερειακές Γλώσσες»*, με στόχο την απαγόρευση των διακρίσεων, ήρθε σε εφαρμογή προηγούμενης Σύστασης του Επιτρόπου²¹⁹.

Παρά το γενικό συμπέρασμα εφαρμογής των Συστάσεων του Επιτρόπου υπάρχουν δυστυχώς και κάποιες περιπτώσεις όπου αυτές δεν έχουν ακολουθηθεί από τα κράτη. Συγκεκριμένα, η Ουγγαρία η οποία δεν υιοθέτησε σχετική νομοθεσία για την αντιπροσώπευση των μειονοτήτων στο κοινοβούλιο της²²⁰ και η Τουρκία, η οποία εξακολουθεί να μην αναγνωρίζει άλλες μειονότητες πέρα των Ελλήνων, Αρμενίων και Εβραίων, ενώ παραβιάζει και τα δικαιώματα έκφρασης και «συνέρχεσθαι»²²¹.

²¹⁵ Για την ανάγκη σεβασμού των μειονοτικών γλωσσών, ο Επίτροπος εξέδωσε πρόσφατα και ειδική *Άποψη*: <https://www.echr.coe.int/ViewDoc.aspx?id=100123>.

²¹⁶ CommDH(2007)9, Strasbourg 16 May 2007, IV, 2a.

²¹⁷ CommDH(2004)3, Strasbourg 12 February 2004, VII.

²¹⁸ CommDH(2007)9, Strasbourg 16 May 2007, IV, 2.b, 3.b.

²¹⁹ CommDH(2006)13, Strasbourg 20 June 2007, VI§65.

²²⁰ CommDH(2006)11, Strasbourg 29 March 2006, I. Όμοια Σύσταση είχε κάνει στη χώρα και η *Συμβουλευτική Επιτροπή της Σύμβασης Πλαίσιο για τη προστασία των εθνικών μειονοτήτων*, Second Opinion on Hungary, adopted on 9 December 2004, ACFC/INF/OP/II (2004)3.

²²¹ CommDH(2009)30, Strasbourg 10 October 2009, I§12-22, II§23-60, III§61-71.

Γ. Λοιπές ομάδες

α. Ρομά-Σίντι-Περιηγητές

Οι Ρομά, οι οποίοι υπάρχουν σε όλο το εύρος του ευρωπαϊκού χώρου, αποτελούν ίσως τη πιο ευάλωτη ομάδα, η οποία βιώνει τις διακρίσεις σε μεγάλο βαθμό. Δυστυχώς και οι ίδιοι οι Ρομά αδυνατούν να προσαρμοσθούν και να υιοθετήσουν τις μεθόδους και τα πρότυπα της υπόλοιπης κοινωνίας. Το γεγονός αυτό, δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στις προσπάθειες βελτίωσης των συνθηκών τους και της ενσωμάτωσης, χωρίς διακρίσεις στη κοινωνία.

Σε *Αποψη* του, ο Επίτροπος, χαρακτηρίζει τον “*anti-gypsyism*”²²², ως ένα σημαντικό πρόβλημα στην Ευρώπη, παρά τις προσπάθειες που καταβάλλουν τα διάφορα εθνικά και διεθνή όργανα.

Είναι πράγματι εντυπωσιακό το έργο του Επιτρόπου πάνω στη προώθηση των δικαιωμάτων των Ρομά. Από συμμετοχή και διοργάνωση πολυάριθμων Συνεδρίων και Σεμιναρίων, όπως η δεύτερη Συνέλευση του *Φόρουμ των Ρομά και Περιηγητών στην Ευρώπη*²²³, μέχρι μελέτες και ειδικές Εκθέσεις, όπως αυτή του Gil-Robles το 2006, για τη κατάσταση των Ρομά στην Ευρώπη²²⁴, στην οποία παρουσιάζει εκτενώς όλες τις πτυχές του ζητήματος, αλλά και η μελέτη που έκανε σε συνεργασία με τον HCNM, του ΟΑΣΕ.

Τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι Ρομά, σύμφωνα με τις Εκθέσεις και τις *Απόψεις* του Επιτρόπου, αφορούν την εκπαίδευση, τη κατοικία, την απασχόληση, τη βία προς το πρόσωπο τους, αλλά και πιο ειδικευμένα ζητήματα, όπως η στείρωση των γυναικών Ρομά. Στην επίλυση των προβλημάτων αυτών στοχεύουν οι Συστάσεις του, οι οποίες δυστυχώς στο συγκεκριμένο θέμα έχουν λίγη αποδοχή από τα κράτη.

Για την εκπαίδευση, ο Επίτροπος, έχει πει πως είναι «το κλειδί για τη προαγωγή των δικαιωμάτων των Ρομά»²²⁵ και για το λόγο αυτό έχει κάνει ανάλογες Συστάσεις σε Βουλγαρία, Τσεχία, Δανία, Φινλανδία, Ελλάδα, Ουγγαρία κα.

Θετική ήταν η ανταπόκριση της Βουλγαρίας, με τη δημιουργία «Συμβουλίου για την εκπαίδευση των παιδιών και μαθητών που ανήκουν στις μειονότητες», αλλά και τη σύσταση ανάλογου Κέντρου στο πλαίσιο της γενικότερης Σύστασης για τη καταπολέμηση των διακρίσεων²²⁶.

Η Σύσταση προς τη Τσεχία το 2003, για τη δημιουργία προπαρασκευαστικών τάξεων για τη βοήθεια των παιδιών των Ρομά, καθώς και για «στρατολόγηση» Ρομά-βοηθών δασκάλων είχαν ως αποτέλεσμα, ως το 2005, να έχουν εφαρμοσθεί τρία προγράμματα στη χώρα²²⁷. Στόχος τους, η μέριμνα για την εκπαίδευση των παιδιών Ρομά, η βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης τους, η παροχή κατάλληλων δασκάλων και προσχολικής αγωγής²²⁸.

Ακόμα, έπειτα από αίτημα του Επιτρόπου, το 2004, οι ειδικές τάξεις για τα παιδιά των Ρομά σε σχολείο στο δήμο του Elsimore στη Δανία, που τα διαχώριζαν, έκλεισαν με απόφαση του Υπουργού Παιδείας και έπαψαν να υφίστανται γενικότερα²²⁹. Σημαντική πρόοδο κατέγραψε και η Ουγγαρία στο ζήτημα των ξεχωριστών τάξεων για τα παιδιά των Ρομά, εισάγοντας ειδικό μηχανισμό που απαιτεί τη γονική συναίνεση ως προαπαιτούμενο για αυτό, εφαρμόζοντας τη Σύσταση του Επιτρόπου²³⁰.

Ο τομέας της απασχόλησης είναι άλλος ένας τομέας, όπου οι Ρομά υφίστανται διάκριση, όπως έχει επισημάνει και ο ίδιος ο Επίτροπος²³¹. Παρά τα σοβαρά προβλήματα που παραμένουν, η έγκριση του «Εθνικού Πλάνου Δράσης για την Εθνική Απασχόληση» και η νέα «Πράξη για την Απασχόληση», του 2004, με σημαντικές διατάξεις απαγόρευσης των διακρίσεων στο πεδίο της απασχόλησης στην εργασία, έρχονται για να προωθήσουν την ανεμπόδιστη πρόσβαση των Ρομά στην εργασία στη Τσεχία²³². Ο Επίτροπος,

²²⁵

http://www.coe.int/t/cm/commitments/II/commitments/000001_en.asp

²²⁶ CommDH(2006)6, Strasbourg 29 March 2006, 3.1.

²²⁷ Βλ. "Concept on timely care for children from a Socio-Cultural Disadvantaged Environment", "Promoting Integration of the Roma", "Program to promote integration of the Roma Community".

²²⁸ CommDH(2006)1, Strasbourg 15 February 2006, 2, 2.2.

²²⁹ CommDH(2007)11, Strasbourg 11 July 2007, III 44-64.

²³⁰ CommDH(2006)11, Strasbourg 29 March, 2.2.1.

²³¹

http://www.coe.int/t/cm/commitments/II/commitments/000001_en.asp

²³² CommDH(2006)15, Strasbourg 29 March 2006, 2.2.4.

καλωσόρισε και το «Εθνικό Πλάνο για την Απασχόληση», το οποίο προέβλεπε μια σειρά μέτρων για την ενσωμάτωση των Ρομά στην απασχόληση.

Αντίστοιχο πρόγραμμα για την απασχόληση των Ρομά (ορισμένων μάλιστα και στο δημόσιο τομέα), εκκίνησε και το Υπουργείο Εργασίας και Απασχόλησης της Ουγγαρίας, έναν χρόνο μετά την επίσκεψη του Επιτρόπου²³³.

Οι άθλιες συνθήκες διαβίωσης, στις οποίες συνήθως ζουν οι Ρομά, αλλά και οι διωγμοί²³⁴ που υφίστανται από τις τοπικές Αρχές και κοινωνίες, είναι άλλο ένα ζήτημα που ο Επίτροπος προσπαθεί να διορθώσει μέσα από τις Πράξεις του.

Το 2002, μετά την επίσκεψη του στην Ελλάδα, απευθυνόμενος στον Γ.Γ του Υπουργείου Εσωτερικών, ζήτησε την άμεση βελτίωση των άθλιων συνθηκών του καταυλισμού των Ρομά στον Ασπρόπυργο. Το αίτημα του εκπληρώθηκε με τη παροχή δημόσιων διευκολύνσεων, ενώ ολοκληρώθηκε και η μετεγκατάσταση 20 οικογενειών Ρομά στο Μαρούσι, για τη διευκόλυνση των Ολυμπιακών έργων, με τη προοπτική ο δήμος να χτίσει μόνιμες κατοικίες για αυτούς.²³⁵

Παρόμοιες Συστάσεις για βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης έχει κάνει σε πάρα πολλές χώρες όπως στη Λιθουανία, το 2003, στην οποία μάλιστα και η ECRI είχε κάνει παρατηρήσεις για τη κατάσταση των Ρομά²³⁶. Συγκεκριμένα, στη περιοχή του Kirtimai, όπου βρίσκονταν η μεγαλύτερη αποικία Ρομά (περίπου 2.600 άτομα), παρατήρησε αρκετή πρόοδο, το 2007, ως προς τις συνθήκες υποδομής και υγιεινής, όχι όμως τόσο, ώστε να λύσει το πρόβλημα, με τον Επίτροπο να ζητά την εφαρμογή των Συστάσεων της ECRI²³⁷.

Οι Πράξεις του Επιτρόπου, ωστόσο, δεν περιορίζονται στα ζητήματα αυτά, ούτε φυσικά στις χώρες αυτές, οι οποίες είναι ενδεικτικές. Ζητήματα όπως η συμμετοχή στα κοινά²³⁸, η βία και τα εγκλήματα κατά των Ρομά²³⁹, η θέση της γυναίκας στις κοινωνίες τους²⁴⁰, η άνιση αντιμετώπιση τους από τους κρατικούς λειτουργούς, είναι θέματα που

²³³ CommDH(2006)11, Strasbourg 29 March 2006, 2.2.1.

²³⁴ http://www.coe.int/t/commissions/4/working/060204_en.asp

²³⁵ CommDH(2006)13, Strasbourg 29 March 2006, 3, 51.

²³⁶ ECRI, CRI(2006)2, op.cit.par.75-89.

²³⁷ CommDH(2007)8, Strasbourg 16 May 2007, 4§59-64.

²³⁸ http://www.coe.int/t/commissions/4/working/060901_en.asp

²³⁹ http://www.coe.int/t/commissions/4/working/060721_en.asp

²⁴⁰ <http://www.coe.int/t/ViewDoc.aspx?id=279629&Site=CommDH&BackColorInterna=F8C63B&BackColorInterna=F8C63B&BackColorLogo=F8C63B>

θίγει συχνά ο Επίτροπος και για τα οποία έχει εκδώσει *Απόψεις* και *Συστάσεις* προς τα κράτη. Δυστυχώς, στο ζήτημα των Ρομά, φαίνεται να συναντούν δυσκολίες συμμόρφωσης, όπως η Ιταλία η οποία δεν σημείωσε κάποια πρόοδο στην υιοθέτηση των Συστάσεων του Επιτρόπου, της εστιασμένης Έκθεσης του 2009, προς απογοήτευση του Thomas Hammarberg²⁴¹.

β. Αυτόχθονες/Σάμι

Οι Σάμι, οι οποίοι αποτελούν αυτόχθονα λαό της βόρειας Ευρώπης, συναντώνται στη Φινλανδία, τη Σουηδία, τη Νορβηγία και στη χερσόνησο Κόλα της Ρωσίας. Στις επισκέψεις του στις χώρες αυτές έκανε συγκεκριμένη αναφορά στους αυτόχθονες αυτούς πληθυσμούς, η διάσωση των οποίων είναι πολλή σημαντική για τη πολιτιστική κληρονομιά της Ευρώπης.

Στη Νορβηγία, το 2001, είχε ζητήσει, αναφορικά με τους Σάμι, τη προστασία των γλωσσικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων σε συνεργασία με τη κυβέρνηση της χώρας. Στην Έκθεση του το 2007 κατέγραψε με ικανοποίηση ότι ένας αριθμός μέτρων είχε ληφθεί για την ενδυνάμωση του διαλόγου με τις Αρχές²⁴², με το «*Φόρουμ για επαφή μεταξύ εθνικών μειονοτήτων και Αρχών*» να είναι το σημαντικότερο από αυτά. Το 2005, είχαμε τη σημαντικότερη ίσως εξέλιξη με την υιοθέτηση της “*Finnmark Act*” η οποία έδωσε στους Σάμι δικαίωμα συμμετοχής στη διαδικασία λήψης αποφάσεων σε ζητήματα που αφορούν τη διαχείριση της γης τους και των φυσικών πηγών αυτής, νομικά δικαιώματα δηλαδή επί των εδαφών τους²⁴³.

Εξαιρετικά σημαντική πρόοδο, προς τη κατεύθυνση των Συστάσεων του, διαπίστωσε ο Επίτροπος το 2007, στη Σουηδία. Η επικύρωση της Σύμβασης Νο.169, της ΔΟΕ, για τους αυτόχθονες ήταν μια από αυτές. Για το σκοπό αυτό οι Κυβερνητικές Επιτροπές έρευνας για τα δικαιώματα των Σάμι, παρέδωσαν Έκθεση, η οποία επιβεβαίωνε ότι παραδοσιακά κατέχουν τη γη τους, σε συμφωνία με το Άρθρο 14 της Σύμβασης, πράγμα που διευκόλυνε την επικύρωση της Σύμβασης.

---

²⁴¹ CommDH(2009)16, Strasbourg 16 April 2009.

²⁴² Βλ. *Second Report submitted by Norway pursuant to Article 25, par.1 of the Framework Convention for the protection of national minorities*, October 2005, ACFC/SR/II (2005)005.

²⁴³ CommDH(2006)10, Strasbourg 29 March 2006, 4.

Ακόμα, σε πλήρη εφαρμογή της Σύστασης του Επιτρόπου, για μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών Σάμι στο κοινοβούλιο τους, τροποποιήθηκε ο σχετικός νόμος, που έφερε αύξηση κατά 7% στον αριθμό τους, κατά τις εκλογές του 2005. Το μόνο ζήτημα για το οποίο ο Επίτροπος επανήλθε αφορούσε τη μεγαλύτερη μέριμνα για τη διδασκαλία της γλώσσας των Σάμι στα σχολεία²⁴⁴.

Στον αντίποδα βρίσκεται η Φινλανδία, από την οποία ο Επίτροπος είχε ζητήσει την επικύρωση της Σύμβασης Νο.169, χωρίς όμως να το πράξει, με τη κοινότητα των Σάμι να ασκεί κριτική στη κυβέρνηση και ο Επίτροπος δυσαρεστημένος, να ζητά εκ νέου την άρση των εμποδίων και την εύρεση λύσης²⁴⁵.

γ. Εβραίοι

Η προσπάθεια για την εξάλειψη των διακρίσεων αφορά και τους Εβραίους. Οι διακρίσεις εναντίον τους υφίστανται ακόμη και σήμερα και μπορούν να πάρουν πολλές μορφές, από αποκλεισμό από την εργασία, μέχρι ρατσιστικές εκδηλώσεις εναντίον τους, που μπορούν να φτάσουν ακόμα και σε εγκλήματα μίσους, όπως έχει καταγράψει ο Επίτροπος σε σχετική *Άποψη* του, το 2008²⁴⁶.

Στις επισκέψεις του στις χώρες-μέλη του ΣτΕ, έχει καταγράψει τέτοιες συμπεριφορές, όπως το 2007, στην Έκθεση για την Ουκρανία, στην οποία οι ΜΚΟ τον ενημέρωσαν για την αντί-σημιτική προπαγάνδα που κάνει το Πανεπιστήμιο του ΜΑΥΡ, το οποίο έχει στενές σχέσεις με ακροδεξιό κόμμα της χώρας²⁴⁷. Ο Επίτροπος έκανε Συστάσεις για ενδυνάμωση της νομοθεσίας, με σκοπό την άρση των περιορισμών, και την μάχη κατά του αντί-σημιτισμού²⁴⁸, χωρίς όμως να έχει διενεργήσει, μέχρι στιγμής, follow-up Έκθεση.

²⁴⁴ CommDH(2007)10, Strasbourg 16 May 2007, V§54-62.

²⁴⁵ CommDH(2007)11, Strasbourg 29 March 2006, 2.1 § 14-17.

²⁴⁶ Μέσω αυτής έχει ζητήσει από τα κράτη τα συστήσουν ειδικά εθνικά σώματα, να προάγουν τον κοινωνικό διάλογο με τις εν λόγω μειονότητες, διευκόλυνση των ατόμων αυτών στη διαδικασία παραπόνων και ενδυνάμωση του νομικού πλαισίου προστασίας τους,

²⁴⁷ CommDH(2007)15, Strasbourg 26 September 2007, VII, 2c.

²⁴⁸ *Ibid.*, XIII.

δ. Μουσουλμάνοι

Οι μουσουλμάνοι αποτελούν άλλη μία πληθυσμιακή ομάδα, η οποία είναι θύμα διακρίσεων στον ευρωπαϊκό χώρο. Πέρα από τις γενικότερες διακρίσεις στις οποίες υποβάλλονται, όπως και οι Εβραίοι, το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετωπίζουν είναι η αδυναμία ελεύθερης απόλαυσης της θρησκείας τους. Το ζήτημα αυτό, ο Επίτροπος, το είχε επισημάνει ήδη από τον πρώτο καιρό εγκαταστάζοντας, το 2000, έναν διάλογο με εκπροσώπους των ηγετικών θρησκευμάτων στην Ευρώπη, με σκοπό να ξεπεραστούν οι κοινωνικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουν τα κράτη-μέλη.

Ο διάλογος κράτησε ως το 2004, όπου συζητήθηκαν μια σειρά ζητημάτων μεταξύ των οποίων, η μείωση των θρησκευτικών διαφορών και η απόλαυση των θρησκειών και της διδασκαλίας τους²⁵⁶. Μάλιστα, ο διάλογος αυτός, έδωσε την ιδέα και για την ίδρυση ενός *Ευρωπαϊκού Κέντρου Θρησκευτικής Εκπαίδευσης*, που να επικεντρώνεται στα ανθρώπινα δικαιώματα, πράγμα που υποστήριξε και η Κοινοβουλευτική Συνέλευση²⁵⁷.

Η μουσουλμανική μειονότητα της Θράκης στην Ελλάδα, βρίσκεται πάντα στην ατζέντα του Επιτρόπου κατά τις επισκέψεις του στη χώρα. Τόσο το 2002, όσο το 2006, αλλά και το 2009 όπου διεξήγαγε την εστιασμένη επίσκεψη και Έκθεση στην Ελλάδα, και συγκεκριμένα στον Έβρο, ο Επίτροπος, έκανε τις ίδιες παρατηρήσεις. Η Ελλάδα δεν έχει επικυρώσει τη Σύμβαση Πλαίσιο για τη Προστασία των Εθνικών Μειονοτήτων, αλλά ούτε και τον Ευρωπαϊκό Χάρτη για τις Περιφερειακές ή Μειονοτικές Γλώσσες, ζητήματα που και η ECRI έχει επισημάνει²⁵⁸.

Ακόμα, το πλήθος καταδικαστικών αποφάσεων του ΕΔΑΔ, πιστοποιεί ότι η Ελλάδα δεν σέβεται το δικαίωμα του «συνέρχεσθαι» για τη μειονότητα, ενώ το θέμα της εκλογής του Μουφτή και του νόμου για τη Σαρία εξακολουθούν να υφίστανται²⁵⁹. Η μόνη θετική εξέλιξη αφορά τη κατάργηση του νόμου για την ιθαγένεια²⁶⁰, ο οποίος από το 1955 έως το 2005 είχε οδηγήσει σε απώλεια ιθαγένειας περίπου 46.000 μέλη της

²⁵⁶ Andrew G. Mc. Grady, *68 Religious Education, Citizenship and Human Rights: Perspectives from the United Nations and the Council of Europe* στο *International Handbook of the Religious, Moral and Spiritual Dimensions in Education*, Mater Dei Institute of Education, Dublin City University, Springer Netherlands, 2006.

²⁵⁷ Βλ. *Recommendation doc.10673*, 19-9-2005.

²⁵⁸ CommDH(2002)5, Strasbourg 17 July 2002, III.A, IV.6.

²⁵⁹ CommDH(2009)9, Strasbourg 19 February 2009, III§14-20, V§28-36.

²⁶⁰ Βλ. Άρθρο 19, *Ελληνικού νόμου για την Ιθαγένεια* του 1955.

μουσουλμανικής μειονότητας. Για το γεγονός αυτό, ο Επίτροπος, δεν έκρυψε την ικανοποίησή του, ενώ σχετικά με το ίδιο θέμα, το 2009, καλωσόρισε τις προσπάθειες των ελληνικών Αρχών να αποκαταστήσουν άμεσα την υπηκοότητα των μελών εκείνων που την είχαν χάσει, προτρέποντας τες μάλιστα, στην περίπτωση που κάτι τέτοιο δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί, να καταβάλλουν αποζημιώσεις²⁶¹.

Συστάσεις αναφορικά με τα δικαιώματα της μουσουλμανικής κοινότητας είχε κάνει και στη Σλοβενία το 2003. Συγκεκριμένα αφορούσαν τη δημιουργία Τζαμιού στη πόλη της Λουμπλιάνα, σε επανάληψη της Σύστασης της ECRI, με σκοπό «να εξασφαλισθεί ότι οι μουσουλμανικές κοινότητες δεν θα διακρίνονται ως προς τις περιστάσεις στις οποίες οργανώνουν και ασκούν τη θρησκεία τους»²⁶².

Το 2006, παρατήρησε πως παρά τη πρόθεση της κυβέρνησης και του δήμου να κατασκευασθεί Τζαμί στη πόλη, οι αντιδράσεις της τοπικής κοινότητας δεν επέτρεψαν μέχρι τη στιγμή εκείνη να ολοκληρωθεί²⁶³, επιβεβαιώνοντας τη πολυπλοκότητα του ζητήματος της προστασίας των μειονοτικών δικαιωμάτων.

Αναφορά σε δικαιώματα μουσουλμανικής μειονότητας έκανε και στην «εστιασμένη» Έκθεση για τις μειονότητες στη Βουλγαρία το 2010, όπου ζήτησε από τις Αρχές να ερευνήσουν μια σειρά από περιστατικά επιθέσεων σε μουσουλμανικούς ναούς, καθώς και να καταβάλλουν αποζημιώσεις για τις μουσουλμανικές περιουσίες που είχε δημεύσει το πρώην κομμουνιστικό καθεστώς²⁶⁴.

ε. Άτομα με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό-L.G.B.T (λεσβίες, γκέι, μπουσέξουαλ, τρανσέξουαλ)

Η προστασία και ο σεβασμός των δικαιωμάτων των LGBT, θα λέγαμε, πως μπήκε κάπως αργά στην ατζέντα του Επιτρόπου καθώς, ιδίως, μετά το 2006 ασχολείται πιο ενεργά.

---

²⁶¹ CommDH(2009)9, Strasbourg 19 February 2009, IV§21-27.

²⁶² *General Policy Recommendation by the European Commission against Racism and Intolerance No.5 Combating intolerance and discrimination against Muslims*, Doc. CRI(2000)21.

²⁶³ CommDH(2006)8, Strasbourg 29 March 2006, 3§36, 41.

²⁶⁴ CommDH(2010)1, Strasbourg 9 February 2010, III.

Στη Μελέτη του για τα «Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Ταυτότητα του Φύλλου»²⁶⁵, περιγράφει ολοκληρωτικά το πρόβλημα αυτής της κοινωνικής ομάδας, παραθέτοντας και μια σειρά Συστάσεων προς τα κράτη, με στόχο την ολοκληρωτική εξάλειψη πάσης φύσεως διακρίσεων προς αυτούς.

Οι LGBT γίνονται συχνά στόχος στις κοινωνίες τους, με τα κράτη να παρατηρείται πως, δυστυχώς, δεν κατοχυρώνουν επαρκώς τα δικαιώματα τους. Το πρόβλημα είναι αρκετά μεγάλο, μιας και όπως ο ίδιος δήλωσε στην ομιλία του στην Ετήσια Ευρωπαϊκή Σύνοδο της Διεθνούς Ενώσεως Λεσβίων και Γκέι (ILGA Europe), «ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα του φύλλου, σε αντίθεση με τη φυλή, το γένος και πρόσφατα με την ανικανότητα, δεν αναφέρονται ρητά σε καμία Συμφωνία ή Σύμβαση των ΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα»²⁶⁶.

Ο Επίτροπος έχει δώσει ιδιαίτερη έμφαση στην εξάλειψη των διακρίσεων σε βάρος τους, στις επισκέψεις και Εκθέσεις του, όπως στην Αλβανία το 2007, όπου διαπίστωσε ότι δεν αναγνωρίζεται ο γάμος και καμία νομική σχέση μεταξύ ομοφυλόφιλων ζευγαριών, ενώ και η Αποστολή του ΟΑΣΕ, καθώς και πολλές ΜΚΟ τον ενημέρωσαν για κακομεταχείριση τους από την αστυνομία. Στις Συστάσεις του ο Επίτροπος ζήτησε διερεύνηση των υποθέσεων αυτών και προώθηση σχετικής νομοθεσίας για τη προστασία τους²⁶⁷.

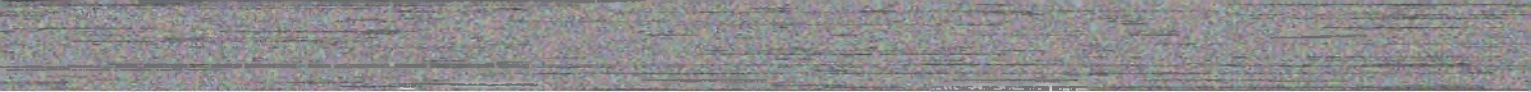
Το Βέλγιο, η Ολλανδία, το Μαυροβούνιο, η Ουκρανία, η Σερβία και η Αρμενία²⁶⁸, στην οποία μάλιστα θεωρούνταν, μέχρι πρόσφατα, ποινικό αδίκημα η σεξουαλική πράξη μεταξύ ομοφυλόφιλων, με ποινή φυλάκισης ως 5 χρόνια, είναι ορισμένες από τις χώρες στις οποίες ο Επίτροπος έχει κάνει σχετικές Συστάσεις, χωρίς όμως να έχει κάνει και follow-up Έκθεση.

²⁶⁵ <https://undp.org/en/ViewDoc.aspx?id=147655&lu=CommDH&BackColorInten=FFC65B&BackColorInten=FFC65B&BackColorInten=FFC65B>

²⁶⁶ <https://undp.org/en/ViewDoc.aspx?id=1349221&lu=CommDH&BackColorInten=FFC65B&BackColorInten=FFC65B&BackColorInten=FFC65B>

²⁶⁷ CommDH(2008)8, Strasbourg 18 June 2008, V.5.5, IX.28-30.

²⁶⁸ Τα σοβαρά προβλήματα των ομοφυλόφιλων στην Αρμενία είχε επισημάνει και η UNESCO σε Έκθεση της το 2005 (*HIV/AIDS in Armenia: A socio-cultural approach*, UNESCO, 2005, P.29) στην οποία χαρακτηριστικά λέει πως η «παραδοσιακή αρμένικη κοινωνία αρνείται ενδείξεις μη ετεροφυλοφιλικών σχέσεων».

παλιά του ΣτΕ, για το λόγο ότι σε αυτά τα κράτη παρατηρείται μεγάλη συγκέντρωση αλλογενών, οι οποίοι αποτελούν και τα «θύματα» τέτοιας αντιμετώπισης.

Η Κύπρος, η Ιταλία, η Νορβηγία, η Δανία, και η Τσεχία, είναι χώρες στις οποίες ο Επίτροπος έχει αγγίξει το ζήτημα του ρατσισμού και της ξενοφοβίας και στις οποίες έχει διεξάγει follow-up επίσκεψη στα δέκα χρόνια ύπαρξης του. Πέρα από τα κράτη αυτά όμως, έχει προβεί και σε σειρά Συστάσεων, αναφορικά με την εξάλειψη του ρατσισμού και της ξενοφοβίας και σε άλλα κράτη, χωρίς όμως να έχει ελέγξει τη πρόοδο τους, όπως είναι η Αυστρία, το Βέλγιο, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιρλανδία, η Ολλανδία και η Ελβετία.

Το ζήτημα της ξενοφοβίας, την οποία σε *Άποψη* του το 2006, έχει χαρακτηρίσει ως «το αισχρο πρόσωπο της Ευρώπης»²⁷⁴, είδε να υφίσταται στη Κύπρο κατά την επίσκεψη του, το 2003. Η ομάδα των αλλοδαπών αντιμετώπιζε σοβαρό πρόβλημα ενσωμάτωσης, λόγω των ξενοφοβικών ξεσπασμάτων και της έλλειψης πολιτικής βούλησης, με τον Επίτροπο να ζητά τη λήψη μέτρων για τη καταπολέμηση του, όπως και μεγαλύτερο ρόλο για τον Επίτροπο για τη Διοίκηση προς το σκοπό αυτό.

Θετική ήταν η ανταπόκριση της χώρας, καθώς με νομοθεσία, το 2004, το Γραφείο της Επιτρόπου για τη Διοίκηση «αναβαθμίστηκε» σε νέα Υπηρεσία κατά των Διακρίσεων, που άπτεται και των ζητημάτων ρατσισμού και ξενοφοβίας. Ως την επίσκεψη του Επιτρόπου είχε ήδη κάνει 20 Εκθέσεις, μέσα από τις οποίες προκύπτει η άμεση ανάγκη καταπολέμησης των ζητημάτων του ρατσισμού και της ξενοφοβίας.

Ακόμα, ελήφθησαν επιπλέον μέτρα στον τομέα της αστυνομίας με την ίδρυση *Ειδικού Γραφείου* για τη καταπολέμηση των φαινομένων, καθώς και για συντονισμό και συμβουλή όλων των όψεων αστυνόμευσης στα πεδία του ρατσισμού, της ξενοφοβίας, της πολιτισμικής ποικιλίας κ.α., με τη τοποθέτηση ειδικού υπαλλήλου σε τμήματα περιοχών όπου υπάρχουν ευάλωτες κοινότητες, για να έρχεται σε επαφή με αυτές.

Στο ίδιο πλαίσιο, ένα σύστημα αναφοράς ρατσιστικών περιστατικών τέθηκε σε εφαρμογή, όπως και εντατικοποίηση των προγραμμάτων εκπαίδευσης των αστυνομικών αξιωματούχων, μέσω διαλέξεων και διανομής ειδικών εγχειριδίων²⁷⁵, ενώ στα θετικά

²⁷⁴ http://www.coe.int/t/committees/WorkingGroup/D51218_en.asp

²⁷⁵ CommDH(2006)12, Strasbourg 29 March 2006, 3.

καταχωρείται και η επικύρωση της *Σύμβασης για το Διαδικτυακό Έγκλημα που αφορά εγκλήματα ρατσιστικού ή ξενοφοβικού χαρακτήρα*²⁷⁶.

Το 2001, την ανησυχία του προκάλεσαν ρατσιστικής φύσεως διαδηλώσεις, κατά την επίσκεψη του στη Νορβηγία. Ωστόσο, οι Αρχές τον ενημέρωσαν πως είχαν ήδη θέσει σε εφαρμογή ένα *Πλάνο Δράσης* κατά του ρατσισμού και των διακρίσεων γενικότερα, με τον Επίτροπο να στηρίζει την ενέργεια τους αυτή και να εύχεται την νομοθετική ενίσχυση της μάχης κατά του ρατσισμού και των διακρίσεων.

Στο ενδιάμεσο, μια σειρά από μέτρα για τη καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας πάρθηκαν από τη Νορβηγία²⁷⁷, όπως είναι η υιοθέτηση νέου *Πλάνου Δράσης* κατά του ρατσισμού και των διακρίσεων²⁷⁸, καθώς και η σύσταση *Επιτροπής* για τον έλεγχο της εφαρμογής του εν λόγω *Πλάνου Δράσης*, με τη συμμετοχή μάλιστα σε αυτή και ΜΚΟ.

Σε εφαρμογή των Συστάσεων του Επιτρόπου, ενδυνάμωσε και το νομοθετικό πλαίσιο κατά του ρατσισμού και των διακρίσεων, αφού υπεγράφη νέα «*Πράξη κατά των Διακρίσεων*», όπως και το 12^ο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ. Επίσης, θεσπίστηκε και Ombudsman κατά των Διακρίσεων, για τον έλεγχο συμμόρφωσης με τη νέα *Πράξη*, ο οποίος έχει τη δυνατότητα να οδηγήσει και υποθέσεις στο νέο *Δικαστήριο κατά των Διακρίσεων*. Τέλος, ένα ακόμη μέτρο που λήφθηκε, ήταν η τροποποίηση του Ποινικού Κώδικα, με την ενδυνάμωση της προστασίας από εκφράσεις ρατσιστικού μίσους και διακρίσεων, με το «ύψος» των ποινών να φτάνει ως 3 χρόνια, σε ικανοποίηση του Thomas Hammarberg²⁷⁹.

Η πιο πρόσφατη αναφορά σε ζητήματα ρατσισμού και ξενοφοβίας σε χώρα, έγινε το 2008 στην Ιταλία. Στην επίσκεψη του μελέτησε αρκετές Εκθέσεις που έλεγαν πως πίσω από τα ατομικά περιστατικά, συχνά πολύ βίαια, υπήρχαν ρατσιστικές και

²⁷⁶ <http://conventions.coe.int/Treaty/Html/1132.htm> Το επιπρόσθετο Πρωτόκολλο της ίδιας Σύμβασης μάλιστα, υιοθέτησε και η Δανία. Ακόμα στην ίδια, το Γραφείο του Εισαγγελέα, μετά το 2004, ξεκίνησε ελέγχους στις πρακτικές του δικαστηρίου σε σχέση με τη διάταξη του Ποινικού Κώδικα που θεωρεί ότι το ρατσιστικό κίνητρο θα πρέπει να θεωρείται ως επιβαρυντικός παράγοντας, (CommDH(2007)11, Strasbourg 11 July 2007, III§36-37).

²⁷⁷ Βλ. 17^η και 18^η περιοδική Έκθεση της Νορβηγίας υπό το Άρθρο 9 της Διεθνούς Σύμβασης Απαλοιφής όλων των μορφών Φυλετικών Διακρίσεων, Σεπτέμβριος 2005.

²⁷⁸ Το Πλάνο Δράσης περιγράφει τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν ορισμένες ομάδες και προτείνει μέτρα για αυτές (πχ για την ανεργία, τη μη πρόσβαση στην αγορά κατοικίας, την αντιμετώπιση από την αστυνομία κα.).

²⁷⁹ CommDH(2006)10, Strasbourg 29 March 2006, 3.

ξενοφοβικές τάσεις. Ο Επίτροπος, προέβη σε μια σειρά Συστάσεων για βελτίωση της ιδιαίτερα βεβαρυμμένης κατάστασης, κυρίως κατά των Ρομά και Σίντι, που είχαν μεταναστεύσει από χώρες της ΕΕ.

Μόλις τον επόμενο χρόνο, ο Επίτροπος, έκανε εκ νέου επίσκεψη για να ελέγξει την πρόοδο που είχε συντελεστεί. Μέσα σε αυτή περιλαμβάνεται η υιοθέτηση του *Νόμου Νο.101*, με τον οποίο ουσιαστικά δίνονται ελαφρυντικά στον εναγόμενο αν αποδείξει ότι ήταν «θύμα» πράξεων διάκρισης, ενώ προστατεύει και όσους είναι θύματα, με βάση τις *Οδηγίες EC 2000/43 και EC 2000/78* κατά των διακρίσεων. Δυστυχώς, ο *Νόμος Νο.85/2006*, ο οποίος μετριάξει τις ποινές για περιπτώσεις προπαγάνδας υπέρ κάποιας φυλετικής ή εθνικής ανωτερότητας, εξακολουθούσε να υφίσταται, με τις Αρχές όμως να προετοιμάζουν ένα *Σχέδιο Νόμου* για την αλλαγή του.

Ικανοποίηση έλαβε ο Επίτροπος και για τα μέτρα που ελήφθησαν στον τομέα της εκπαίδευσης, αναφορικά με τη καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας. Τα μέτρα αυτά, μεταφράζονται σε εκπαιδευτικά προγράμματα στο δημοτικό και το γυμνάσιο, ενώ και η μετάφραση των «*factsheets*» για την ιστορία των Ρομά, έπειτα από πρόταση του Επιτρόπου, αναμένονταν να χρησιμοποιηθεί για την εκπαίδευση των πολιτών και την ευαισθητοποίηση των μαθητών και του κοινού γενικότερα.

Παρόλα αυτά, οι Εκθέσεις ακόμα μιλούν και έξαρση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας στην Ιταλία, ιδιαίτερα κατά των Ρομά²⁸⁰, πράγμα που, δυστυχώς, αντικατοπτρίζεται και σε δηλώσεις δημοσίων προσώπων και πολιτικών, οι οποίοι συχνά στοχοποιούν τους Ρομά και τους μουσουλμάνους²⁸¹. Ο Επίτροπος, για το λόγο αυτό, μεταξύ των Συστάσεων που απηύθυνε²⁸², ήταν και η προσοχή στις δημόσιες δηλώσεις, οι οποίες στιγματίζουν συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες.

²⁸⁰ CommDH(2009)16, Strasbourg 16 April 2009, I§15.

²⁸¹ Ο δήμαρχος του Τρεβίζο, σε δηλώσεις του, είχε χρησιμοποιήσει «λόγο μίσους» (*hate speech*) κατά των Σίντι και των μουσουλμάνων της πόλης του.

²⁸² Μεταξύ των Συστάσεων που απηύθυνε ήταν και η ανάγκη ανεξαρτητοποίησης του UNAR (*Εθνικού Ειδικού Σώματος κατά των εθνικών και φυλετικών διακρίσεων*), με τη συμμετοχή του στη διαδικασία ακροάσεων σε υποθέσεις που αφορούν διακρίσεις κ.α (CommDH(2009)16, Strasbourg 16 April 2009, I).

II. Η προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων

A. Παιδιά

Η προσοχή του Επιτρόπου εστιάζεται και στην εξασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων των ατόμων που ανήκουν, θα λέγαμε, στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες του πληθυσμού. Η πλέον ευάλωτη ομάδα από αυτές, η οποία χρίζει ιδιαίτερης προσοχής, είναι τα παιδιά. Μέσα από το έργο του Επιτρόπου προκύπτει πως τα παιδιά είναι, δυστυχώς, συχνά θύματα εμπορίας, εκμετάλλευσης, κακοποίησης και διακρίσεων.

Ορισμένα από τα ζητήματα αυτά, όπως η εμπορία παιδιών, η βία στα πλαίσια της οικογένειας, η διάκριση (ιδίως των παιδιών Ρομά) και η μεταχείριση των παιδιών των μεταναστών, είτε ειπώθηκαν είτε θα ειπωθούν στη συνέχεια. Παρόλα αυτά, ο Επίτροπος, έχει αναφερθεί και σε άλλα ζητήματα εξίσου σημαντικά, είτε μέσα από τις Εκθέσεις του μετά από επισκέψεις στις χώρες-μέλη του οργανισμού, είτε μέσα από άλλες Πράξεις του, όπως *Απόψεις, Μελέτες*, ή δηλώσεις και ομιλίες του σε Συνέδρια και άλλες εκδηλώσεις.

Η κατάσταση όσων παιδιών βρίσκονται σε ιδρύματα ήταν μία από τις επισημάνσεις του, κατά τις πρώτες του επισκέψεις και συγκεκριμένα το 2001, στη Φινλανδία. Ο Gil-Robles είχε μιλήσει για «ανάγκη αποτίμησης ξανά των κριτηρίων σχετικά με τη τοποθέτηση παιδιών σε ειδική προστασία, με σκοπό να υπάρχει ισορροπία μεταξύ ιδιωτικής ζωής και δημόσιας επέμβασης»²⁸³, ενώ ζήτησε να δοθεί και επαρκής προσοχή και μεταχείριση στα παιδιά με προβλήματα υγείας.

Το 2006, διεξήγαγε follow-up επίσκεψη και Έκθεση, στην οποία με ικανοποίηση διαπίστωσε ότι είχε διενεργηθεί αναμόρφωση της «Πράξης για την Ευημερία του Παιδιού» (683/1993), με την οποία αναγνωρίζονται τα ενδιαφέροντα του παιδιού. Η δημοτική «Ομάδα Κοινωνικής Πρόνοιας», η οποία ορίζονταν από το δημοτικό Συμβούλιο και αποφάσιζε για τις υποθέσεις κηδεμονίας, τώρα θα πρέπει να συνεργάζεται με τους γονείς των παιδιών και τους «νομικούς φύλακες», ενώ αν τελικά τοποθετηθούν σε Ίδρυμα, λόγο θα έχει και ο Πρόεδρος του, σε ότι έχει να κάνει με το θέμα της επαφής τους με τους γονείς τους.

---

²⁸³ CommDH(2001)7, Strasbourg 19 September 2001, §4.

Επιπλέον, οι κοινωνικοί λειτουργοί που είναι υπεύθυνοι για την ευημερία του παιδιού είναι υποχρεωμένοι να παρατηρούν την εκπλήρωση της Αρχής «του καλύτερου συμφέροντος»²⁸⁴ (*best interest*). Πολλή σημαντική εξέλιξη, σε εναρμόνιση με τις απόψεις του Επιτρόπου²⁸⁵, είναι και το γεγονός ότι όσα παιδιά είναι πάνω από 12 ετών, θα μπορούν να ακούν τις αποφάσεις που τα αφορούν και να κάνουν έφεση για τις αποφάσεις κηδεμονίας!

Σε ότι έχει να κάνει με τη κατάσταση των παιδιών με προβλήματα υγείας, από το 2001, θεσπίστηκε ειδικό «Πρόγραμμα Εγγύησης Μεταχείρισης» στις υπηρεσίες υγείας καθώς και Ombudsman, με σκοπό να εξασφαλίσει το «καλύτερο συμφέρον» για τα παιδιά στους τομείς της διοίκησης, της κοινωνικής πολιτικής και στη νομοθεσία²⁸⁶.

Το ζήτημα των παιδιών στα ιδρύματα ήταν το θέμα που απασχόλησε τον Επίτροπο και στην επίσκεψη του στη Ρουμανία το 2006, όπου και ζήτησε τη δημιουργία συστημάτων επιτήρησης για τη προαγωγή της κοινωνικής ενσωμάτωσης, όσων παιδιών είχαν «τοποθετηθεί» σε ιδρύματα, καθώς και το κλείσιμο όσων ήταν παλαιά και δεν πληρούσαν τις κατάλληλες προϋποθέσεις.

Οι Αρχές έκαναν θετικά βήματα προς την επίτευξη της ευημερίας των παιδιών. Η Εθνική Αρχή Προστασίας του Παιδιού έθεσε ως προτεραιότητα, για τη περίοδο 2002-4, τη βαθμιαία εγκατάλειψη του συστήματος τοποθέτησης των παιδιών σε ιδρύματα. Στο πλαίσιο αυτό προβλέπονται λιγότερα παιδιά σε λιγότερα ιδρύματα, κλείσιμο ιδρυμάτων, αύξηση του αριθμού των ανάδοχων οικογενειών και μείωση του αριθμού των παιδιών

²⁸⁴ Η Αρχή αυτή μνημονεύεται σε μια σειρά διεθνών Πράξεων όπως η Διακήρυξη για τα δικαιώματα του Παιδιού του 1959, για την οποία ο Επίτροπος έχει μιλήσει σε διάφορες διαλέξεις του, όπως το 2008 στη Στοκχόλμη:

<https://www.coe.int/T/Doc/Id/1341138&Site=CommDHA&BackColorInterv=FB045B&BackColorInterv=FB045B&BackColorInterv=FB045B>

και στη Βαρσοβία:

<https://www.coe.int/T/Doc/Id/1344019&Site=CommDHA&BackColorInterv=FB045B&BackColorInterv=FB045B&BackColorInterv=FB045B>

²⁸⁵ Πολλάκις ο Επίτροπος έχει επισημάνει στα κράτη την ανάγκη να ακούν τις ανάγκες των παιδιών:

<https://www.coe.int/T/Doc/Id/1313138&Site=CommDHA&BackColorInterv=FB045B&BackColorInterv=FB045B&BackColorInterv=FB045B>

Και σε Αποψη του το 2007: <https://www.coe.int/T/Doc/Id/1311112&Site=CommDHA&BackColorInterv=FB045B&BackColorInterv=FB045B&BackColorInterv=FB045B>, ενώ έμφαση έχει δώσει και στο ζήτημα τα ίδια τα παιδιά να είναι αυτά που θα αποφασίζουν για τους εαυτούς τους, ζήτημα το οποίο ήταν το περιεχόμενο της ομιλίας του στη Διεθνή Διάσκεψη της Λουμπλιάνα το 2009 για τα δικαιώματα των παιδιών και τη προστασία από τη βία:

<https://www.coe.int/T/Doc/Id/1318313&Site=CommDHA&BackColorInterv=FB045B&BackColorInterv=FB045B&BackColorInterv=FB045B>

²⁸⁶ CommDH(2006)9, Strasbourg 29 March 2006, §5.

του δρόμου²⁸⁷. Για το πολύ σημαντικό αυτό ζήτημα των παιδιών στα ιδρύματα μάλιστα, ο Thomas Hammarberg, τον Φεβρουάριο του 2010 διεξήγαγε «εστιασμένη» επίσκεψη και Έκθεση στη Βουλγαρία, στην οποία διαπίστωσε ότι έγιναν πράγματι σημαντικές προσπάθειες «από-ιδρυματικοποίησης», με τα μεγάλα ιδρύματα όμως να συνεχίζουν να υφίστανται και τον Επίτροπο να ζητά το κλείσιμο τους και τη συνεργασία της κυβέρνησης με τις τοπικές Αρχές²⁸⁸.

Η βία κατά των παιδιών ήταν το ζήτημα που επεσήμανε ο Επίτροπος, το 2004, έπειτα από την επίσκεψη του στη Λετονία²⁸⁹. Οι Αρχές αναγνώρισαν στο μεσοδιάστημα πως, όντως υπήρχαν σχετικά νομοθετικά κενά και προέβησαν σε μια σειρά από μέτρα. Κατά πρώτο, το *Ποινικό Δίκαιο* και ο *Διοικητικός Κώδικας* αναγνώρισαν ποινική και διοικητική υπευθυνότητα κατά παιδιών. Ακόμα, το *Υπουργείο Παιδιών και Οικογενειακών Υποθέσεων* δημιούργησε το θεσμό του «Κρατικού Επιθεωρητή για τη Προστασία των Δικαιωμάτων του Παιδιού», ο οποίος δέχεται καταγγελίες και κάνει αυτεπάγγελτες έρευνες.

Στο πλαίσιο της δημιουργίας του *Επιθεωρητή* δημιουργήθηκε και δωρεάν τηλεφωνική γραμμή, στην άκρη της οποίας βρίσκονταν ψυχολόγοι, ενώ αν κάποιο περιστατικό το έκριναν σοβαρό, μεταφέρονταν στον Επιθεωρητή, ο οποίος μπορεί να αποστείλει ειδικούς στο σημείο²⁹⁰. Παράλληλα, λειτούργησαν 21 νέα «Κέντρα Βοήθειας για Οικογενειακές Κρίσεις», υπό το Υπουργείο Παιδιού και Οικογενειακών Υποθέσεων,

²⁸⁷ Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία που δόθηκαν στον Επίτροπο, η μείωση του αριθμού των παιδιών που καταλήγουν σε ιδρύματα ήταν θεαματική! Το 2001 τα παιδιά που βρίσκονταν σε ιδρύματα αριθμούσαν 57000 ενώ το 2004 ήταν 34000. Επιπλέον έκλεισαν 163 ιδρύματα και ο αριθμός τους από 205 το 2001 έπεσε στα 67 το 2004, (*CommDH(2006)7, Strasbourg 29 March 2006, §3*).

²⁸⁸ *CommDH(2010)1, Strasbourg 9 February 2010, VI*.

²⁸⁹ Για το φαινόμενο της σωματικής τιμωρίας των παιδιών μάλιστα, ο Επίτροπος το 2008 διεξήγαγε *Εστιασμένη επίσκεψη και Έκθεση* στο Ην. Βασίλειο όπου εξέφρασε την ανησυχία του για τους νόμους σε Αγγλία, Ουαλία και Β. Ιρλανδία (τμήμα 58 Πράξης για το Παιδί του 2004) και σε Σκωτία (τμήμα 51 Ποινικού Κώδικα Πράξης 2003) οι οποίοι δίνουν το περιθώριο «δικαιολογημένης βίας ή τιμωρίας», πράγμα όμως που δεν συνάδει με τα διεθνή πρότυπα. Στη βάση αυτή ο Επίτροπος έκανε Σύσταση για άρση του όρου «δικαιολογημένη τιμωρία» και εφαρμογή της Σύστασης της *Επιτροπής για τα Δικαιώματα του Παιδιού* για την απαγόρευση της σωματικής τιμωρίας, *CRC/C/GBR/CO/4, para.42, (CommDH(2008)28, Strasbourg 9 October 2008)*. Είναι τέτοια η έμφαση που έχει δώσει στο ζήτημα της σωματικής τιμωρίας ώστε να εκδώσει και *Μελέτη* το 2006:

<https://www.ohchr.org/ViewDoc.aspx?DocId=222006%291&Language=en&Vn=REV>

²⁹⁰ Οι Αρχές ενημέρωσαν τον Επίτροπο ότι η γραμμή αυτή έχει μεγάλη επιτυχία και πως πάνω από 1300 άτομα τηλεφωνούν ανά ημέρα.

ενώ έγιναν και ανακαινίσεις όπως στο «Κέντρο Κοινωνικής Φροντίδας» στο “Plawnieki”, για το οποίο ο Επίτροπος έδειξε μεγάλη ικανοποίηση, όπως και για το προσωπικό του²⁹¹.

Το πρόβλημα της άνισης μεταχείρισης των παιδιών στις αγροτικές περιοχές, έναντι των παιδιών στις πόλεις, σε ότι έχει να κάνει με την εκπαίδευση, ήταν το θέμα που παρατήρησε ο Επίτροπος, το 2003, στη Πολωνία και την επίλυση του οποίου ζήτησε.

Μεγάλη ήταν η ικανοποίηση που έλαβε έπειτα από την επίσκεψη του στη χώρα, το 2007, αφού διαπίστωσε πως οι Αρχές είχαν καταβάλει μεγάλες προσπάθειες προς τη κατεύθυνση των Συστάσεων του. Μεταξύ αυτών ήταν η αύξηση της οικονομικής βοήθειας προς τους μαθητές εκείνους που είχαν ανάγκη, με σκοπό την επίτευξη ίσων ευκαιριών και στα παιδιά χαμηλότερου εισοδήματος.

Από το 2004, είχε ήδη ξεκινήσει ένα «Εθνικό Πρόγραμμα Υποτροφιών», ενώ εισήχθη και ένα νέο σύστημα οικονομικής βοήθειας σε μαθητές, μέσω δωρεών και πλεονεκτημάτων για σημαντικές σπουδές και αθλητικές διακρίσεις. Έπειτα από δύο χρόνια άρχισαν άλλα δύο κρατικά προγράμματα, για να κλείσει η «ψαλίδα» έναντι των μη-προνομιούχων μαθητών, ενώ ξεκίνησε και η «Στρατηγική για την Ανάπτυξη της Εκπαίδευσης σε Αγροτικές Περιοχές για τα έτη 2007-2013», με βοήθεια χρηματοδότησης, τόσο από τον προϋπολογισμό του κράτους, όσο και από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και το Πρόγραμμα Σωκράτης της ΕΕ²⁹².

Ένα ζήτημα εξαιρετικής σημασίας είναι αυτό της δικαιοσύνης για τους ανηλίκους. Ο Επίτροπος έχει θέξει το θέμα αυτό σε *Απόψεις* του²⁹³, σε λόγους του, όπως αυτός στη *Διάσκεψη των Γενικών Εισαγγελέων της Ευρώπης* στη Μόσχα το 2006²⁹⁴ και βέβαια στις επισκέψεις και Εκθέσεις του, στις χώρες-μέλη του οργανισμού.

Δυστυχώς, σε καμία από τις χώρες όπου έχει κάνει σχετικές Συστάσεις δεν έχει κάνει follow-up επίσκεψη, για να παρατηρήσουμε τη πρόοδο της. Μπορούμε όμως να πούμε, πως έχει θίξει το ζήτημα στην Αρμενία, όπου παρατήρησε την απουσία ειδικών

²⁹¹ CommDH(2007)9, Strasbourg 16 May 2007, V3.

²⁹² Σύμφωνα με τις πληροφορίες που έλαβε ο Επίτροπος υπολογίζεται πως πάνω από 151 εκάτ. € διατέθηκαν για τη χρηματοδότηση υποτροφιών και δωρεών για μαθητές των περιοχών αυτών τα έτη 2004-6, (*CommDH(2007)13, Strasbourg 20 June 2007, VI*).

293 http://www.cpa.int/commission/Fiveyears/070106_en.asp KQ1

294

δικαστηρίων για ανηλίκους, τη δημιουργία των οποίων και ζήτησε²⁹⁵. Ακόμα, στο Αξερμπαιτζάν, όπου μεταξύ άλλων διαπίστωσε πλήρη απουσία κανόνων για τη προστασία τους ενώπιον του νόμου²⁹⁶ και φυσικά στο Ηνωμένο Βασίλειο. Στο τελευταίο, είχε αγγίξει το θέμα στην επίσκεψη του, το 2005, διαπιστώνοντας πολύ υψηλά ποσοστά κρατήσεων και έλλειψη εναλλακτικών²⁹⁷, ενώ το 2008 διεξήγαγε «εστιασμένη» επίσκεψη και Έκθεση στην ίδια χώρα, εστιάζοντας στην χαμηλή ηλικία για τη ποινική υπευθυνότητα, στο πρόβλημα πρόσβασης των ανηλίκων κρατουμένων στην εκπαίδευση και την υγεία και του μη αποτελεσματικού σωφρονισμού τους, κάνοντας σχετικές Συστάσεις για τη ρύθμιση τους²⁹⁸.

Β. Γυναίκες

Παρά τη ρητορική περί ισότητας των φύλων οι γυναίκες, δυστυχώς, σε πολλές χώρες του ΣτΕ εξακολουθούν να στερούνται κάποια από τα δικαιώματά τους. Συχνά υποεκπροσωπούνται στα εθνικά κοινοβούλια, συναντούν σοβαρά εμπόδια στην αγορά εργασίας, ενώ η βία προς το πρόσωπο τους εξακολουθεί να είναι το κυριότερο πρόβλημα.

Ο Επίτροπος στις Εκθέσεις του κάνει αναφορές στα ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες, μέσα από την εξέταση άλλων ζητημάτων, όπως η μάχη κατά των διακρίσεων, τα δικαιώματα των Ρομά, η εμπορία των ανθρώπων, η ένδο-οικογενειακή βία κ.α., όπως έχουμε ήδη δει και θα δούμε στη συνέχεια. Ωστόσο, σε ορισμένες περιπτώσεις έχει αφιερώσει ξεχωριστά χωρία για τα δικαιώματα των γυναικών, τα οποία κατά κύριο λόγο, αφορούν πράξεις βίας κατά του προσώπου τους.

Είναι μάλιστα πολύ ενδιαφέρον ότι έχει εξετάσει το πρόβλημα της βίας κατά των γυναικών στις περισσότερες από τις σκανδιναβικές χώρες, κατά τις follow-up επισκέψεις του, χωρίς ωστόσο να έχει κάνει ανάλογες Συστάσεις στις πρότερες επισκέψεις του!

²⁹⁵ CommDH(2008)4, Strasbourg 30 April 2008, §8.

²⁹⁶ Για παράδειγμα, αδυναμία πρόσβασης σε δικηγόρο, (CommDH(2008)2, Strasbourg 20 February 2008, II).

²⁹⁷ CommDH(2005)6, Strasbourg 8 June 2006, IV§81-107.

²⁹⁸ Αναφορικά με το χαμηλό ηλικιακό όριο ποινικής υπευθυνότητας ο Επίτροπος ζήτησε από το Ην. Βασίλειο να εναρμονιστεί με τα ευρωπαϊκά πρότυπα (δηλ. 14 ή 15 χρόνια), ενώ για την τις συνθήκες κράτησης να αρθεί κάθε μορφή περιορισμού προς τα παιδιά και οι Αρχές να συνεργαστούν με τις τοπικές Αρχές, (CommDH(2008)27, Strasbourg 17 October 2008).

Τόσο, στη Φινλανδία όσο στη Νορβηγία και τη Σουηδία, εξετάζοντας τη πρόοδο που έχουν συντελέσει πάνω σε συγκεκριμένα ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες, δήλωσε πως, «το ζήτημα της βίας κατά των γυναικών δεν θίχτηκε κατά τη προηγούμενη επίσκεψη αλλά είναι θέμα προτεραιότητας και σχετίζεται στενά με την ισότητα των φύλων»²⁹⁹. Ουσιαστικά, δήλωσε πως οι Συστάσεις του έχουν γενική ισχύ και πως ακόμα και να απευθύνονται σε ένα συγκεκριμένο κράτος, αποτελούν πρότυπα συμπεριφοράς για το σύνολο των κρατών του οργανισμού, τα οποία θα πρέπει να τις λαμβάνουν υπόψη τους.

Στη βάση αυτή, εξέτασε τη πρόοδο που είχαν συντελέσει οι προαναφερθείσες σκανδιναβικές χώρες, από τη πρώτη του επίσκεψη σ' αυτές, πάνω στο ζήτημα της βίας κατά των γυναικών, με τα συμπεράσματα του να κρίνονται θετικά.

Στη Φινλανδία το 2006, όπου το πρόβλημα ήταν έντονο,³⁰⁰ ο Επίτροπος κατέγραψε πως είχαν δημιουργηθεί κυβερνητικά προγράμματα για τη βία κατά των γυναικών. Είχε τεθεί σε εφαρμογή και ένα «Εσωτερικό Πρόγραμμα Ασφαλείας» για τη περίοδο 2004-15, με στόχο τη μείωση του εγκλήματος της βίας, στο σύνολο της, ενώ το Υπουργείο Κοινωνικών Υποθέσεων και Υγείας συντονίζει πλέον το Πρόγραμμα Δράσης για τη πρόληψη της βίας των συντρόφων, καθώς και την ενδοοικογενειακή. Παρά τις προόδους που έχουν συντελεστεί, αρκετές ΜΚΟ μιλούσαν για μη εστίαση των προγραμμάτων αυτών στη βία κατά των γυναικών συγκεκριμένα και ιδιαίτερα στις μετανάστριες, με τον Επίτροπο να δείχνει την ικανοποίηση του για τη πρόοδο αλλά να ζητά περαιτέρω εστίαση στη γυναίκα³⁰¹.

Στη Νορβηγία, διαπίστωσε κάποια σημάδια προόδου, με τη κυβέρνηση να έχει λάβει ορισμένα μέτρα, με σκοπό τη καταπολέμηση ζητημάτων που περιόριζαν τα δικαιώματα των γυναικών, όπως οι αναγκαστικοί γάμοι και ο γενετικός ακρωτηριασμός! Δυστυχώς, η βία κατά των γυναικών εξακολουθούσε να υφίσταται στις στενές σχέσεις, γεγονός που όπως έχει πει ο Επίτροπος σε δήλωσή του το 2006, «αποτελεί εκδήλωση

²⁹⁹ CommDH(2006)9, Strasbourg 29 March 2009, 6§55, CommDH(2006)10, Strasbourg 29 March 2006, 5§53, CommDH(2007)10, Strasbourg 16 May 2007, VI§67.

³⁰⁰ Οι πληροφορίες που δόθηκαν στον Επίτροπο μιλούσαν το 2003 για 2800 υποθέσεις βίας κατά γυναικών ενώ υπολογίζεται πως μόνο το 10% των συνολικών περιστατικών φτάνουν στην αστυνομία με πολλά εξ αυτών να έχουν διεξαχθεί στον επαγγελματικό χώρο.

³⁰¹ CommDH(2006)9, Strasbourg 29 March 2009, 6.

άνισης θέσης μεταξύ άντρα και γυναίκας στη κοινωνία»³⁰², ενώ απουσιάζει και η επαρκής νομοθεσία στον Ποινικό Κώδικα για τη βία κατά των γυναικών.

Εντούτοις, ένα δεύτερο *Πλάνο Δράσης* που εστίαζε κυρίως στην ενδοοικογενειακή βία τέθηκε σε εφαρμογή το 2004-7 και ασχολήθηκε με το δράστη και τη προσπάθεια αλλαγής της συμπεριφοράς του, όπου έθετε ως στόχους, τη συνεργασία των υπηρεσιών, την ενημέρωση του κοινού, τη παροχή βοήθειας στα θύματα κ.α.³⁰³.

Στη τρίτη από τις σκανδιναβικές χώρες, τη Σουηδία, παρατήρησε πως και εκεί είχαν ληφθεί ορισμένα μέτρα για τη καταπολέμηση του προβλήματος της γυναικείας αξιοπρέπειας, που περιελάμβανε επιθέσεις κατά γυναικών, απειλές ή σεξουαλική εκμετάλλευση. Έτσι, το 2005, υιοθετήθηκε νέα νομοθεσία για τα σεξουαλικά εγκλήματα και τη προστασία της σεξουαλικής ακεραιότητας *-ζήτημα στο οποίο έχει αναφερθεί και σε Αποψη του ο Επίτροπος στις αρχές του χρόνου*³⁰⁴ - με την οποία διευρύνεται ο όρος «βία», με σκοπό να περιλαμβάνει και λιγότερο σοβαρές μορφές βίας ή απειλών. Ο Thomas Hammarberg εξέφρασε την ικανοποίηση του, εφιστώντας όμως τη προσοχή της κυβέρνησης στην ανάγκη συνεργασίας με τις τοπικές Αρχές, καθώς και στην ανάγκη ενίσχυσης της προστασίας των γυναικών με ειδικές ανάγκες και των μεταναστών³⁰⁵.

Ένα άλλο ζήτημα που έχει θίξει ο Επίτροπος, είναι το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν πολλές γυναίκες στην Ευρώπη, οι οποίες επιθυμούν να διακόψουν την κύηση τους.

Το 2002, είχε επισημάνει το πρόβλημα κατά την επίσκεψη του στη Πολωνία, από την οποία και είχε ζητήσει να εξασφαλίσει ότι οι επαγγελματίες γιατροί, αστυνομικοί και εισαγγελείς θα σέβονται τις διατάξεις τις οποίες επιτρέπουν τη διακοπή της εγκυμοσύνης. Το 2007, επανερχόμενος, είδε ότι παρότι ο νόμος επιτρέπει την άμβλωση, αν συντρέχουν

302

³⁰³ CommDH(2006)10, Strasbourg 29 March 2006, 5.

304 <http://www.ces-irp.com/membership/feesupplies/100111-20-07>

³⁰⁵ CommDH(2007)10, Strasbourg 16 May 2007, VI. Σε *Αποψη* του, που εξέδωσε το 2008, αναφερόμενος στην έκταση του προβλήματος της βίας κατά των γυναικών μίλησε για την ανάγκη δημιουργίας μιας Διεθνούς ή Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τη προστασία των γυναικών από τη βία.

μια σειρά από λόγους³⁰⁶, οι ΜΚΟ μιλούν για δισταγμό των ιατρών να βάλουν τέλος στη ζωή των εμβρύων, βασιζόμενοι στον «όρο συνειδήσεως». Αντιλαμβανόμενος την έκταση του προβλήματος, παρέθεσε μια σχετική καταδικαστική υπόθεση του ΕΔΑΔ, του 2005, κατά της Πολωνίας, στην οποία το Δικαστήριο ζήτησε «το σεβασμό της σωματικής ακεραιότητας της μητέρας», ενώ μίλησε και για «απουσία αποτελεσματικού μηχανισμού, ικανού να προσδιορίσει αν πληρούνται οι συνθήκες νόμιμου τερματισμού»³⁰⁷. Το εν λόγω ζήτημα είχε επισημάνει και η Επιτροπή για την Εξάλειψη των Διακρίσεων κατά των Γυναικών του ΟΗΕ, τον Φεβρουάριο του 2007, ζητώντας από τη χώρα να εφαρμόσει την απόφαση του ΕΔΑΔ και να δίνεται η δυνατότητα έφεσης ή διαδικασίας αναθεώρησης σε περίπτωση που ένας γιατρός αρνείται να προβεί σε άμβλωση³⁰⁸.

Εξίσου σημαντικά ζητήματα, είναι και αυτά που έθιξε κατά την επίσκεψη του στην Ουκρανία. Τα σοβαρά εμπόδια πρόσβασης στην εργασία και γενικότερα στην ευκαιρία απασχόλησης, για τα οποία του μίλησαν πολλές ΜΚΟ, είναι ένα ζήτημα που έχει αγγίξει ο Επίτροπος και σε σχετική του Άποψη το 2008³⁰⁹. Στη Σύσταση του προς την Ουκρανία ζήτησε το Υπουργείο Εργασίας να τοποθετήσει επιθεωρητές στις συνεντεύξεις, με σκοπό να διαπιστωθούν τυχόν παρατυπίες, αλλά και να υιοθετήσει σχετική νομοθεσία που να αίρει τις διακρίσεις κατά των γυναικών, πράγμα που θα επιτρέψει και τη μεγαλύτερη συμμετοχή τους στο Κοινοβούλιο, η οποία έφτανε μόλις το 8% το 2006 και την οποία ο Επίτροπος προωθεί ποικιλοτρόπως³¹⁰.

³⁰⁶ Σύμφωνα με το σχετικό νόμο της Πολωνίας η άμβλωση επιτρέπεται σε τρεις περιπτώσεις: α) αν κινδυνεύει η ζωή της μητέρας, β) αν διαπιστωθεί πως το έμβρυο πάσχει από ανίατη ασθένεια, γ) αν η εγκυμοσύνη είναι αποτέλεσμα εγκληματικής πράξης.

³⁰⁷ Βλ. υπόθεση *Tysiac v Poland* appl. No. 5410/3, 20 March 2007.

³⁰⁸ CommDH(2007)13, Strasbourg 20 June 2007, X. Το ζήτημα της ποινικοποίησης της άμβλωσης το έχει επισημάνει ο Επίτροπος και κατά τις επισκέψεις και Εκθέσεις του στην Ιρλανδία το 2008, όπου έκανε Σύσταση για διευκρίνιση του σκοπού της άμβλωσης καθώς και για παροχή επαρκών υπηρεσιών για εκτέλεση τέτοιων αμβλώσεων (*CommDH(2008)9, Strasbourg 30 April 2008, 5*) αλλά και στο Σαν Μαρίνο την ίδια χρονιά, όπου και εκεί υπάρχει ποινικοποίηση της άμβλωσης εκτός και αν κινδυνεύει η μητέρα (*Άρθρο 153-154 Ποινικού Κώδικα*) (*CommDH(2008)12, Strasbourg 30 April 2008, 5.1*).

³⁰⁹ http://www.coe.int/t/committees/monitoring/visiting/080903_en.asp

³¹⁰ CommDH(2007)15, Strasbourg 26 September 2007, X I. Ανάλογη παρατήρηση για χαμηλό ποσοστό εκπροσώπησης των γυναικών στο Κοινοβούλιο είχε κάνει το 2008 και στην Ιρλανδία, ενώ μέσα από *Απόψεις* που έχει εκδώσει, έχει αναφερθεί πιο ολοκληρωτικά:

http://www.coe.int/t/committees/monitoring/visiting/070820_en.asp
Και http://www.coe.int/t/committees/monitoring/visiting/070820_en.asp

Γ. Τρίτη ηλικία

Τα άτομα της τρίτης ηλικίας, που χωρίς αμφιβολία ανήκουν και αυτά στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, είναι και αυτά μέσα στην «ακτίνα δράσης» του Επιτρόπου, αν και το έργο του ως τώρα είναι σαφώς μικρότερο.

Ήδη από τις αρχές της ύπαρξης του, ο Επίτροπος έθιξε το ζήτημα της προστασίας των δικαιωμάτων τους, διοργανώνοντας μόλις το 2001 ένα σεμινάριο για τα *«Ανθρώπινα Δικαιώματα των Ηλικιωμένων που τοποθετούνται σε Οίκους Ευγηρίας ή Ιδρύματα»*³¹¹, όπου συμμετείχαν εκπρόσωποι του Π.Ο.Υ, αντιπρόσωποι των εθνικών Αρχών, ΜΚΟ, γιατροί και άλλοι ειδικοί, με σκοπό να εξετάσουν μια σειρά από ζητήματα, όπως ο περιορισμός στα ιδρύματα, η μεταχείριση και φροντίδα τους κ.α.

Όπως έχει δηλώσει ο Επίτροπος, *«όλοι οι άνθρωποι, χωρίς διάκριση, αξίζουν σεβασμό για την ανθρώπινη τους αξιοπρέπεια {...} και έχουν θεμελιώδη δικαιώματα, ενώ η ηλικία δεν μπορεί να αποτελεί νομικό, κοινωνικό ή οικονομικό κριτήριο που να δικαιολογεί οποιαδήποτε μορφή περιορισμού της απόλαυσης αυτών των δικαιωμάτων»*³¹².

Έτσι λοιπόν, υπάρχουν χώρες, αν και ελάχιστες, στις οποίες έχει απευθύνει Συστάσεις όπως είναι η Λετονία και η Λιθουανία, όπου αμφότερες δεν δείχνουν τον απαραίτητο σεβασμό στα δικαιώματα των ηλικιωμένων.

Το 2003, στη Λετονία διαπίστωσε πολύ χαμηλές συντάξεις, λόγω των οικονομικών μεταρρυθμίσεων, που προκαλούσαν προβλήματα στη καθημερινότητα των ηλικιωμένων, ενώ και οι οίκοι ευγηρίας υποχρηματοδοτούνταν, με τον Επίτροπο να ζητά περαιτέρω οικονομική ενίσχυση³¹³. Επανερχόμενος το 2007, παρατήρησε με ικανοποίηση μερική βελτίωση, όπως ετήσια αύξηση των συντάξεων και των επικουρικών μέτρων, με πολλές ΜΚΟ ωστόσο να μιλούν ακόμα για ανεπάρκεια εκπλήρωσης των αναγκών τους³¹⁴. Αρκετοί οίκοι ευγηρίας εξακολουθούσαν να μη πληρούν τις προϋποθέσεις του σχετικού *«Νόμου για Κοινωνική Βοήθεια και Υπηρεσίες Κοινωνικής*

---

³¹¹ CommDH(2002)2, 2nd Annual Report April 2001 to December 2001, Strasbourg 15 May 2002, p.17.

³¹² CommDH(2002)2, 2nd Annual Report April 2001 to December 2001, Strasbourg 15 May 2002, p.17.

³¹³ CommDH(2004)3, Strasbourg 12 February 2004, V2.

³¹⁴ Όπως αναφέρει μάλιστα στην Έκθεση του ο Επίτροπος, το 94% των Συντάξεων γήρατος στη Λετονία είναι κάτω από 150 € το μήνα.

Πρόνοιας», με την ίδρυση όμως του «Τμήματος Κοινωνικών Υπηρεσιών» να αποτελεί άλλο ένα δείγμα προόδου, αν και κατεγράφησαν δυσλειτουργίες³¹⁵.

Παρόμοιο πρόβλημα χαμηλών συντάξεων και Σύσταση για αύξηση τους είχε κάνει το 2004 και στη Λιθουανία³¹⁶, ο Επίτροπος, με τη χώρα να ανταποκρίνεται θετικά και να μεριμνά για τους ηλικιωμένους μέσω των τοπικών κοινοτήτων και της υιοθέτησης νέου «*Νόμου για τις Κοινωνικές Υπηρεσίες*», όπου ορίζει κρατική βοήθεια για άτομα σε ανάγκη και ηλικιωμένους (πχ πάσχοντες από Alzheimer)³¹⁷.

Επιβεβαίωση της αντίληψης του, για την έλλειψη δυνατότητας απόλαυσης των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων, είχε ο Επίτροπος και κατά την επίσκεψη του στην Ουκρανία το 2007. Εκεί, παρατήρησε με πικρία *-όπως χαρακτηριστικά ανέφερε-*, πως οι ηλικιωμένοι είναι οι μη-προνομιούχοι στη χώρα, οι συντάξεις βρίσκονται σε πτώση, οι ιατρικές υπηρεσίες σε αποσύνθεση, με τη κοινωνική βοήθεια προς το πρόσωπο τους να την κρίνει ως αόρατη. Ως αποτέλεσμα όλων αυτών έχουμε πολύ χαμηλό προσδόκιμο ζωής στην Ουκρανία (67 χρόνια μ.ο) και μεγάλη θνησιμότητα³¹⁸.

Ως το 2010, δεν έχει διεξαχθεί follow-up Έκθεση για τη χώρα, οπότε δεν μπορούμε να εξετάσουμε αν υιοθέτησε τις Συνστάσεις του Επίτροπου. Θα μπορούσαμε όμως να υποθέσουμε, πως η τραγική κατάσταση στην Ουκρανία ίσως να ήταν και η αφορμή για να δημοσιεύσει τον επόμενο κιόλας χρόνο, σχετική *Άποψη* στην οποία περιγράφει το φαινόμενο τα κράτη να αγνοούν ή συχνά να αρνούνται τα πλήρη ανθρώπινα δικαιώματα στα ηλικιωμένα άτομα³¹⁹, ζητώντας από τους ηγέτες των κρατών να προβλέπουν στις πολιτικές τους και την απόλαυση των δικαιωμάτων των ηλικιωμένων.

³¹⁵ CommDH(2007)9, Strasbourg 16 May 2007, V4.

³¹⁶ CommDH(2004)6, Strasbourg 12 February 2004, §25-27.

³¹⁷ CommDH(2007)8, Strasbourg 16 May 2007, 4§51-57.

³¹⁸ CommDH(2007)15, Strasbourg 26 September 2007, X3.

Επιπλέον, Σύσταση προς τα κράτη για τα δικαιώματα των ηλικιωμένων, πέρα από τον Επίτροπο, έχει κάνει και η Κοινοβουλευτική Συνέλευση το 2007:

Δ. Άτομα με Ειδικές Ανάγκες (Α.Μ.Ε.Α)

Τα άτομα με αναπηρίες, είτε πρόκειται για σωματικές είτε για πνευματικές, αποτελούν ακόμα μία τρωτή ομάδα του πληθυσμού, η οποία μάλιστα για πάρα πολλά χρόνια δεν απολάμβανε σε καμία περίπτωση τη προστασία που απαιτείται.

Ο Επίτροπος άρχισε περιστασιακά να κάνει Συστάσεις προς τα κράτη μέλη του ΣτΕ και να προβαίνει στις υπόλοιπες Πράξεις του, κυρίως, μετά το 2006 και ακόμα περισσότερο τα τελευταία χρόνια παρατηρούμε να δίνει τη πρέπουσα σημασία στο ζήτημα αυτό. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να έχουμε μόνο λίγες περιπτώσεις κρατών, στα οποία να έχει διεξάγει follow-up Έκθεση, ενώ σε έναν αριθμό κρατών, όπως είναι η Αλβανία, η Αρμενία, η Γαλλία, η Σερβία, το Μονακό και το Σαν Μαρίνο δεν έχει προλάβει να διενεργήσει τέτοιες επισκέψεις και Εκθέσεις, μιας και οι Συστάσεις που έχει απευθύνει προς αυτά, έχουν γίνει μετά το 2007-8.

Η βελτίωση της ζωής των ΑΜΕΑ πρέπει να είναι ο βασικός στόχος, όπως πηγάζει από τον λόγο του Επιτρόπου το 2006, στην *Ευρωπαϊκή Διάσκεψη για τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής των ΑΜΕΑ*³²⁰. Επιπλέον, δεν θα πρέπει να στερούνται τα ανθρώπινα δικαιώματά τους, ούτε να στιγματίζονται κοινωνικά λόγω της αναπηρίας τους, όπως έχει επισημάνει ο ίδιος σε σχετικές του *Απόψεις*³²¹.

Δρώντας υπό το πρίσμα αυτό, το 2002, έκανε τις πρώτες του Συστάσεις σε κράτος-μέλος και συγκεκριμένα στη Βουλγαρία, αναφορικά με τις συνθήκες που αντιμετώπιζαν οι πνευματικά άρρωστοι στο Κέντρο *Podgumer*. Ο Επίτροπος επεσήμανε ζητήματα που είχε επισημάνει και η CPT σε Έκθεση της τον ίδιο χρόνο³²², και αφορούσαν τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης τους (υπερπληθυσμός, αδυναμία πρόσβασης σε ιατρική και φαρμακευτική φροντίδα, έλλειψη δραστηριοτήτων κα.) και τη μη-

320

[http://www.echr.eu.int/ViewDoc.aspx?id=1032583&Site=CommDH&BackColorIntext=F8C65B&BackColorIntext=F8C65B](http://www.echr.eu.int/ViewDoc.aspx?id=1032583&Site=CommDH&BackColorIntext=F8C65B&BackColorIntext=F8C65B&BackColorIntext=F8C65B)

321

<http://www.echr.eu.int/ViewDoc.aspx?id=1032583&Site=CommDH&BackColorIntext=F8C65B&BackColorIntext=F8C65B> και

³²² Βλέπε Έκθεση CPT, report CPT/Inf(2002)1, αλλά και report by the Bulgarian Helsinki Committee (www.bulgarianhelsinki.org)

εφαρμογή του Άρθρου 3 της ΕΣΔΑ κατά τη μεταχείριση τους, ζητώντας την άμεση βελτίωση των συνθηκών, παρά την σοβαρή έλλειψη πόρων³²³.

Τέσσερα χρόνια μετά, ήρθε για να δει, πως παρότι οι συνθήκες ήταν γενικά κακές, ωστόσο είχαν συντελεσθεί βήματα προόδου. Μεταξύ αυτών, επιδιορθώσεις και ανακαινίσεις 3-4 Κέντρων, ανά έτος, με αξιοποίηση το προγράμματος *PHARE*³²⁴ της ΕΕ, σε συνεργασία με το Υπουργείο Κοινωνικών Υποθέσεων και τη συμμετοχή διαφόρων ΜΚΟ. Ακόμα, είχε συσταθεί ειδικό όργανο επιθεώρησης των Κέντρων (*Υπηρεσία Κοινωνικής Βοήθειας*), ενώ οι συνθήκες στο Κέντρο του *Podgumer* χαρακτηρίζονταν πλέον αποδεκτές³²⁵.

Παρόμοια προβλήματα, αναφορικά με τις συνθήκες εγκλεισμού, κατέγραψε τον ίδιο χρόνο στη Ρουμανία και τα επόμενα δύο στη Κύπρο και στη Τσεχία. Στη πρώτη τα προβλήματα ήταν όμοια με αυτά στη Βουλγαρία, με την υποχρηματοδότηση να επιδεινώνει τη κατάσταση και τον Επίτροπο να κάνει λόγο για ανάγκη αύξησης της χρηματοδότησης, με σκοπό τη συνολική βελτίωση των συνθηκών³²⁶. Αν και η κατάσταση εξακολουθούσε να είναι αρκετά δυσμενής για τα ΑΜΕΑ στα ιδρύματα της χώρας³²⁷, παρατήρησε αξιοσημείωτη αλλαγή στα καταλύματα και στις συνθήκες, αλλά και την εφαρμογή ενός προγράμματος, χρηματοδοτούμενο από τη Παγκόσμια Τράπεζα, με σκοπό την κοινωνική ενσωμάτωση όσων εγκαταλείπουν το Νοσοκομείο *Alexandry Obreja*. Επιπλέον, υιοθετήθηκε «*Μνημόνιο για την Αναμόρφωση και Αποκατάσταση των Υπηρεσιών Πνευματικής Υγείας*», με στόχο την αναμόρφωση και αποκατάσταση του συστήματος υπηρεσιών πνευματικής υγείας³²⁸.

Στη Κύπρο, πρόβλημα αποτελούσε η απουσία ειδικών κτηρίων για άτομα που χρειάζονται ιδιαίτερη και σταθερή φροντίδα λόγω σημαντικής ανικανότητας, πράγμα για το οποίο έκανε και Σύσταση³²⁹. Στο ενδιαμέσο, η Ombudsman της Κύπρου, συνέταξε ειδική Έκθεση για τη γενική κατάσταση των πνευματικά ασθενών και τις *Υπηρεσίες*

³²³ CommDH(2002)1, Strasbourg 10 April 2002, I.5, V.4.

³²⁴

³²⁵ CommDH(2006)6, Strasbourg 29 March 2006, 5.

³²⁶ CommDH(2002)13, Strasbourg 27 November 2002, II§33-35.

³²⁷ Πολλές ΜΚΟ συνέχισαν να κάνουν λόγο για κακές συνθήκες, ακόμα και για θανάτους, όπως στο Νοσοκομείο *Jebel* λόγω υποθερμίας. Βλ. *Amnesty International, Romania: memorandum to the government concerning inpatient psychiatric treatment*, May 2004, EUR 39/003/2004.

³²⁸ CommDH(2006)7, Strasbourg 29 March 2006, 5.

³²⁹ CommDH(2004)2, Strasbourg 12 February 2004, 6§42-44, 6§76.

Πνευματικής Υγείας, την οποία έλαβε υπόψη του το *Υπουργείο Υγείας* για να υιοθετήσει «*Νόμο για την ίδρυση και λειτουργία Μονάδων για Εξωτερικούς Ασθενείς Πνευματικής Υγείας*», γεγονός που κρίνεται ως θετικό σημάδι προόδου³³⁰.

Το 2006, πρόοδο παρατήρησε και στη Τσεχία, κατ' εφαρμογή των Συστάσεων του, με το *Υπουργείο Υγείας* να απαγορεύει, με *Οδηγία* του, τη χρήση κρεβατιών-κελιών, που ήταν συνήθης πρακτική στις ψυχιατρικές κλινικές της χώρας, ενώ αναμένονταν και η υιοθέτηση νέας «*Πράξης για τη Κοινωνική Ασφάλεια*», η οποία ορίζει δεσμευτικούς κανόνες για τα περιοριστικά μέτρα. Επιπλέον, ο *Συνήγορος του Πολίτη* απέκτησε διευρυμένες αρμοδιότητες και πλέον μπορεί να κάνει επισκέψεις σε Κέντρα περίθαλψης πνευματικά ασθενών, με τον Επίτροπο να δηλώνει την ικανοποίηση του αλλά να ζητά τη θέσπιση εναλλακτικών μορφών εγκλεισμού³³¹.

Το 2007, σειρά είχαν οι χώρες της Βαλτικής, στις οποίες είχε απευθύνει σχετικές Συστάσεις τέσσερα χρόνια πριν. Με εξαίρεση τη Λετονία, η οποία δεν κατάφερε να υιοθετήσει τη Σύσταση του Επιτρόπου για εναρμόνιση της εσωτερικής της πολιτικής με αυτή της ΕΕ³³², στο ζήτημα του αναγκαστικού εγκλεισμού, τόσο η Εσθονία όσο και η Λιθουανία έκαναν σημαντικά βήματα προόδου.

Ιδιαίτερα η πρώτη, σε πλήρη εφαρμογή των Συστάσεων του Επιτρόπου³³³, τροποποίησε τη νομοθεσία της για τον αναγκαστικό εγκλεισμό, θέτοντας αυστηρότερα κριτήρια³³⁴, τροποποίησε τη «*Πράξη για τη Κοινωνική Πρόνοια*» ενισχύοντας τα προγράμματα αποκατάστασης για τα άτομα με αναπηρία³³⁵, ενώ στα πλάνα του Υπουργείου Παιδείας ήταν και η κατάλληλη προετοιμασία των σχολείων, έτσι ώστε να υποδεχθούν τα παιδιά με αναπηρίες³³⁶.

Το ζήτημα της συμμετοχής των παιδιών με αναπηρίες στην εκπαίδευση αλλά και η δυνατότητα πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στα δημόσια κτήρια και την αγορά εργασίας, ήταν τα ζητήματα που έθιξε ο Επίτροπος, το 2004, στην Λιθουανία. Η χώρα

³³⁰ CommDH(2006)6, Strasbourg 29 March 2006, 8.

³³¹ CommDH(2006)15, Strasbourg 29 March 2006, 5.3§93-100.

³³² CommDH(2004)3, Strasbourg 12 February 2004, VI και *ακολούθως*, CommDH(2007)9, Strasbourg 16 May 2007, VI.

³³³ CommDH(2004)5, Strasbourg 12 February 2004, III, VII §61.6, §61.7.

³³⁴ Ενδεικτικά, ένα από αυτά είναι η τοπική κυβέρνηση να πρέπει να υποβάλει αίτημα στο δικαστήριο, (CommDH(2007)12, Strasbourg 11 July 2007, VI, I).

³³⁵ *Ibid.*, VI, 2.

³³⁶ *Ibid.*, VI, 3.

ανταποκρινόμενη τροποποίησε τη «Πράξη για την Κοινωνική Ενσωμάτωση των Μη Ικανών», με σκοπό την επίτευξη ίσης μεταχείρισης³³⁷, κυρίως στους τομείς της εκπαίδευσης και της απασχόλησης. Με τη βοήθεια της ΕΕ χρηματοδοτήθηκε η οικοδόμηση νέων υποδομών επαγγελματικής εκπαίδευσης, αυξήθηκαν οι συντάξεις κατά 30%, ενώ από το 2007 τέθηκε σε εφαρμογή το πλάνο βελτίωσης της πρόσβασης των ΑΜΕΑ στα δημόσια μέρη³³⁸.

Όπως προαναφέρθηκε στην αρχή, από το 2007, ο Επίτροπος έχει εντατικοποιήσει τις επισημάνσεις του για το σεβασμό των δικαιωμάτων των ΑΜΕΑ κατά τις επισκέψεις τους στις χώρες του οργανισμού, γεγονός που τον οδήγησε και στη δημοσιοποίηση *Μελέτης* το 2008, στην οποία περιγράφει ολοκληρωτικά το ζήτημα και απευθύνει Συστάσεις στα μέλη του ΣτΕ³³⁹.

Ε. Οροθετικοί (φορείς του HIV/AIDS)

Οι οροθετικοί αποτελούν ακόμα μία ευάλωτη ομάδα της κοινωνίας, η οποία συχνά αντιμετωπίζεται με επιφύλαξη και προκατάληψη. Ωστόσο, ο Επίτροπος, αν και έχει επεκταθεί εκεί, δεν έχει να παρουσιάσει κάποιο αξιοσημείωτο έργο μέχρι στιγμής. Όπως αναφέρει και στην σχετική *Άποψη* που εξέδωσε το 2006, τα άτομα αυτά έχουν ανάγκη από υποστήριξη και όχι από πράξεις διάκρισης εναντίον τους³⁴⁰ και αυτό επιδιώκει να πετύχει μέσα από τις Συστάσεις που απευθύνει στα κράτη.

Ως το 2010, έχει απευθύνει Συστάσεις και έχει διεξάγει follow-up Έκθεση στην Εσθονία, το 2007, ενώ την ίδια χρονιά έκανε Συστάσεις και κατά την επίσκεψη του στην Ουκρανία, χωρίς όμως μέχρι στιγμής, να έχει ελέγξει την εφαρμογή τους³⁴¹.

³³⁷ Η ίση μεταχείριση των ΑΜΕΑ και το δικαίωμα τους να αισθάνονται πλήρη μέλη της κοινωνίας ήταν το κεντρικό σημείο της *Αποψης* που δημοσίευσε το 2006:

³³⁸ CommDH(2007)8, Strasbourg 16 May 2007, 4.

339

340

³⁴¹ Στην Ουκρανία διαπιστώσε αύξηση της μετάδοσης του ιού κατά 20 φορές περισσότερο (!) τη τελευταία δετία γεγονός που οφείλεται κατά κύριο λόγο στην άγνοια, με αποτέλεσμα οι Συστάσεις του να έχουν ως αντικείμενο τους την σύσταση *Εθνικού Πλάνου «διενθέρησης» της επιδημίας του HIV/AIDS*, όπως και την

Η Εσθονία, το 2004, ήταν η πρώτη χώρα με καταγεγραμμένο αριθμό μολύνσεων από τον ιό HIV. Στη προσπάθεια καταπολέμησης της μάστιγας είχε υιοθετήσει ένα «Εθνικό Πρόγραμμα Πρόληψης» για τη περίοδο 2002-6, είχε αυξήσει τον προϋπολογισμό για τη πρόληψη του ενώ συμμετοχή στη χρηματοδότηση είχε και το Παγκόσμιο Ταμείο για τη Καταπολέμηση του AIDS/HIV, της Φυματίωσης και της Ελονοσίας.

Ο Gil-Robles είχε ζητήσει τη συνέχιση των προσπαθειών για τη μείωση της διασποράς του ιού, όπως και τη φροντίδα και θεραπεία των ασθενών, καθώς και την υιοθέτηση σχετικού νόμου για τη διαφύλαξη των δικαιωμάτων των ασθενών³⁴².

Το 2007 διαπίστωσε πως η χώρα είχε κάνει βήματα προς τη κατεύθυνση των Συστάσεων του, με αποτέλεσμα να έχει μειωθεί ο αριθμός των μολυσμένων από το 2001. Επιπλέον, θεσπίστηκε η «Πολυτομεακή Κυβερνητική Επιτροπή για το HIV/AIDS»³⁴³, ως συμβουλευτικό όργανο υπό το Υπουργείο Κοινωνικών Υποθέσεων και αυξήθηκε η χρηματοδότηση για τη πρόληψη³⁴⁴. Ακόμα, είχε συσταθεί Πλάνο Δράσης και Εθνική Στρατηγική για το HIV/AIDS, με στοχευμένες δραστηριότητες για τις ευπαθείς ομάδες, ενώ πλέον οι οροθετικοί αντιμετωπίζονται ως ΑΜΕΑ και έχουν δωρεάν ασφάλεια υγείας, έκτακτη φροντίδα, καθώς παρακολουθήση και αντιρετροϊκή θεραπεία³⁴⁵.

Η ενασχόληση του Επιτρόπου με το ζήτημα των οροθετικών εκτιμάται ότι θα διευρυνθεί με τον καιρό -εφόσον η μετάδοση του ιού εξακολουθεί να είναι σε υψηλά επίπεδα- στο πλαίσιο της γενικότερης αύξησης του εύρους των αντικειμένων με τα οποία καταπιάνεται, ιδίως τη τελευταία τετραετία.

ΣΤ. “Migrants”

Η συνεχής προσπάθεια, με σκοπό την εξασφάλιση του σεβασμού των δικαιωμάτων των “migrants” βρίσκεται σε ψηλή θέση στις δραστηριότητες του Επιτρόπου.

αύξηση της ενημέρωσης και τη προαγωγή της εκπαίδευσης για τον ιό. (CommDH(2007)15, Strasbourg 26 September 2007, XI, 2 XIII).

³⁴² CommDH(2004)5, Strasbourg 12 February 2004, VI§54, VII§61.10.

³⁴³ High-level-multisectorial Governmental HIV and AIDS Committee.

³⁴⁴ Το 2005 ήταν 2,1 εκατ. € και το 2006, 4,5 εκατ. €, Βλέπε Υπουργείο Κοινωνικών Υποθέσεων

³⁴⁵ CommDH(2007)12, Strasbourg 11 July 2007, X.

Οι μετανάστες είτε πρόκειται για νόμιμους, είτε για παράνομους, οι πρόσφυγες, οι αιτούντες άσυλο καθώς και οι μετατοπισθέντες αποτελούν ευάλωτες ομάδες ατόμων, για τις οποίες, ο Επίτροπος, έχει κάνει αναφορές σε όλες σχεδόν τις Εκθέσεις που έχει συντάξει στα δέκα χρόνια δράσης του.

Πολυάριθμες είναι και οι συμμετοχές και διοργανώσεις Συνεδρίων και Σεμιναρίων, όπως και οι *Απόψεις*, οι *Γνώμες*, οι *Συστάσεις* και οι *Μελέτες*. Επιπλέον, για τα ζητήματα των δικαιωμάτων των ομάδων αυτών, έχει προβεί και σε νέες μορφές επισκέψεων και Εκθέσεων όπως είναι οι *ειδικές αποστολές*, με χαρακτηριστικότερη αυτή στη Γεωργία το 2008, λόγω της διαμάχης στη Νότια Οσετία.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα της δράσης του Επιτρόπου είναι και η διείσδυση και εξέταση κάθε πτυχής των ζητημάτων αυτών. Μεταξύ αυτών, ο σεβασμός παροχής επαρκούς νομικής αρωγής στους αιτούντες άσυλο, η επανένωση των οικογενειών των μεταναστών, η εφαρμογή "*non-refoulement*", η μέριμνα για τους ασυνόδευτους ανηλίκους, οι διαδικασίες κράτησης, οι συνθήκες αυτής, η απόκτηση υπηκοότητας για τους μετανάστες, ή του καθεστώτος πρόσφυγα για τους πρόσφυγες, ο σεβασμός του δικαιώματος επιστροφής για τους μετατοπισθέντες κ.α.

α. Μετανάστες

Τα δικαιώματα των μεταναστών, αλλά ιδίως εκείνων που χαρακτηρίζονται ως «παράνομοι», αν και ο Επίτροπος έχει αποκηρύξει τον χαρακτηρισμό αυτό σε *Άποψη* του το 2008³⁴⁶, βρίσκονται τακτικά ανάμεσα στα ζητήματα που εξετάζει ο Επίτροπος, κατά τις επισκέψεις του στις χώρες-μέλη.

Όντας ένα πολύ σοβαρό ζήτημα, μιας και έχει πολλές προεκτάσεις, όπως «στενή σχέση» με τα φαινόμενα της διάκρισης καθώς και του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, παρατηρούνται δυσκολίες ως προς τη συμμόρφωση των κρατών και την ανταπόκριση τους με τις Συστάσεις του Επιτρόπου, αν και παρατηρείται μερική πρόοδος.

---

³⁴⁶ Ο Επίτροπος χαρακτήρισε ως λάθος τη «ποινικοποίηση» της μετανάστευσης, http://www.coe.int/t/cm/commitments/01/01222_en.asp

Σε ομιλία του, το 2006, στο ΣτΕ για τη «Κοινωνική συνοχή σε μια πολυπολιτισμική Ευρώπη»³⁴⁷, είχε τονίσει τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες, ιδίως οι παράνομοι, μιλώντας για την ύπαρξη κενού μεταξύ των διεθνών προτύπων και των πολιτικών των κρατών.

Το πρόβλημα αυτό, το επιβεβαίωσε το 2004, όταν επισκέφθηκε τη Δανία³⁴⁸ και εξέτασε την «Πράξη για τους Αλλογενείς». Η εν λόγω Πράξη, έθετε ως προαπαιτούμενο για την επανένωση των οικογενειών των μεταναστών τη συμπλήρωση του 24^{ου} έτους και για τους δύο συζύγους. Ο Επίτροπος, σχολίασε πως, η ρύθμιση αυτή περιόριζε το δικαίωμα των ανθρώπων σε ηλικία γάμου και έρχονταν σε αντίθεση με σχετική απόφαση του ΕΔΑΔ³⁴⁹ σχετικά με το Άρθρο 8³⁵⁰ της ΕΣΔΑ. Επανερχόμενος το 2007 όμως, παρατήρησε πως η Δανία δεν είχε προβεί σε κάποια αλλαγή του νόμου, πράγμα που τον ανάγκασε να επαναλάβει τη Σύσταση του παραθέτοντας αυτή τη φορά και σχετική *Οδηγία*³⁵¹ της ΕΕ, ζητώντας της να ευθυγραμμιστεί με αυτή.

Το ζήτημα της πολιτικής ενσωμάτωσης των νόμιμων μεταναστών, καθώς και η επανένωση των οικογενειών τους, απασχόλησαν τον Επίτροπο και κατά τις επισκέψεις του σε Γερμανία και Κύπρο, η οποία αντιμετωπίζει το φαινόμενο σε έντονο βαθμό.

Στη Γερμανία, ο Επίτροπος, ζήτησε από τις Αρχές να ξαναδούν τον νόμο περί διπλής ιθαγένειας, όπως και να παρέχουν τη δυνατότητα επανένωσης των οικογενειών χωρίς περιορισμούς (όπως ύπαρξη κατοικίας ή οικονομικές πηγές)³⁵², χωρίς όμως να έχει πραγματοποιήσει follow-up Έκθεση μέχρι στιγμής.

Στην Κύπρο, όπου το 2004 είχε επαναλάβει παρόμοιες Συστάσεις, βρήκε τις Αρχές να υποστηρίζουν ότι ο «*Νόμος για τη Μετανάστευση*» παρέχει επαρκές νομικό πλαίσιο για τη πολιτική ενσωμάτωση των μεταναστών, αλλά ωστόσο να επεξεργάζονται νομοσχέδιο, στο οποίο θα ενσωμάτωναν και κατευθύνσεις τις ΕΕ για τη μακροχρόνια

347

<https://www.echr.europa.eu/en/press/comm-dh-2004-12-strasbourg-8-july-2004-i-8-19>

³⁴⁸ CommDH(2004)12, Strasbourg 8 July 2004, I § 8-19.

³⁴⁹ *Abdulaziz, Cabales and Balkandals v UK*, appl.Nos.9214/80; 9273/8 & 9479/81, 28 May 1985, Series A No.94, § 67.

³⁵⁰ Άρθρο 8 ΕΣΔΑ, Δικαίωμα σεβασμού της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής.

³⁵¹ *Οδηγία* στις 22 Σεπτεμβρίου 2003 για την επανένωση της οικογένειας η οποία θέτει ως ηλικιακό όριο τα 21 χρόνια, (Council Directive 2003/86/EC).

³⁵² CommDH(2007)14, Strasbourg 11 July 2007, 6, 9 § 30-41.

παραμονή και επανένωση των οικογενειών³⁵³, σε εφαρμογή των Συστάσεων του Επιτρόπου.

Η διάκριση κατά των μεταναστών σε ότι έχει να κάνει με τη συμπεριφορά των Αρχών του κράτους απέναντι τους, για την οποία έχει εκδώσει και σχετική *Άποψη*³⁵⁴ το 2006, ήταν ένα από τα ζητήματα που ανέφερε κατά την επίσκεψη του στην Ελλάδα το 2002.

Πολλές ΜΚΟ σε Εκθέσεις τους μιλούσαν για δυσανάλογη χρήση βίας από την αστυνομία προς τους αλλογενείς, αν και ο τότε Υπουργός Δημόσιας Τάξης κ. Χρυσοχοϊδης μιλούσε για μεμονωμένα περιστατικά. Ο Επίτροπος ενστερνιζόμενος την Σύσταση που είχε εκδώσει η ECRI³⁵⁵, η οποία ζητούσε ενδυνάμωση του εύρους των μέτρων του ποινικού δικαίου κατά παραβάσεων ρατσιστικού ή ξενοφοβικού χαρακτήρα, έκανε και Σύσταση για την εφαρμογή ενημερωτικών προγραμμάτων για τους αστυνομικούς υπαλλήλους αναφορικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα των αλλογενών³⁵⁶.

Το 2006, ο Επίτροπος, διαπίστωσε την ίδια κακή συμπεριφορά και μεταχείρισης από την αστυνομία, με τον *Συνήγορο του Πολίτη*, μάλιστα, σε ειδική Έκθεση του να μιλάει για επιείκεια ποινών στους αστυνομικούς αξιωματούχους³⁵⁷. Οι Αρχές, ωστόσο, είχαν «αντιμετωπίσει» το πρόβλημα της συμπεριφοράς των αστυνομικών με έναν νέο «Κώδικα Συμπεριφοράς»³⁵⁸, καθώς και με ενημερωτικό υλικό, όπως είχε ζητήσει ο Επίτροπος.

Συχνότερα φαίνεται να είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι παράνομοι μετανάστες, εκείνοι δηλαδή που δεν διαθέτουν έγγραφα που να χαρακτηρίζουν νόμιμη τη διαμονή τους στο κράτος. Μόλις, το 2007, ο Επίτροπος δημοσίευσε *Μελέτη*³⁵⁹ για το ζήτημα των δικαιωμάτων των παράνομων μεταναστών, στην οποία παρουσιάζει τα αίτια που οδηγούν ορισμένα άτομα στη λύση της παράνομης μετανάστευσης, τις ανάγκες που έχουν, τα κατοχυρωμένα δικαιώματα τους κατά το διεθνές δίκαιο, προτείνοντας και

³⁵³ CommDH(2006)12, Strasbourg 29 March 2006, 2 § 19-20.

³⁵⁴ <http://www.coe.int/t/Committee/ViewDoc.aspx?id=23753&file=CommDH&BackColor=white&id=23753&BackColor=white>

³⁵⁵ <http://www.coe.int/t/Committee/ViewDoc.aspx?id=23753&file=CommDH&BackColor=white&id=23753&BackColor=white>

³⁵⁶ CommDH(2002)5, Strasbourg 17 July 2002, IV, B, §31.

³⁵⁷ <http://www.coe.int/t/Committee/ViewDoc.aspx?id=23753&file=CommDH&BackColor=white&id=23753&BackColor=white>

³⁵⁸ <http://www.coe.int/t/Committee/ViewDoc.aspx?id=23753&file=CommDH&BackColor=white&id=23753&BackColor=white>

³⁵⁹

<http://www.coe.int/t/Committee/ViewDoc.aspx?id=23753&file=CommDH&BackColor=white&id=23753&BackColor=white>

πρακτικές αντιμετώπισης και χειρισμού τους, τόσο από τη κοινωνία των πολιτών, όσο και από το ίδιο το κράτος.

Η Κύπρος, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, του υψηλού επιπέδου ζωής, της λειτουργίας ως «πύλης εισόδου» στην ΕΕ και των επαγγελματικών ευκαιριών, αντιμετωπίζει έντονο το πρόβλημα της παράνομης μετανάστευσης. Το 2004, ο Επίτροπος, είχε διαπιστώσει ότι όσοι εισέρχονταν παράνομα βρίσκονταν υπό επιτήρηση μέχρι να ρυθμιστεί η απέλαση τους, η οποία γίνονταν εντός 8 ημερών, ενώ σε περίπτωση που περνούσε το διάστημα αυτό, τα άτομα αυτά διώκονταν ποινικά, προφυλακίζονταν και τους επιβάλλονταν ποινές φυλάκισης.

Ο Επίτροπος δήλωσε αντίθετος με τη πρακτική αυτή και ζήτησε *«από-ποινικοποίηση των παραβάσεων σχετικά με τη παράνομη είσοδο αλλογενών στο έδαφος της Κύπρου»*³⁶⁰. Η θετική ανταπόκριση της χώρας ικανοποίησε τον Επίτροπο το 2006, όταν και διαπίστωσε πως με *Οδηγία* του Υπουργού Δικαιοσύνης και Δημόσιας Τάξης οι παράνομοι μετανάστες δεν διώκονται πλέον δικαστικά, ενώ παράλληλα επεξεργάζονταν προγράμματα βελτίωσης των εγκαταστάσεων όπου φυλάσσονταν όσοι από τους παράνομους μετανάστες επρόκειτο να απελαθούν³⁶¹.

Δραματική είχε χαρακτηρίσει ο Επίτροπος τη κατάσταση στα κέντρα κράτησης παράνομων μεταναστών σε Γαλλία και Ιταλία το 2005 και στη Τσεχία το 2003.

Στη Τσεχία, οι κρατήσεις οι οποίες έφταναν ακόμα και τις 180 ημέρες που έθεταν υπό αμφισβήτηση τη φυσική κατάσταση των κρατουμένων και ιδίως των παιδιών. Στο Κέντρο της Balkona, η ύπαρξη δύο κατηγοριών κράτησης με κλειστά και ανοιχτά κελιά, αλλά και η ύπαρξη μιας μητέρας με την ανήλικη κόρη της στον ίδιο χώρο οδήγησαν τον Επίτροπο να κάνει Συστάσεις, για να παύσει η αντιμετώπιση των κρατουμένων ως εγκληματίες³⁶² και για μεταφορά της μητέρας και του παιδιού της σε Κέντρο Υποδοχής³⁶³.

Αισθητή βελτίωση των συνθηκών διαπίστωσε ο Επίτροπος, το 2006, με το Κέντρο Κράτησης της Balkona να έχει κλείσει και η γενική διοίκηση των κέντρων να

³⁶⁰ CommDH(2004)2, Strasbourg 12 February 2004, 2§76.

³⁶¹ CommDH(2006)12, Strasbourg 29 March 2006, 2§21-23.

³⁶² Ο Επίτροπος ζήτησε άρση της παραγράφου 132(2)ε του Νόμου 326/1999, (CommDH(2003)10, Strasbourg 15 October 2003, II§26-27).

³⁶³ Ibid., V§44.

έχει περάσει στο Υπουργείο των Εσωτερικών³⁶⁴. Μια σειρά από Κέντρα Κράτησης είναι υπό κατασκευή, ενώ είχε ανοίξει και ένα νέο Κέντρο Κράτησης για ασυνόδευτους ανηλίκους. Η τροποποίηση της «Πράξης για τη Παραμονή των Αλλογενών» (No.326/1999) έγινε με σκοπό τη καλυτέρευση της αντιμετώπισης των αλλογενών, μειώνοντας τη διάρκεια κράτησης των ασυνόδευτων ανηλίκων σε 90 ημέρες και των ενηλίκων σε 180. Η μόνη παρατήρηση που επανέλαβε αφορούσε την συνέχιση ύπαρξης των δύο επιπέδων κράτησης, γεγονός που τον έκανε να ζητήσει την άρση της σκληρής κράτησης³⁶⁵.

Στην Ελλάδα, το 2005, σε εφαρμογή προηγούμενης Σύστασης του Επιτρόπου έλαβε χώρα ο δεύτερος γύρος «κανονικοποίησης» (ν. 3386/05), ο οποίος παρέχει τη δυνατότητα στους παράνομους μετανάστες να κάνουν αίτηση για παραμονή τόσο για τους ίδιους όσο και για τις/τους συζύγους και τα ανήλικα παιδιά τους. Ακόμα, συνοδεύτηκε και από την έκδοση ενημερωτικών φυλλαδίων σε διάφορες γλώσσες, με τον Επίτροπο ωστόσο να κάνει ένσταση για τα υψηλά παράβολα που απαιτούνται³⁶⁶.

Στη Μάλτα ακόμα, η οποία είναι «κέντρο διαμετακόμισης» προσφύγων και μεταναστών, υπήρξε σημαντική πρόοδος στη πρακτική με την οποία αντιμετώπιζε τους παράνομους μετανάστες. Η απελευθέρωση ενός μεγάλου αριθμού παράνομων μεταναστών (μεταξύ των οποίων και οικογενειών), αμέσως μετά την επίσκεψη του Επιτρόπου το 2004, η απελευθέρωση όσων ατόμων κρατούνταν για πάνω από 18 μήνες και η κατάργηση του ορίου αυτού, για τις ευπαθείς ομάδες, προκάλεσαν την ικανοποίηση του Επιτρόπου, ο οποίος παρόλα αυτά ζήτησε και τη κατοχύρωση τους με νόμο³⁶⁷.

Οι χώρες και τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες φυσικά δεν περιορίζονται εδώ. Παρόμοιες Συστάσεις έχει κάνει ο Επίτροπος και σε Βέλγιο, Αυστρία, Ολλανδία, Ισπανία, χωρίς ως τώρα να έχει διενεργήσει follow-up Εκθέσεις για να δούμε τη πρόοδο τους.

³⁶⁴ Η Διοίκηση των Υπηρεσιών για τους Πρόσφυγες (SUZ) ήταν πλέον υπεύθυνη για τη διοίκηση των Κέντρων Κράτησης.

³⁶⁵ CommDH(2006)15, Strasbourg 29 March, 3§56-62.

³⁶⁶ CommDH(2006)13, Strasbourg 29 March 2006, 4§63-65.

³⁶⁷ CommDH(2006)14, Strasbourg 29 March 2006, 1.1§5-16.

β. Πρόσφυγες

Οι πρόσφυγες κατά κύριο λόγο αντιμετωπίζουν παρόμοια προβλήματα με τους μετανάστες αλλά και με τους αιτούντες άσυλο. Η απροθυμία των κρατών να τους αναγνωρίσουν το καθεστώς του πρόσφυγα, η επαναπροωθήσεις τους, που μπορούν να θέσουν ζητήματα και για την ίδια τους τη ζωή, η επανένωση των οικογενειών τους, η αδυναμία εύρεσης εργασίας στις χώρες όπου φιλοξενούνται, αλλά και οι συνθήκες κράτησης, όσων πρόκειται να απελαθούν, είναι μόνο ορισμένα από τα ζητήματα που αντιμετωπίζουν και που τακτικά επισημαίνει ο Επίτροπος.

Από το πρώτο κιόλας καιρό είχε τονίσει τη σπουδαιότητα του ζητήματος της επανένωσης των οικογενειών, για να φτάσει το 2008 να εκδώσει *Άποψη* για «τη δυνατότητα επανένωσης των προσφύγων με τις οικογένειες τους»³⁶⁸. Σε αυτή καλεί τα κράτη να σεβαστούν τις σχετικές διεθνείς Πράξεις, όπως είναι οι *Συμβάσεις των ΗΕ για το καθεστώς του Πρόσφυγα*³⁶⁹ και για τα *Δικαιώματα του Παιδιού*³⁷⁰, καθώς και την *Οδηγία της ΕΕ για το δικαίωμα επανένωσης των οικογενειών*³⁷¹, του 2003.

Το 2004, στη Δανία, το ζήτημα του σεβασμού του δικαιώματος επανένωσης των οικογενειών των προσφύγων, αποτέλεσε μία από τις Συστάσεις που έκανε ο Επίτροπος προς τις Αρχές της χώρας³⁷². Στη follow-up Έκθεση που έκανε το 2007 διαπίστωσε ότι η Δανία είχε ανταποκριθεί θετικά και στη νέα «*Πράξη για τους Αλλογενείς*» του 2005, αφού περιέλαβε συγκεκριμένη αναφορά για «το δικαίωμα στην οικογενειακή ενότητα των προσφύγων»³⁷³.

Παρά την αναγνώριση ορισμένων δικαιωμάτων που είχαν παρασχεθεί στους πρόσφυγες της Σλοβενίας, το 2000, με τη τροποποίηση του «*Νόμου για τη Προσωρινή Προστασία*»³⁷⁴, ο Επίτροπος, μίλησε για ανεπαρκή ενσωμάτωση και για ανάγκη

³⁶⁸ http://www.coe.int/t/committees/V/eng/indp/000004_en.asp

³⁶⁹ <http://www.unhcr.org/refugees/1951/1951.html>

³⁷⁰ <http://www.unicef.org/icef/>

³⁷¹ http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJL_2003_251_0012_0018-EL.PDF

³⁷² CommDH(2004)12, Strasbourg 8 July 2004, VI§66.2.

³⁷³ CommDH(2007)11, Strasbourg 11 July 2007, II§22,24.

³⁷⁴ Ο εν λόγω νόμος επέτρεπε στα περίπου 2000 άτομα που βρίσκονταν υπό καθεστώς προσωρινής προστασίας για πάνω από 10 χρόνια, και τα οποία προέρχονταν από τη Βοσνία/Ερζεγοβίνη, να αποκτήσουν δικαίωμα μόνιμης παραμονής στη χώρα.

προώθησης της με σχετικό διάταγμα που θα διευκρινίζει τη διαδικασία, όπως και τα δικαιώματα τους³⁷⁵.

Ως πρόοδο χαρακτήρισε, το 2006, την υιοθέτηση του νέου «*Διατάγματος Ενσωμάτωσης*» που είχε υιοθετηθεί, μόλις δυο χρόνια πριν, σε πλήρη εφαρμογή της Σύστασης του. Το Διάταγμα παρέχει υποστηρικτικά μέτρα για τους αναγνωρισμένους πρόσφυγες, όπως δμηνη άδεια ειδικής κατοικίας, ενώ ο κάθε ένας πρόσφυγας συνομολογεί ατομικό πλάνο με το Υπουργείο των Εσωτερικών, ειδικοί Σύμβουλοι του οποίου τον ενημερώνουν σχετικά. Ως μόνη «παραφωνία», ο Επίτροπος, διέκρινε την απροθυμία της κυβέρνησης να συνεργαστεί με τις ΜΚΟ και άλλους σχετικούς φορείς, για την οποία έκανε και σχετική Σύσταση³⁷⁶.

Τα παιδιά αποτελούν αναμφίβολα μια ευάλωτη ομάδα του πληθυσμού, ιδιαίτερα δε όταν πρόκειται για παιδιά-πρόσφυγες.

Στην επίσκεψη του στη Πολωνία, το 2003, ο Επίτροπος επισκέφθηκε το *Κέντρο Υποδοχής Προσφύγων* στη περιοχή Debak-Podkowa όπου κρατούνταν πρόσφυγες από τη Τσετσενία, το Αφγανιστάν και το Ιράκ. Αυτό που προσέλκυσε το ενδιαφέρον του Επιτρόπου είναι οι ανησυχίες τόσο του UNHCR, όσο και του Ombudsman για τα Παιδιά αναφορικά, με τα ασυνόδευτα παιδιά που κρατούνταν εκεί, παρότι φυλάσσονταν σε ξεχωριστό κομμάτι, με σχολείο, ιατρικό προσωπικό κα. Το πρόβλημα που εντόπισε ο Επίτροπος είχε να κάνει με το θεσμό του «νομικού φύλακα» για τα παιδιά, ο οποίος ήταν «διαθέσιμος» μόνο για όσα είχαν αποκτήσει το καθεστώς του πρόσφυγα. Ο Επίτροπος τότε είχε δηλώσει πως, «κάθε χωρισμένο παιδί χρειάζεται έναν φύλακα που θα δρα προς το καλύτερο συμφέρον του παιδιού και που θα υπολογίζει τις απόψεις του»³⁷⁷.

Άμεση ήταν η ανταπόκριση της Πολωνίας στη Σύσταση του Επιτρόπου, με την υιοθέτηση του νόμου: «*Παρέχοντας προστασία σε αλλογενείς στο έδαφος της Δημοκρατίας της Πολωνίας*», το 2003. Πλέον, ο «φύλακας» ορίζεται άμεσα για να αντιπροσωπεύει τα παιδιά στις διαδικασίες παροχής του καθεστώτος του πρόσφυγα, προβλέπεται συνέντευξη, παρουσία ψυχολόγου σε ειδικό κέντρο («*Nobody's Children*»), ενώ ορίζεται

³⁷⁵ CommDH(2003)11, Strasbourg 15 October 2003, IV§76-77, VI§86.

³⁷⁶ CommDH(2006)8, Strasbourg 29 March 2006, 9§73-75, §77.

³⁷⁷ CommDH(2003)4, Strasbourg 19 March 2003, V§51. Μάλιστα σε Σύσταση για τον καθορισμό «νομικού φύλακα» για κάθε ασυνόδευτο ανήλικο είχε προβεί και η Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ το 2002, (doc. CRC/C/15/Add.194).

και κηδεμόνας για να επιβλέπει τη πρόσβαση του παιδιού σε κατάλληλο κατάλυμα, εύρεση των μελών της οικογένειας του κα³⁷⁸.

Η παροχή του καθεστώτος του πρόσφυγα είναι άλλο ένα ζήτημα από αυτά που απασχολούν τον Επίτροπο και για το οποίο έχει κάνει υποδείξεις σε κράτη-μέλη κατά τις επισκέψεις του.

Στη Λιθουανία, το 2004, είχε καταγράψει λάθη και κενά στη διαδικασία που είχε ορίσει η χώρα για την απονομή του καθεστώτος του πρόσφυγα, η οποία ήθελε μια σειρά από διαδικασίες, με αυξανόμενες απαιτήσεις κάθε φορά, πράγμα που στερούσε τη δυνατότητα από πολλούς πρόσφυγες να εισέλθουν στο καθεστώς. Θετικά ανταποκρινόμενη στη σχετική Σύσταση, τροποποίησε στο διάστημα 2004-2007 την «Πράξη για τους Αλλογενείς», ορίζοντας πλέον μια μονή διαδικασία για την απονομή του καθεστώτος. Σε αυτή λαμβάνονται υπόψη όλες οι παράμετροι, ενώ υπάρχουν και διατάξεις για την εναρμόνιση του όρου «πρόσφυγας» με τη Διεθνή Σύμβαση του 1951 [Άρθρο 1Α(2)], αλλά και διατάξεις που εξαιρούν από τη κράτηση όσους εισέρχονταν ή διέμεναν παράνομα.

Η πιο πρόσφατη Έκθεση του Επιτρόπου για την κατάσταση των προσφύγων, είναι αυτή που έκανε το 2009 στη Τουρκία, η οποία βιώνει έντονα το ζήτημα των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο, στην οποία έκανε κάποιες παρατηρήσεις για ήδη γνωστά ζητήματα. Μεταξύ αυτών είναι ο εννοιολογικός περιορισμός των προσφύγων, αφού περικλείει μόνο όσους έχουν «προκύψει» από περιστατικά που έχουν συμβεί στην Ευρώπη, ενώ όσοι δεν πληρούν τη προϋπόθεση αυτή, ακόμα και άσυλο να ζητήσουν, απελαύνονται³⁷⁹. Επιπλέον οι μακροχρόνιες κρατήσεις, σε όχι καλές συνθήκες, οδήγησαν τον Επίτροπο να κάνει σχετικές Συστάσεις όπου ζήτησε επικύρωση την εφαρμογή του *Προαιρετικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης των ΗΕ κατά των Βασανιστηρίων και άλλης Σκληρής, Απάνθρωπης ή Εξευτελιστικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας (OP-CAT)*³⁸⁰, αλλά και περαιτέρω πρόοδο στο θέμα της μέριμνας για τα ασυνόδευτα παιδιά³⁸¹, για την οποία, ωστόσο, επαίνεσε τη Τουρκία, μιας και αυτά μπορούν να επωφεληθούν της κρατικής φροντίδας.

³⁷⁸ CommDH(2007)13, Strasbourg 20 June 2007, XI, c.

³⁷⁹ CommDH(2009)31, Strasbourg 1 October 2009, I.

³⁸⁰ *Ibid.*, V§56-65, IX§102-108.

³⁸¹ *Ibid.*, VII 1 §73-80, IX§111-112.

γ. Αιτούντες Άσυλο

Οι αιτούντες άσυλο αποτελούν ένα τεράστιο ζήτημα για τα περισσότερα από τα μέλη του ΣτΕ και κατ' επέκταση για τον Επίτροπο.

Η σκληρή νομοθεσία των κρατών η οποία κοιτά να αυξάνει τις απαιτήσεις για τη χορήγηση ασύλου, αλλά και οι ακατάλληλες και συχνά σκληρές συνθήκες κράτησης όσων αναμένουν απάντηση και όσων τους έχουν αρνηθεί το άσυλο, είναι τα κυριότερα προβλήματα που παρουσιάζονται στα κράτη-μέλη και τα οποία ο Επίτροπος επιδιώκει να διορθώσει.

Το γεγονός ότι οι αιτούντες άσυλο συχνά κρατούνται σε ακατάλληλα κέντρα, ακόμα και φυλακές αν δεν υπάρχουν τέτοια, έχει οδηγήσει τον Επίτροπο στο να εκδώσει δύο σχετικές *Απόψεις*, το 2006, για την «αποποινικοποίηση» της αίτησης ασύλου³⁸² και το 2008, για την ανάγκη τα κράτη να μην επιβάλουν ποινές στους αφιχθέντες αιτούντες άσυλο³⁸³.

Στο πεδίο παρατηρούμε την ύπαρξη προόδου στα κράτη-μέλη, αναφορικά με την εφαρμογή των Συστάσεων του Επιτρόπου, η οποία ωστόσο άλλοτε είναι καθολική, άλλοτε μερική ενώ, δυστυχώς, υπάρχουν και κράτη που αρνούνται να συμμορφωθούν, όπως η Ιταλία.

Έπειτα από Συστάσεις του Επιτρόπου, είχαμε πρόοδο στο ζήτημα της διαδικασίας εξέτασης των αιτήσεων ασύλου σε Δανία και Σλοβακία. Στη πρώτη, το 2007, ο Επίτροπος παρατήρησε πως είχε θεσπιστεί μια ανεξάρτητη πιστοποιημένη Αρχή για την εξέταση των αιτήσεων ασύλου, με τη *«Πράξη Συνένωσης των Αλλογενών»*, του 2005, η οποία κατοχυρώνει την ανεξαρτησία των μελών του *Συνδέσμου για τους Πρόσφυγες*, δίνοντας έτσι λύση στο πρόβλημα διαφάνειας που υπήρχε³⁸⁴. Στη Σλοβακία, υιοθετήθηκε νέα *«Πράξη για το Άσυλο»* το 2003, μέσω της οποίας ρυθμίζεται η διαδικασία ασύλου και επαναπροσδιορίζονται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των αιτούντων άσυλο. Επίσης, γίνεται συγκεκριμένη η διαδικασία παροχής προσωρινού καταφυγίου και θεσπίζονται

³⁸² http://www.coe.int/t/committees/Monitoring/551030_en.asp

³⁸³ http://www.coe.int/t/committees/Monitoring/550317_en.asp

³⁸⁴ CommDH(2007)11, Strasbourg 11 July 2007, II§25-27.

περιφερειακά Εφετεία σε Bratislava και Kosice, για άμεση εξέταση των εφέσεων για αρνητικές αποφάσεων ασύλου³⁸⁵.

Η Κύπρος, η Μάλτα η Ελλάδα και η Τουρκία βιώνουν έντονα το πρόβλημα των αιτούντων άσυλο. Η άρνηση τους για παροχή ασύλου αλλά και οι κακές συνθήκες κράτησης τους βρέθηκαν στο επίκεντρο των παρατηρήσεων του Επιτρόπου.

Οι αιτήσεις στη Κύπρο γίνονταν στο Γραφείο του UNHCR, ο οποίος το 2004 είχε ενημερώσει τον Επίτροπο για τις πρακτικές της χώρας, όπως «επιστροφές» βαρκών με πρόσφυγες, χωρίς να τους δώσουν τη δυνατότητα να ζητήσουν άσυλο, ή επιβολή ποινών σε όσους είχαν εισέλθει παράνομα.

Η εξαίρεση των αιτούντων άσυλο από ποινές για τις πράξεις τους αυτές, εφόσον παρουσιαστούν ενώπιον αρμοδίων Αρχών και ζητήσουν άσυλο, αλλά και ο επιμερισμός περισσότερων χρημάτων στη νεοσυσταθείσα *Υπηρεσία Ασύλου*, είναι δύο σημαντικές εξελίξεις που έγιναν μετά από Συστάσεις του Επιτρόπου³⁸⁶. Η χώρα όμως παρουσίαζε πολλά προβλήματα, που τον οδήγησαν να κάνει περαιτέρω Συστάσεις, τις οποίες εξέτασε στην εστιασμένη επίσκεψη και Έκθεση του το 2008. Η γενικότερη αίσθηση του ήταν για κακομεταχείριση στα Κέντρα Κράτησης, σύμφωνα και με πληροφορίες της ECRI³⁸⁷ της CPT³⁸⁸ και πολλών ΜΚΟ. Ωστόσο, είχαν γίνει και βήματα προόδου, όπως αύξηση του προσωπικού με νεοσύλλεκτους, μεταξύ αυτών και δύο γυναικών αξιωματούχων, σε συμμόρφωση με τα πρότυπα της CPT και ύπαρξη ενός πρότυπου Κέντρου Κράτησης στη Νικοσία.

Στη Μάλτα, το 2006, παρατήρησε σημαντική πρόοδο όσον αφορά τις Συστάσεις του, του 2004, καθώς δημιουργήθηκαν δύο νέα Κέντρα, ενώ αναμένονταν η παράδοση και άλλων, πράγμα που θα μείωνε το πρόβλημα του υπερπληθυσμού³⁸⁹. Επιπλέον ικανοποίηση έλαβε ο Επίτροπος για τη δημιουργία εναλλακτικών μορφών κρατήσεως, όπως το Ανοιχτό Κέντρο στη Marsa, όπου οι «κρατούμενοι» δεν είναι περιορισμένοι³⁹⁰, ενώ και το Υπουργείο Οικογένειας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης μερίμνησε για τα

---

³⁸⁵ CommDH(2006)5, Strasbourg 29 March 2006, 6.

³⁸⁶ CommDH(2006)12, Strasbourg, 29 March 2006, 2§24-34.

³⁸⁷ Βλ. Έκθεση ECRI, CRI (2006)17, ημ. έκδοσης 16 Μαΐου 2006.

³⁸⁸ Βλ. Έκθεση CPT από 8-17/12/2004, CPT/Inf(2008)17, ημ. Έκδοσης 15 Απριλίου 2008.

³⁸⁹ Αναφορά στις γενικά κακές συνθήκες κράτησης των αιτούντων άσυλο είχε κάνει και η CPT, "Report of the visit from 18 to 22 January 2004", CPT/Inf(2005)15, §39.

³⁹⁰ CommDH(2006)14, Strasbourg 29 March 2006, 2§53-59.

ασυνόδευτα παιδιά μέσω σύστασης προγράμματος για την είσοδο τους στο εκπαιδευτικό σύστημα³⁹¹.

Επιπλέον, πρόοδο έπειτα από Συστάσεις του Επιτρόπου, έχουμε και στη Τσεχία. Η αντιπροσωπεία του Επιτρόπου, κατά την επίσκεψη της στο Κέντρο Κράτησης Bela-Jezova, διαπίστωσε ότι οι αιτούντες άσυλο ενημερώνονται στη γλώσσα τους για τις διαδικασίες, ενώ και οι ΜΚΟ απέκτησαν πρόσβαση στα Κέντρα³⁹².

Στη Φινλανδία, με τη νέα «Πράξη για τους Αλλογενείς», τους δίνεται η δυνατότητα να εφεσιβάλουν τις αποφάσεις στο Διοικητικό Δικαστήριο του Ελσίνκι³⁹³, δυνατότητα η οποία δεν υπήρχε κατά το παρελθόν.

Στην Ουγγαρία επίσης, μετά την επίσκεψη του Επιτρόπου, δόθηκε στην *Hungarian Helsinki Committee* η δυνατότητα πρόσβασης στα Κέντρα Κράτησης και η παροχή νομικής βοήθειας, ενώ σε όσους αρνούνται το άσυλο θα μπορούν πλέον να κάνουν έφεση στο Κοινοτικό Δικαστήριο της Βουδαπέστης³⁹⁴.

Εξαιρετική πρόοδο σε όλες τις Συστάσεις του Επιτρόπου παρατηρούμε στη Σουηδία, η οποία με τη νέα «Πράξη για τους Αλλογενείς» δίνει τη δυνατότητα άσκησης έφεσης σε τρία Δικαστήρια για τους Απόδημους (Stockholm, Gothenburg, Malmo). Επιπλέον, παρέχεται νομική βοήθεια ακόμα και σε όσους δεν έχουν έγγραφα, έγινε σεβαστή η Αρχή της μη-αναγκαστικής επαναπροώθησης (*non refoulement*)³⁹⁵, ενώ διευρύνθηκε η επάρκεια των «νομικών φυλάκων-κηδεμόνων», οι οποίοι απέκτησαν επάρκεια όμοια με των γονέων. Σκοπός αυτού ήταν να περιοριστεί το φαινόμενο της

³⁹¹ *Ibid.*, 4§70-73.

³⁹² CommDH(2006)15, Strasbourg 29 March 2006, 3§56-62.

³⁹³ CommDH(2006)9, Strasbourg 29 March 2009, 3§30-37.

³⁹⁴ CommDH(2008)11, Strasbourg 29 March 2006, 8§80-85.

³⁹⁵ Αναφορικά με την Αρχή αυτή ο Επίτροπος είχε συζητήσει τις υποθέσεις απέλασης δύο Αιγυπτίων πολιτών το 2004, του Ahmet Agiza και του Mohammed Alzery, στις οποίες υπήρχαν πολλές παρατυπίες λόγω έλλειψης διαφάνειας. Οι υποθέσεις αυτές ερευνήθηκαν τόσο εσωτερικά όσο και εξωτερικά με την Ειδική Επιτροπή του Κοινοβουλίου να δηλώνει πως η Κυβέρνηση δεν είχε λάβει πρώτα τις απαιτούμενες διπλωματικές εγγυήσεις αλλά και την Επιτροπή κατά των Βασανιστηρίων, όπως και την Επιτροπή Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ να κάνουν λόγο για παραβίαση της Αρχής της απαγόρευσης της αναγκαστικής επαναπροώθησης. Βλ. *Committee Against Torture's decision concerning Mr. Ahmed Agiza*, 24 May 2005 (CAT/C/34/D/233/2003) και *Human Rights Committee's decision concerning Mr. Mohammed Alzery*, 10 November 2006 (CCPR/C/88/D/1416/2005).

εξαφάνισης ασυνόδευτων ανηλίκων, όπως είχε αναφέρει στον Επίτροπο η ECPAT³⁹⁶, με τον Επίτροπο να μη κρύβει την ικανοποίησή του³⁹⁷.

Στον αντίποδα των χωρών που δείχνουν να συμμορφώνονται με τις Συστάσεις του Επιτρόπου βρίσκονται, η Ελλάδα, η Τουρκία και η Ιταλία λόγω των τεράστιων «κυμάτων» αιτούντων άσυλο. Για τις δύο πρώτες μάλιστα έχει διενεργήσει «εστιασμένες» επισκέψεις και Εκθέσεις το 2009.

Για την Ελλάδα, όντας ιδιαίτερα επικριτικός, μίλησε για εμπόδια πρόσβασης στη διαδικασία ασύλου³⁹⁸, ανεπαρκείς συνθήκες υποδοχής και έλλειψη μέριμνας για τα ασυνόδευτα παιδιά³⁹⁹. Επιπλέον, έλλειψη αποκεντροποίησης των εξετάσεων των αιτήσεων ασύλου, μη παροχή επαρκούς ενημέρωσης και νομικής βοήθειας προς τους αιτούντες άσυλο, αλλά και αδιαφάνεια στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, όπως και ύπαρξη ναρκοθετημένων περιοχών στον Έβρο, για τα οποία έκανε Συστάσεις⁴⁰⁰.

Στη Τουρκία, οι αιτήσεις για άσυλο εκτός Ευρώπης δεν γίνονται δεκτές, ενώ συνεχίζονται οι βίαιες επαναπροωθήσεις στα σύνορα με Ιράν και Ιράκ⁴⁰¹, ενώ στην Ιταλία, σε απογοήτευση του Επιτρόπου, πέρασε μια σειρά έκτακτων διατάξεων αντίθετες με τα διεθνή πρότυπα, όπως τις είχε χαρακτηρίσει ο Επίτροπος το 2008, με σκοπό να σκληρύνει το νομικό πλαίσιο για τους αιτούντες άσυλο, παρά τις Συνστάσεις του.⁴⁰² Η συνέχιση της σκληρής στάσης της Ιταλίας απέναντι στους αιτούντες άσυλο οδήγησε τον Επίτροπο στο να στείλει γράμμα τον Ιούλιο του 2010 προς τους Υπουργούς Εξωτερικών και Εσωτερικών της χώρας, με αφορμή τους βασανισμούς που υπέστησαν πολίτες της Ερυθραίας στη Λιβύη, οι οποίοι απελάθησαν από την Ιταλία, χωρίς να προλάβουν καν, να κάνουν αίτηση για άσυλο⁴⁰³.

396

³⁹⁷ CommDH(2007)10, Strasbourg 16 May 2007, III.

³⁹⁸ O UNHCR είχε μάλιστα για δομικούς ελλείψεις το 2008 στη διαδικασία ασύλου στην Ελλάδα, UNHCR, *Position on the Return of Asylum-Seekers to Greece under the "Dublin Regulation"*, 15/04/2008, p.7,

³⁹⁹ UNHCR, Office in Greece, *Unaccompanied Minors Asylum Seekers in Greece*, April 2008, *passim*, esp. pp. 97-106.

⁴⁰⁰ CommDH(2009)6, Strasbourg 4 February 2009.

⁴⁰¹ CommDH(2009)31, Strasbourg 1 October 2009, I, VI.

⁴⁰² CommDH(2008)18, Strasbourg 28 July 2008.

403

Σειρά από Συστάσεις για το ζήτημα των αιτούντων άσυλο έχει κάνει και σε άλλες χώρες, όπως είναι η Γερμανία, το Βέλγιο, το Ηνωμένο Βασίλειο, η Ισλανδία, το Λιχτενστάιν, το Λουξεμβούργο χωρίς follow-up Εκθέσεις όμως. Γενικά, στο ζήτημα των αιτούντων άσυλο, παρατηρείται διστακτική πρόοδος, ενώ στις χώρες της Μεσογείου, οι οποίες αντιμετωπίζουν έντονα το φαινόμενο, η απροθυμία υιοθέτησης των Συστάσεων τους είναι κάτι παραπάνω από εμφανής.

δ. Μετατοπισθέντες

Οι μετατοπισθέντες το 2001 αριθμούσαν περίπου 6 εκατομμύρια άτομα σε όλη την Ευρώπη. Σε μια κατηγοριοποίηση που, ο Επίτροπος, είχε κάνει στην Ετήσια Έκθεση του το 2001, είχε προσδιορίσει 4 κατηγορίες: α) εκείνους που προέρχονταν από το αποχωρισμό δημοκρατιών (όπως η Αμπχαζία και η Νότια Οσετία στη Γεωργία και η Τρανσιστρία στη Μολδαβία), β) όσους προέρχονταν από εδαφικές διαμάχες μεταξύ πρόσφατα ανεξάρτητων κρατών (Αρμενία και Αζερμπαϊτζάν), γ) όσους προέρχονταν από διαμελισμό κράτους (Πρώην Γιουγκοσλαβία) και δ) όσους προέρχονταν από εσωτερικές διαμάχες (όπως στη Τσετσενία και στη ΠΓΔΜ)⁴⁰⁴.

Όπως αναφέρει και στην *Άποψη* του, του 2008, με αφορμή τη διαμάχη στη Νότια Οσετία, «οι μετατοπισθέντες έχουν το δικαίωμα να επιστρέψουν»⁴⁰⁵. Ενστερνιζόμενος, ωστόσο, την άποψη του Αντιπροσώπου του ΓΓ του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα των μετατοπισθέντων⁴⁰⁶, όρισε πως τρεις είναι καλύτερες λύσεις για αυτούς, η εθελοντική επιστροφή, η εθελοντική επανεγκατάσταση σε άλλο μέρος της χώρας ή η τοπική ενσωμάτωση τους.

Η πρώτη του κιάλας επίσκεψη στη Ρωσική Ομοσπονδία, το 1999, αποτυπώνει το μεγάλο του ενδιαφέρον για το ζήτημα των προσφύγων και των μετατοπισθέντων που προέκυψαν από τον πόλεμο. Μέσα από τη πρώτη του Έκθεση και τις υπόλοιπες που ακολούθησαν τα επόμενα χρόνια, ο Επίτροπος επεδίωξε να προωθήσει λύσεις στα

KOL

⁴⁰⁴ CommDH (2003)7, 3rd Annual Report January to December 2002, Strasbourg 19 June 2003, p.40.

405 http://www.cse.int/communications/Videos/vid000912_en.asp

406 <http://www2.chhs.org/real/faces/def/index.htm>

ζητήματα των μετατοπισθέντων και των προσφύγων. Τον Φεβρουάριο του 2000 έκανε επιτόπιες επισκέψεις σε στρατόπεδα μετατοπισθέντων στην Ινγκουσετία και κατέγραψε τις ανάγκες τους⁴⁰⁷. Τις ελλείψεις που κατέγραψε στο Γκρόζνυ τις συζήτησε τόσο με τον UNHCR, όσο και με τον ειδικό αντιπρόσωπο του Προέδρου Πούτιν, Kalamanov, ζητώντας παράλληλα από το ΣτΕ να αποστείλει δύο μέλη προσωπικού για να βοηθήσουν στη σύσταση «Γραφείου Παραπόνων» και να συνεργαστούν με τον ΟΑΣΕ και την ΕΕ για την υποδομή του Γραφείου⁴⁰⁸.

Οι επισκέψεις και Εκθέσεις του σε Γεωργία το 2000 και το 2003, Κροατία το 2004, ΠΓΔΜ το 2008 και Σερβία και Κόσοβο το 2009 περιέχουν ένα μέρος τους αφιερωμένο στις συνθήκες και τα δικαιώματα των μετατοπισθέντων.

Θετική ήταν η εξέλιξη στη Γεωργία αναφορικά με τους μετατοπισθέντες της πρώτης διαμάχης στη Νότια Οσετία, με τη σύσταση της «Κοινής Επιτροπής Ελέγχου»⁴⁰⁹, η οποία εκπόνησε πρόγραμμα επιστροφής, ενσωμάτωσης και επανενσωμάτωσης των μετατοπισθέντων, στο οποίο συμμετείχε και ο UNHCR⁴¹⁰. Για τους μετατοπισθέντες από τη διαμάχη στην Αμπχαζία, ο Επίτροπος το 2000, παρατήρησε τη μη αναγνώριση του καθεστώτος του μετατοπισθέντα από τη Γεωργία, πράγμα που τους στερούσε μια σειρά προνομίων όπως πρόσβαση σε ιατρική φροντίδα, συμμετοχή στις εκλογές ενώ και οι συνθήκες διαβίωσης τους ήταν άθλιες. Το 2003 αν και η γενικότερη εικόνα ήταν κακή, η άρση ορισμένων διατάξεων που προκαλούσαν διακρίσεις, όπως το δικαίωμα του εκλέγειν, έδειχναν κάποια εικόνα βελτίωσης⁴¹¹.

Στη Κροατία, ΠΓΔΜ, Σερβία και Κόσοβο, ο Επίτροπος, εστίασε στα προβλήματα του πληθυσμού των μετατοπισθέντων κάνοντας μια σειρά Συστάσεων.

Στη Κροατία αφορούσαν τη λήψη μέτρων αποκατάστασης κατεστραμμένων οικιών και επιστροφής των προσφύγων και των μετατοπισθέντων στις πόλεις τους αλλά και εμπόδιση πράξεων βανδαλισμού και ποινικοποίηση τέτοιων πράξεων⁴¹², στη ΠΓΔΜ τη παροχή οικονομικής βοήθειας, διευκόλυνσης ενσωμάτωσης ή επιστροφής πίσω στο

⁴⁰⁷ CommDH(2000)1, Strasbourg 1 March 2000, 8.

⁴⁰⁸ *Ibid.*, 10.

⁴⁰⁹ Την εν λόγω Επιτροπή συνέστησε η Γεωργία, η Ρωσία, η βόρεια και νότια Οσετία και ο ΟΑΣΕ.

⁴¹⁰ CommDH(2003)7, απόσπασμα 3⁷⁶ Ετήσιας Έκθεσης, "The situation of refugees and persons displaced within the outside Georgia", 3, *The Osselia Conflict*".

⁴¹¹ CommDH(2003)7, απόσπασμα 3⁷⁶ Ετήσιας Έκθεσης "The situation of refugees and persons displaced within the outside Georgia, 4, *The Abkhaz Conflict*".

⁴¹² CommDH(2005)3, Strasbourg 4 May 2005, V.

Κόσοβο όσων ήθελαν⁴¹³, στη Σερβία τη παροχή πιστοποιητικών και νομικής βοήθειας στους εσωτερικά μετατοπισθέντες⁴¹⁴ και στο Κόσοβο τη δυνατότητα επιστροφής όσων Βοσνίων το επιθυμούσαν⁴¹⁵. Οι προαναφερθέντες Συστάσεις στις επιμέρους χώρες δεν έχουν ακολουθηθεί από follow-up Εκθέσεις μιας και είναι πολλή πρόσφατες.

Παρόλα αυτά, η πιο σημαντική ενέργεια του Επιτρόπου σε σχέση με μετατοπισθέντες πληθυσμούς καταγράφεται στη Γεωργία το 2008, με αφορμή τη διαμάχη στη Νότια Οσετία. Ο Επίτροπος λόγω της κρισιμότητας της κατάστασης έδρασε αstraπιαία, διενήργησε Ειδική Αποστολή και συνέταξε Έκθεση με σκοπό την γενική αποτίμηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ανθρωπιστικής προστασίας στις περιοχές που επηρεάστηκαν από τη διαμάχη⁴¹⁶.

Στην Έκθεση του, αφού περιέγραψε τη κατάσταση στις περιοχές που επισκέφθηκε, συνέταξε 6 Αρχές, την άμεση εφαρμογή των οποίων και ζήτησε από τα εμπλεκόμενα μέρη⁴¹⁷.

Το πιο σημαντικό στην υπόθεση αυτή είναι ότι ο Επίτροπος διεξήγαγε μέσα σε διάστημα περίπου 8 μηνών τρεις(!) follow-up επισκέψεις και αντίστοιχες Εκθέσεις με σκοπό να εξετάσει την εφαρμογή των Συστάσεων του, ασκώντας με τον τρόπο αυτό μεγάλη πίεση προς τα εμπλεκόμενα μέρη.

Αν αναλογιστεί κανείς ότι σε ελάχιστες από τις χώρες-μέλη του οργανισμού έχει διεξάγει follow-up Έκθεση και το αντιπαραβάλλει με το γεγονός ότι στη περίπτωση της Γεωργίας διεξήγαγε τρεις, μέσα σε λίγους μήνες, εύκολα μπορεί να δει τη σημασία που έδωσε στη κρισιμότητα της κατάστασης και την ανάγκη σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις περιοχές που προσεβλήθησαν.

⁴¹³ CommDH(2008)21, Strasbourg 11 September 2008, IX, X§75-77.

⁴¹⁴ CommDH(2009)8, Strasbourg 11 March 2009, XIII, 13.2.

⁴¹⁵ CommDH(2009)23, Strasbourg 2 July 2009, VII.

⁴¹⁶ Συγκεκριμένα, Vladikavkaz και Moscow στη Ρωσία, Tskinali στη Νότια Οσετία, Gori και Tbilisi στη Γεωργία.

⁴¹⁷ Η πρώτη αφορούσε το σεβασμό του δικαιώματος εθελοντικής επιστροφής όσων είχαν απομακρυνθεί ή εκτοπισθεί και να υπάρξει εγγύηση για αυτό μέσω προστασίας των οικιών τους και αποκατάστασης των κατεστραμμένων. Η δεύτερη Αρχή ζητούσε την εξασφάλιση επαρκών συνθηκών διαβίωσης όσων είχαν εκτοπισθεί ή απομακρυνθεί μέχρι να μπορέσουν να επιστρέψουν σπίτια τους με τη βοήθεια τόσο των εθνικών όσο και των διεθνών δρώντων, η τρίτη Αρχή ζητούσε την αποναρκωτέτητη και τον «καθαρισμό» από πολεμικό υλικό των περιοχών των εχθροπραξιών για να διευκολυνθεί η επιστροφή των μετατοπισθέντων, η τέταρτη και η πέμπτη δεν είχαν να κάνουν με τους μετατοπισθέντες και όριζαν την ανάγκη τερματισμού των σωματικών επιθέσεων, καταστροφής των οικιών, τιμωρία όσων τα διέπρατταν και προστασία των αιχμαλώτων αντίστοιχα, ενώ τέλος η έκτη Αρχή ζητούσε τη διεθνή παρουσία και βοήθεια στην περιοχή (CommDH(2008)22, Strasbourg 8 September 2008).

Το αποτέλεσμα των επισκέψεων του είναι η πλήρης εφαρμογή των Συστάσεων του από τα εμπλεκόμενα μέρη. Αναφορικά με τους μετατοπισθέντες παρατηρούμε ότι τον επόμενο μήνα ήδη οι μισοί μετατοπισθέντες είχαν επιστρέψει στα σπίτια τους⁴¹⁸, ποσοστό που αυξήθηκε στο 85% τον Δεκέμβρη του ίδιου έτους⁴¹⁹. Τον Οκτώβρη του 2008, παρά τα διάφορα προβλήματα που υπήρχαν, καταρτίστηκε ένα πλάνο για μέριμνα 17000 ατόμων περίπου, που αδυνατούσαν να επιστρέψουν, ενώ θα κατασκευάζονταν και περίπου 2000 κατοικίες⁴²⁰, αριθμός που ανέβηκε στις 4000 περίπου τον Δεκέμβρη⁴²¹ και από τον Μάη του 2008 άρχισε να δίνεται το καθεστώς του μετατοπισθέντα στα θύματα του 2008⁴²². Αναφορικά με την αποναρκοθέτηση και την απομάκρυνση του επικίνδυνου πολεμικού υλικού από τις περιοχές της διαμάχης, παρατηρήθηκε και εκεί πρόοδος, με τη Ρωσία ιδιαίτερα να «καθαρίζει» μεγάλες περιοχές της αποστρατικοποιημένης ζώνης κάνοντας λιγότερο επικίνδυνη την επιστροφή των μετατοπισθέντων⁴²³.

Η Ειδική αυτή Αποστολή εξετάζει μεγάλο εύρος ζητημάτων, όπως είναι η ανταλλαγές κρατουμένων και αιχμαλώτων πολέμου, καθώς και την επιτυχή εμπλοκή της διεθνούς κοινότητας. Το βέβαιο είναι πως, ο Επίτροπος, στην προκειμένη περίπτωση έδρασε αποφασιστικά και δυναμικά, προκαλώντας πολύ θετικά αποτελέσματα αναφορικά με τη προστασία των δικαιωμάτων των μετατοπισθέντων.

III. Η προσπάθεια του Κράτος Δικαίου

A. Σύστημα Δικαιοσύνης

Οι ελλείψεις και οι αδυναμίες που παρουσιάζουν τα δικαστικά συστήματα των χωρών-μελών του ΣτΕ, οδηγούν αναπόφευκτα σε παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των πολιτών τους. Ζητήματα κακής οργάνωσης και λειτουργίας, όπως νομοθετικά κενά, αναβολές και καθυστερήσεις εκδίκασης υποθέσεων, μη οργανωμένα δικαστικά σώματα, αδιαφάνεια, υπερεξουσίες, αυθαιρεσίες δικαστών, μη εφαρμογή

---

⁴¹⁸ CommDH(2008)33, Strasbourg 17 November 2008, §24-35.

⁴¹⁹ CommDH(2008)37, Strasbourg 16 December 2008, I.

⁴²⁰ CommDH(2008)33, Strasbourg 17 November 2008, §36-47.

⁴²¹ CommDH(2008)37, Strasbourg 16 December 2008, II.

⁴²² CommDH(2009)22, Strasbourg 15 May 2009, 2.2.

⁴²³ CommDH(2008)37, Strasbourg 16 December 2008, III.

εκτελέσεων, είναι τα κυριότερα προβλήματα που παρουσιάζουν αρκετά από τα νεότερα, κυρίως, μέλη του οργανισμού. Βέβαια, ο Επίτροπος έχει κάνει ανάλογες Συστάσεις και σε παλιά μέλη του οργανισμού όπως το Λουξεμβούργο, η Πορτογαλία, η Ελλάδα, η Ελβετία, το Ηνωμένο Βασίλειο, με τις περισσότερες εξ αυτών όμως *-εξαίρεση αποτελεί η χώρα μας-* να μην έχουν συνοδευτεί από follow-up Έκθεση για να διαπιστωθεί ή όχι η συμμόρφωση τους.

Από τις χώρες στις οποίες έχει διεξάγει follow-up επισκέψεις, μπορούμε να βγάλουμε αρκετά θετικά συμπεράσματα, όσον αφορά την υιοθέτηση των Συστάσεων του Επιτρόπου.

Η Βουλγαρία, ήταν από τις πρώτες χώρες που επισκέφθηκε ο Επίτροπος και έκανε σχετικές Συστάσεις για αναμορφώσεις στο δικαστικό της σύστημα. Το 2001 επισκεπτόμενος τη χώρα είπε πως οι αδυναμίες του δικαστικού της συστήματος απασχολούν και τη Κοινοβουλευτική Συνέλευση, με τη πάταξη της δωροδοκίας και τη γενικότερη αναδιαμόρφωση του δικαστικού συστήματος να είναι τα κεντρικά σημεία των Συστάσεων του⁴²⁴.

Για το ακανθώδες ζήτημα της δωροδοκίας, μάλιστα, ο Επίτροπος έχει εκδώσει δύο Απόψεις, για «*την ανάγκη ανεξαρτησίας των δικαστών από πολιτική και οικονομική πίεση*»⁴²⁵ το 2007, και για τις «*καταστροφικές συνέπειες που έχει στο σύστημα δικαιοσύνης και ιδίως στους φτωχούς*»⁴²⁶ το 2008, ενώ ήταν και το βασικό θέμα της ομιλίας του τον Οκτώβριο του 2009 στο ΣτΕ⁴²⁷.

Επισκεπτόμενος τη Βουλγαρία ξανά, το 2006, διαπίστωσε πως δύο Κείμενα ήταν έτοιμα προς υιοθέτηση: α) της «*Στρατηγικής για τις Αναδιαρθρώσεις του Βουλγαρικού Δικαστικού Συστήματος*» και β) του «*Προγράμματος Εφαρμογής*» της. Τα κείμενα αυτά στόχευαν στην υλοποίηση της αναδιαμόρφωσης του δικαστικού συστήματος της χώρας, μέσω αύξησης της αποτελεσματικότητας, της χρήσης της τεχνολογίας, της πληροφορίας, της μηχανογράφησης, της εναρμόνισης της νομοθεσίας με αυτή της ΕΕ κ.α.

⁴²⁴ CommDH(2002)1, Strasbourg 10 April 2002, II.1, V§1.

⁴²⁵ <http://www.echr.int/committees/ViewDoc.aspx?id=1519281&Str=CommDH&BackColor=white&BackColor=white&BackColor=white>

⁴²⁶ <http://www.echr.int/committees/ViewDoc.aspx?id=1519281&Str=CommDH&BackColor=white&BackColor=white&BackColor=white>

⁴²⁷

<http://www.echr.int/committees/ViewDoc.aspx?id=1519281&Str=CommDH&BackColor=white&BackColor=white&BackColor=white>

Επιπλέον, τροποποιήσεις δέχτηκε ο «*Νόμος για το Δικαστικό Σύστημα*», ο οποίος αντανακλά νέες συνταγματικές Αρχές και εγγυάται την ανεξαρτησία των Δικαστηρίων⁴²⁸ (Διοικητικών και Νομοθετικών). Δεσπόζον σώμα λήψης αποφάσεων έγινε το *Ανώτατο Δικαστικό Συμβούλιο*, το οποίο εποπτεύει τα Δικαστήρια και τους Εισαγγελείς, ενώ το 2005 εισήχθη νέος «*Κώδικας Ποινικών Διαδικασιών*» για τον εκμοντερνισμό του συστήματος ποινικής δικαιοσύνης, ο οποίος παρέχει και νομική αρωγή σε όσους αδυνατούν να ανταπεξέλθουν οικονομικά. Αναφορικά με τη πάταξη της δωροδοκίας εισήχθη ένας αριθμός συστημάτων ελέγχου και πρόληψης, όπως «*πόθεν έσχες*», κώδικας συμπεριφοράς δικαστών, στρατολόγηση και προαγωγή δικαστών με αντικειμενικά κριτήρια, καθώς συστήθηκε και μια «*Επιτροπή καταπολέμησης της δωροδοκίας*» με μηχανισμό παραπόνων εντός του *Ανώτατου Δικαστηρίου*⁴²⁹.

Η αναβολή των ακροάσεων ήταν το κύριο πρόβλημα στο δικαστικό σύστημα της Τσεχίας κατά την επίσκεψη του το 2003, ενώ το Συνταγματικό Δικαστήριο στη χώρα είχε περιορισμένες δυνάμεις στο πεδίο αυτό, πράγμα που περιόριζε τη δυνατότητα αποτελεσματικής επανόρθωσης κατά των μακρών διαδικασιών⁴³⁰.

Το 2006, όταν ο Επίτροπος διεξήγαγε follow-up επίσκεψη στη χώρα, υπήρχαν ενώπιον του ΕΔΑΔ 346(!) προσφυγές κατά της Τσεχίας, που αφορούσαν καταχρηστική διάρκεια δικαστικών διαδικασιών. Η υπόθεση *Hartman*, ωστόσο, ήταν η αφορμή για την εισαγωγή διάταξης για την απονομή επανορθώσεων για τέτοιου είδους καθυστερήσεις⁴³¹, οι οποίες σε συνδυασμό με την αύξηση του αριθμού των δικαστών μείωσε το πρόβλημα, χωρίς όμως να το εξαλείψει. Πρόοδος συντελέστηκε και στο ζήτημα των συνταγματικών

⁴²⁸ Ζήτημα ανεξαρτησίας του δικαστικού σώματος είχε θέσει ο Επίτροπος και στη περίπτωση της Μολδαβίας, με τον Πρόεδρο της χώρας ωστόσο να συνεχίζει να κατέχει την εξουσία διορισμού, παύσης και προαγωγής των δικαστικών και μετά τις Συστάσεις του Επιτρόπου, (*Excerpt from the 3rd Annual Report of the Commissioner for Human Rights, CommDH(2003)7, II, I*). Αντίθετα, ο Νόμος No.247/2005 για την ενδυνάμωση της ανεξαρτησίας και την αυτονόμηση του δικαστικού σώματος στη Ρουμανία σε συνδυασμό με το νέο Σύνταγμα και νομοθεσία του 2004 έφεραν νέους μηχανισμούς για την ανεξαρτησία των δικαστών και των αξιωματούχων του νόμου. (*CommDH(2006)7, Strasbourg 29 March 2006, I, 1.1*).

⁴²⁹ CommDH(2006)6, Strasbourg 29 March 2006, 1.

⁴³⁰ Βλ. υπόθεση *Kudla v Poland* appl. No. 30210/96, 26 October 2000 και *Hartman v The Czech Republic*, appl. No. 53341/99, 10 July 2003.

⁴³¹ Πρόκειται για τη Διάταξη 174^α στην Πράξη 6/2002 που είχε ως αποτέλεσμα το 2004 να δοθούν επανορθώσεις σε 130 υποθέσεις και το 2005 σε άλλες 95.

εφέσεων, με τροποποίηση στη «*Πράξη για το Συνταγματικό Δικαστήριο*», αίροντας το αυθαίρετο εμπόδιο πρόσβασης σε αυτό⁴³².

Παρόμοια προβλήματα διάρκειας των δικαστικών διαδικασιών, αλλά επιπλέον και ελλειπούς αξιολόγησης των δικαστών, υπήρχαν και στη Λιθουανία, σύμφωνα με την Έκθεση του Επιτρόπου του 2004, για τα οποία είχε κάνει και ανάλογες Συστάσεις. Το 2006, ο Thomas Hammarberg, διαπίστωσε πως η καθυστέρηση στις διαδικασίες είχαν μειωθεί, με τον νέο «*Κώδικα Ποινικών Διαδικασιών*», ο οποίος επιτρέπει αποτελεσματικότερη διεξαγωγή προδικαστικών ερευνών, αλλά και τον διευρυμένο ρόλο του Συμβούλιου των Δικαστηρίων, το οποίο αν διαπιστώσει αδικαιολόγητες καθυστερήσεις στέλνει οδηγίες στα δικαστήρια. Σχετικά με την αξιολόγηση των δικαστών θεσπίστηκε *Σύστημα Αξιολόγησης* τους⁴³³.

Στη Γεωργία και στην Ελλάδα, τα μεγαλύτερα προβλήματα αφορούσαν τη μη εφαρμογή των αποφάσεων, ή την αναβολή εκτελέσεως τους, γεγονός που όπως αναφέρει στη σχετική του Άποψη, ο Επίτροπος, «υπονομεύει την εμπιστοσύνη στη δικαιοσύνη»⁴³⁴.

Σε εφαρμογή των Συστάσεων του Επιτρόπου, η Γεωργία, το 2002, τροποποίησε τον «*Νόμο για την Επιβολή των Υποθέσεων*», ενδυναμώνοντας το αντίστοιχο τμήμα εντός του Υπουργείου Δικαιοσύνης, πράγμα που βελτίωσε κατά 80% την εκτέλεση των αστικών εκδικάσεων, σε σχέση με τα προηγούμενα χρόνια, σύμφωνα με τις ΜΚΟ⁴³⁵. Αντίθετα, το πρόβλημα της έλλειψης οργανωμένου δικηγορικού συλλόγου συνέχισε να υφίσταται⁴³⁶.

Στην Ελλάδα, η υιοθέτηση του *Νόμου Νο.3068/2002*⁴³⁷, έδωσε τη δυνατότητα επιβολής κυρώσεων και εξαναγκαστικής δράσης, κατά διοικήσεων που αποτυγχάνουν να εκτελέσουν δικαστικές αποφάσεις, ενώ ακόμα με τη νέα νομοθεσία ιδρύθηκαν τριμελείς Επιτροπές, τόσο στον Άρειο Πάγο όσο, και στο Συμβούλιο της Επικρατείας. Σκοπός τους, η λήψη καταγγελιών για μη συμμόρφωση και η εξέταση των λόγων αυτής, στην αρμόδια Αρχή. Ακόμα, η περαιτέρω πρόσληψη προσωπικού και άλλες οργανωτικές

⁴³² CommDH(2006)15, Strasbourg 29 March 2006, 4, 4.1, §70.

⁴³³ CommDH(2007)8, Strasbourg 16 May 2007, §9-14.

⁴³⁴ http://www.coe.int/t/commissions/1/commohr/200631_en.asp

⁴³⁵ CommDH(2003)7, excerpt from the 3rd Annual Report of the Commissioner for Human Rights, *The administration of Justice*, 1.

⁴³⁶ *Ibid.*, 2.

⁴³⁷ <http://www.democracynet.gr/Democracynet/255.aspx>

αλλαγές⁴³⁸ βελτίωσαν το πρόβλημα τη παρατεταμένης διάρκειας των διαδικασιών⁴³⁹, χωρίς όμως και να το εξαλείψουν.

Ακόμα, στην Εσθονία, σε πλήρη συμμόρφωση με τις Συστάσεις του Επιτρόπου του 2004, λύθηκε το πρόβλημα της αδυναμίας νομικής εκπροσώπησης πολλών ατόμων στο δικαστήριο, λόγω κόστους, με την υιοθέτηση της νέας «Πράξης για Κρατική Νομική Βοήθεια», με την οποία παρέχεται δωρεάν νομική αρωγή ακόμα και σε ξένους υπηκόους. Ο Επίτροπος καλωσόρισε την ενέργεια αυτή, αλλά έκανε Συστάσεις για ένα άλλο ζήτημα που αντιμετωπίζει η χώρα, αυτό των «αυθαίρετων» ερευνών στα γραφεία δικηγόρων, που προβλέπεται από τον «Κώδικα Ποινικών Διαδικασιών» της Εσθονίας⁴⁴⁰.

Β. Αστυνομία και Σωφρονιστικό Σύστημα

α. Αστυνομία

Το ζήτημα της συμπεριφοράς της αστυνομίας, συνολικά, και των αστυνομικών αξιωματούχων απέναντι στους πολίτες, αλλά και οι συνθήκες σωφρονισμού των πολιτών, είναι δύο αλληλένδετα ζητήματα στα οποία διαπιστώνονται συχνά παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, σε πολλές χώρες του ΣτΕ, αλλά κυρίως στις ανατολικές και ακόμα περισσότερο στις χώρες της πρώην ΕΣΣΔ.

Ο Επίτροπος έχει κάνει αναφορά στα ζητήματα αυτά σε περίπου 30 από τις 47 χώρες-μέλη του οργανισμού, ενώ σε πάνω από 10 έχει διεξάγει follow-up επισκέψεις και Εκθέσεις. Το 2008, διεξήγαγε δύο Ειδικές Αποστολές για ζητήματα που άπτονταν της συμπεριφοράς της αστυνομίας, ενώ έχει εκδώσει και σειρά *Απόψεων* και *Γνωμών*.

Αναφορικά με την αστυνομία, τα πιο κοινά προβλήματα αφορούν περιπτώσεις χρήσης βίας από τα αστυνομικά όργανα και γενικά κακή συμπεριφορά, αδυναμία άσκησης καταγγελιών κατά των αστυνομικών αλλά και ατιμωρησία αυτών.

Το 2002, κατά την επίσκεψη του στη Βουλγαρία, ο Επίτροπος, έλαβε παράπονα από πολλές ΜΚΟ, αναφορικά με υπέρβαση αρμοδιοτήτων από την αστυνομία,

---

⁴³⁸ Μεταστέγαση του Διοικητικού Δικαστηρίου Αθηνών και του Εφετείου της Θεσσαλονίκης αλλά και μηχανογράφηση των Υπηρεσιών του Συμβουλίου του Κράτους.

⁴³⁹ CommDH(2006)13, Strasbourg 29 March 2006, 1§7-11.

⁴⁴⁰ CommDH(2007)12, Strasbourg 11 July 2007, V.1.

δυσανάλογη χρήση βίας, κατάχρηση υπηρεσιακών όπλων και ιδίως σε τρωτές ομάδες όπως οι Ρομά και οι ομοφυλόφιλοι, άσκηση βασανιστηρίων κατά τη φυλάκιση τους⁴⁴¹.

Για τα βασανιστήρια μάλιστα ο Επίτροπος έχει εκδώσει δύο *Απόψεις «για το ότι δεν μπορούν ποτέ να γίνουν ανεκτά»*⁴⁴² το 2006, αλλά και την *«ανάγκη ενδυνάμωσης της προστασίας κατά των βασανιστηρίων»*⁴⁴³ το 2008, καλώντας τα κράτη να δείξουν σεβασμό στις σχετικές διεθνείς Συμβάσεις.

Ο Επίτροπος, μελετώντας τα παράπονα των ΜΚΟ και παρατηρώντας ότι υπήρχαν και διατάξεις που άφηναν το περιθώριο για παρατυπίες, από τη πλευρά των αστυνομικών, -όπως το Άρθρο 80 του Ποινικού Κώδικα που επέτρεπε παραπάνω ελευθερία στη χρήση των υπηρεσιακών όπλων-, προέβη σε παρατηρήσεις και Σύσταση για αναδιαμορφώσεις⁴⁴⁴.

Το 2006, παρατήρησε πως είχε γίνει ανάληψη νομοθετικών αναμορφώσεων, όπως σύσταση «Κώδικα Συμπεριφοράς» για την αστυνομία με τη συμβολή μάλιστα τεχνικών προγραμμάτων του ΣτΕ⁴⁴⁵. Το Υπουργείο Εσωτερικών υιοθέτησε ψήφισμα που παραθέτει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των αστυνομικών αξιωματούχων κατά τη διενέργεια συλλήψεων, ενώ όσοι δεν συμμορφώνονται υπόκεινται σε πειθαρχικό παράπτωμα. Επιπλέον, στον «Κώδικα Συμπεριφοράς» υιοθετήθηκαν κανόνες για τις συνθήκες χρήσης των υπηρεσιακών όπλων, ενώ πλέον όποιος κάνει χρήση τους οφείλει να το αναφέρει στους ανώτερους του⁴⁴⁶, εξελίξεις που ικανοποίησαν τον Επίτροπο⁴⁴⁷.

Ζήτημα αστυνομικής βίας είχε θίξει ο Επίτροπος και στην Έκθεση του για τη Κύπρο. Μάλιστα, τόσο η CPT, όσο ο Επίτροπος για τη Διοίκηση, καθώς και η ECRI, είχαν εκφράσει την ανησυχία τους για την υπερβολική βία από την αστυνομία, ιδιαίτερα

⁴⁴¹ Για λεπτομέρειες βλ. Έκθεση CPT στις 28 Ιανουαρίου 2002.

442 http://www.cpa.gov/committees/Views.asp?C6525_en.asp

443 http://www.cpa.int/commission/Voting.asp?000218_en.asp

⁴⁴⁴ CommDH(2002)1, Strasbourg 10 April 2002, II.2, V.1.

⁴⁴⁵ CommDH(2006)8, Strasbourg 29 March 2006, 2§11.

⁴⁴⁶ Βεβαίαι, η *Bulgarian Helsinki Committee* στην Έκθεση της το 2003 αναφέρει και περιπτώσεις όπου έγινε χρήση όπλου και σε στιγμές όπου δεν ήταν αναγκαίο και αναλογικό. Το ΕΔΑΔ μάλιστα έχει πει σχετικά το 2005 ότι «οι εκπρόσωποι του νόμου πρέπει να εκπαιδεύονται για να είναι ικανοί να αποτιμούν το αν είναι ή όχι απόλυτα απαραίτητο να χρησιμοποιήσουν πυροβόλα όπλα [...] λαμβάνοντας υπόψη το σεβασμό της ανθρώπινης ζωής ως θεμελιώδους αξίας». ECHR, *Nachova and Others v Bulgaria*, Grand Chamber, appl. No. 43577/98, 43579/98, 6 July 2005, §97.

⁴⁴⁷ CommDH(2006)6, Strasbourg 29 March 2006, 2.

κατά όσων εισέρχονταν παράνομα στη χώρα⁴⁴⁸. Τότε ο Επίτροπος είχε ζητήσει καταπολέμηση του προβλήματος, με το 2006 να διαπιστώνει πως εξακολουθούσε η βαναυσότητα από την αστυνομία, αλλά ωστόσο είχε τεθεί σε εφαρμογή ένας νέος νόμος ο οποίος ίδρυε μια ανεξάρτητη Αρχή, η οποία θα αναλάμβανε τη διενέργεια έρευνας πάνω σε ισχυρισμούς αστυνομικής κακομεταχείρισης⁴⁴⁹, δίνοντας έτσι την ευκαιρία στους πολίτες να υπερασπιστούν τους εαυτούς τους.

Το θέμα της ατιμωρησίας των αστυνομικών, για το οποίο το 2007 είχε εκδώσει και *Άποψη*⁴⁵⁰, το εξέτασε στη Δανία το 2004 κάνοντας Συστάσεις για αλλαγές στις «Ομάδες για Καταγγελίες κατά Αστυνομικών». Σκοπός ήταν η αύξηση της ανεξαρτησίας τους⁴⁵¹, για να διαπιστώσει το 2007, ότι το Υπουργείο Δικαιοσύνης επεξεργάζονταν αλλαγές σχετικά με τη σύνθεση και το ρόλο των Ομάδων, κατ' εφαρμογή των Συστάσεων του Επιτρόπου⁴⁵².

Ανάλογη πρόοδος υπήρξε και στην Ουγγαρία, το 2006, με την επιβολή πειθαρχικών και ποινικών διαδικασιών κατά αστυνομικών αξιωματούχων –με τις καταδίκες και απολύσεις να είναι συχνές μετά και τη καταδικαστική απόφαση του ΕΔΑΔ⁴⁵³ κατά της χώρας⁴⁵⁴ –σε εφαρμογή των Συστάσεων του Επιτρόπου. Ακόμα, η δημιουργία του «Εσωτερικού Γραφείου Ασφαλείας» για έρευνα κατά ισχυρισμών αστυνομικής βίας, στην Λετονία, είναι απόρροια των Συστάσεων του Επιτρόπου, του 2004⁴⁵⁵, παρότι διαπίστωσε ένα ζήτημα σχετικά με το ανεξάρτητο καθεστώς του.

Δύο πολύ σημαντικά έκτακτα περιστατικά, σχετικά με τη συμπεριφορά της αστυνομίας, όπου είχαμε εμπλοκή του Επιτρόπου αφορούσαν την Αρμενία και τη Μολδαβία. Και στις δύο αυτές χώρες το 2008, ο Επίτροπος, ασκώντας όλο το εύρος των

⁴⁴⁸ CommDH(2006)12, Strasbourg 29 March 2006, 3§34. Ακόμα το ΕΔΑΔ σε δύο αποφάσεις του είχε διαπιστώσει απάνθρωπη μεταχείριση από τη κυπριακή αστυνομία προς τουρκοκυπρίους (*υποθ. Egmez v Cyprus*, appl. No. 30873/96, 21 December 2000 και *Denizci v Cyprus*, appl. No. 25316/94, 23 May 2001).

⁴⁴⁹ Bł. Law 9(1)/2006, (*CommDH(2006)12*, *Strasbourg* 29 March 2006, 5865-66).

⁴⁵¹ Μόλις ένα χρόνο πριν, το 2009, ο Επίτροπος εξέδωσε *Γνώμη* για την ανάγκη ύπαρξης μιας ανεξάρτητης και αποτελεσματικής διαδικασίας καταγγελιών κατά της αστυνομίας.

⁴⁵² CommDH(2007)11, Strasbourg 11 July 2007, IV§61-63.

⁴⁵³ Bł. ECHR, *Balogh v Hungary Judgment*, appl. No.47940/99, 20 July 2004.

⁴⁵⁴ CommDH(2006)11, Strasbourg 29 March 2006, 6.

⁴⁵⁵ CommDH(2007)8, Strasbourg 16 May 2007, 1§23.

δυνατοτήτων του, διεξήγαγε Ειδικές Αποστολές που είχαν να κάνουν και στις δύο περιπτώσεις με ξεσπάσματα βίας σε επεισόδια μετά από τις εκλογές.

Στην Αρμενία, η διαφορά είναι ότι η Ειδική Αποστολή που διεξήγαγε ο Επίτροπος έγινε έπειτα από κάλεσμα της ίδιας της κυβέρνησης, η οποία είχε κηρύξει τη χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Σκοπός της δεν ήταν να εξετάσει μόνο τη συμπεριφορά της αστυνομίας, αλλά ολόκληρο το εύρος σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων⁴⁵⁶. Σε ότι έχει να κάνει με την αστυνομία ο Επίτροπος έπειτα από συνομιλίες που είχε με κρατικούς αξιωματούχους και πολίτες, διαπίστωσε υπερβολική χρήση βίας και κακομεταχείρισης από μέρους της, κάνοντας Σύσταση για διενέργεια επαρκών ερευνών και τιμωρία των ενόχων⁴⁵⁷.

Αντίθετα, η Ειδική Αποστολή στη Μολδαβία, έγινε με πρωτοβουλία του ίδιου του Επιτρόπου, έπειτα από σοβαρά γεγονότα που αφορούσαν κυρίως, αν και όχι μόνο, την σκληρή στάση της αστυνομίας έναντι των διαδηλωτών. Και εδώ, σκοπός του ήταν να ελέγξει το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, παρατηρώντας πολλές παρατυπίες από μέρους της⁴⁵⁸, κάνοντας Συστάσεις για καλύτερη εκπαίδευση των αστυνομικών, μηδενική ανοχή σε βίαιες συμπεριφορές⁴⁵⁹ κ.α.

β. Σωφρονιστικό σύστημα

Η ύπαρξη κατάλληλων σωφρονιστικών συστημάτων, που σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, είναι άλλο ένα ζήτημα που σχετίζεται με το Κράτος Δικαίου και για το οποίο ο Επίτροπος αναλαμβάνει δράση.

⁴⁵⁶

<http://urd.coe.int/ViewDoc.aspx?id=123979&Site=CommDH&BackColorIntest=FBC65B&BackColorExt=FBC65B&BackColorIntest=FBC65B>

και

<http://urd.coe.int/ViewDoc.aspx?id=123915&Site=CommDH&BackColorIntest=FBC65B&BackColorExt=FBC65B&BackColorIntest=FBC65B>

⁴⁵⁷ CommDH(2008)11REV, Strasbourg 20 March 2008, 7, 9, 13iv,v.

⁴⁵⁸ Τις παρατυπίες αυτές είχε επισημάνει και στην Έκθεση του το 2000 για τη Μολδαβία, όπου είχε εστιάσει στο πρόβλημα της δωροδοκίας των αστυνομικών και είχε κάνει σχετική Σύσταση με τη κυβέρνηση να αυξάνει τους μισθούς τους για να τη καταπολεμήσει. (CommDH(2003)7, excerpt from 3rd Annual Report II, 2). Ακόμα το ΕΔΑΔ έχει καταδικάσει τη χώρα 22 φορές για παραβίαση του Άρθρου 3 ενώ και η CPT είχε θίξει το θέμα σε σχετική της Έκθεση (cf. CPT/Inf(2008)39).

⁴⁵⁹ CommDH(2009)27, Strasbourg 17 July 2009.

Η Ελλάδα, είναι μια από τις χώρες που αντιμετώπιζε και αντιμετωπίζει προβλήματα στο σωφρονιστικό της σύστημα και πιο συγκεκριμένα το πρόβλημα του υπερπληθυσμού, όπως διαπίστωσε ο Επίτροπος το 2002 ζητώντας την άμεση λήψη μέτρων καταπολέμησης του. Το 2006, δυστυχώς, ο Επίτροπος με λύπη διαπίστωσε ότι το πρόβλημα είχε μεγαλώσει(!), ενώ από το πρόγραμμα δημιουργίας 17 φυλακών που του είχε αναγγείλει ο Υπουργός Δικαιοσύνης, δεν είχε γίνει καμία. Η μόνη πρόοδος αφορούσε ένα πρόγραμμα εναλλακτικών ποινών που τέθηκε σε εφαρμογή και ωφέλησε 850 τροφίμους ενώ άλλη μια μείωση ήρθε με την αποποινικοποίηση ορισμένων τύπων παραπτωμάτων⁴⁶⁰, γεγονός που τον οδήγησε να επαναλάβει τις ίδιες Συστάσεις.

Πρόοδο, στο ζήτημα των εναλλακτικών μορφών κράτησης, είχαμε και στη Λιθουανία, μετά από Συστάσεις του Επιτρόπου, με τη δημιουργία ενός ευρέος φάσματος εναλλακτικών, όπως δημόσια εργασία και εκπαιδευτικά μέτρα για τους ανηλίκους, στον νέο *Ποινικό Κώδικα* της χώρας⁴⁶¹. Η προσοχή του Επιτρόπου είχε στραφεί και στο ζήτημα των κακών συνθηκών, όπως περιορισμένο χώρο, κελιά απομόνωσης κ.α, κάνοντας σχετικές παρατηρήσεις. Και στο ζήτημα αυτό υπήρξε πρόοδος, την οποία είχε καταγράψει και η CPT⁴⁶², με 10 φυλακές να έχουν ανακαινισθεί μεταξύ 2004-6, καθώς και κελιά, γεγονός που μείωσε τον αριθμό των τροφίμων από 11 σε 8000, ενώ από το «*Πρόγραμμα Κρατικής Επένδυσης*» δόθηκαν χρήματα και για τη βελτίωση των συνθηκών υγιεινής και ασφάλειας⁴⁶³.

Σειρά προβλημάτων στο σωφρονιστικό σύστημα της Γεωργίας είχε καταγράψει ο Επίτροπος το 2000, όπως υπερπληθυσμό, υπερβολικά μεγάλο αριθμό αστυφυλάκων, κακές συνθήκες διαβίωσης, απαγόρευση εισόδου σε ΜΚΟ κ.α.

Ωστόσο, οι προσπάθειες εφαρμογής των Συστάσεων του Επιτρόπου ήταν πραγματικά μεγάλες και ουσιαστικές. Το 2003, ο Gil-Robles κατέγραψε αισθητή μείωση των τροφίμων (9000 άτομα το 2000 και 6700 το 2003), αν και το πρόβλημα παρέμενε. Επίσης, μειώθηκε και ο αριθμός του αστυνομικού προσωπικού, με το έλλειμμα στον προϋπολογισμό να υφίσταται όμως. Σε πλήρη εφαρμογή των Συστάσεων του Επιτρόπου

---

⁴⁶⁰ CommDH(2006)13, Strasbourg 29 March 2006, 1§14-18.

⁴⁶¹ CommDH(2007)8, Strasbourg 16 May 2007, 1§23.

⁴⁶² Βλ. CPT/Inf(2006)9, of 23 February 2006 “*Report to the Lithuanian Government on the visit to Lithuania carried out from 17 to 24 February 2004*”.

⁴⁶³ CommDH(2007)8 Strasbourg 16 May 2007, 1§23.

άνοιξαν οι πύλες στις ΜΚΟ, όπως οι *Επιτροπές Δημόσιας Εποπτείας*, ενώ θεσπίστηκε και Συμβούλιο εντός του Υπουργείου Δικαιοσύνης, με τη συμμετοχή αντιπροσώπων της κοινωνίας των πολιτών, με σκοπό τη παροχή συμβουλών. Σημαντικότερη ήταν και η ανοικοδόμηση Κέντρου Κράτησης Ανηλίκων στην Anchala, τις συνθήκες κράτησης στο οποίο, ο Επίτροπος, χαρακτήρισε εξαιρετικές⁴⁶⁴.

Διαφορετικής φύσεως, προβλήματα, αντιμετώπιζαν τα σωφρονιστικά συστήματα της Τσεχίας και της Δανίας. Στη πρώτη, παρότι ο Επίτροπος έκρινε ως αρκετά ικανοποιητικές τις συνθήκες εγκλεισμού, υπήρχε ένα ιδιότυπο σύστημα, σύμφωνα με το οποίο οι έγκλειστοι όφειλαν να καταβάλλουν το ποσό που αναλογεί στα έξοδα εγκλεισμού τους. Αναφορικά με αυτό ο Επίτροπος είχε ζητήσει επανεξέταση της διάταξης, πράγμα που έγινε με την *«Πράξη για το Καθεστώς Έκτισης Ποινής»*, η οποία όρισε ότι μόνο όσοι από τους κρατούμενους έχουν εισόδημα θα πληρώνουν τα έξοδα εγκλεισμού τους⁴⁶⁵.

Στη Δανία, τώρα, μεταξύ των ζητημάτων που απασχόλησαν τον Επίτροπο, ήταν η συχνή χρήση της απομόνωσης, πράξη που θίγει το άτομο και έρχεται σε αντίθεση με την *Άποψη* του, του 2007, για την *«ανάγκη οι κρατούμενοι να αντιμετωπίζονται με αξιοπρέπεια»*⁴⁶⁶. Ακόμα, προσοχή έδωσε στο ζήτημα του φαρμακευτικού «ευνουχισμού», μέσω της παροχής αντί-ορμονικής θεραπείας σε άτομα που κρίνονταν επικίνδυνα. Για το πρώτο ζήτημα, κατά τη follow-up επίσκεψη του, έλαβε τη διαβεβαίωση ότι μέσω ψηφίσματος θα έμπαιναν αυστηρά κριτήρια ως προς τη χρήση της ενώ για το δεύτερο λήφθηκαν συγκεκριμένες εγγυήσεις για την άσκηση του⁴⁶⁷.

Τα ζητήματα όπως και οι χώρες, φυσικά, είναι ενδεικτικές, αφού ακόμα και οι πιο προηγμένες, όπως η Γαλλία, έχει δεχτεί Συστάσεις για αλλαγές και αντιμετώπιση προβλημάτων, όπως ο υπερπληθυσμός⁴⁶⁸.

⁴⁶⁴ CommDH(2003)7, excerpt from 3rd Annual Report "The penitentiary system".

⁴⁶⁵ CommDH(2006)15, Strasbourg 29 March 2006, 4.2§72.

⁴⁶⁶

⁴⁶⁷ CommDH(2007)11, Strasbourg 11 July 2007, IV§49-56.

⁴⁶⁸ CommDH(2006)2, Strasbourg 15 February 2006, IV.

IV. Η δράση στο πεδίο των θεματικών ζητημάτων

A. Ανθρώπινα δικαιώματα και ενδο-οικογενειακή βία

Για το φαινόμενο της ενδο-οικογενειακής βίας, ο Επίτροπος, έχει δηλώσει πως, «παρότι διαπράττεται εντός των τοίχων του σπιτιού, δεν μπορεί να θεωρείται εντελώς ιδιωτικό ζήτημα. Είναι ένα ζήτημα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η παρεμπόδιση του οποίου είναι ευθύνη του κράτους»⁴⁶⁹.

Την θέση αυτή, την επανέλαβε και τέσσερα χρόνια μετά ο διάδοχος του, Thomas Hammarberg, στην Ετήσια Έκθεση του για το 2006, όπου δήλωσε πως, «η ενδο-οικογενειακή βία θα πρέπει να ταξινομείται ως παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων {...} καθώς, όχι μόνο τα άτομα, αλλά και οι Αρχές έχουν ευθύνη και θα πρέπει να αναλαμβάνουν δράση για να εμποδίζουν τέτοια κακομεταχείριση, να ερευνούν κάθε αξιόπιστη Έκθεση για παραβιάσεις και να διώκουν τους δράστες»⁴⁷⁰.

Σε ότι αφορά το έργο του Επιτρόπου, υπό τη μορφή Συστάσεων προς τα μέλη του Οργανισμού, θα παρατηρούσαμε πως είναι ιδιαίτερα θετικό. Σε κάθε χώρα στην οποία έχει απευθύνει Συστάσεις, έχουν παρατηρηθεί μεταβολές. Αυτές, λαμβάνουν τη μορφή νέας νομοθεσίας, την υιοθέτηση *Εθνικής Στρατηγικής ή Πλάνων Δράσης*, καθώς και τη δημιουργία ειδικά σχεδιασμένων χώρων (καταφύγιων), για τη μέριμνα των θυμάτων.

Στη Τσεχία, τη Δανία, την Εσθονία, τη Λετονία και τη Ρουμανία έγιναν νομοθετικές μεταρρυθμίσεις για το ζήτημα της ενδο-οικογενειακής βίας, σε εναρμόνιση με σχετικές Συστάσεις του Επιτρόπου.

Στην Τσεχία, το 2003, ο Επίτροπος, μεταξύ άλλων επισημάνσεων, είχε εστιάσει στην απουσία σχετικού νομοθετικού πλαισίου. Μόλις τον επόμενο χρόνο, το 2004, η κυβέρνηση της χώρας τροποποίησε τον *Ποινικό Κώδικα*, αποκηρύσσοντας την ενδο-οικογενειακή βία, ως «ξεχωριστό ποινικό αδίκημα» και ορίζοντας ποινή φυλάκισης, ως οκτώ χρόνια για τους δράστες. Η τροποποίηση αυτή έφερε άμεσα αποτελέσματα, καθώς

⁴⁶⁹ CommDH(2003)7, 3rd Annual Report January to December 2002, Strasbourg 19 June 2003, p. 48.

⁴⁷⁰ CommDH(2007)3, Annual Activity Report 2006, Strasbourg 11 April 2007, p.16. Μάλιστα σε *Αποψη* του, που δημοσίευσε το 2006, επαναλαμβάνει και αναλύει περαιτέρω τη θέση του αυτή, εξηγώντας γιατί η ενδο-οικογενειακή βία δεν αφορά μόνο τα θύματα της, αλλά και το ίδιο το κράτος και προτείνοντας παράλληλα δράσεις προς τους εμπλεκόμενους φορείς.

http://www.coe.int/t/legislation/Convention/44124_en.asp

μεταξύ 2004-5 είχαν παραπεμφθεί στη δικαιοσύνη 409 άτομα για κακομεταχείριση ατόμων που έμεναν στο ίδιο σπίτι⁴⁷¹.

Παρόμοια έλλειψη διαχωρισμού της ενδο-οικογενειακής βίας από τις άλλες μορφές βίας, είχε παρατηρήσει και στην Εσθονία, το 2004, ο Επίτροπος. Το γεγονός αυτό, καθιστούσε ελλιπή τη βοήθεια προς τα θύματα. Ωστόσο, το 2006 τέθηκε σε εφαρμογή ο νέος «Κώδικας Ποινικών Διαδικασιών», που δίνει στο δικαστήριο τη δυνατότητα να απαγορεύει στον ύποπτο, ή στον κατηγορούμενο, να προσεγγίσει ή να έρθει σε επικοινωνία με τα άτομα εκείνα που θα του υποδείξει, εφόσον συμφωνήσει και το θύμα⁴⁷².

Ακόμα, η ενδο-οικογενειακή βία αναγνωρίστηκε ως ξεχωριστό έγκλημα και στη Λετονία το 2007, στα πλαίσια της Σύστασης του 2004, για παροχή ενός αποτελεσματικότερου συστήματος προστασίας των γυναικών και των παιδιών, απέναντι στην ενδο-οικογενειακή βία⁴⁷³.

Η ανάγκη υιοθέτησης μιας πιο «ευέλικτης προσέγγισης», ως προς τη παροχή αδειών παραμονής στις αλλοδαπές γυναίκες που πέφτουν θύματα τέτοιου είδους βίας, ήταν η Σύσταση που απηύθυνε στην Δανία ο Επίτροπος, το 2004. Αυτές οι γυναίκες βρίσκονταν σε κίνδυνο απώλειας της άδειας παραμονής τους, καθώς στις περιπτώσεις επανένωσης των οικογενειών απαιτούνταν η παραμονή για επτά χρόνια, πριν τους δοθεί το δικαίωμα να κάνουν μόνες τους αίτηση. Έτσι, ήταν αναγκασμένες να υπομένουν τη βιαιότητα των συζύγων τους υπό τον φόβο απέλασης.

Το 2007, όταν επισκέφθηκε ξανά τη χώρα, συζητούνταν έντονα το ενδεχόμενο να εξαιρεθούν από τη διάταξη αυτή όσες αλλοδαπές γυναίκες κακοποιούνταν, μέσω τροποποίησης της «Πράξης για τους Αλλογενείς», μια πρωτοβουλία την οποία καλωσόρισε ο Επίτροπος⁴⁷⁴.

Τέλος, νομοθετική μεταρρύθμιση είχαμε και στη Ρουμανία το 2003. Ο Gil-Robles, το 2002, είχε ζητήσει την υιοθέτηση νέας νομοθεσίας για την εγγύηση της προστασίας των θυμάτων, όπως και την θέσπιση προγραμμάτων για την εκπαίδευση των

---

⁴⁷¹ CommDH(2006)15, Strasbourg 29 March 2006, 5.2 §88.

⁴⁷² CommDH(2007)12, Strasbourg 11 July 2007, VIII §69.

⁴⁷³ CommDH(2007)9, Strasbourg 16 May 2007, V2a.

⁴⁷⁴ CommDH(2007)11, Strasbourg 11 July 2007, VII §73.

αστυνομικών, καθώς και τη σύσταση καταφυγίων για τη μέριμνα των θυμάτων της ενδο-οικογενειακής βίας.

Κατά την επίσκεψη του 2006, διαπίστωσε πως τρία χρόνια πριν είχε βελτιωθεί ο «Νόμος για τη Παρεμπόδιση και τη Μάχη κατά της Ενδο-οικογενειακής Βίας», με σκοπό την ίδρυση μιας «Εθνικής Υπηρεσίας για τη Προστασία της Οικογένειας». Με τον ίδιο νόμο διευρύνθηκε η έννοια της «οικογένειας» και πλέον περιλαμβάνει «όλα τα άτομα που βρίσκονται κάτω από την ίδια στέγη {...}, έτσι ώστε να μη περιορίζεται μόνο στις συζύγους και στα παιδιά»⁴⁷⁵. Επιπλέον, σε πλήρη εφαρμογή των Συστάσεων του Επιτρόπου, το 2004, υιοθετήθηκε *Εθνική Στρατηγική* για τη καταπολέμηση του φαινομένου χωρίς, ωστόσο, να υπάρξει αντίστοιχη πρόοδος και στη ζήτηση της δημιουργίας κρατικών καταφυγίων, με την ιδιωτική πρωτοβουλία να είναι εκείνη που μεριμνά για το ζήτημα αυτό.⁴⁷⁶

Παράλληλα με τις νομοθετικές μεταρρυθμίσεις που ζητά ο Επίτροπος, οι Συστάσεις του περιλαμβάνουν και την θέσπιση *Στρατηγικών Προγραμμάτων* και *Σχεδίων Δράσεως*, τα οποία περιλαμβάνουν συντονισμένες και στοχευμένες ενέργειες, από το σύνολο των εμπλεκόμενων φορέων.

Έτσι, πέρα από την *Εθνική Στρατηγική* που υιοθέτησε η Ρουμανία το 2004, ανάλογη εξέλιξη είχαμε και στη Τσεχία με τη θέσπιση ειδικού *Προγράμματος (Model Interdisciplinary Project)*, το οποίο παρέχει μια σειρά μέτρων, όπως ειδική εκπαίδευση των δικαστών και των Εισαγγελέων⁴⁷⁷. Στην Εσθονία ακόμα, το 2006, θεσπίστηκε το πρώτο «*Σχέδιο Δράσης για την ενδο-οικογενειακή βία για τη περίοδο 2008-11*», με σκοπό το διαχωρισμό των ευθυνών μεταξύ των διαφορετικών θεσμών⁴⁷⁸, ενώ υιοθέτηση *Εθνικών Στρατηγικών* υπήρξε τόσο στην Ουγγαρία το 2003⁴⁷⁹, όσο και στη Λιθουανία το 2006, με στόχο τη μείωση του φαινομένου, την υποστήριξη των θυμάτων, τη διεύρυνση των καταφυγίων και τη στήριξη των ΜΚΟ που ασχολούνται με το ζήτημα αυτό⁴⁸⁰.

Όπως παρατηρείται, η ανταπόκριση των κρατών είναι πολλή ικανοποιητική ως προς τις Συστάσεις του Επιτρόπου, πάνω στο ζήτημα της καταπολέμησης του

⁴⁷⁵ CommDH(2006)7, Strasbourg 29 March 2006, 6§48.

⁴⁷⁶ *Ibid.*, 6§49-52.

⁴⁷⁷ CommDH(2006)15, Strasbourg 29 March 2006, 5.2 §89.

⁴⁷⁸ CommDH(2007)12, Strasbourg 11 July 2007, VIII §70.

⁴⁷⁹ CommDH(2006)11, Strasbourg 29 March, 3§49.

⁴⁸⁰ CommDH(2007)6, Strasbourg 16 May 2007, 4§48.

φαινόμενου της ενδο-οικογενειακής βίας. Ακόμα και τα πιο προοδευμένα κράτη, όπως το Λουξεμβούργο⁴⁸¹ και η Ελβετία⁴⁸², έχουν υιοθετήσει ανάλογη νομοθεσία, γεγονός που οδήγησε τον Επίτροπο το 2008, στη δημοσίευση σχετικής *Άποψης*, στην οποία καταγράφει τα σημαντικά βήματα που έχουν συντελεστεί και οδηγούν προς «μια ολοκληρωτική ευρωπαϊκή καταδίκη του φαινομένου»⁴⁸³.

Β. Εμπορία ανθρώπων (trafficking)

Όπως είχε αναφέρει και ο ίδιος ο Επίτροπος, στην Ετήσια Έκθεση του για το 2002, η εμπορία ανθρώπων «είναι μια από τις μεγαλύτερες προκλήσεις για τα ανθρώπινα δικαιώματα που αντιμετωπίζει η Ευρώπη σήμερα {...} και η οποία εμπλέκει σχεδόν όλα τα κράτη του ΣτΕ, είτε ως χώρες προέλευσης, είτε ως χώρες διαμετακόμισης, είτε ως χώρες προορισμού»⁴⁸⁴.

Στην ίδια Έκθεση, ο Επίτροπος, προσδιόρισε μια σειρά από πεδία, όπου σύμφωνα με τη γνώμη του, θα πρέπει να λάβουν χώρα περαιτέρω εξελίξεις. Αυτά είναι: η προστασία των μαρτύρων, η παροχή επαρκούς βοήθειας στα θύματα, η εκπαίδευση των αστυνομικών, των συνοριοφυλάκων, των εισαγγελέων και των δικαστών, η θέσπιση μηχανισμών επαναπατριsmού, η ενδυνάμωση της νομοθεσίας, η καταπολέμηση της διάκρισης και της έλλειψης ίσων ευκαιριών, καθώς και οι εκστρατείες ενημέρωσης στις χώρες προέλευσης⁴⁸⁵.

Με βάση τους προαναφερθέντες στόχους, κινήθηκαν και κινούνται οι Συστάσεις που απευθύνει στα κράτη-μέλη, τα οποία ανταποκρίνονται πολύ θετικά προς αυτές. Βέβαια, δεν να μπορούμε να πούμε πως το φαινόμενο καταπολεμάται αποτελεσματικά στην Ευρώπη, ως σύνολο. Η θετική ανταπόκριση των κρατών, ωστόσο, είναι το πρώτο βήμα προς την επίτευξη αυτού του στόχου.

⁴⁸¹ CommDH(2004)11, Strasbourg 8 July 2004, VI.

⁴⁸² CommDH(2005)7, Strasbourg 8 June 2005, III.

⁴⁸³ http://www.coe.int/t/Committee/News/2008/08/20080821_en.asp

⁴⁸⁴ CommDH(2003)7, 3rd Annual Report January to December 2002, Strasbourg 19 June 2003, p.50.

⁴⁸⁵ *Ibid.*, pp.50-51.

Η κατοχύρωση νομοθετικής προστασίας έναντι του φαινομένου της εμπορίας ανθρώπων είναι βασική προτεραιότητα για τον Επίτροπο και ως τώρα φαίνεται να έχει σημαντικά αποτελέσματα.

Το 2002, η Βουλγαρία, έπειτα από Σύσταση του Επιτρόπου για ποινικοποίηση του αδικήματος της εμπορίας ανθρώπων, προέβη τόσο το 2002, όσο και το 2003 σε τροποποιήσεις του *Ποινικού της Κώδικα*, με σκοπό την ενίσχυση των κυρώσεων για σχετικά αδικήματα, ιδίως αν τα θύματα είναι παιδιά ή ακόμα και νεογέννητα μωρά. Πολύ σημαντικός είναι και ο «*Νόμος εναντίων της εμπορίας ανθρώπων*» που υιοθετήθηκε και δίνει έμφαση στη πρόληψη και την εξασφάλιση βοήθειας στα θύματα, καθώς και στη συνεργασία μεταξύ Αρχών και ΜΚΟ, στα πλαίσια του οποίου δημιουργήθηκαν τόσο *Εθνική Επιτροπή* όσο και *Τοπικές*⁴⁸⁶.

Νομοθετικές κατοχυρώσεις, κατ' εφαρμογή των Συστάσεων του Επιτρόπου είχαμε και την Τσεχία. Ο Επίτροπος, είχε ζητήσει να διευρύνει στον Ποινικό της Κώδικα τον ορισμό της «εμπορίας ανθρώπων», καθώς και να τον εναρμονίσει με τις απαιτήσεις του *Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου της Σύμβασης του ΟΗΕ κατά του Υπερεθνικού Οργανωμένου Εγκλήματος*.

Επανερχόμενος, το 2006, παρατήρησε πως είχαν ψηφιστεί νέες θεσμικές διατάξεις για την εμπορία ανθρώπων, με διεύρυνση του ορισμού, σε συμφωνία με τη προαναφερθείσα *Σύμβαση* και το ακόλουθο *Πρωτόκολλο* του ΟΗΕ. Ο νέος ορισμός καλύπτει πρόσθετες μορφές σεξουαλικής εκμετάλλευσης, σκλαβιάς, δουλείας και αναγκαστικής εργασίας, ενώ πλέον θεωρείται αξιόποινη πράξη η εμπορία παιδιών ακόμα και αν ο παραβαίνων δεν άσκησε βία⁴⁸⁷.

Επιπλέον, στην Εσθονία, στα πλαίσια εφαρμογής της Σύστασης του Επιτρόπου, του 2004, για παροχή επαρκούς προστασίας και βοήθειας στα θύματα-μάρτυρες, ενδυνάμωσε ο *Νόμος για την υποδούλωση και την απαγωγή*. Ο νέος νόμος αύξησε τη τιμωρία για το εμπόριο ανθρώπων στα 12 έτη φυλάκισης -*πράγμα που έφερε ενώπιον του Νόμου δέκα πιθανές υποθέσεις το 2006-*, ενώ η χώρα επικύρωσε και το *Πρωτόκολλο του*

⁴⁸⁶ Ο εν λόγω *Νόμος* καθιερώνει δύο τύπους συστήματος για τη προστασία των θυμάτων, με το πρώτο να αφορά ένα «*ειδικό status προστασίας*», το οποίο παραχωρείται στα θύματα που συμφωνούν να συνεργαστούν στην έρευνα και στη ποινική δίωξη των παραβατών, και το δεύτερο να αφορά τα παιδιά τα οποία λαμβάνουν ειδική προστασία, (*CommDH(2006)6, Strasbourg 29 March 2006, 6*).

⁴⁸⁷ *CommDH(2006)15, Strasbourg 29 March 2006, 5§5.1.*

*ΟΗΕ για τη πρόληψη, τη καταστολή και τη τιμωρία της εμπορίας ατόμων, ιδιαίτερα σε γυναίκες και παιδιά*⁴⁸⁸.

Η Κύπρος ακόμα, είναι μια χώρα η οποία αντιμετωπίζει έντονα το πρόβλημα της εμπορίας ανθρώπων. Το 2003, ο Επίτροπος, είχε ζητήσει τη λήψη θεσμικών μέτρων ασφαλείας, προληπτικών μέτρων ελέγχου και υιοθέτηση ενός σχεδίου δράσης ενάντια στο φαινόμενο. Τα μέτρα που έλαβε η χώρα, μεταφράζονταν σε Νόμο για την εμπορία ανθρώπων, ο οποίος περιλαμβάνει και άλλες μορφές εκμετάλλευσης, όπως το εμπόριο εργασίας και το εμπόριο για σεξουαλική εκμετάλλευση.

Η Κύπρος είχε υπογράψει, χωρίς όμως να επικυρώσει, τη *Σύμβαση του ΣτΕ κατά της Εμπορίας Ανθρώπων*, είχε προετοιμάσει ένα *Εθνικό Σχέδιο Δράσης για τη καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων*, κατά το οποίο οι γυναίκες που υφίστανται σεξουαλική εκμετάλλευση θεωρούνται θύματα και βρίσκονται υπό τη προστασία του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικής Προστασίας. Επίσης, η Αστυνομία δημιούργησε «Γραφείο για τη Πρόληψη και Αντιμετώπιση της Εμπορίας Ανθρώπων», με σκοπό τη συλλογή και αποτίμηση πληροφοριών, το συντονισμό επιχειρήσεων, τη διοργάνωση εκπαιδευτικών σεμιναρίων κ.α.

Παρόλα αυτά, ο Επίτροπος, αν και έδειξε ικανοποίηση για τα μέτρα προόδου, κατέκρινε τις Αρχές για το σύστημα παροχής «*βίζα καλλιτεχνών*» σε αλλοδαπές, με σκοπό να εργαστούν στα καμπαρέ τις χώρες, η οποία βίζα όμως, εν γνώσει των Αρχών, είναι προσχηματική και στη πραγματικότητα είναι το «χαρτί εισόδου τους» στην πορνεία⁴⁸⁹.

Η σοβαρότητα του ζητήματος της εμπορίας ανθρώπων στη Κύπρο, ήταν τόσο μεγάλη, που ο Επίτροπος, το 2008, διεξήγαγε «εστιασμένη» επίσκεψη και Έκθεση για το ζήτημα αυτό. Παρά την ικανοποίηση για τα νομοθετικά και διοικητικά μέτρα που είχε λάβει η χώρα, στα πλαίσια του «*Εθνικού Πλάνου Δράσης για τη Καταπολέμηση της Εμπορίας Ανθρώπων*», τη ποινική νομοθεσία του 2007 για την υποστήριξη των θυμάτων και την εφαρμογή της Σύμβασης του ΣτΕ για τη Δράση κατά της Εμπορίας Ανθρώπων τον Φεβρουάριο του 2008, εκείνος στάθηκε ξανά στο θέμα του όρου “*artiste*” και τη

---

⁴⁸⁸ CommDH(2007)12, Strasbourg 11 July 2007, VII.

⁴⁸⁹ CommDH(2006)12, Strasbourg 29 March 2006, 4.

παροχή «βίζας καλλιτεχνών». Συγκεκριμένα, ζήτησε εκ νέου και έντονα την ακύρωση του όρου και την εξασφάλιση της μη-ύπαρξης αυτού του παράνομου σκοπού⁴⁹⁰.

Το έργο του Επιτρόπου, για το ζήτημα αυτό επεκτείνεται σε πολλές χώρες, κυρίως στις λιγότερο ανεπτυγμένες στο πεδίο της προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Στη Πολωνία, σε εφαρμογή των Συστάσεων του Επιτρόπου του 2005, τροποποιήθηκε ο «Νόμος περί αλλοδαπών» περιλαμβάνοντας διατάξεις προστασίας των θυμάτων εμπορίας, ενώ το Υπουργείο Εσωτερικών και Διοίκησης, σε συνεργασία με το ίδρυμα *La Strada* ανέπτυξαν ένα «Πρόγραμμα στήριξης και προστασίας για τα θύματα εμπορίας ανθρώπων»⁴⁹¹.

Στη Ρουμανία, με απόφαση της κυβέρνησης, υιοθετήθηκαν κανόνες που υλοποιούν τον «Νόμο Νο.678/2001», για τη παρεμπόδιση και τον αγώνα κατά της εμπορίας ανθρώπων, ενώ το 2004 υιοθέτησε και Εθνικό Σχέδιο Δράσης⁴⁹².

Στη Λιθουανία, το 2005, υιοθετήθηκε το δεύτερο «Πρόγραμμα για τη Πρόληψη και Έλεγχο της Εμπορίας Ανθρώπων για τη περίοδο 2005-8»⁴⁹³ και στη Δανία, το 2007, τέθηκε σε εφαρμογή το νέο «Σχέδιο Δράσης για τη περίοδο 2007-10», καλύπτοντας όλα τα άτομα-θύματα εμπορίας, παρέχοντας μάλιστα στα παιδιά-θύματα τη δυνατότητα να ζητήσουν άσυλο στη χώρα⁴⁹⁴. Μάλιστα, Σχέδιο Δράσης υιοθέτησε και η Σλοβενία για τη περίοδο 2004-6, με σκοπό τη στήριξη και προστασία των θυμάτων, τη παρεμπόδιση, την εκπαίδευση κ.α, καθώς επικύρωσε και τη Σύμβαση του ΟΗΕ ενάντια στο Υπερεθνικό Οργανωμένο Έγκλημα, σε εφαρμογή της γενικής Σύστασης του Επιτρόπου, για προώθηση των προσπαθειών καταπολέμησης της εμπορίας ανθρώπων του 2003⁴⁹⁵.

Πέρα από τα κράτη αυτά, Συστάσεις, χωρίς τη διενέργεια follow-up επισκέψεων, έχει απευθύνει και σε δυτικά κράτη όπως στη Γαλλία, το Λουξεμβούργο, την Ελβετία,

⁴⁹⁰ CommDH(2008)36, Strasbourg 12 December 2008, IV.

⁴⁹¹ Το εν λόγω Πρόγραμμα περιλαμβάνει τη φροντίδα αναγκών των θυμάτων με τη παροχή επαρκούς καταφυγίου καθώς και ιατρικής, ψυχολογικής και νομικής φροντίδας, (CommDH(2007)13, Strasbourg 20 June 2007, IX).

⁴⁹² CommDH(2007)13, Strasbourg 20 June 2007, IX.

⁴⁹³ Το Πρόγραμμα συντονίζει το Υπουργείο Εσωτερικών και αναπτύσσει ένα σύστημα ελέγχου και συλλογής δεδομένων ενώ στοχεύει και στην ενδυνάμωση ειδικευμένων αστυνομικών ομάδων για τη καταπολέμηση του, (CommDH(2007)8, Strasbourg 16 May 2007, 4§40-45).

⁴⁹⁴ CommDH(2007)11, Strasbourg 11 July 2007, V.

⁴⁹⁵ CommDH(2006)8, 29 March 2006, 10.

χώρες οι οποίες παρότι θεωρείται πως σέβονται περισσότερο τα ανθρώπινα δικαιώματα, ωστόσο αποτελούν προορισμούς των θυμάτων της εμπορίας ανθρώπων. Άλλωστε όπως έχει πει και στη σχετική *Αποψη* που εξέδωσε το 2007, η λύση για την αντιμετώπιση του φαινομένου βρίσκεται στη καταπολέμηση των αιτιών που το γεννούν⁴⁹⁶.

Γ. Ανθρώπινα δικαιώματα και μάχη κατά της τρομοκρατίας

Η εξασφάλιση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στο πλαίσιο των μέτρων που λαμβάνουν τα μέλη του ΣτΕ, για να καταπολεμήσουν το φαινόμενο της τρομοκρατίας, είναι ένα ακόμη αντικείμενο στη δράση του Επιτρόπου.

Ο Επίτροπος, έχει προβεί σε μια σειρά από ενέργειες όλα αυτά τα χρόνια ύπαρξης του, με σκοπό να επιτύχει ότι οι πολίτες και οι διαμένοντες στις χώρες του οργανισμού, δεν θα στερούνται τα θεμελιώδη δικαιώματα τους στο βωμό της εξάλειψης του φαινομένου αυτού, που βρίσκεται σε έξαρση τη τελευταία δεκαετία. Συμμετοχές και ομιλίες σε Συνέδρια, έκδοση *Απόψεων* και *Γνωμών* και φυσικά επισκέψεις και Συστάσεις στα κράτη-μέλη, δείχνουν πως ο Επίτροπος έχει αξιοποιήσει όλο το εύρος των δυνατοτήτων του.

Η δράση του δεν ξεκίνησε με αφορμή τη τρομοκρατική επίθεση στις ΗΠΑ στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001 –*όπως θα υπέθετε κανείς*-, αλλά αντίθετα είχε ξεκινήσει λίγους μήνες πριν, όταν και είχε επισκεφθεί την Ισπανία και συγκεκριμένα τη χώρα των Βάσκων.

Με δική του πρωτοβουλία, μετέβη στην Ισπανία, και συγκεκριμένα, στην αυτόνομη αυτή κοινότητα, για να εξετάσει τις συνεχείς παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, λόγω της τρομοκρατικής δράσης της *ETA*. Στις παρατηρήσεις του, μετά από συναντήσεις που είχε με τις τοπικές Αρχές της αυτόνομης κοινότητας, τις οργανώσεις που εκπροσωπούν τα θύματα της τρομοκρατίας, τον Ombudsman και άλλους φορείς, κατέγραψε πως η δράση της *ETA* δημιουργεί μια κατάσταση, στην οποία παραβιάζονται κατάφορα τα θεμελιώδη δικαιώματα, καθώς και η άσκηση ορισμένων ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων, που είναι η βάση της δημοκρατίας.

⁴⁹⁶ http://www.coe.int/t/committees/WorkingGroups/070219_en.asp

Η δράση της *ETA*, που μεταξύ άλλων, περιλαμβάνει φόνους, εκβιασμούς, απαγωγές ατόμων που είναι υπέρ μιας ενωμένης Ισπανίας και του υπάρχοντος Συντάγματος, σε συνδυασμό με την ατιμωρησία από πλευράς βασκικής αυτόνομης αστυνομίας, αποτελούν «καθαρή παρέμβαση στην απόλαυση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων»⁴⁹⁷.

Εκτός από τη βίαιη και παράνομη δράση της οργάνωσης, ο Επίτροπος κατέγραψε πως στη βουλή των Βάσκων υπήρχε πολιτικό κόμμα που ήταν ουσιαστικά η πολιτική μορφή της *ETA*, και το οποίο δεν είχε καταδικάσει ποτέ τις τρομοκρατικές ενέργειες! Στα πλαίσια αυτά λοιπόν, μίλησε για ανάγκη να μελετηθεί η κατάσταση, την οποία έκρινε ως επείγουσα και να ξαναγίνει αποδοτική η αστυνομία, με σκοπό να νιώθει ασφαλής ο πληθυσμός, ενώ τόνισε πως το ισπανικό κράτος είναι υπεύθυνο για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων και των ελευθεριών, όλων των Βάσκων, κατά το *Άρθρο 1* της ΕΣΔΑ⁴⁹⁸.

Το 2003, ο Επίτροπος επανήλθε στο ζήτημα επισκεπτόμενος εκ νέου την Ισπανία. Με ικανοποίηση παρατήρησε πως είχαν ληφθεί θετικά μέτρα προς τη κατεύθυνση των Συστάσεων του, που είχαν ως αποτέλεσμα τη θεαματική μείωση των περιστατικών βίας στους δρόμους⁴⁹⁹ και τη βελτίωση της δράσης της αστυνομίας με αύξηση των συλλήψεων⁵⁰⁰. Ακόμα, το *Ανώτατο Δικαστήριο* και μετέπειτα το *Συνταγματικό*, έκριναν παράνομες και διέλυσαν τρεις ομάδες/οργανώσεις που συνδέονταν με την *ETA*, με την αιτιολογία ότι «*προάγουν, ενθαρρύνουν ή δικαιολογούν τη βία*», γεγονός που εξασθένησε τη πολιτική δύναμη της οργάνωσης⁵⁰¹.

Μετά τη τρομοκρατική επίθεση στις ΗΠΑ, ορισμένα κράτη στην Ευρώπη άρχισαν να υιοθετούν νομοθεσίες και πρακτικές για την αντιμετώπιση του φαινομένου και ο Επίτροπος δεν έμεινε ανενεργός μπροστά στις εξελίξεις αυτές.

Το 2001, το Ηνωμένο Βασίλειο υιοθέτησε «*Πράξη κατά της Τρομοκρατίας, το Έγκλημα και την Ασφάλεια*». Με την εν λόγω *Πράξη* θα μπορούσαν να κρατούνται, αόριστα, ύποπτοι για σύνδεση τους με τη τρομοκρατία, χωρίς να παραπέμπονται σε δίκη

⁴⁹⁷ CommDH(2001)2, Strasbourg 9 March 2001, III §1.

⁴⁹⁸ <http://www.european-council.eu.int/tgm/Text.asp?Text=1503.htm>

⁴⁹⁹ Όπως καταγράφει στην έκθεση του ο Επίτροπος, σε αντίθεση με τα 536 περιστατικά που υπήρξαν το 2001, μόνο 22 είχαν αναφερθεί το 2003.

⁵⁰⁰ Αρκετά θετική ήταν και η πρόοδος στην αύξηση των συλλήψεων, με το 2001 να έχουν γίνει μόλις 56 ενώ το 2003 είχαν καταγραφεί 115.

⁵⁰¹ Οι ομάδες αυτές ήταν, η *Batasuna*, η *Herri Batasuna* και η *Euskal Herritarrok*, (*Excerpt from the 3rd Annual Report of the Commissioner for Human Rights, CommDH(2003)7*).

αλλά ούτε και απελάσσονται. Οι διατάξεις αυτές, όμως, υποβάθμιζαν το *Κεφάλαιο 5* της ΕΣΔΑ. Για τον λόγο αυτό, ο Επίτροπος δημοσίευσε *Γνώμη*, το 2002, με την οποία εξέφρασε τις ανησυχίες του πάνω στη νέα αυτή *Πράξη* για τη διάκριση κατά των αλλοδαπών, αμφισβητώντας την ύπαρξη έκτακτης ανάγκης στη χώρα, την οποία είχε επικαλεστεί το βρετανικό κοινοβούλιο για την υιοθέτηση της *Πράξης*⁵⁰².

Στο Ηνωμένο Βασίλειο πραγματοποίησε και επίσκεψη το 2005, με τα μέτρα κατά της τρομοκρατίας να είναι ανάμεσα στα ζητήματα που εξέτασε. Ο Επίτροπος παρατήρησε πως η χώρα έχει μία από τις πιο σκληρές και περιεκτικές αντιτρομοκρατικές νομοθεσίες στην Ευρώπη. Παρόλα αυτά, υπήρχαν και θετικά σημάδια, όπως ότι στην κατεύθυνση των απόψεων που εξέφρασε ο Επίτροπος το 2002 στην *Γνώμη* του, η Βουλή των Λόρδων το 2004, με απόφαση της, αποκήρυξε την αόριστη κράτηση αλλοδαπών υπόπτων για εμπλοκή τους στη διεθνή τρομοκρατία, εξέλιξη την οποία, φυσικά, ο Επίτροπος καλωσόρισε.

Παρόλα αυτά, με αφορμή τη σύλληψη, κράτηση και απέλαση ατόμων για σχέση με τη τρομοκρατία, ζήτησε από τη χώρα να εξασφαλίσει το σεβασμό του *Άρθρου 6* της ΕΣΔΑ, να εγγυηθεί πως τα δικαστήρια δεν θα κάνουν δεκτές όσες μαρτυρίες είναι «προϊόντα» βασανισμών, ότι κατά τις απελάσεις θα λαμβάνονται οι απαραίτητες διπλωματικές εγγυήσεις. Επιπλέον, ζήτησε τα αντιτρομοκρατικά μέτρα στις κοινότητες των αλλοδαπών (κυρίως στη μουσουλμανική)⁵⁰³, να μην είναι δυσανάλογα των πραγματικών κινδύνων⁵⁰⁴.

Μεταξύ του 2007 και του 2009 έχει εξετάσει το ζήτημα των αντιτρομοκρατικών μέτρων στη Γερμανία, την Ιρλανδία την Ολλανδία και την ΠΓΔΜ.

Στη Γερμανία και την Ιρλανδία, το ζήτημα που έθιξε ιδιαίτερα ο Επίτροπος, ήταν αυτό των «έκτακτων αποσπάσεων» (*extraordinary rendition*), δηλαδή των βίαιων απαγωγών ατόμων⁵⁰⁵ από κρατικούς πράκτορες, με σκοπό την απόσπαση πληροφοριών,

502

³⁰³ Για τη διάκριση που υπάρχει, στη μάχη κατά της τρομοκρατίας, με βάση τη φυλή και τη θρησκεία, ο Επίτροπος δημοσίευσε *Άποψη* το 2007:

⁵⁰⁴ CommDH(2005)6, Strasbourg 8 June 2005, II.

³⁰³ Την ανάγκη καταπολέμησης της τρομοκρατίας με νόμιμα μέσα, όπως και την ανάγκη να δοθεί ένα τέλος στις σοβαρές παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη μάχη κατά της τρομοκρατίας τις έχει θίξει σε δύο Απόψεις του, το 2006:

ακόμα και με βασανιστικό ή απάνθρωπο τρόπο, χωρίς οι απαχθέντες να έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο⁵⁰⁶. Για την Ιρλανδία, μάλιστα, ο Γερουσιαστής Marty, σε Έκθεση του για τη Κοινοβουλευτική Συνέλευση το 2007, είχε αναφέρει πως ήταν μια από τα μέλη του ΣτΕ που συμμετείχαν σε τέτοια περιστατικά, που διεξήχθησαν από τις ΗΠΑ, για τη καταπολέμηση της τρομοκρατίας⁵⁰⁷. Ο Επίτροπος, σε συζήτηση με τον Υπουργό Εξωτερικών του υπενθύμισε ότι η ΕΣΔΑ απαγορεύει κάθε είδους βασανισμό και εξευτελιστική μεταχείριση, ενώ ζήτησε και τη λήψη μέτρων ότι τέτοιες μέθοδοι δεν θα χρησιμοποιούνται και πως θα γίνεται ανεξάρτητη έρευνα πάνω σε τυχόν ισχυρισμούς⁵⁰⁸.

Αντίστοιχη έρευνα πάνω σε ισχυρισμούς για περιστατικά «έκτακτων αποσπάσεων», ζήτησε και από τη Γερμανία το 2007, καθώς και τη σύνταξη κατευθυντήριων Οδηγιών προς τις Υπηρεσίες Πληροφοριών, για τον τρόπο με τον οποίο θα διεξάγονται οι ανακρίσεις και θα χρησιμοποιούνται οι βάσεις δεδομένων⁵⁰⁹. Επιπλέον, η κυβέρνηση θα πρέπει να αποτιμήσει τη νομοθεσία για τη τρομοκρατία, η οποία δεν προσδιόριζε τα κριτήρια και τις διαδικασίες έρευνας και να εγγυηθεί πως δεν θα υπάρχουν πρακτικές «φακελώματος» ή μαύρων λιστών⁵¹⁰, με βάση τη θρησκεία ή την εθνική καταγωγή, τις οποίες έχει καταδικάσει και το Συνταγματικό Δικαστήριο της χώρας⁵¹¹, τον Απρίλιο του 2006⁵¹².

Τόσο για το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γερμανία, την Ιρλανδία καθώς και την Ολλανδία, από την οποία ζήτησε τη δικαστική εποπτεία κατά την εφαρμογή των αντιτρομοκρατικών μέτρων⁵¹³, δεν έχει διεξαχθεί follow-up Έκθεση για να εξετάσει τη πρόοδο των Συστάσεων του.

και το 2008: http://www.coe.int/t/commissions/Venice/2008/2008_en.asp

⁵⁰⁶ CommDH(2008)9, Strasbourg 30 April 2008, 9 §112 και Cf. *opinion no. 363/2005 of the Venice Commission of 17 March 2006*.

⁵⁰⁷ Βλ. AS/Jur (2006) 16 Part II, p. 13, 51.

⁵⁰⁸ CommDH(2008)9, Strasbourg 30 April 2008, 9, 10§34.

⁵⁰⁹ Για τη χρήση και τη πρόσβαση στις βάσεις δεδομένων, ο Επίτροπος, έχει τονίσει την ανάγκη να υπάρχουν αυστηροί κανόνες, σε Άποψη του το 2008:

http://www.coe.int/t/commissions/Venice/2008/2008_en.asp

⁵¹⁰ Ακόμα μια συνήθης πρακτική, αυτή της «μαύρης λίστας» έχει κατακριθεί από τον Επίτροπο σε σχετική του Άποψη: http://www.coe.int/t/commissions/Venice/2001/2001_en.asp

⁵¹¹ http://www.coe.int/t/commissions/Venice/2001/2001_en.asp

⁵¹² CommDH(2007)14, Strasbourg 11 July 2007, 7.

⁵¹³ CommDH(2009)2, Strasbourg 11 March 2009, XI.

Ωστόσο, το ζήτημα είναι μέσα στις προτεραιότητες του Επιτρόπου, με το 2008 να δημοσιεύει ειδική *Μελέτη*, για το σημαντικό πρόβλημα της «διασφάλισης του σεβασμού της ιδιωτικής ζωής στη μάχη κατά της τρομοκρατίας»⁵¹⁴, επιβεβαιώνοντας με τον τρόπο αυτό το βαθύ του ενδιαφέρον για την εξασφάλιση των δικαιωμάτων των πολιτών.

Κεφάλαιο Β΄: Η ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ ΕΠΙΤΡΟΠΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ

Η «πορεία» σταδιακής αναβάθμισης του θεσμού του Επιτρόπου περνά και μέσα από το ΕΔΑΔ. Αν τα ίδια τα κράτη με την υιοθέτηση των Συστάσεων του Επιτρόπου, ουσιαστικά ενισχύουν τη δυναμική των Πράξεων του και κατ' επέκταση τη δική του, το γεγονός ότι το ΕΔΑΔ, περί το 2004, αρχίζει και αξιοποιεί το έργο του στην εκδίκαση των υποθέσεων, δημιουργεί ακόμα μια πίεση προς τα κράτη-μέλη του οργανισμού, για πλήρη συμμόρφωση με τις Πράξεις του, οι οποίες αποκτούν άλλη βαρύτητα.

Μέχρι το 2004, όπου και έγινε αναφορά για πρώτη φορά σε Πράξη του Επιτρόπου σε εκδίκαση υπόθεσης (*Ilascu and others v Moldova and Russia*), η σχέση του Επιτρόπου με το ΕΔΑΔ υφίσταντο μόνο υπό τη μορφή υπενθύμισης, στα κράτη-μέλη, σχετικών αποφάσεων του ΕΔΑΔ, με σκοπό την εναρμόνιση των πολιτικών τους προς αυτές. Έκτοτε, το ΕΔΑΔ καταφεύγει τακτικά σε Πράξεις του Επιτρόπου, ενώ τον έχει καλέσει να παρέμβει και ως τρίτο μέρος δύο φορές μέχρι την εφαρμογή του *Πρωτοκόλλου 14*, τη 1^η Ιουνίου 2010.

1. Η αξιοποίηση των Πράξεων του Επιτρόπου στην εκδίκαση υποθέσεων

Ενώ ο Επίτροπος υφίσταται ως θεσμός και παράγει έργο από το 1999, μόλις το 2004 το ΕΔΑΔ αποφασίζει να αξιοποιήσει κάποια Πράξη του. Ωστόσο, μεταξύ 2004 και 2010 οι υποθέσεις στις οποίες το ΕΔΑΔ αναφέρθηκε σε κάποια Πράξη του Επιτρόπου αγγίζουν τις τριάντα, γεγονός που θα χαρακτηρίζονταν τουλάχιστον εντυπωσιακό.

⁵¹⁴

<https://www.echr.europa.eu/en/press-communications/press-summaries/summary?id=1459161&file=CommDH&BackColorIntense=F8C83A&BackColorNormal=F8C83A&BackColorCaption=F8C83A>

Πέρα από τη κατακόρυφη αύξηση των αναφορών στο έργο του Επιτρόπου, εξίσου σημαντική είναι και έκταση των αναφορών αυτών η οποία παρουσιάζει αυξητικές τάσεις. Οι υποθέσεις στις οποίες έχει το ΕΔΑΔ έχει αξιοποιήσει το έργο του Επιτρόπου αφορούν περιπτώσεις βασανιστηρίων, στέρησης της προσωπικής ελευθερίας, επιβολές ποινών άνευ νόμου, στέρηση του δικαιώματος σε πραγματική προσφυγή, διακρίσεις και δουλεία.

Η πρώτη περίπτωση κατά στην οποία το ΕΔΑΔ αξιοποίησε Πράξη του Επιτρόπου ήταν η υπόθεση “*Ilascu and others v Moldova and Russia*” το 2004 και αφορούσε περίπτωση βασανιστηρίων και στέρησης της προσωπικής ελευθερίας. Στην εκδίκαση της υπόθεσης, το ΕΔΑΔ εξέτασε την Έκθεση του Επιτρόπου για τη Μολδαβία του 2000, στην οποία, ο ίδιος, ανέφερε πως είχε ζητήσει από τις Αρχές της χώρας να του χορηγήσουν άδεια με σκοπό να ελέγξει τις συνθήκες κράτησης του Ilascu, αλλά εκείνες με πρόφαση τη χρονοβόρα διαδικασία, του το είχαν αρνηθεί⁵¹⁵. Το ΕΔΑΔ, εν τέλει, καταδίκασε τόσο τη Μολδαβία όσο και τη Ρωσία για παραβιάσεις των Άρθρων 3 (απαγόρευση βασανιστηρίων), 5 (δικαίωμα προσωπικής ελευθερίας κ’ ασφάλειας) και 34 (ατομικές προσφυγές).

Το 2005, στην υπόθεση “*Shamayev and others v Georgia and Russia*”, η οποία αφορούσε και αυτή περίπτωση βασανιστηρίων και στέρησης της προσωπικής ελευθερίας, το ΕΔΑΔ εξετάζοντας σχετικά διεθνή κείμενα και εκθέσεις, αναφέρθηκε και στη Σύσταση 1323(2003)⁵¹⁶ της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, για τη κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στη Τσετσενία. Στην εν λόγω Σύσταση, η Κοινοβουλευτική Συνέλευση αναφέρει ότι «..οι Συστάσεις του Επιτρόπου εφαρμόζονται με μεγάλες καθυστερήσεις, αν όχι καθόλου..»⁵¹⁷, δηλώνοντας με τον τρόπο αυτό ότι οι Συστάσεις οφείλουν να εφαρμόζονται από τα κράτη. Το ΕΔΑΔ με την αναφορά αυτή, ουσιαστικά επιβεβαιώνει τη θέση της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης για την ανάγκη εφαρμογής των Συστάσεων του Επιτρόπου από τα μέλη του Οργανισμού. Στην υπόθεση, η Γεωργία καταδικάστηκε για παραβίαση των Άρθρων 2 (δικαίωμα στη ζωή), 3, 5§2 , 5§4 και 34 για τη μεταφορά υπόδικων στη Ρωσία.

⁵¹⁵ Βλ. *Ilascu and others v Moldova and Russia*, appl. No. 48787/99, 8 July 2004, §288.

⁵¹⁶ <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedTexts/t05/05031323.htm>

⁵¹⁷ Βλ. *Shamayev and others v Georgia and Russia*, appl. No. 36378/02, 12 October 2005, §267 (c), §340.

Το 2006, το ΕΔΑΔ στις υποθέσεις “*Kauczor v Poland*” και “*Ramirez Sanchez v France*”, οι οποίες και αυτές αφορούσαν περιπτώσεις για ισχυρισμούς βασανιστηρίων, αναφέρθηκε στο Σημείωμα του Επιτρόπου προς τη Πολωνία και την Έκθεση του προς τη Γαλλία, αντίστοιχα. Στη πρώτη είχε ζητήσει από τις Αρχές να επανεξετάσουν την εφαρμογή της προδικαστικής κράτησης στο δίκαιο της Πολωνίας και να την εναρμονίσουν με τα ευρωπαϊκά πρότυπα⁵¹⁸, ενώ στη δεύτερη είχε μιλήσει για έλλειψη διαφάνειας αναφορικά με τη τοποθέτηση κρατουμένων στην απομόνωση και για ανάγκη σχετικής νομοθετικής ρύθμισης⁵¹⁹. Η Πολωνία καταδικάστηκε για παραβίαση των Άρθρων 5§3 και 6§1 (*δικαίωμα στη χρηστή απονομή δικαιοσύνης*), ενώ για τον Ramirez Sanchez το ΕΔΑΔ δεν διέκρινε παραβίαση του Άρθρου 3, ωστόσο τη καταδίκασε για παραβίαση του Άρθρου 13 (*δικαίωμα πραγματικής προσφυγής*).

Η αξιοποίηση των Εκθέσεων του Επιτρόπου από το ΕΔΑΔ, υφίσταται όμως και για άλλα ζητήματα. Το 2008, στην υπόθεση “*Kafkaris v Cyprus*”, το Δικαστήριο στη καταδίκη της Κύπρου για παραβίαση του Άρθρου 7 (*μη επιβολή ποινής άνευ νόμου*), έλαβε υπόψη της τις Εκθέσεις του Επιτρόπου, του 2004 και τη follow-up αυτής του 2006, στις οποίες είχε κριτικάρει τη χώρα για την ερμηνεία της ισόβιας κάθειρξης⁵²⁰.

Στη καταδίκη της Τουρκίας για παραβίαση των Άρθρων 3, 5§1, 4 (*απαγόρευση δουλείας*) και 13, στην υπόθεση “*Tehrani and others v Turkey*” το 2010, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του την «εστιασμένη» Έκθεση του Επιτρόπου, του 2009, για τους αιτούντες άσυλο, στην οποία είχε αναφέρει τα σοβαρά ελλείμματα στα κέντρα κράτησης και είχε ζητήσει τη παροχή επαρκούς πληροφόρησης στους αιτούντες άσυλο⁵²¹.

Επιπλέον, σε υποθέσεις διακρίσεων, όπως στην “*D.H and others v Czech Republic*”⁵²² το 2007 και “*Orsus and others v Croatia*”⁵²³ το 2010, όπου και οι δύο

⁵¹⁸ Βλ. *Kauczor v Poland*, appl. No. 45219/06, 3 February 2009, §35, §57.

Ακριβώς την ίδια αναφορά έκανε το ΕΔΑΔ και στις εκδικάσεις των υποθέσεων: *Hilgartner v Poland*, *Janous v Poland*, *Rusiecki v Poland*, *Maruszak v Poland*, *Godusz v Poland*, *Kulikowski v Poland*, *Pawlak v Poland*, *Marzec v Poland*.

⁵¹⁹ Βλ. *Ramirez Sanchez v France*, appl. No. 59450/00, 4 July 2006 §85.2, §145.

⁵²⁰ Βλ. *Kafkaris v Cyprus*, appl. No. 21906/04, 12 February 2008, §73.2 Στη follow-up Έκθεση για τη Κύπρο του 2006, ο Επίτροπος είχε ασκήσει κριτική στη χώρα για την ερμηνεία του όρου «ισόβια κάθειρξη» η οποία αφορά όλη τη ζωή του κρατούμενου, σε αντίθεση με τα λοιπά κράτη του ΣτΕ που την ερμηνεύουν ως 20ετή κάθειρξη.

⁵²¹ Βλ. *Tehrani and others v Turkey*, appl. No. 32940/08, 41626/08, 43616/08, 13 April 2010, II.C.

⁵²² Βλ. *D.H and others v Czech Republic*, appl. No. 57325/00, 13 November 2007, §43, §50, §77-80, §200.

⁵²³ Βλ. *Orsus and others v Croatia*, appl. No. 15766/03, 16 March 2010, §72-76.

αφορούσαν διακρίσεις κατά Ρομά στον τομέα της εκπαίδευσης, το Δικαστήριο έλαβε υπόψη του την «Ειδική Έκθεση του Επιτρόπου για τη κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Ρομά, Σίντι και Περιηγητών στην Ευρώπη», του 2006. Και στις δύο υποθέσεις το ΕΔΑΔ καταδίκασε τις χώρες για παραβίαση του Άρθρου 14 (απαγόρευση των διακρίσεων).

Ακόμα, πέρα από τις Εκθέσεις του Επιτρόπου, το ΕΔΑΔ, έχει λάβει υπόψη του και άλλες Πράξεις, όπως τη γενική «Σύσταση για τα δικαιώματα των αλλογενών που εισέρχονται στο έδαφος μέλους του ΣτΕ»⁵²⁴, του 2001, στην εκδίκαση των υποθέσεων “*Gebremedhin v France*”⁵²⁵ το 2007 και στην υπόθεση “*Muminov v Russia*”⁵²⁶ το 2008. Αμφότερες καταδικάστηκαν για παραβίαση των Άρθρων 13, ενώ η Ρωσία καταδικάστηκε και για τα Άρθρα 3, 5§1 και 5§4.

Επίσης, στη καταδίκη της Βουλγαρίας, στην υπόθεση “*Kolevi v Bulgaria*”⁵²⁷ το 2009, για παραβίαση των Άρθρων 5§1, 5§3, 5§4, το ΕΔΑΔ εξετάζοντας το σχετικό δίκαιο για τη διαδικασία καταγγελιών κατά της αστυνομίας, έλαβε υπόψη του την Γνώμη που είχε εκδώσει ο Επίτροπος το 2009, για «τον ανεξάρτητο και αποτελεσματικό προσδιορισμό των καταγγελιών κατά της αστυνομίας»⁵²⁸, ενώ στη καταδίκη του Ην. Βασιλείου, για τη παραβίαση των Άρθρων 5§1, 5§4, 5§5 το 2009, στην υπόθεση “*A. And others v United Kingdom*”, το ΕΔΑΔ στάθηκε ιδιαίτερα στη Γνώμη⁵²⁹, που είχε εκδώσει το 2002 ο Επίτροπος, αναφορικά με τη νέα αντι-τρομοκρατική Πράξη στη χώρα⁵³⁰.

Ξεχωριστή μνεία θα πρέπει να γίνει στην υπόθεση “*Rantsev v Cyprus and Russia*” του 2010, για τον λόγο ότι το ΕΔΑΔ στηρίζεται, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη υπόθεση στο παρελθόν, σε Πράξεις του Επιτρόπου για την εκδίκαση της υπόθεσης. Το Δικαστήριο εξέτασε και έλαβε σοβαρά υπόψη του τόσο τη πρώτη Έκθεση του

524

<https://hudoc.echr.eu/ViewDoc.aspx?id=200219&Site=CommDH&BackColorIntext=FEC63B&BackColorIntext=FEC63B&BackColorIntext=FEC63B>

525 Βλ. *Gebremedhin v France*, appl. No. 25389/05, 26 April 2007, III §38, §58.526 Βλ. *Muminov v Russia*, appl. No. 42502/06, 11 December 2008, III §64, §102.527 Βλ. *Kolevi v Bulgaria*, appl. No. 1108/02, 5 February, 2010, II §152, §208.

528

<https://hudoc.echr.eu/ViewDoc.aspx?id=1417857&Site=CommDH&BackColorIntext=FEC63B&BackColorIntext=FEC63B&BackColorIntext=FEC63B>

529

<https://hudoc.echr.eu/ViewDoc.aspx?id=200107&Site=CommDH&BackColorIntext=FEC63B&BackColorIntext=FEC63B&BackColorIntext=FEC63B>

530 Βλ. *A. and others v United Kingdom*, appl. No. 3455/05, 19 February 2009, §103-104.

Επιτρόπου για τη Κύπρο του 2004, όσο τη follow-up αυτής του 2006, καθώς και την «εστιασμένη» για την εμπορία ανθρώπων, του 2008, από τις οποίες προέκυπτε η αδυναμία συμμόρφωσης της χώρας με τις Συνστάσεις του Επιτρόπου για κατάργηση των ιδιότυπων και εικονικών αδειών εργασίας στα καμπαρέ ("artistes") που εν γνώσει της χώρας προωθούσαν την εμπορία ανθρώπων. Το ΕΔΑΔ, καταδίκασε τη Κύπρο για παραβίαση των Άρθρων 2, 4 και 5 και τη Ρωσία για το Άρθρο 5, με τις Πράξεις του Επιτρόπου να έχουν παίξει καταλυτικό ρόλο⁵³¹.

II. Παρέμβαση του Επιτρόπου ως τρίτο μέρος ενώπιον του ΕΔΑΔ

Η σχέση του Επιτρόπου με το ΕΔΑΔ, εκτός από την αξιοποίηση των Πράξεων του από το τελευταίο, υφίσταται και μέσα από την εφαρμογή της διάταξης του Άρθρου 36§2 του Καταστατικού του Δικαστηρίου.

Η εν λόγω διάταξη δίνει στο Δικαστήριο τη δυνατότητα να καλέσει «Υψηλό Συμβαλλόμενο Μέρος που δεν είναι διάδικο ή κάθε ενδιαφερόμενο πρόσωπο πλην του αιτούντος, να υποβάλλουν εγγράφως παρατηρήσεις ή να λάβουν μέρος στις ακροαματικές διαδικασίες»⁵³².

Στα δέκα χρόνια ύπαρξης του θεσμού, το ΕΔΑΔ έχει καλέσει δύο φορές τον Επίτροπο να παρέμβει ως τρίτο μέρος. Το 2007 στην υπόθεση "*Mamasakhlisi v Georgia and Russia*" και το 2010, στην υπόθεση "*Ahmed Ali v the Netherlands and Greece*".

Στην υπόθεση "*Mamasakhlisi v Georgia and Russia*" το Δικαστήριο ζήτησε από τον Επίτροπο να λάβει μέρος στις ακροαματικές διαδικασίες. Η θετική του ανταπόκριση επέτρεψε στο ΕΔΑΔ να του θέσει τρία ερωτήματα ως πλέον ειδικού, μιας και ο Επίτροπος είχε χρησιμοποιήσει τις καλές του υπηρεσίες για την απελευθέρωση του αιτούντα από τις Αρχές της Αμπχαζίας, οι οποίες και τον κρατούσαν αιχμάλωτο. Οι ερωτήσεις αφορούσαν τις περιστάσεις παράδοσης του, τις συνθήκες κράτησης του στις φυλακές της Γεωργίας κατά την επίσκεψη του Επιτρόπου, καθώς και τη κατάσταση της

⁵³¹ Βλ. *Rantsev v Cyprus and Russia*, appl. No. 25965/04, 7 January 2010, §91-104, §199, §252, §278, §281, §291.

⁵³² Βλ. Άρθρο 36§2, ΕΣΔΑ.

υγείας του τη στιγμή παράδοσης του. Ο Επίτροπος έδωσε τεκμηριωμένες απαντήσεις στα ερωτήματα που του τέθηκαν, ωστόσο η υπόθεση έχει διαγραφεί από το πινάκιο⁵³³.

Τον Μάρτη του 2010, ο Επίτροπος έπειτα από κάλεσμα του ΕΔΑΔ, παρενέβη ως τρίτο μέρος και υπέβαλλε γραπτές παρατηρήσεις, αυτή τη φορά, για την υπόθεση "*Ahmed Ali and others v the Netherlands and Greece*", αναφορικά με τη μεταφορά των εναγόντων-αιτούντων άσυλο από την Ολλανδία στην Ελλάδα, κατ' εφαρμογή του «Κανονισμού του Δουβλίνου»⁵³⁴. Ανταποκρινόμενος ο Επίτροπος, κατέθεσε τις παρατηρήσεις του, κάνοντας γνωστό στο Δικαστήριο το πλαίσιο προστασίας των προσφύγων στην Ελλάδα. Ο Επίτροπος, παρουσίασε τη χαμηλή αναγνώριση του καθεστώτος ασύλου ακόμα και την αδυναμία υποβολής αιτήματος, το νομικό πλαίσιο, τη βοήθεια που προβλέπεται γι' αυτούς, τη δυνατότητα νομικής αποκατάστασης, το καθεστώς της βίαιης επανα-προώθησης, τις υφιστάμενες συνθήκες φιλοξενίας και κράτησης τους -για τις οποίες η Ελλάδα έχει καταδικαστεί στο παρελθόν⁵³⁵- για να καταλήξει δηλώνοντας στο ΕΔΑΔ, πως η Ελλάδα δεν βρίσκεται σε συμμόρφωση με τα διεθνή και ευρωπαϊκά πρότυπα αναφορικά με το δίκαιο και τη πρακτική για το άσυλο⁵³⁶.

III. Πρωτόκολλο Νο.14 και τα νέα δεδομένα στις δυνατότητες του Επιτρόπου

Τη 1^η Ιουνίου 2010, τέθηκε σε εφαρμογή το 14^ο Πρωτόκολλο της ΕΣΔΑ, το οποίο, μεταξύ άλλων, τροποποιεί το άρθρο 36 της Σύμβασης, εισάγοντας μια τρίτη παράγραφο σε αυτό, η οποία ορίζει πως «σε όλες τις υποθέσεις ενώπιον του Τμήματος ή του Τμήματος Ευρείας Συνθέσεως, ο Επίτροπος μπορεί να υποβάλλει γραπτά σχόλια ή να συμμετέχει στις ακροάσεις»⁵³⁷.

⁵³³ CommDH(2007)18, *Third party intervention by the Commissioner for Human Rights under Article 36 para 2*, Strasbourg 16 August 2007.

⁵³⁴

http://www.coe.int/t/legislation/summaries/judicial_protection/first_movement_of_refugees_and asylum seekers/33153_en.htm

⁵³⁵ Βλ. *Kaja v. Greece*, appl. No. 32927/03, 27 July 2006, *Mohd v. Greece*, appl. No. 11919/03, 27 April 2006, *John v. Greece*, appl. No. 199/05, 10 May 2007, *S.D. v. Greece*, appl. No. 11 June 2009, *Tabesh v. Greece*, appl. No. 8256/07, 26 November 2009.

⁵³⁶ CommDH(2010)9, *Third party intervention by the Council of Europe Commissioner for Human Rights*, Strasbourg 10 March 2010.

⁵³⁷ Βλ. Άρθρο 13 του 14^{ου} Πρωτοκόλλου της ΕΣΔΑ.

Η τροποποίηση αυτή έχει τις «ρίζες» της στο αίτημα που είχε υποβάλλει ο Επίτροπος στη 3η Ετήσια Έκθεση του και το οποίο υποστηρίχτηκε από τη Κοινοβουλευτική Συνέλευση το 2004⁵³⁸, με τη Σύσταση 1640⁵³⁹. Ο Επίτροπος, μέσα από την Έκθεση, είχε προτείνει να του «δοθεί η δυνατότητα να υποβάλλει αίτημα στο Δικαστήριο κατά ενός ή περισσότερων κρατών-μελών, για υπόθεση που εγείρει σοβαρό ζήτημα γενικής φύσεως, με σκοπό το Δικαστήριο να εντοπίσει παραβίαση από το μέρος ή τα μέρη που να αφορούν τα δικαιώματα της Σύμβασης {...}. Το γεγονός αυτό θα έφερνε ενώπιον του Δικαστηρίου, σε πρώιμο στάδιο ζητήματα που εγείρονται κατά τη διάρκεια του έργου του Επιτρόπου, τα οποία ο ίδιος χαρακτηρίζει υπερεθνικού ή συστηματικού χαρακτήρα και που υπό κανονικές συνθήκες θα έπαιρναν κάποιο χρόνο για να έρθουν ενώπιον του Δικαστηρίου με τη μορφή ατομικού αιτήματος»⁵⁴⁰.

Ωστόσο, η πρόταση αυτή δεν βρήκε αποδοχή από τα κράτη καθώς θα αποτελούσε απομάκρυνση από το υφιστάμενο σύστημα της Σύμβασης, με τον Επίτροπο να δρα προς το κοινό συμφέρον - ένα είδος *actio popularis* ουσιαστικά- που όμως θα έθετε σε κίνδυνο τη σχέση εμπιστοσύνης που είχε αναπτύξει τα κράτη⁵⁴¹. Αυτό θα συνέβαινε, καθώς ο Επίτροπος θα «μπορούσε να υποκαθιστά τα κράτη, στο μέτρο που εκείνα διστάζουν, για πολιτικούς λόγους, να προσφύγουν στο Δικαστήριο, δυνάμει του Άρθρου 33⁵⁴² της Σύμβασης»⁵⁴³.

Έτσι, τα κράτη αποφάσισαν να προχωρήσουν στην υιοθέτηση της πρότασης της γαλλικής αντιπροσωπείας, που πρέσβευε τη τροποποίηση της διάταξης για τις παρεμβάσεις τρίτων μερών, δίνοντας στον Επίτροπο τη δυνατότητα να παρεμβαίνει, τόσο γραπτώς, όσο και προφορικώς.

⁵³⁸ Protocol No.14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, amending the control system of the Convention, *Explanatory Report*.

⁵³⁹ <http://conventions.coe.int/Treaty/Html/1640.htm>

⁵⁴⁰ M. Eaton and J. Schokkenbroek, "Reforming the human rights protection system established by the European Convention on Human Rights/A new Protocol No.14 to the Convention and other measures to guarantee the long-term effectiveness of the Convention System", *Human Rights Law Journal-HRLJ*, 30 October 2005, Vol.26, No.1-4, p.11-12.

⁵⁴¹ *Ibid.*, p.12.

⁵⁴² Βλ Άρθρο 33, ΕΣΔΑ, Διακρατικές υποθέσεις: «Κάθε Υψηλό Συμβαλλόμενο Μέρος μπορεί να προσφεύγει στο Δικαστήριο για κάθε παραβίαση των διατάξεων της Σύμβασης και των Πρωτοκόλλων της, που θεωρεί ότι μπορεί να καταλογιστεί σε ένα άλλο Υψηλό Συμβαλλόμενο Μέρος».

⁵⁴³ Linos-Alexandre Sicilianos, *Protection Internationale des droits de l' homme. La "reform de la reforme" du systeme de protection de la Convention Europeenne des droits de l' homme*, *Annuaire Francais De Droit International*, 2003, p. 631.

Το δικαίωμα αυτό του Επιτρόπου, πάει ένα βήμα παραπέρα από το αντίστοιχο δικαίωμα των κρατών-μελών να υποβάλλουν παρατηρήσεις και να λάβουν μέρος στις ακροαματικές διαδικασίες, αν ο αιτών είναι κάποιος υπήκοος τους⁵⁴⁴. Η πρόσκληση από τον Πρόεδρο του Δικαστηρίου δεν είναι πλέον απαραίτητη, ενώ ο Επίτροπος μπορεί να παρέμβει σε οποιαδήποτε στιγμή της διαδικασίας αυτός κρίνει, καθώς και να αποφασίσει ο ίδιος για τη μορφή που θα έχει αυτή του η παρέμβαση.

Η νέα του αυτή δυνατότητα τον καθιστά ικανό να εφιστά τη προσοχή σε υποθέσεις που προκύπτουν σε αρκετές χώρες και που έχουν συστηματικό χαρακτήρα⁵⁴⁵. Επιπρόσθετα, δεν ταράσσει τις θεσμικές ισορροπίες στον Οργανισμό, ενώ μέσω των παρατηρήσεων του *«μπορεί να θέτει μια ατομική αναφορά που θα βοηθά στην εκδίκαση της υπόθεσης και που θα μπορεί να επιδράσει και πάνω στη διαδικασία επίβλεψης της εκτέλεσης των αποφάσεων από την Επιτροπή των Υπουργών»*⁵⁴⁶.

Χωρίς τη παραμικρή αμφιβολία, η τροποποίηση που φέρνει το Πρωτόκολλο Νο.14 διευρύνει περαιτέρω τις δυνατότητες του Επιτρόπου. Ο soft πολιτικός χαρακτήρας, που είχε αρχικά ο θεσμός, έχει μετεξελιχθεί, πλέον σε τέτοιο βαθμό, που μας ωθεί να αναρωτηθούμε, ακόμα, για το αν πράγματι εξακολουθεί να είναι ένας μη δικαστικός θεσμός⁵⁴⁷.

---

⁵⁴⁴ Βλ. Άρθρο 36§1 ΕΣΔΑ, *Παρέμβαση Τρίτου*.

⁵⁴⁵ M. Eaton and J. Schokkenbroek, op. cit., p. 12.

⁵⁴⁶ Linos-Alexandre Sicilianos, op. cit., p.632.

⁵⁴⁷ Βλ. res. (99) 50, op. cit., art.1§1

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Μέσα από την έρευνα αυτή επιχειρήθηκε μια πρώτη εξέταση, ενός οργάνου που επιδίδεται στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με την ευκαιρία συμπλήρωσης της πρώτης δεκαετίας ύπαρξής του.

Ο Επίτροπος για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα του ΣτΕ, αποτελεί τον πιο πρόσφατο προσωποπαγή θεσμό. Με διαφορές, ως προς τις αρμοδιότητες και τις δυνατότητες, σε σχέση με τους ήδη υφιστάμενους, ανάλογους θεσμούς, ξεκίνησε το έργο του το 1999, με αρκετά περιορισμένη επάρκεια.

Τα μέλη του ΣτΕ αντιμετώπιζαν με διστακτικότητα την ιδέα σύστασης ενός ανεξάρτητου οργάνου στους κόλπους του οργανισμού. Για τον λόγο αυτό, η αρχική του Εντολή, του έδινε χαρακτήρα, καθαρά, πολιτικό με αρμοδιότητες που περιορίζονταν σε επίπεδο συμβουλευτικό. Παρόλα αυτά, η Εντολή του χαρακτηρίζονταν από το γενικόλογο και αόριστο ύφος της, αναφορικά με τις δράσεις που θα μπορούσε να αναπτύξει, για την επίτευξη του μέγιστου αποτελέσματος.

Καρπώμενος, το ύφος αυτό της Εντολής του, τόσο ο πρώτος Επίτροπος, Alvaro Gil-Robles, όσο και ο δεύτερος, Thomas Hammarberg, προέβησαν σε ενέργειες που ουσιαστικά ερμήνευσαν και διαμόρφωσαν την Εντολή. Η εισαγωγή των follow-up Εκθέσεων, οι «εστιασμένες» επισκέψεις και Εκθέσεις, καθώς και οι ειδικές αποστολές σε έκτακτες περιπτώσεις, αποτελούν αποτέλεσμα της ερμηνείας της Εντολής, από μέρους του Επιτρόπου.

Πέραν αυτού, παρατηρήσαμε πως και ο ίδιος ο Οργανισμός, προέβη σε ενέργειες που προκάλεσαν την αναβάθμιση του ρόλου του Επιτρόπου. Η αρχή έγινε με τη Διακήρυξη για τη Προστασία των Υπερασπιστών των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, της Επιτροπής Υπουργών, που κατέστησε τον Επίτροπο, το όργανο εκείνο που θα είναι υπεύθυνο για τη προστασία των θεσμών αυτών. Ακολούθησε η σημαντική αξιοποίηση του έργου του από το ΕΔΑΔ, ενώ η μεγάλη ανατροπή ήρθε με το Πρωτόκολλο 14, το οποίο δίνει τη δυνατότητα στον Επίτροπο με τη παρέμβαση και κατάθεση του ενώπιον του ΕΔΑΔ, να επηρεάσει καταλυτικά την απόφαση του Δικαστηρίου, βοηθώντας στην αποτελεσματικότερη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Οι προαναφερθείσες αλλαγές που επήλθαν στον τρόπο και στο εύρος δράσης του Επιτρόπου, όλα αυτά τα χρόνια, μοιραία προκάλεσαν και την αναβάθμιση του ρόλου του Επιτρόπου, καθώς και τη δυναμική των Πράξεων στις οποίες προβαίνει.

Η καταγραφή της συμπεριφοράς των κρατών απέναντι στις Συστάσεις που τους απευθύνει ο Επίτροπος, μας δείχνει πως σε συντριπτικό βαθμό, επικρατεί η τάση συμμόρφωσης προς αυτές. Επιπλέον, όσα από τα κράτη ή σε όσους τομείς αυτά δεν συμμορφώνονται, θα λέγαμε πως το κάνουν, κυρίως, αν και όχι πάντα, λόγω της αδυναμίας των συστημάτων τους να ανταποκριθούν και δευτερευόντως λόγω της απροθυμίας των ιδίων.

Οι Πράξεις του Επιτρόπου δηλαδή, δεν έχουν μόνο συμβουλευτικό χαρακτήρα. Παρατηρούμε πως, τα κράτη δεν περιορίζονται στο να καλοδεχτούν τις Συστάσεις του Επιτρόπου, αλλά προβαίνουν σε διορθωτικές κινήσεις, παρότι δεν δύνανται να τους επιβληθούν άμεσα κυρώσεις από τον ίδιο. Υιοθετήσεις, καταργήσεις και αλλαγές νόμων, προσχωρήσεις και επικυρώσεις διεθνών συνθηκών, σύσταση νέων θεσμών και αλλαγές στις πρακτικές των κρατών, οφείλονται στη δράση του Επιτρόπου.

Η προαγωγή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εξακολουθεί να υφίστανται ως δράση του Επιτρόπου, αλλά το γεγονός ότι τα κράτη προβαίνουν σε ενέργειες για την υιοθέτηση τους, που οδηγούν στη λήψη πολύ συγκεκριμένων μέτρων, συνεπάγεται τη πρακτική κατοχύρωση της προστασίας τους και του σεβασμού τους.

Το έργο του Επιτρόπου, όπως το είδαμε στο μέρος β', θα χαρακτηρίζονταν σίγουρα εντυπωσιακό, ιδίως τα τελευταία χρόνια, αν αναλογιστεί κανείς και τους περιορισμένους οικονομικούς πόρους και ανθρώπινο δυναμικό, που έχει στη διάθεση του το Γραφείο του.

Εκείνο που θα μπορούσε να αφήσει κανείς για το τέλος είναι, πως παρότι τα ίδια τα κράτη παρουσιάστηκαν διστακτικά στην αρχή, στο ενδεχόμενο να παραχωρήσουν διευρυμένες εξουσίες στον Επίτροπο, ωστόσο κατήρτισαν με τέτοιο τρόπο την Εντολή του, ώστε να έρθει το ίδιο το σύστημα του Οργανισμού να τη διαμορφώσει, όταν οι συνθήκες θα είχαν πλέον ωριμάσει. Το γεγονός αυτό, μας προκαλεί να παρακολουθούμε από κοντά την εξέλιξη και πορεία του θεσμού, αναμένοντας με ενδιαφέρον τη πρώτη χρήση των νέων δυνατοτήτων του, καθώς και τη δράση του στο μέλλον.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΡΘΡΑ

- Advisory Committee on issues of Public International Law, “*Advisory Report on the application of Protocol No.14 to the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms*”, Netherlands International Law Review, Issue 01, May 2009, p.71-92.
- Asbjørn Eide, “*Czechnya: In Search of Constructive Accommodation*”, 14 Leiden Journal of International Law, Issue 02, June 2001, p.431-443.
- Clare Ovey and Robin C.A. White, *European Convention on Human Rights*, 3rd Edition, Oxford University Press, New York, 2002, p.12.
- Gauthier de Beco, “*National Human Rights Institutions in Europe*” στο Human Rights Law Review 7:2, Oxford University Press, 2007, p.331-370.
- Gudmundur Alfredsson, Jonas Grimbeden, Bertrand G. Ramcharan, Alfred Zayas, *International human rights monitoring mechanisms: essays in honour of Jakob.Th.Möller*, 2nd Revised Edition, Martinus Nijhoff Publishers, 2009, p.515-521.
- Hitomi Takemura, *Chapter 3. Right to Conscientious Objection in European Human Rights Law* στο International Human Right to Consention Objection to Military Service and Individual Duties to Disobey Manifestly Illegal Orders, Springer Berlin Heidelberg, 2009, p.83-109.
- Janne Haaland Matlary, *Intervention for Human Rights in Europe*, Palgrave, N.Y, 2002, p.125-127.
- Janusz Symonides, (ed.), *Human Rights: International Protection, Monitoring, Enforcement*, Vol.3, University of Warsaw, Poland, UNESCO Publishing, 2003, p.142-143.
- Jeroen Schokkenbroek, *The preventive role of the Commissioner for Human Rights of the Council of Europe* στο The prevention of Human Rights Violations,

International Studies in Human Rights, Martinus-Nijhoff Publishers,
Ant.N.Sakkoulas Publishers, 2001, p.201-213.

- Kevin Boyle, *Chapter 8, Council of Europe, OSCE and European Union στο Guide to International Human Rights Practice*, Edited for The Procedural Aspects of International Law Institute by Hurst Hannum, 4th Edition, Transnational Publishers, Lc., Ardsley, New York, 2004, p.143-169.
- Linos-Alexandre Sicilianos, *Protection Internationale des droits de l'homme. La "reform de la reforme" du systeme de protection de la Convention Europeenne des droits de l'homme*, Annuaire Francais De Droit International, 2003.
- Linos-Alexandre Sicilianos, *"Les mecanismes de suivi au sein du Conseil de l'Europe"* στο *L'effectivite des Organisations Internationales. Mechanismes de suivi et de controle*, Ant.N.Sakkoulas-A.Pedone, Athenes-Paris, 2000, p.247-272.
- Maria Telalian, *Chapter 10. Mechanisms for monitoring Compliance with Human Rights within the United Nations and the Council of Europe: Effectiveness and Prospects*, Human Rights Defense Centre. Human Rights in the 21st Century, Maria Vassiliou, Harry.J.Psomiades (ed.), Ant.N.Sakkoulas Publishers, Athens-Komotini, 2001, p.111-158.
- Andrew McGrady, *"68 Religious Education, Citizenship and Human Rights: Perspectives from the United Nations and the Council of Europe"* στο *International Handbook of the Religious, Moral and Spiritual Dimensions in Education*, Mater Dei Institute of Education, Dublin City University, Springer Netherlands, 2006.
- Martin Eaton (London) and Jeroen Schokkenbroek (Strasbourg), *"Reforming the human rights protection system established by the European Convention on Human Rights/ A new Protocol No.14 to the Convention and other measures to guarantee the long-term effectiveness of the Convention System"*, Human Rights Law Journal-HRLJ, Vol.26, No.1-4, 30 October 2005, p. 1-18.
- *Wise Persons-Interim Report*, Human Rights Law Journal-HRLJ, Vol. 27, No.5-8, 30 November 2006, p.274-279.

- CommDH(2010)8, *Annual Activity Report 2009*, Strasbourg 14 April 2010.

Εκθέσεις χωρών:

- Albania: CommDH(2003)7, Strasbourg 19 June 2003, CommDH(2008)8, Strasbourg 18 June 2008.
- Armenia: CommDH(2003), Strasbourg 19 June 2003, CommDH(2008)11, Strasbourg 20 March 2008, CommDH(2008)11REV, Strasbourg 30 April 2008, CommDH(2008)4, Strasbourg 30 April 2008, CommDH(2008)29, Strasbourg 29 September 2008.
- Austria: CommDH(2007)26, Strasbourg 12 December 2007.
- Azerbaijan: CommDH(2003)7, Strasbourg 19 June 2003, CommDH(2008)2, Strasbourg 20 February 2006.
- Belgium: CommDH(2009)14, Strasbourg 117 June 2009.
- Bosnia/Herzegovina: CommDH(2007)2, Strasbourg 17 January 2007.
- Bulgaria: CommDH(2002)1, Strasbourg 10 April 2002, CommDH(2006)6, Strasbourg 29 March 2006, CommDH(2010)1, Strasbourg 9 February 2010.
- Croatia: CommDH(2005)3, Strasbourg 4 May 2005, CommDH(2010)20, Strasbourg 17 June 2010.
- Cyprus: CommDH(2004)2, Strasbourg 12 February 2004, CommDH(2006)12, Strasbourg 29 March 2006, CommDH(2008)39, Strasbourg 12 December 2008.
- Czech Republic: CommDH(2003)10, Strasbourg 15 October 2003, CommDH(2006)15, Strasbourg 29 March 2006.
- Denmark: CommDH(2004)12, Strasbourg 8 July 2004, CommDH(2007)11, Strasbourg 11 July 2007.
- Estonia: CommDH(2004)12, Strasbourg 8 July 2004, CommDH(2007)11, 11 July 2007.
- Finland: CommDH(2001)7, Strasbourg 19 September 2001, CommDH(2006)9, Strasbourg 29 March 2005.

- France: CommDH(2006)2, Strasbourg 15 February 2006, CommDH(2008)5, Strasbourg 20 November 2008, CommDH(2008)34, Strasbourg 20 November 2008.
- Georgia: CommDH(2003), Strasbourg 13 July 2006, CommDH(2003)3, Strasbourg 19 June 2003, CommDH(2008)22, Strasbourg 8 September 2008, CommDH(2008)33, Strasbourg 17 November 2008, CommDH(2008)37, Strasbourg 16 December 2008, CommDH(2009)22, Strasbourg 15 May 2009.
- Germany: CommDH(2007)14, Strasbourg 11 July 2007.
- Greece: CommDH(2002)5, Strasbourg 17 July 2002, CommDH(2006)13, Strasbourg 29 March 2006, CommDH(2009)6, Strasbourg 4 February 2009, CommDH(2009)9, Strasbourg 19 February 2009.
- Hungary: CommDH(2002)6, Strasbourg 2 September 2002, CommDH(2006)11, Strasbourg 29 March 2006.
- Ireland: CommDH(2008)9, Strasbourg 30 April 2008.
- Italy: CommDH(2005)9, Strasbourg 14 December 2005, CommDH(2008)18, Strasbourg 29 July 2008, CommDH(2009)16, Strasbourg 16 April 2009.
- Latvia: CommDH(2004)3, Strasbourg 12 February 2004, CommDH(2007)9, 16 May 2007.
- Liechtenstein: CommDH(2005)5, Strasbourg 4 May 2005.
- Lithuania: CommDH(2004)6, Strasbourg 15 February 2004, CommDH(2007)8, Strasbourg 16 May 2007.
- Luxembourg: CommDH(2004)11, Strasbourg 8 July 2004.
- Malta: CommDH(2004)4, Strasbourg 12 February 2004, CommDH(2006)14, Strasbourg 29 March 2006.
- Moldova: CommDH(2000)4, Strasbourg 20 December 2000, CommDH(2003)4, Strasbourg 19 June 2003, CommDH(2009)27, Strasbourg 17 July 2009.
- Monaco: CommDH(2009)10, Strasbourg 11 March 2009.
- Netherlands: CommDH(2009)2, Strasbourg 11 March 2009.
- Norway: CommDH(2001)4, Strasbourg 19 September 2001, CommDH(2006)10, Strasbourg 29 March 2006.

- Poland: CommDH(2003)4, Strasbourg 19 March 2003, CommDH(2007)13, Strasbourg 20 June 2007, CommDH(2009)18, Strasbourg 20 April.
- Romania: CommDH(2002)13, Strasbourg 27 November 2002, CommDH(2006)7, Strasbourg 29 March 2006.
- Russian Federation: CommDH(1999)1, Strasbourg 10 December 1999, CommDH(2000)1, Strasbourg 1 March 2000, CommDH(2001)3, Strasbourg 14 March 2001, CommDH(2001)11, Strasbourg 19 September 2001, CommDH(2003)5, Strasbourg 4 March 2003, CommDH(2003)7, Strasbourg 19 June 2003, CommDH(2005)2, Strasbourg 20 April 2005, CommDH(2006)4, Strasbourg 15 March 2005.
- San Marino: CommDH(2008)12, Strasbourg 8 April 2008.
- Serbia (and Kosovo): CommDH(2002)11, Strasbourg 16 October 2002, CommDH(2009)8, Strasbourg 11 March 2009, CommDH(2009)23, Strasbourg 2 July 2009.
- Slovak Republic: CommDH(2001)5, Strasbourg 19 September 2001, CommDH(2006)5, Strasbourg 29 March 2006.
- Slovenia: CommDH(2003)11, Strasbourg 15 October 2003, CommDH(2006)8, Strasbourg 29 March 2006.
- Spain: CommDH(2001)2, Strasbourg 9 March 2001, CommDH(2003)2, Strasbourg 19 June 2003.
- Sweden: CommDH(2004)13, Strasbourg 8 July 2004, CommDH(2007)10, Strasbourg 16 May 2007.
- Switzerland: CommDH(2005)7, Strasbourg 8 June 2005.
- F.Y.R.O.M: CommDH(2008)21, Strasbourg 11 September 2008.
- Turkey: CommDH(2001)14, Strasbourg 12 December 2001, CommDH(2003)15, Strasbourg 19 December 2003, CommDH(2009)30, Strasbourg 1 October 2009, CommDH(2009)31, Strasbourg 1 October 2009.
- Ukraine: CommDH(2007)15, 3 October 2007.

- United Kingdom: CommDH(2005)6, Strasbourg 8 June 2005, CommDH(2008)23, Strasbourg 18 September 2008, CommDH(2008)28, Strasbourg 9 October 2008, CommDH(2008)27, Strasbourg 17 October 2008.

Απόψεις (Viewpoints):

- AIDS: “HIV infected persons should be supported, not discriminated against”, 01/12/06.
- Αιτούντες Άσυλο: “Seeking asylum is a human right, not a crime”, 30/10/06, “States should not impose penalties on arriving asylum-seekers”, 17/03/08.
- AMEA: “People with disabilities have the right to be fully-fledged members of society”, 07/08/06, “Respect and rights-based action instead of charity for people with disabilities”, 20/10/08, “Persons with mental disabilities should be assisted but not deprived of their individual human rights”, 21/09/09, “A neglected human rights crisis: persons with intellectual disabilities are still stigmatised and excluded”, 14/09/09.
- Αστυνομία και Σωφρονιστικό Σύστημα: “Torture can never, ever be accepted”, 27/06/06, “Time to re-examine the use of life sentences”, 12/11/07, “There must be no impunity for police violence”, 03/12/07, “The protection against torture must be strengthened”, 18/02/08, “More control is needed of police databases”, 15/12/08.
- Γυναίκες: “Women are still abused, discriminated and denied fair political influence”, 02/05/06, “The slow march towards gender balance in politics”, 20/08/07, “Mind the gap – women are underpaid all over Europe”, 03/03/08, “An international or European treaty is needed for the protection of women against violence”, 07/01/08, “Rulings anywhere that women must wear the burqa should be condemned - but banning such dresses here would be wrong”, 08/03/10, “Impunity for rape of women has to be stopped”, 11/01/10.
- Διακρίσεις: “The Council of Europe protocol against discrimination is important”, 18/04/06.

- Δικαιοσύνη: “Judges must be independent and protected from both political and economic pressure”, 30/04/07, “Long delays in court proceedings threaten the rule of law”, 15/10/07, “Corruption distorts the system of justice and damages poor people in particular”, 24/06/08, “Flawed enforcement of court decisions undermines the trust in State justice”, 31/08/09.
- Εμπορία Ανθρώπων: “Prevent trafficking in human beings by addressing the root causes”, 19/02/07.
- Ενδοοικογενειακή Βία: “Why domestic violence is not only a women’s issue”, 24/11/06.
- L.G.B.T.: “Gay Pride marches should be allowed – and protected”, 24/07/06, “Homophobic policies are slow to disappear”, 16/05/07, “Time to recognise that human rights principles apply also to sexual orientation and gender identity”, 14/05/08, “Discrimination against transgender persons must no longer be tolerated”, 05/01/09.
- Μειονότητες: “Language rights of national minorities must be respected – their denial undermines human rights and causes inter-communal tensions”, 25/01/10.
- Μετανάστευση: “Migrants should not be denied their human rights”, 30/05/06, “It is wrong to criminalize migration”, 29/09/08.
- Μετατοπισθέντες: “Persons displaced during conflicts have the right to return”, 15/09/08.
- Μουσουλμάνοι: “Muslims are discriminated against in Europe”, 22/01/07.
- Ξενοφοβία και Ρατσισμός: “Xenophobia: a shameful face of Europe”, 18/12/06. (Racism): “Europeans ought to be more self-critical and remain open to thorough and frank UN discussions”, 14/04/09.
- Παιδιά: “Listen seriously to the views of children”, 19/11/07, “Children in migration should get better protection”, 06/08/07, “Europe is not free from child poverty – concrete action is needed”, 09/07/07, “It is wrong to punish the child victims”, 08/01/07, “Society has an obligation to support abandoned children and offer them a positive home environment – also when budget resources are limited”, 28/12/09, “Realising children’s rights requires more than rhetoric –

systematic and concrete actions are now needed”, 16/11/09, “Children should not be treated as criminals”, 02/02/09.

- Πρόσφυγες: "Refugees must be able to reunite with their family members", 04/08/08.
- Ρομά: “Forced eviction of Roma families must stop”, 04/09/06, “Roma job seekers are discriminated against”, 02/04/07, "Roma representatives must be welcomed into political decision-making", 01/09/08, "The shameful history of anti-Gypsism is forgotten - and repeated", 18/08/08, “The key to the promotion of Roma rights: early and inclusive education”, 31/03/08, “Many Roma in Europe are stateless and live outside social protection”, 06/07/09, “Anti-Gypsyism continues to be a major human rights problem in Europe – governments must start taking serious action against both official and inter-personal discrimination of Roma”, 27/04/09.
- Τρίτη Ηλικία: “Aged people are too often ignored and denied their full human rights”, 28/04/08.
- Τρομοκρατία: "Fight terrorism by legal means", 03/04/06, “Racial and religious profiling must not be used in the combat against terrorism”, 29/05/07, “Arbitrary procedures for terrorist black-listing must now be changed”, 01/12/08, “Strong data protection rules are needed to prevent the emergence of a surveillance society”, 26/05/08, “Serious human rights violations during anti-terror campaign must be corrected - and never repeated”, 04/02/08, “After the human rights breakdown during the 'war on terror', the damage must be assessed and corrective action taken”, 16/03/09.

Γνώμες (Opinions):

- Opinion, of the Commissioner for Human Rights,
Mr Alvaro Gil-Robles, *on certain aspects of the United Kingdom*
2001 derogation from Article 5 par. 1 of the
European Convention on Human Rights, CommDH(2002)7, Strasbourg, 28
August 2002.

- Opinion, of the Commissioner for Human Rights,
Mr Alvaro Gil-Robles, *on certain aspects of the review of powers of the Northern Ireland Human Rights Commission*, CommDH(2002)16, Strasbourg, 13 November 2002.
- Opinion, of the Commissioner for Human Rights,
Mr Alvaro Gil-Robles, *on certain aspects of the proposal by the Government of Finland for a new Aliens Act*, CommDH(2003)13, Strasbourg, 17 October 2003.
- Opinion, of the Commissioner for Human Rights,
Mr Alvaro Gil-Robles, *on the creation of a national body for counteracting discrimination in Poland*, CommDH(2004)7, Strasbourg, 11th February 2004.
- Opinion, of the Commissioner for Human Rights,
Mr Alvaro Gil-Robles, *on the draft Convention on the Prevention of Terrorism*, CommDH(2005)1, Strasbourg, 2 February 2005.
- Comments, by Mr. Thomas Hammarberg,
Commissioner for Human Rights, *on the interim report of the Group of Wise Persons to the Committee of Ministers*, CommDH(2006)18 rev., Strasbourg, 12 June 2006.
- Opinion, of the Commissioner for Human Rights *regarding family visits to persons deprived of their liberty*, CommDH(2008)15, Strasbourg 16 June 2008.
- Opinion, of the Commissioner for Human Rights
concerning Independent and Effective Determination of Complaints against the Police, CommDH(2009)4, 12 March 2009.

Συστάσεις (Recommendations):

- Recommendation, of the Commissioner for Human Rights *concerning the rights of aliens wishing to enter a Council of Europe member State and the enforcement of expulsion orders*, CommDH(2001)19, Strasbourg 19 September 2001.

- Recommendation, of the Commissioner for Human Rights *concerning certain rights that must be guaranteed during the arrest and detention of persons following "cleansing" operations in the Chechen Republic of the Russian Federation*, CommDH(2002)17, Strasbourg 30 May 2002.
- Recommendation, of the Commissioner for Human Rights *concerning certain aspects of law and practices relating to sterilization of women in the Slovak Republic*, CommDH(2003)12, Strasbourg 17 October 2003.
- Recommendation, *on systematic work for implementing human rights at the national level*, by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights, CommDH(2009)3, Strasbourg 18 February 2009.
- Recommendation, of the Commissioner for Human Rights *on the implementation of the right to housing*, CommDH(2009)5, Strasbourg 30 June 2009.

Μελέτες (Issue Papers):

- *Children and corporal punishment: "the right not to be hit, also a children's right"*, CommDH/IssuePaper(2006)1REV.
- *The Human Rights of irregular migrants in Europe*, CommDH/IssuePaper(2007)1, Strasbourg 17 December 2007.
- *Housing Rights: the duty to ensure housing for all*, CommDH/IssuePaper(2008)1, Strasbourg 25 April 2008.
- *Human Rights and disability: equal rights for all*, CommDH/IssuePaper(2008)2, Strasbourg 20 October 2008.
- *Protecting the right to privacy in the fight against terrorism*, CommDH/IssuePaper(2008)3, Strasbourg 4 December 2008.
- *Children and juvenile justice: proposals for improvements*, CommDH/IssuePaper(2009)1, Strasbourg 19 June 2009.
- *Human rights and gender identity*, CommDH/IssuePaper(2009)2, Strasbourg 29 July 2009.
- *Criminalisation of Migration in Europe: Human Rights Implications*, CommDH/IssuePaper(2010)1, Strasbourg 4 février 2010.

Ομιλίες και Δηλώσεις:

- *Statement by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights, at the launching Conference of the Programme "Building a Europe for and with children", Monaco, CommDH/Speech(2006)1.*
- *Statement by Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights, on the occasion of the International Roma Day, CommDH/Speech(2006)2.*
- *"Protection of the Rights of Children at Risk" : speech by Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights , at the conference "Protection of the Rights of Children – focus on Children at Risk", Stockholm, CommDH/Speech(2006)4.*
- *"Local authorities could protect vulnerable people": Presentation at the Council of Europe Congress of Local and Regional Authorities by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights, CommDH/Speech(2006)8.*
- *"The human rights dimension of juvenile justice" Presentation by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights Conference of Prosecutors General of Europe, Moscow, CommDH/Speech(2006)12.*
- *"Human Rights for persons with disabilities": Keynote speech by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights at the "Improving the quality of life of people with disabilities in Europe" European Conference, St Petersburg, CommDH/Speech(2006)16E.*
- *"Roma must be partners in implementing their rights" : Keynote speech by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, at the Opening Ceremony of the Second Plenary Assembly of the European Roma and Travellers' Forum, Strasbourg, CommDH/Speech(2006)21.*
- *"Migrants have rights": presentation by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights, at the Council of Europe conference on social cohesion in a multicultural Europe, Strasbourg, CommDH/Speech(2006)22.*

- *“Xenophobia, anti-Semitism and the rise of the extreme right in Europe”*: keynote speech by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights, at the World Jewish Congress governing board, Paris, CommDH/Speech(2006)23.
- *Keynote Address by Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights, At the Launching Conference on the Council of Europe Campaign to Combat Violence against Women, including Domestic Violence, Madrid, CommDH/Speech(2006)25.*
- *“The rights of children in migration must be defended”*, by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, at the Save the Children Sweden Conference, Warsaw, CommDH/Speech(2007)3.
- *“Preventing the spread of terrorism” Presentation by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights, at the International Conference: “Why terrorism?” Council of Europe, Strasbourg, CommDH/ Speech(2007)6.*
- *“Welcoming the Roma to Political Participation in Europe”*: presentation by Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights, at the OSCE Annual Implementation Meeting (HDIM), Warsaw, CommDH/Speech(2007)14.
- *“Children have the right to be heard and adults should listen to their views”*: lecture by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights, at the 2007 Council of Europe Koczak Lecture, Warsaw, CommDH/Speech(2007)18.
- *“Protection of national minorities and regional or minority languages in Europe: Where do we stand?”*: Intervention by Thomas Hammarberg at the 10th Anniversary of the entry into force of the Framework Convention for the Protection of National Minorities and the European Charter for Regional or Minority Languages, CommDH/Speech(2008)2.
- *“The principle of the best interests of the child – what it means and what it demands from adults”*: lecture by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights, Warsaw, CommDH/Speech(2008)10.
- *“The Commissioner's role”*: presentation by Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights, at the Colloquy Towards stronger

- implementation of the European Convention on Human Rights (ECHR) at national level - Theme 3 Assisting member States in implementing the Convention, Stockholm, CommDH/Speech(2008)9.*
- *Domestic Protection Of Human Rights: Strengthening Independent National Structures - 5th Round Table of National Human Rights Institutions, Ombudsmen and the Council of Europe Commissioner for Human Rights - Address by Morten Kjaerum, Director of the EU Agency for Fundamental Rights, CommDH/NHRS(2008)28.*
  - *"The child's best interest: a generally applicable principle", lecture given by Ms Emily Logan, Ombudsman for Children, Ireland, & Chairperson of the European Network of Ombudsmen for Children (ENOC), at the 2008 Korczak Lecture, organised by Mr Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights, Stockholm, 9 September 2008, CommDH(2008)24.*
  - *Annual Conference of the European region of the International Lesbian and Gay Association (ILGA Europe) (Vienna, Austria, 31.10.2008) - "Thinking Globally, Acting Locally", Speech by Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights, CommDH/Speech(2008)16.*
  - *"Protecting and promoting the rights of people with disabilities in Europe: towards full participation, inclusion and empowerment", Council of Europe Conference (Strasbourg, 29/10/08) - Speech by Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights, CommDH/Speech(2008)15.*
  - *9th Informal ASEM Seminar on Human Rights "Human Rights in criminal justice systems": Keynote Speech by Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights, CommDH/Speech(2009)1.*
  - *"Corruption is a major human rights problem", presentation by Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights, Strasbourg, 5 October 2009, CommDH/Speech(2009)9.*
  - *"Children must be the actors of their rights" by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe, on the occasion of the*

International conference on children's rights and protection against violence - Ljubljana, 6 October 2009, CommDH/speech(2009)11.

- *“National Parliaments and International Human Rights Law: implementation of the principle of non-discrimination”, Speech by Thomas Hammarberg, Commissioner for Human Rights of the Council of Europe (European Conference of Presidents of Parliament, Limassol, Cyprus, 10-12 June 2010), CommDH/Speech(2010)2.*

Ειδικά Κείμενα του Επιτρόπου:

- *Final report by Mr Alvaro Gil-Robles, Commissioner for Human Rights, on the human rights situation of the Roma, Sinti and Travellers in Europe, CommDH(2006)1, Strasbourg 15 February 2006.*
- *Letter from the Council of Europe Commissioner for Human Rights to Mr. Roberto MARONI, Minister of the Interior of the Republic of Italy, concerning migrants' rights (25 August 2009), CommDH(2009)40, Strasbourg 10 December 2009.*

Διεθνή Κείμενα:

ΣτΕ:

- *Resolution (99)50, on the Council of Europe Commissioner for Human Rights, adopted by the Committee of Ministers on 7 May 1999 at its 104th Session.*
- *Resolution (85)8, on co-operation between the ombudsmen of member states and between them and the Council of Europe, adopted by the Committee of Ministers on 23 September 1985 at the 388th meeting of the Ministers' Deputies.*
- *Declaration on the Protection of human rights during armed conflict, internal disturbances and tensions, Adopted by the Committee of Ministers on 21 January 2004 at the 869th meeting of the Ministers' Deputies.*

- Declaration of the Committee of Ministers on Council of Europe action to improve the protection of human rights defenders and promote their activities, *Adopted by the Committee of Ministers on 6 February 2008 at the 1017th meeting of the Ministers' Deputies.*
- Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms as amended by Protocols No. 11 and No. 14, Rome, 4.XI.1950.
- Protocol No. 11 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, restructuring the control machinery established thereby, Strasbourg, 11.V.1994.
- Protocol No. 14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, amending the control system of the Convention, Strasbourg, 13.V.2004.
- Protocol No. 14 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, amending the control system of the Convention, *Explanatory Report.*
- Additional Protocol to the Convention on Cybercrime concerning the criminalisation of Acts of a Racist and Xenophobic nature committed through computer systems, Strasbourg 7 November 2002.
- Parliamentary Assembly, Doc. 8196, *Draft terms of reference of the Council of Europe Commissioner for Human Rights*, 16 September 1998.
- Parliamentary Assembly, *Education and religion*, Doc. 10673, 19 September 2005.
- Parliamentary Assembly, Opinion No. 210 (1999), *Council of Europe commissioner for human rights: draft terms of reference*, (Extract from the Official Gazette of the Council of Europe – January 1999).
- Parliamentary Assembly, Resolution 1323 (2003), *The human rights situation in the Chechen Republic*, 2 April 2003.
- Parliamentary Assembly, Resolution 1620 (2008), *Implementation by Armenia of Assembly Resolution*, 25 June 2008.

- Parliamentary Assembly, Recommendation 1615 (2003), *The institution of ombudsman*.
- Parliamentary Assembly, Recommendation 1640 (2004), *3rd Annual Report on the Activities of the Council of Europe Commissioner for Human Rights*, 26 January 2004.
- Parliamentary Assembly, Recommendation 1796 (2007), *The situation of elderly persons in Europe*, 24 May 2007.
- European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), *Opinion on the Constitutional and Legal Provisions Relevant to the Prohibition of Political Parties in Turkey*, No. 489/2008, 13/03/2009.
- European Commission for Democracy through Law (Venice Commission), *Opinion on the International Legal Obligations of Council of Europe member states in respect of secret detention facilities and inter-state transport of prisoners*, No. 363/2005, 17 March 2006.
- ECRI, *Third report on Turkey*, CRI(2001)37, 15/02/2005.
- ECRI, *Second report on Poland*, CRI(2000)34, 27 June 2000.
- ECRI, *Second report on Greece*, CRI(2000)23, 27 June 2000.
- ECRI, *Third report on Cyprus*, CRI(2006)17, 16 May 2006.
- ECRI, General Policy Recommendation No. 2, *on specialised bodies to combat Racism, Xenophobia, Antisemitism and Intolerance at National Level*, adopted on 13 June 1997.
- ECRI, General Policy Recommendation No. 5, *on combating intolerance and discrimination against muslims*, adopted on 16 March 2002.
- ECRI, General Policy Recommendation No. 7, *on National Legislation to Combat Racism and Racial Discrimination*, adopted on 13 December 2002.
- CPT, *European Convention for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment*, CPT/Inf(2002)1.
- CPT, *Report on Malta*, CPT/Inf(2005)15.
- CPT, *Report on Lithuania*, CPT/Inf(2006)9.
- CPT, *Report on Cyprus*, CPT/Inf(2008)17.

- CPT, *Report on Moldova*, CPT/Inf(2008)39.

OHE:

- General Assembly, A/RES/53/143, *Respect for the right to universal freedom of travel and the vital importance of family reunification*, 8 March 1999.
- General Assembly, A/RES/48/134, *National institutions for the promotion and protection of human rights*, 20 December 1993.
- General Assembly, A/RES/48/141, *High Commissioner for the promotion and protection of all human rights*, 7 January 1994.
- General Assembly, A/RES/53/144, *Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms*, 8 March 1999.
- Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations Poland: 30/10/2002, doc.CRC/C/15/Add.194*, 30 October 2002.
- Committee on the Rights of the Child, *Concluding observations United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland: CRC/C/CBR/CO/4*, 20 October 2008.
- Committee Against Torture, *Agiza v. Sweden*, CAT/C/34/D/233/2003, 20 May 2005.
- Human Rights Committee, *views of the Human Rights Committee under article 5, paragraph 4, of the Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*, CCPR/C/88/D/1416/2005, 10 November 2006.
- UNHCR, *Position on the Return of Asylum-Seekers to Greece under the "Dublin Regulation"*, 15 April 2008.
- UNHCR, *Unaccompanied Minors Seeking Asylum in Greece*, April 2008.
- UNESCO, *HIV/AIDS in Armenia: A socio-cultural approach*, 2005.
- Advisory Committee on the Framework Convention for the Protection of National Minorities, *Second Opinion on Hungary adopted on 9 December 2004*, ACFC/INF/OP/II(2004)003, 14 December 2005.

- *Second Report submitted by Norway pursuant to article 25, paragraph 1 of the Framework Convention for the protection of National Minorities*, ACFC/SR/II(2005)005, 19 October 2005.
- ILO, C 169, *Indigenous and Tribal Peoples Convention*, 27 June 1989.

ΟΑΣΕ:

- CSCE, Helsinki Document, 1992, *The challenges of change*, 8-10 July 1992, II.

ΕΕ:

- Council Directive 2000/43/EC, *implementing the principle of equal treatment between persons irrespective of racial or ethnic origin*, 29 June 2000.
- Council Directive 2000/73/EC, *amending Council Directive 76/207/EEC on the implementation of the principle of equal treatment for men and women as regards access to employment, vocational training and promotion, and working conditions*, 23 September 2002.
- Council Directive 2003/86/EC, *on the right to family reunification*, 22 September 2003.
- Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon, 13 December 2007.

ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΜΝΗΣΙΑ:

- Romania: *Memorandum to the government concerning inpatient psychiatric treatment*, EUR 39/003/2004, 3 May 2004.

BULGARIAN HELSINKI COMMITTEE:

- *Human Rights in Bulgaria in 2003*, March 2004.

Νομολογία ΕΔΑΔ:

- *A. and Others v United Kingdom* (appl. No. 3455/05, 19-2-2009).
- *Andrejeva v Latvia* (appl. No. 55707/00, 18-2-2009).
- *Ahmed Ali and Others v the Netherlands and Greece* (appl. No. 26494/09).
- *Balogh v Hungary* (appl. No. 47940/99, 20-7-2004).
- *Cobzaru v Romania* (appl. No. 48254/99, 26-7-2007).
- *Denizci and Others v Cyprus* (25316/94, 23-5-2001).
- *D.H and Others v Czech Rep.* (appl. No.57325/00, 13-10-2007).
- *Egmez v Cyprus* (appl. No. 30873/96, 21-12-2000).
- *Fatullayev v Azerbaijan* (appl. No. 40984/07, 22-4-2010).
- *Gebremedhin v France* (appl. No. 25389/05, 26-4-2007).
- *Godusz v Poland* (appl. No. 46949/07, 28-4-2009).
- *Hartman v Czech Republic* (appl. No. 53341/99, 10-7-2003).
- *Hilgartner v Poland* (appl. No. 37976/06, 3-3-2009).
- *Ilascu and Others v Moldova and Russia* (appl. No. 48787/99, 8-7-2004).
- *Janous v Poland* (appl. No. 8713/03, 21-7-2009).
- *Kafkaris v Cyprus* (appl. No. 21906/04, 12-2-2008).
- *Kauczor v Poland* (appl. No. 45219/06, 3-2-2009).
- *Khamidov v Russia* (appl. No. 72118/01, 15-11-2007).
- *Kudla v Poland* (appl. No. 30210/96, 23-10-2000).
- *Kulikowski v Poland* (appl. No. 18353/03, 19-5-2009).
- *Leger v France* (appl. No. 19324/02, 30-3-2009).
- *M. v Germany* (appl. No. 19359/04, 17-12-2009).
- *Mamasakhlisi v Georgia and Russia* (appl. No. 29999/04).
- *Maruszak v Poland* (appl. No. 11253/07, 7-7-2009).
- *Marzek v Poland* (appl. No. 42868/06, 9-6-2009).
- *Muminov v Russia* (appl. No. 42502/06, 11-12-2008).
- *Nachova and Others v Bulgaria* (appl. No. 43577/98, 6-7-2005).

- *Orsus and Others v Croatia* (appl. No. 15766/03, 16-3-2010).
- *Pawlak v Poland* (appl. No. 8661/06, 9-6-2009).
- *Ramirez Sanchez v France* (appl. No. 59450/00, 4-7-2006).
- *Rantsev v Cyprus and Russia* (appl. No. 25965/04, 7-1-2010).
- *Rusiecki v Poland* (appl. No. 36246/97, 21-4-2009).
- *Saadi v United Kingdom* (appl. No. 13229/03, 29-1-2008).
- *Shamayev and Others v Georgia and Russia* (appl. No. 36378/02, 12-4-2005).
- *Tehrani and Others v Turkey* (appl. No. 43616/08, 13-4-2010).
- *Zubayrayev v Russia* (appl. No. 67797/01, 10-1-2008).

Διαδίκτυο:

- <http://www.amnesty.org/> (Amnesty International)
- <http://www.coe.int/> (Council of Europe)
- http://www.coe.int/t/commissioner/default_en.asp (Council of Europe Commissioner)
- http://www.coe.int/t/cre/home_en.asp (Council of Europe Committee of Ministers)
- <http://assembly.coe.int/default.asp> (Council of Europe Parliamentary Assembly)
- http://www.coe.int/t/e/human_rights/cddh/3_Committees/01.%20Steering%20Committee%20for%20human%20rights%20%28CDDH%29/Default_en.aspx#TopOfPage (Council of Europe Steering Committee for Human Rights CDDH)
- http://www.echr.coe.int/echr/Homepage_EN (European Court of Human Rights)
- http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/default_en.asp (European Commission against Racism and Intolerance)
- <http://www.cpt.coe.int/en/> (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment)
- <http://www.humanrights.coe.int/Intro/eng/GENERAL/welcome2dir.htm> (Directorate General of Human Rights)
- http://www.venice.coe.int/bits/main/Presentation_E.asp (Venice Commission)

- <http://www.jc.coe.int/Default.asp> (Joint Programmes between the Council of Europe and the European Union)
- <http://www.osce.org/> (Organization for Security and Co-operation in Europe)
- <http://www.osce.org/hcom/> (OSCE, High Commissioner on National Minorities)
- <http://www.osce.org/odihr/> (OSCE, Office for Democratic Institutions and Human Rights)
- <http://www.nato.int/csg/en/natolive/index.htm> (North Atlantic Treaty Organization)
- <http://www.nato.int/sfor/index.int/90/1st8bilh1000623o.htm> (NATO, IPTF)
- <http://www.un.org/en/> (United Nations)
- <http://www.un.org/ga/> (United Nations General Assembly)
- <http://www.ohchr.org/EN/Pages/WelcomePage.aspx> (Office of the High Commissioner for Human Rights)
- <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home> (United Nations High Commissioner for Refugees)
- <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/> (UN Human Rights Council)
- <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/index.htm> (UN Human Rights Committee)
- <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cat/index.htm> (UN Committee against Torture)
- <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/index.htm> (UN Committee on the Rights of the Child)
- <http://www.ilo.org/dohel/lang-en/index.htm> (International Labour Organization)
- <http://www.unesco.org/intro/en/unesco/> (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
- <http://www.unicef.org/> (United Nations Children's Fund)
- http://europa.eu/index_el.htm (Ευρωπαϊκή Ένωση)
- <http://www.ceruat.unibe.ch/icc/> (International Constitutional Law)
- <http://www.vm.ee/> (Estonian Ministry of Foreign Affairs)

- <http://www.sm.eu/enq.html> (Estonian Ministry of Social Affairs)
- <http://www.bundestag.de/tdoc/en/index.html> (German Bundestag)
- <http://www.ecpat.net/EI/index.asp> (ECPAT International)
- <http://www.docman.gr/> Βιβλιοθήκη Νομοθεσίας Δημοσίων Δαπανών
- <http://www.hrw.org/> (Human Rights Watch)
- <http://hrl.oxfordjournals.org/content/14/1/xx> (Human Rights Law Review)
- <http://www.ejil.org/> (European Journal of International Law)
- <http://www.bentham.org/open/tolaw/index.htm> (The Open Law Journal)
- <http://internationallawobserver.com/> (International Law Observer)
- <http://ilrreports.blogspot.com/> (International Law Reporter)
- <http://www.ppl.nl/> (Peace Palace Library)
- <http://helionline.org/> (electronic library)
- <http://www.heal-link.gr/> (Hellenic academic libraries link)
- <http://www.bghelsinki.org/index.php?lang=en> (Bulgarian Helsinki Committee)
- <http://www.nichr.gr/> (Εθνική Επιτροπή για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου)
- <http://www.synigoros.gr/> (Συνήγορος του Πολίτη)

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Τηλ. 210 - 92 01 001

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΕΠΙΣΤΡΟΦΗΣ

ΠΑΝΤΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

002000107879